

From the New York Times Bestselling Author of MISQUOTING JESUS

New York
Times
Bestseller

Jesus, Interrupted

Revealing the Hidden
Contradictions in the Bible
*(and Why We Don't Know
About Them)*

BART D. EHRMAN

"... for more than a few folks, *Jesus, Interrupted* will be a grenade tossed into their tidy living rooms of religious faith." —Boston Globe

Interrupce Ježíše

Odhalení skrytých rozporů v Bibli (a proč o nich nevíme)

Bart D. Ehrman

Aiyi, mimořádné vnučce

Překlad této knihy je neautorizován. Pokud v překladu narazíte na chyby, potom je přijměte s pochopením. Pokud by se některé české vydavatelství rozhodlo knihu přeložit a vydat, bylo by to jistě velmi záslužné. Prozatím tak přijměte laskavě tento překlad.

Obsah

[Předmluva](#)

[Kapitola první](#) Historický útok na víru

[Kapitola druhá](#) Svět rozporů

[Kapitola třetí](#) Mnoho variant pohledů

[Kapitola čtvrtá](#) Kdo napsal Bibli?

[Kapitola pátá](#) Lhář, šílenec nebo pán? Nalezení historického Ježíše

[Kapitola šestá](#) Jak jsme dostali Bibli

[Kapitola sedmá](#) Kdo vynalezl křesťanství?

[Kapitola osmá](#) Je víra možná?

[Poznámky](#)

[O autorovi](#)

Předmluva

Když jsem nastoupil do Princetonského teologického semináře v srpnu 1978, čerstvě jsem tehdy přišel ze školy a nedávno jsem se oženil. Dobře jsem ovládal řecký Nový zákon, měl jsem vášeň pro poznání a nic jiného. Ne vždy jsem byl ale zapálený pro studium. Nikdo, kdo by mě znal o pět nebo šest let dříve, by nikdy nepředpověděl, že budu směřovat ke kariéře na akademické půdě. Ale akademická dráha se mi zadrhla někde cestou na vysoké škole. Předpokládám, že to bylo poprvé na Moody Bible Institute v Chicagu, na fundamentalistické biblické škole, kterou jsem začal navštěvovat ve zralém mladém věku sedmnácti let. Tam můj akademický zápal nebyl poháněn ani tak intelektuální zvědavostí, jako spíše náboženskou touhou po jistotě.

Studium na Moodyho bylo pro mě intenzivním zážitkem. Šel jsem tam proto, že jsem měl na střední škole zkušenost „znovuzrození“ a rozhodl jsem se, že abych byl „vážným“ křesťanem, budu potřebovat seriózní výcvik v Bibli. A během prvního semestru na vysoké škole se mi něco stalo: stal jsem se vášnivým - dokonce divokým - při hledání znalostí o Bibli. Ve společnosti Moody jsem nejen absolvoval každý kurz Bible a teologie, který jsem mohl, ale sám jsem se také nazpaměť učil celé knihy Bible. Studoval jsem během každé volné chvíle. Četl jsem knihy a dělal si poznámky z přednášek. Téměř každý týden jsem se připravoval na hodiny.

Tři roky to změnil život člověka. Určitě mu to zatvrdí mysl. Když jsem promoval na Moody, zamířil jsem na Wheaton College, abych získal titul z anglické literatury, ale stále jsem se intenzivně soustředil na Bibli, chodil jsem na překladatelské kurzy a každý týden jsem učil Bibli děti z mé skupiny mládeže v církvi. A naučil jsem se řecky, abych mohl studovat Nový zákon v jeho původním jazyce.

Jako oddaný křesťan věřící v Bibli jsem si byl jist, že Bible byla, a všechna její slova, inspirována Bohem. Možná právě to řídilo mé intenzivní studium. To byla Boží slova, sdělení od Stvořitele vesmíru a Pána všeho, k nám promluvená, k pouhým smrtelníkům. Určitě je důvěrně znát bylo tou nejdůležitější věcí v životě. Alespoň pro mě to bylo. Širší pochopení literatury by mi pomohlo porozumět zejména této literatuře (tedy mému oboru anglické literatury); schopnost číst ji v řečtině mi pomohla znát skutečná slova uvedená autorem textu.

Už během prvního ročníku v Moody jsem se rozhodl, že se chci stát profesorem Bible. Pak jsem si na Wheatonu uvědomil, že jsem docela dobrý v řečtině. A tak jsem si zvolil jako můj další krok: udělat si doktorát z novozákonních studií a pracovat budu zejména na některých aspektech řeckého jazyka. Můj milovaný profesor řečtiny na Wheatonu, Gerald Hawthorne, mě seznámil s prací Bruce Metzgera, nejuznávanějšího učenice řeckých biblických rukopisů v zemi, který náhodou učil na Princetonském teologickém semináři. A tak jsem požádal o Princeton, nevěděl jsem o té škole nic - absolutně nic - až na to, že tam učil Bruce Metzger a že kdybych se chtěl stát odborníkem na řecké rukopisy, byl Princeton tím, kam jsem potřeboval jít.

Myslím, že jsem o Princetonském semináři věděl jen jednu věc: nebyla to evangelická instituce. A čím víc jsem se o tom dozvídal během měsíců před mým přestěhováním do New Jersey, tím jsem byl nervóznější. Od přátel jsem se dozvěděl, že Princeton je „liberální“ seminář, kde se nedrželi doslovné pravdy a slovní inspirace z Bible. Byla by to největší výzva nejen čistě akademická, abych si zasloužil právo pokračovat v doktorském studiu. Držel bych se mé víry v Bibli jako inspirovaného a neomylného Božího slova.

A tak jsem přišel do Princetonského teologického semináře mladý a chudý, ale vášnivý a vyzbrojený, abych se ujal všech těch liberálů s jejich chabým pohledem na Bibli. Jako dobrý evangelický křesťan jsem byl připraven odrazit jakékoli útoky na svou biblickou víru. Mohl jsem odpovědět na jakýkoli zjevný rozpor a vyřešit jakýkoli potenciální rozpor ve Slově Božím, ať už ve Starém nebo Novém zákoně. Věděl jsem, že se musím hodně učit, ale nechtěl jsem se dozvědět, že můj posvátný text obsahuje nějaké chyby.

Ale některé věci nejdou podle plánu. To, co jsem se vlastně naučil na Princetonu, mě vedlo k tomu, že jsem si to s Biblí rozmyslel. Nechtěl jsem si to rozmyslet dobrovolně - klesal jsem dolů a křičel. Modlil jsem se za to (hodně), zápasil (usilovně) s tím, všemožně jsem tomu vzdoroval. Ale zároveň jsem zjistil, že pokud jsem skutečně oddaný Bohu, musím být také plně oddán pravdě. A po dlouhé době mi bylo jasné, že můj dřívější pohled na Bibli jako na neomylné zjevení od Boha byl zcela chybný. Měl jsem na výběr buď se držet názorů, u kterých jsem si uvědomil, že jsou omylem, nebo jít dál, kde jsem věřil, že mě pravda vede. Nakonec už nebylo z čeho vybírat. Pokud bylo něco pravda, byla to pravda; pokud ne, tak ne.

V průběhu let jsem poznal lidi, kteří říkali: „Pokud je moje víra v rozporu s fakty, tak jsou špatná fakta.“ Nikdy jsem nebyl jedním z těchto lidí. V následujících kapitolách se snažím vysvětlit, proč mě bádání o Bibli přinutilo změnit mé názory.

Tento druh informací je relevantní nejen pro učenice, jako jsem já, kteří věnují svůj život serióznímu výzkumu, ale také pro každého, koho Bible zajímá - ať už se osobně považují za věřícího nebo ne. Podle mého názoru na tom opravdu záleží. Ať už jste věřící - fundamentalista, evangelikál, umírněný, liberální - nebo nevěřící, Bible je nejvýznamnější knihou v historii naší civilizace. Přijít na to, čím ve skutečnosti je a není, je jedním z nejdůležitějších intelektuálních snah, do kterých se může kdokoli v naší společnosti pustit.

Někteří lidé, kteří čtou tuto knihu, mohou být velmi znepokojeni ohledně informací, které poskytuje. Jediné, co žádám, je, že pokud jste se mnou na této lodi, udělejte to, co jsem udělal já - přistupujte k těmto informacím s otevřenou myslí a buďte ochotní se změnit, pokud se musíte změnit. Pokud na druhé straně nenajdete v knize nic šokujícího nebo znepokojujícího, žádám vás jen o to, abyste se pohodlně usadili a užívali si to.

Dlužím kopec vděčnosti řadě pečlivých a bystrých čtenářů, kteří se prokopali mým rukopisem a energicky trvali - ne nadarmo, doufám -, že ho změním na některých místech, abych byl konkrétní: Dale Martin z Yale University a Jeff Siker univerzity Loyola Marymount; moje dcera Kelly Ehrman Katz; moji postgraduální studenti Jared Anderson a Benjamin White; bystrý čtenář pro tisk; a můj velmi ostrý a užitečný redaktor HarperOne, Roger Freet.

Překlady hebrejské bible (starý zákon) jsou převzaty z nové revidované standardní verze; Nový zákon je buď z NRSV, nebo je překlad můj vlastní; citáty apoštolských otců jsou moje vlastní.

Knihu jsem věnoval své dvouleté vnučce Aiya - která je po všech stránkách dokonalá.

Kapitola první

Historický útok na víru

Bible je nejprodávanější, nejčtenější a nejuznávanější knihou v dějinách západní civilizace. Pravděpodobně je také nejvíce nepochopenou, zejména laickou čtenářskou veřejností.

Badatelé Bible dosáhli v posledních dvou stech letech významného pokroku v porozumění Bibli a staví přitom na archeologických objevech, pokroku v naší znalosti starohebrejských a řeckých jazyků, ve kterých byly knihy Písma původně psány, a hlubokých a pronikavých historických, literárních a textových analýzách. Jedná se o obrovské vědecké úsilí. Tisíce vědců pouze v Severní Americe pokračují v seriózním výzkumu v této oblasti a výsledky jejich studia jsou pravidelně a rutinně vyučovány, a to jak u postgraduálních studentů na univerzitách, tak u budoucích pastorů, kteří se účastní seminářů v rámci přípravy na službu.

Přesto jsou takové názory na Bibli mezi širokou populací prakticky neznámé. V nemalé míře je to proto, že ti z nás, kteří tráví svůj profesionální život studiem Bible, neodvedli dobrou práci při sdělování těchto znalostí široké veřejnosti a protože mnoho pastorů, kteří se tento materiál učili v semináři, z různých důvodů ho nesdíleli svým farníkům, jakmile zaujmou postavení v kostele. (Církve jsou samozřejmě tím nejčastějším místem, kde se Bible - nebo spíše by se měla - vyučuje a diskutuje.) Výsledkem je, že nejen většina Američanů (stále častěji) nezná obsah Bible, ale také jsou téměř úplně ve tmě o tom, co učenci říkají o Bibli za poslední dvě století. Tato kniha má pomoci tento problém napravit.

Perspektivy, které představuji v následujících kapitolách, nejsou mými vlastními výstředními pohledy na Bibli. Jsou to názory, které se u většiny vážných kritických vědců, kteří učí na univerzitách a seminářích v Severní Americe a v Evropě, drží na uzdě po mnoho let, jelikož nebyly srozumitelně sděleny široké veřejnosti, natož pak lidem víry, kteří ctí Bibli a kteří by byli pravděpodobně těmi, kdo mají největší zájem. Pro všechny ty, kteří usilují o to, aby byli vzdělaní, znalí a informovaní o nejdůležitější knize naší civilizace, je tu změna.

ÚVOD SEMINÁŘE O BIBLI

Většina lidí, kteří jsou vyškoleni v biblickém studiu, byli vzděláváni v teologických institucích. Na semináře samozřejmě každoročně míří široká škála studentů. Mnoho z nich se během svých školních let věnovalo biblickým studiím, a to dokonce už od dětských hodin v Nedělní škole. Obvykle však k Bibli přistupovali s obdivným přístupem a četli ji, aby jim řekla, čemu mají věřit a jak mají žít svůj život. Tito studenti se zpravidla nezajímali a nečelili tomu, co vědci objevili o problémech Bible, když je studována z akademičtějšího a historického hlediska.

Ostatní studenti to myslí vážně s tím, že se jim v semináři daří akademicky, ale nezdá se, že by velmi dobře znali Bibli nebo měli obzvláště vysoký názor na Písmo jako na inspirované Boží slovo. Tito studenti jsou často věřící, kteří se narodili a vyrostli a kteří se cítí povoláni ke službě - většina z nich ke službě v církvi, ale značný počet z nich k jiným druhům sociální služby. Pro hlavní proudy v naší zemi - presbyteriánský, metodistický, luteránský, episkopální atd. - je značný počet těchto studentů tím, co bych nazval liberální. Nevěří v hlouposti zapsané v Bibli a jsou více oddáni církvi jako instituci než Písmu jako plánu toho, čemu věřit a jak žít svůj život. A mnozí z nich, upřímně řečeno, toho moc o Bibli nevědí a mají jen jakýsi neurčitý pocit její náboženské hodnoty.

Na protestantských seminářích to tak vždy nebylo. V dřívějších desetiletích se dalo předpokládat, že student přijde do semináře s rozsáhlými znalostmi Bible a školení pro službu a dalo se předpokládat, že studenti měli v malíčku základní obsah Starého i Nového zákona. To bohužel již neplatí. Když jsem byl na konci sedmdesátých let v Princetonském teologickém semináři (presbyteriánská škola), většina mých spolužáků byla povinna absolvovat sanační práce, aby složila zkoušku, kterou jsme nazvali zkouškou „dětská Bible“, byla to zkouška znalostí studenta o nejzákladnějších informacích o Bibli - Co je to „Pentateuch“? V jaké knize se nachází Kázání na hoře? Kdo je Teofilos? - informace, které už většina z nás pocházejících ze silnějšího evangelikálního prostředí suverénně znala.

Tuším, že většina studentů, kteří přijdou do prvního ročníku seminárního školy, neví, co mohou od kurzů o Bibli očekávat. Tyto třídy jsou samozřejmě jen malou částí učebních osnov. Existují povinné kurzy historie církve, systematické teologie, křesťanské výchovy, řeči, homiletiky (kázání) a správy církve. Je toho hodně vtěsnáno do tří let. Každý je však povinen absolvovat úvodní a pokročilé kurzy biblických studií. Většina studentů očekává, že tyto kurzy budou vyučovány z více či méně zbožného hlediska, a ukážou jim, jak jako budoucí pastoři mají brát Bibli a aplikovat ji na životy lidí ve svých týdenních kázáních.

Takové studenty čeká hrubé probuzení. Hlavní protestantské semináře v této zemi jsou proslulé tím, že zpochybňují milovanou víru studentů v Bibli - i když je tato milovaná víra prostě jen vřelým a nejasným pocitem, že Bible je skvělým průvodcem víry a praxe, k níž je třeba přistupovat s úctou a zbožností. Tyto semináře ale učí vážné a tvrdé biblické studium. Nesnaží se vést k zbožnosti. Učí je učenci, kteří jsou obeznámeni s tím, co německy a anglicky mluvící výzkumy říkají o Bibli za posledních tři sta let. Raději by měli studenty informovat o Bibli, než aby je učili, co v Bibli vlastně je. Biblické hodiny v semináři se obvykle vyučují z čistě akademického, historického hlediska, perspektivy, na rozdíl od čehokoli, co většina studentů prvního ročníku očekává, a na rozdíl od čehokoli, co už slyšeli dříve, doma, v kostele nebo v nedělní škole.

Přístup používaný k studiu Bible téměř na všech protestantských (a nyní katolických) hlavních seminářích se nazývá „historicko-kritická“ metoda. Je to zcela odlišné od „zbožného“ přístupu k Bibli, který se člověk učí v kostele. Oddaný přístup k Bibli se zajímá o to, co Bible říká - zejména o tom, co říká mně osobně nebo mé společnosti. Co mi Bible říká o Bohu? Kristus? Kostel? Můj vztah ke světu? Co mi to říká o tom, čemu mám věřit? O tom, jak jednat? O společenské odpovědnosti? Jak mi Bible může pomoci přiblížit se k Bohu? Jak mi pomáhá žít?

Historicko-kritický přístup má jiný soubor otázek. Jádrem tohoto přístupu je historická otázka (odtud název), co biblické spisy znamenaly v jejich původním historickém kontextu. Kdo byli skuteční autoři Bible? Je možné (ano!), že někteří autoři některých biblických knih nebyli ve skutečnosti tím, za koho byli pokládáni, nebo co se o nich tvrdilo - řekněme, že 1 Timoteova nebyla ve skutečnosti napsán Pavlem, nebo že Genesis nebyl napsán Mojžíšem? Kdy tito autoři žili? Za jakých okolností psali? Jaké problémy se snažili řešit v jejich vlastní době? Jak byly ovlivněny kulturními a historickými předpoklady své doby? Jaké zdroje tito autoři použili? Kdy byly tyto zdroje vyrobeny? Je možné, že se perspektivy těchto zdrojů navzájem lišily? Je možné, že autoři, kteří použili tyto zdroje, měli různé pohledy, a to jak ze svých zdrojů, tak od sebe navzájem? Je možné, že knihy Bible, založené na různých zdrojích, mohou mít vnitřní rozpory? Že mezi nimi existují neslučitelné rozdíly? A je možné, že to, co knihy původně znamenaly v původním kontextu, není to, za co je dnes máme? Že naše interpretace Písma zahrnují vytržení jeho slova z kontextu a tím zkreslení jejího poselství?

A co když nemáme ani původní slova? Co kdyby se během staletí, kdy byla Bible - jak Starý zákon, hebrejský, i Nový zákon, řecky - kopírována ručně, slova měnila dobře míněnými, ale neopatrnými zákoníky nebo plně ostražitými zákoníky, kteří chtěli změnit text tak, aby hovořil, to co oni chtěli, aby hovořil?

Patří mezi ně mnoho a mnoho otázek vyvolaných historicko-kritickou metodou. Není divu, že se nastupující seminaristé musí připravit na zkoušky „dětské bible“ ještě předtím, než mohli začít vážně studovat Bibli. Tento druh studia předpokládá, že víte, o čem mluvíte, než o tom začnete mluvit.

Velmi velké procento seminaristů je historicko-kritickou metodou zcela zaskočeno. Přicházejí s očekáváním, že se naučí zbožné pravdy z Bible, aby je mohli předávat ve svých kázáních, jak to pro ně dělali jejich vlastní pastoři. Nikdo je nepřipravil na historickou kritiku. K jejich překvapení se učí místo materiálu pro kázání všechny výsledky toho, co historičtí kritici stanovili na základě staletí výzkumu. Bible je plná nesrovnalostí, z nichž mnohé jsou zcela neslučitelné rozpory. Mojžíš nenapsal Pentateuch (prvních pět knih Starého zákona) a Matouš, Marek, Lukáš a Jan nenapsali evangelia. Existují další knihy, které se do Bible nedostaly a které byly v té či oné době považovány za kanonické - například další evangelia, údajně napsané Ježíšovými následovníky Petrem, Tomášem a Marií. Exodus pravděpodobně nenastal, tak jak je popsán ve Starém zákoně. Dobytí Zaslíbené země je pravděpodobně založeno na legendě. Evangelia jsou v rozporu v mnoha bodech a obsahují nehistorický materiál. Je těžké vědět, zda Mojžíš někdy existoval a co přesně učil historický Ježíš. Historické příběhy Starého zákona jsou plné legendárních výmyslů a kniha Skutků v Novém zákoně obsahuje historicky nespolehlivé informace o životě a učení Pavla. Mnoho knih Nového zákona je pseudonymních - nebyly napsány apoštoly, ale pozdějšími autory, kteří se prohlašují za apoštoly. Seznam pokračuje.

Někteří studenti přijímají tyto nové pohledy od prvního dne. Jiní - zejména mezi konzervativnějšími studenty - dlouho odolávají a stále mají jistotu, že Bůh do své posvátné knihy nepřipustí žádné lži. Ale zanedlouho, když studenti vidí stále více důkazů, mnozí z nich zjistí, že jejich víra v neomylnost a absolutní historickou pravdivost Bible začíná kolísat. Prostě existuje příliš mnoho důkazů a smířit všechny stovky rozdílů mezi biblickými prameny vyžaduje tolik spekulací a fantazijních interpretačních kroků, které pro ně nakonec budou příliš.

PROBLÉMY S BIBLÍ

Pro studenty, kteří přicházejí do semináře s názorem, že Bible je zcela, absolutně stoprocentně bezchybná, může být zjištění, že nejkritičtější vědci mají velmi odlišný pohled, pro jejich systém skutečným šokem. A jakmile tito studenti otevřou stavidla tím, že připustí, že by v Bibli mohly být chyby, jejich chápání Písma nabere radikální obrat. Čím více pečlivě a intenzivně čtou text, tím více chyb najdou a začínají chápat, že ve skutečnosti dává Bible lepší smysl, když uznáte její nesrovnalosti místo toho, abyste vytrvale trvali na tom, že žádné neexistují, i když na vás zírají tváří v tvář.

Mnoho začínajících studentů má jistotu, že dokáže vysvětlit rozdíly mezi evangelií. Například Markovo evangelium naznačuje, že právě v posledním týdnu svého života Ježíš „očistil chrám“ tím, že převrátil stoly směnárníků a řekl: „Toto má být dům modlitby ... ale vy jste z něj udělali zlodějské doupě“ (Marek 11), zatímco podle Jana se to stalo na samém počátku Ježíšovy služby (Jan 2). Někteří čtenáři si myslí že Ježíš musel chrám vyčistit dvakrát, jednou na začátku své služby a jednou na konci. To by však znamenalo, že ani Marek, ani Jan nevyprávějí „pravdivý“ příběh, protože v obou případech čistí chrám pouze jednou. Je navíc toto sladění obou účtů historicky možné? Pokud Ježíš na začátku své služby vyčistil chrám, proč tedy nebyl zatčen židovskými úřady? Jakmile si člověk uvědomí, že Bible může mít nesrovnalosti, je možné vidět, že Markovo evangelium a Jan možná chtěli učit něco jiného o očištění chrámu, a tak událost zařadili do dvou různých dob Ježíšovy služby. Historicky vzato tedy spisy nejsou smířitelné.

Totéž lze říci o Petrových zapřeních Ježíše. V Markově evangeliu Ježíš řekl Petrovi, že ho zapře třikrát, „než kohout dvakrát zakokrhá“. V Matoušově evangeliu mu říká, že to bude „než zakokrhá kohout“. No, co to je - než kohout zakokrhá jednou nebo dvakrát? Když jsem byl na vysoké škole, koupil jsem si knihu, která byla zaměřena na sladění rozdílů tohoto druhu. Jmenovala se Život Krista ve stereu. Autor, Johnston Cheney, vzal čtyři evangelijní účty a spojil je do jednoho velkého mega-evangelia, aby ukázal, jaké bylo skutečné evangelium. Pro rozporuplnost ve zprávě o Petrových zapřeních měl autor velmi chytré řešení: Petr ve skutečnosti zapřel Ježíše šestkrát, třikrát před zakokrháním kohouta a třikrát předtím, než zakokrhá podruhé. To může také vysvětlit, proč Petr zapírá Ježíše více než třem různým lidem (nebo skupinám lidí) v různých evangeliích. Ale opět zde, aby se vyřešil nesoulad mezi evangelií, musí tlumočník napsat své vlastní evangelium, které se nepodobá žádnému z evangelií nalezených v Novém zákoně. A není to trochu absurdní říkat, že ve skutečnosti je jen to „mé“ evangelium to pravé - to, které vytvářím ze čtyř částí v Novém zákoně - a že ostatní mají pravdu jen částečně?

Stejný problém nastává ve zprávách o Ježíšově vzkříšení. Třetího dne po Ježíšově smrti ženy jdou k hrobu, aby pomazaly jeho tělo za účelem pohřbu. A koho tam vidí? Vidí muže, jak říká Marek, nebo dva muže (Lukáš) nebo anděla (Matouš)? To je obvykle sladěno tak, že ženy skutečně viděly „dva anděly“. To může vysvětlit všechno ostatní - proč Matouš říká, že viděli anděla (zmiňuje pouze jednoho ze dvou andělů, ale nepopírá, že tam byl i druhý), proč Marek říká, že to byl muž (andělé vypadali jako muži, dokonce ačkoli to byli andělé, a Marek zmiňuje pouze jednoho z nich, aniž by popřel, že existuje i druhý), a proč Lukáš říká, že to byli dva muži (protože andělé vypadali jako muži).

Jak uvidíme dále, v Novém zákoně existuje spousta dalších nesrovnalostí, některé z nich jsou mnohem obtížněji sladitelné (řekl bych, že je to prakticky nemožné) než tyto jednoduché příklady. Nejen, že existují nesrovnalosti mezi různými knihami Bible, ale existují také nesrovnalosti v některých knihách, což je problém, který historičtí kritici již dlouho připisují skutečnosti, že autoři evangelia používali pro své spisy různé zdroje a někdy i tyto zdroje, když jsou spojeny dohromady, jsou v rozporu mezi sebou. Je úžasné, jak vnitřní problémy, jako jsou tyto, pokud na ně nebudete upozorněni, jsou při čtení evangelií tak snadno přehlédnuty, ale jakmile vás na ně někdo upozorní, jsou tak viditelné. Studenti se mě často ptají: „Proč jsem to předtím neviděl?“ Například v Janově evangeliu vykoná Ježíš svůj první zázrak v kapitole 2, když promění vodu ve víno (oblíbený zázračný příběh na univerzitních kampusech) a je nám řečeno, že „to bylo první znamení, které udělal Ježíš“ (Jan 2:11). Později v této kapitole nám je řečeno, že Ježíš udělal „mnoho znamení“ v Jeruzalémě (Jan 2:23). A pak ve 4. kapitole uzdraví syna setníka a autor říká: „Toto bylo druhé znamení, které udělal Ježíš“ (Jan 4:54). Co? Jedno znamení, mnoho znamení a pak druhé znamení?¹⁾

Jedna z mých oblíbených zjevných nesrovnalostí - četl jsem Jana celé roky, aniž bych si uvědomil, jak je to divné - pochází z Ježíšovy „Řeči na rozloučenou“, posledních pokynů, které Ježíš předal svým učedníkům při posledním jídle s nimi, které zabírají všechny kapitoly od 13 až do 17 v evangeliu podle Jana. V Janovi 13:36 Petr říká Ježíši: „Pane, kam jdeš?“ O několik veršů později Tomáš říká: „Pane, nevíme, kam jdeš“ (Jan 14: 5). A pak o několik minut později, při stejném jídle, Ježíš rozčilil své učedníky slovy: „Ted' jdu k tomu, kdo mě poslal, přesto se mě nikdo z vás neptá: Kam jdeš? “(Jan 16 : 5). Bud' měl Ježíš velmi krátkou paměť, nebo se ve zdrojích pro tyto kapitoly děje něco zvláštního, což vytváří zvláštní druh rozporuplnosti.

Ukázalo se, že tyto druhy problémů jsou ve Starém zákoně ještě častější, počínaje jeho úplným počátkem. Někteří dělají vše pro to, aby všechny tyto rozdíly uhladili, ale když se na ně podíváte pozorně, je velmi těžké je smířit. A proč by měli být smiřovány? Možná jsou to prostě rozdíly. Popis stvoření v 1. Mojžíšově 1 je velmi odlišný od popisu v 1. Mojžíšově 2. Nejenže se liší styl psaní, jak je velmi zřejmé, když čtete text v hebrejštině, a nejenže tyto dvě kapitoly používají různá jména pro Boha , ale samotný obsah kapitol se v mnoha ohledech liší. Prostě vytvořte seznam všeho, co se stane v kapitole 1 v pořadí, v jakém se to stane, a samostatný seznam pro kapitolu 2, a porovnejte tyto své seznamy. Jsou zvířata stvořena před lidmi, jako v kapitole 1 nebo po nich, jako v kapitole 2? Jsou rostliny vytvořeny před lidmi nebo později? Je „člověk“ prvním živým tvorem, který byl stvořen, nebo posledním? Je žena stvořena současně s mužem nebo samostatně? I v každém příběhu existují problémy: pokud bylo „světlo“ vytvořeno první den stvoření v 1. Mojžíšově 1, jak to, že slunce, měsíc a hvězdy vznikly až čtvrtý den? Odkud pochází světlo, ne-li ze slunce,

měsíce a hvězd? A jak by mohl být „večer a ráno“ každý z prvních tří dnů, kdyby nebylo slunce?

To je jen začátek. Když Noe vezme zvířata do archy, vezme si sedm párů všech „čistých“ zvířat, jak uvádí Genesis 7: 2, nebo jen dva páry, jak naznačuje Genesis 7: 9–10?

V knize Exodus Bůh říká Mojžíšovi: „Zjevil jsem se Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi jako Všemohoucí Bůh, ale svým jménem, PÁN '[= Hospodin] jsem jim nedal o sobě vědět“ (Exodus 6: 3). Jak se toto sladí s tím, co se nachází dříve, v Genesis, kde se Bůh dává poznat Abrahamovi jako PÁN: „Potom mu [Bůh] řekl [Abrahamovi]: „Já jsem PÁN [= Jahve], který tě přivedl z Chaldejců Ur““ (Genesis 15: 7)?

Nebo zvažte jednu z mých nejoblíbenějších pasáží, popis deseti ran, které Mojžíš svrhl na hlavy Egypťanů, aby donutili faraóna „propustit můj lid“. Pátý byl mor, který zabil „všechna hospodářská zvířata Egypťanů“ (Exodus 9: 5). Jak to, že o několik dní později měla sedmá rána krupobití zničit všechna egyptská hospodářská zvířata na polích (Exodus 9: 21–22)? Jaká hospodářská zvířata?

Bližší čtení Bible odhaluje kromě mnoha nesrovnalostí a rozporů i další problémy. Existují místa, kde se zdá, že text zahrnuje pohled, který se zdá být nehodný Boha nebo jeho lidu. Opravdu si máme Boha představit jako někoho, kdo si objedná masakr celého města? V Jozuovi 6 Bůh nařizuje izraelským vojákům, aby zaútočili na město Jericho a zabili každého muže, ženu a dítě ve městě. Předpokládám, že dává smysl, že by Bůh nechtěl mít na svůj lid špatný vliv - ale opravdu si myslí, že je za tímto účelem nutné zavraždit všechna batolata a kojence? Co mají společného s ničemnostmi?

Nebo co se dá říct o 137. žalmu, jednom z nejkrásnějších žalmů, který začíná nezapomenutelnými slovy „U řek Babylon - tam jsme se posadili a tam jsme plakali, když jsme si vzpomněli na Sion.“ Zde je silný obraz věrného Izraelce, který touží po návratu do Jeruzaléma, který byl zničen Babyloňany. Ale jeho chvála Bohu a jeho svatému městu se na konci zuřivě otočí, když se pomstí na Božích nepřítelích: „Budou šťastní, kdo vezmou vaše [babylonské] malé děti a roztříští je o skálu.“ Mají vyrazit mozek z babylonských dětí jako odplatu za to, co udělali jejich otcové-vojáci? Je to v Bibli?

Bůh pomsty se nenachází jen ve Starém zákoně, jak se někteří křesťané snaží tvrdit. Dokonce i novozákonní Bůh je Bohem soudu a hněvu, jak ví každý čtenář knihy Zjevení. Jezero ohně hoří a je připraveno pro každého, kdo se staví proti Bohu. To bude zahrnovat věčné spalování - věčný trest, i pro ty, kteří hřešili proti Bohu, jen krátce, řekněme, dvacet let. Dvacet bilionů let trápení výměnou za dvacet let špatného života; a to je jen začátek. Je to opravdu hodné Boha?

Chtěl bych zdůraznit, že učenci a studenti, kteří takové pasáže zpochybňují, sami sebe nezpochybňují. Ptají se, co Bible říká o Bohu. Někteří takoví učenci si i nadále myslí, že Bible je v jistém smyslu inspirována - jiní samozřejmě ne. Ale i když se autoři Bible v určitém smyslu nechali inspirovat, nebyli úplně neomylní; ve skutečnosti udělali chyby. Tyto chyby zahrnovaly nesrovnalosti a rozpory, ale zahrnovaly také mylné představy o Bohu, kým ve skutečnosti byl a co vlastně chtěl. Opravdu chce, aby jeho následovníci stříkali mozek kojenců od svých nepřítelů na skály? Opravdu plánuje trápit nevěřící po biliony let?

To jsou otázky, se kterými je mnoho seminaristů nuceno se potýkat, když se vzdalují od oddanosti Bibli, kterou si sebou přinášejí do semináře, a začínají studovat Bibli ve světle vědecké práce. Jedná se o otázky vznesené do značné míry v důsledku školení v historicko-

kritickém přístupu k Bibli, přístupu, který se vyučuje na většině hlavních protestantských seminářích, a který je víceméně „ortodoxním“ pohledem mezi biblickými vědci v Americe a Evropě.

Tento názor trvá na tom, že každý autor Bible žil ve svém vlastním čase a místě - a ne v našem. Každý autor měl soubor kulturních a náboženských předpokladů, které my sami nemusíme s nimi sdílet. Historicko-kritická metoda se snaží pochopit, co každý z těchto autorů mohl myslet ve svém původním kontextu. Podle tohoto názoru musí být každému autorovi umožněno mít vlastní slovo. V Novém zákoně autor Matouše neříká totéž jako Lukáš. Marek se liší od Jana. Pavel možná nevidí do očí Jakubovi. Autor Zjevení se zdá být odlišný od všech ostatních. A jakmile do mixu vložíte Starý zákon, věci budou úplně zmatené. Autoři Joba a Kazatele výslovně prohlašují, že neexistuje posmrtný život. Kniha Amos trvá na tom, že Boží lid trpí, protože je Bůh trestá za jejich hříchy; kniha Job trvá na tom, že nevinní mohou trpět; a kniha Daniel naznačuje, že nevinní ve skutečnosti budou trpět. Všechny tyto knihy se liší, všechny mají poselství a všechna poselství si zaslouží být slyšena.

OD SEMINÁŘE KE KAZATELNĚ

Jedním z nejúžasnějších a nejznepokojivějších rysů hlavního proudu křesťanství je to, že seminaristé, kteří se na svých biblických hodinách naučí historicko-kritickou metodu, zřejmě na to zapomenou, když přijde čas, aby byli pastýři. Učí se kritickým přístupům k Písmu, učí se o nesrovnalostech a rozporech, objevují nejrůznější historické chyby a omyly, uvědomují si, že je těžké vědět, zda Mojžíš existoval nebo co Ježíš skutečně řekl a udělal, zjišťují, že existují i jiné knihy, které byly jednou považovány za kanonické, ale které se nakonec nestaly součástí Písma (například další evangelia a apokalypsy), poznávají, že značný počet knih Bible je pseudonymních (například napsaný pod jménem apoštola někým jiným), že ve skutečnosti nemáme původní kopie žádné z biblických knih, ale pouze kopie vytvořené o staletí později, které byly všechny pozměněny. To vše se učí, a přesto se zdá, že když nastoupí do služby v církvi, vrátí to vše do police. Z důvodů, které prozkoumám v závěru, se pastoři zpravidla zdráhají učit to, co se o Bibli dozvěděli v semináři. 2)

Živě si vzpomínám na to, když jsem si to poprvé konkrétně uvědomil. Právě jsem začal učit na University of North Carolina v Chapel Hill a byl jsem stále křesťanem. Pastor presbyteriánského kostela v Severní Karolíně mě požádal o čtyřtýdenní seriál o „historickém Ježíši“. Takže jsem ho udělal. Ve svých přednáškách jsem hovořil o tom, proč mají historici problémy s používáním evangelí jako historických pramenů, vzhledem k jejich nesrovnalostem a skutečnosti, že byla napsána desetiletí po Ježíšově životě neznámými autory, kteří o něm zdělili své zprávy z vysoce pozměněného ústního projevu tradice. Mluvil jsem také o tom, jak vědci vymysleli metody pro rekonstrukci toho, co se pravděpodobně stalo v Ježíšově životě, a zakončil sérii tím, že jsem vysvětlil, co o Ježíši vlastně můžeme vědět. To, o čem jsem diskutoval, nebylo vůbec nic nového - byl to

standardní vědecký materiál, taková věc, která se na seminářích vyučuje už přes padesát let. Veškerý tento materiál jsem se naučil, když jsem byl sám v Princetonském semináři.

Poté za mnou přišla drahá starší paní a zoufale se mě zeptala: „Proč jsem to nikdy předtím neslyšela?“ To, co jsem řekl, ji netrápilo; byla zoufalá z toho, že jí to její pastor nikdy neřekl. Vzpomínám si, jak jsem se díval přes společenský sál na pastora, který mluvil s několika dalšími farníky, a přemýšlel jsem o tom samém: Proč jí to nikdy neřekl? Také byl v Princetonském teologickém semináři, také se naučil všechny tyto věci; v té církvi učil hodiny vzdělávání dospělých a věnoval se tomu déle než pět let. Proč neřekl svým farníkům, co věděl o Bibli a historickém Ježíši? Určitě by si to poslechli. Bylo to proto, že si myslel, že na to nejsou „připravení“ - měl přístup patrona, který je tak znepokojivě běžný? Báł se „udělat vlny“? Báł se, že by historické informace mohly zničit víru jeho sboru? Báł se, že vedoucí církve nebudou laskavě přijímat šíření těchto znalostí? Vyvinuli na něj vedoucí církve skutečně tlak, aby se při kázání a učení držel oddaného postoje k Bibli? Měl obavy o ztrátu zaměstnání? Nikdy jsem to nezjistil.

Neříkám, že církve by měly být mini-univerzitami, kde pastoři působí jako profesori za kazatelnou. Služba však určitě obsahuje více než jen kázání „dobré zprávy“ (ať už je to pochopeno) každý týden. Zahrnuje také výuku. Většina církví má hodiny vzdělávání dospělých. Proč nejsou dospělí vzděláváni? Moje zkušenost v této konkrétní církvi není ojedinělým případem.

Každý rok učím stovky studentů v mém kurzu „Úvod do Nového zákona“ v Chapel Hill. Normálně je ve třídě tři sta až tři sta padesát studentů. Třídu samozřejmě neučím z konfesního ani zbožného hlediska - z pohledu, který je většina z těchto studentů, kteří byli vychováni v církvi, zvyklá slyšet -, ale z historicko-kritického hlediska. Informace a perspektivy, které ve třídě představuji, nejsou ničím radikálním. Jsou to názory nalezené mezi kritickými učiteli, kteří k Bibli přistupují historicky - ať už jsou to sami věřící nebo nevěřící, protestanti, katolíci, židé, agnostici nebo cokoli jiného. Jsou to názory, které jsem se naučil v semináři, a názory, které se vyučují na náboženských školách a univerzitách po celé zemi.

Moji studenti mají na tyto názory řadu reakcí. Mnoho mých konzervativnějších studentů je v tom věku jako jsem byl kdysi já - jsou si jistí absolutní pravdivostí Bible a opatrní vůči každému, kdo by ji mohl zpochybnit. Někteří z těchto studentů odmítají poslouchat - je to skoro, jako by si zakrývali uši a hlasitě bručeli, aby nemuseli slyšet nic, co by je mohlo přimět pochybovat o jejich milované víře v Bibli. Jiní touží po úplném odtržení od hranic církve a náboženství a hltají informace, které jim dávám, jako bych jim poskytoval povolení k nevěře.

Já si osobně nemyslím, že by byla jakákoli reakce - radikální odmítnutí nebo příliš dychtivé přijetí nového pohledu na Bibli - ideální. Dávám přednost studentům, kteří pečlivě studují materiál, uvažují o něm promyšleně, zpochybňují některé z jeho (i jejich vlastních) předpokladů a závěrů, uvažují o tom, jak by to mohlo ovlivnit způsob, jakým se dívají na Bibli a křesťanské náboženství, ve kterém byli vychováni a opatrně zvažují, jak by se jich to mohlo osobně dotknout. Jedním z mých hlavních cílů je samozřejmě přimět je, aby se naučili materiály v tomto kurzu. Jsou to koneckonců historické informace o historickém náboženství a historicky založený soubor dokumentů. Třída nemá být teologickým cvičením k posílení nebo zeslabení víry člověka. Ale protože dokumenty, které studujeme,

jsou pro mnoho studentů dokumenty o víře, pak historicky kritická metoda, kterou ve třídě používáme, má nevyhnutelně určité důsledky pro víru. A dalším konečným cílem, který mám - stejně jako každý univerzitní profesor - je přimět studenty k přemýšlení.

PŘIJÍMÁNÍ HISTORICKĚ-KRITICKÉ METODY

Stejně jako spousta dalších studentů semináře, jakmile jsem se v Princetonském semináři seznámil s potenciální hodnotou historické kritiky, začal jsem tento nový (pro mě) přístup přijímat nejdříve velmi opatrně, protože jsem to nechtěl příliš takhle studovat. Ale nakonec jsem viděl mocnou logiku za historicko-kritickou metodou a vrhl jsem se srdcem i duší na studium Bible z této perspektivy.

Je pro mě těžké určit přesný okamžik, kdy jsem přestal být fundamentalistou, který věřil v absolutní neomylnost a slovní inspiraci Bible. Jak zdůrazňuji v knize Nesprávně citovaný Ježíš, klíčovou otázkou pro mě bylo v počátcích historická skutečnost, že nemáme původní spisy žádné z biblických knih, ale pouze kopie vytvořené později - ve většině případů o mnoho století později. Pro mě začalo mít čím dál menší smysl myslet si, že Bůh inspiroval samotná slova textu, pokud jsme tato slova ve skutečnosti neměli, když byly texty ve skutečnosti změněny na mnoha tisících místech, i když většina změny jsou nevýznamné, ale mnohé z nich mají skutečný význam. Pokud Bůh chtěl, abychom měli jeho slova, proč nám nezachoval neporušená svá slova?

Přibližně v době, kdy jsem začal pochybovat o tom, že Bůh inspiroval slova Bible, jsem začal být ovlivňován biblickými kurzy vyučovanými z historicko-kritického hlediska. Začal jsem v textu vidět nesrovnalosti. Viděl jsem, že některé z biblických knih mají rozpory. Přesvědčily mě argumenty, že některé knihy nebyly napsány autory, podle kterých byly pojmenovány. A začal jsem vidět, že mnoho z tradičních křesťanských nauk, o kterých jsem dlouho nepochyboval, jako nauka o božství Krista a Trojice, nebylo přítomno v nejranějších tradicích Nového zákona, ale vyvinuly se až postupem času a tím se vzdálil od původního učení Ježíše a jeho apoštolů.

Tyto závěry měly hluboký dopad na moji víru, a myslím si, že pracuji i na víře mnoha mých kolegů seminaristů z té doby a mají vliv i dnes na mnoho seminaristů. Na rozdíl od většiny mých přátel ze semináře jsem se den poté, co jsem promoval již nevrátil k oddanému přístupu k Bibli. Místo toho jsem se ještě více z celého srdce věnoval tomu, abych se dozvěděl více o Bibli z historického hlediska a o křesťanské víře, o které jsem si myslel, že ji Bible učí. Seminář jsem zahájil jako znovuzrozený fundamentalista; v době, kdy jsem promoval, jsem se pohyboval směrem k liberální formě evangelikálního křesťanství, která stále viděla, že Bible přináší svému lidu důležité Boží učení, ale také je knihou plnou lidských perspektiv a omylů.

Postupem času se mé názory dále vyvíjely. Nepřestal jsem přes noc být evangelikálem a stal se agnostikem. Právě naopak: asi patnáct let poté, co jsem se vzdal svých názorů na

slovní inspiraci v Bibli, jsem byl i nadále věrným křesťanem - církevním křesťanem, věřícím v Boha a vyznávajícím hřích. Ve svých názorech jsem byl stále liberálnější. Můj výzkum mě vedl k pochybnostem o důležitých aspektech mé víry. Nakonec, nedlouho poté, co jsem opustil seminář, jsem se dostal do bodu, kdy jsem stále věřil v Boha, ale Bibli jsem rozuměl v metaforičtějším, méně doslovném smyslu: zdálo se mi, že Bible je inspirovanou literaturou v tom, že mohla inspirovat k pravdivým a užitečným myšlenkám o Bohu, ale stále to byl jen produkt lidských rukou a obsahoval všechny druhy chyb, které přináší každá lidská tvorba.

Pak nastal čas, kdy jsem opustil víru. Nebylo to kvůli tomu, co jsem se naučil díky historické kritice, ale proto, že jsem už nemohl sladit svou víru v Boha se stavem světa, který jsem viděl všude kolem sebe. To je problém, kterým se zabývám ve své knize Boží problém: Jak Bible neodpovídá na naši nejdůležitější otázku - Proč trpíme. Ve světě je tolik nesmyslné bolesti a bídy, že jsem dospěl k závěru, že je nemožné věřit, že existuje dobrý a milující Bůh, který to má vše pod kontrolou, i přes to, že jsem znal všechny standardní vysvětlení, které lidé poskytují.

To je předmětem jiné knihy, ale pro tuto knihu to má nějaký význam, protože během patnácti let od doby, kdy jsem se vzdal svých evangelizačních závazků, až do doby, kdy jsem se stal agnostikem, jsem byl důvěrně zapojen do historické kritiky Bible, zejména Nového zákona. Zde chci zdůraznit bod, který budu s důrazem opakovat ve své poslední kapitole. Rozhodně si nemyslím, že historická kritika nutně vede ke ztrátě víry.

Všichni moji nejbližší přátelé v cechu novozákonních studií souhlasí s většinou mých historických pohledů na Nový zákon, historického Ježíše, vývoj křesťanské víry a další podobné problémy. Můžeme v tom nebo v onom bodě spolu nesouhlasit (ve skutečnosti ano - jsme koneckonců vědci), ale všichni se shodneme na historických metodách a základních závěrech, ke kterým vedou. Všichni tito přátelé však zůstali oddanými křesťany. Někteří vyučují na univerzitách, jiní na seminářích a na náboženských školách. Někteří jsou vysvěcenými kazateli. Většina z nich působí ve svých církvích. Historicko-kritické přístupy k Bibli byly pro mnohé z nich šokem na semináři, ale jejich víra tomuto šoku odolala. V mém případě mě historická kritika dovedla ke zpochybnění mé víry. Nejen jeho povrchových aspektů, ale i v samotném srdci.

Tato kniha tedy není o mé ztrátě víry. Jde však o to, jak určitý druh víry - zejména víra v Bibli jako historicky neomylné a inspirované Boží slovo - nelze obhájit ve světle toho, co my jako historici víme o Bibli. Názory, které jsem uvedl v této knize, jsou mezi vědci standardní. Neznám jediného biblického učenice, který by se z této knihy naučil jedinou věc, i když sem tam může nesouhlasit se závěry. Teoreticky by se z ní neměli moc naučit ani pastýři, protože tento materiál je široce vyučován v seminářích a na náboženských školách. Ale většina lidí z ulice a z církevních lavic nic z toho předtím zřejmě neslyšela. Je to opravdu škoda a je na čase, aby se něco podniklo k řešení tohoto problému.

Kapitola druhá

SVĚT ROZPORŮ

Studenti na semináři jsou na rozdíl od církevního vyučování nejprve seznámeni s historickým studiem Bible, jednou z prvních věcí, s nimiž jsou nuceni se potýkat, je to, že biblický text, ať už Starý nebo Nový zákon, je plný nesrovnalostí, mnoho z nich je vzájemně neslučitelné. Některé z těchto nesrovnalostí jsou jednoduché podrobnosti, kde jedna kniha odporuje tomu, co jiná říká o drobném bodě - počtu vojáků v armádě, roku, v němž začal vládnout určitý král, podrobnostech apoštolských cest. V některých případech mohou mít tyto zdánlivě malicherné rozdíly a odlišnosti ve skutečnosti obrovský význam pro interpretaci knihy nebo rekonstrukci dějin starověkého Izraele nebo života historického Ježíše. A pak existují případy, které zahrnují zásadní problémy, kde jeden autor má jeden pohled na důležité téma (Jak byl stvořen svět? Proč trpí Boží lid? Jaký je význam Ježíšovy smrti?) a jiný autor má jiný. Někdy se tyto názory navzájem jednoduše liší, ale jindy jsou přímo v rozporu.

V této kapitole budu hovořit o některých důležitých a zajímavých rozporech Bible, které se objevují, když je zkoumána z historického hlediska. Jelikož mou specializací je Nový zákon, budu se zabývat druhy problémů, které se tam vyskytují. Můžete si však být jisti, že stejné problémy lze najít i ve Starém zákoně - ve skutečnosti ještě více. Zatímco Nový zákon, skládající se z dvaceti sedmi knih, psal po dobu sedmdesáti let možná šestnáct nebo sedmnáct autorů, Starý zákon, Židovské Písmo, se skládá z třiceti devíti knih napsaných desítkami autorů po dobu nejméně šesti století. Existuje tak spousta prostoru pro různé pohledy, a pokud je budete hledat, najdete je hromady.

Nejde mi jen o to, že je Bible plná rozporů, jak podrobněji vysvětlím na konci kapitoly. Moji studenti někdy mají podezření, že to je hlavní bod - že Bible je plná problémů, a proto „jí nelze uvěřit“. To však není konečný bod - i když nesrovnalosti v Bibli vytvářejí určité problémy lidem s určitým druhem křesťanské víry (nikoli však všem křesťanům). Existují však i jiné důvody pro zjištění, že Bible obsahuje rozpory. Nejlepší je tyto důvody uvést na konci kapitoly, nikoli na začátku; jeden by měl vždy nejprve vědět, jaká jsou data, než se rozhodne příliš rychle, co ta data znamenají.

Mým cílem není poukázat na všechny nesrovnalosti, které lze v Novém zákoně objevit, ale pouze na ty nejzajímavější nebo nejdůležitější. Začnu evangelií a poté přejdu k Pavlovi. V

této diskusi se nebudu zabývat velmi důležitou otázkou, kdo byli autoři těchto knih (Ježíšovi učedníci, společníci apoštolů, pozdější křesťané) a kým ve skutečnosti byli. To je předmětem pozdější kapitoly. Prozatím stačí poznamenat, že kdokoli tyto knihy napsal, psal je tak, že si někdy navzájem odporují.

Čím to je, že příležitostní a dokonce i vášniví čtenáři Bible nikdy nevidí tyto nesrovnalosti, z nichž některé se mohou zdát zřejmé, jakmile na ně budete upozorněni? Můj názor je, že to má co do činění s tím, jak lidé čtou tyto knihy. Většina lidí si Bibli jednoduše přečte sem a tam - otevře ji, vybere pasáž, přečte si ji a pokuste se přijít na to, co to znamená. Je tu jen malé nebo žádné úsilí provést podrobné srovnání s jinými podobnými pasážemi v jiných knihách. Čtli jste úryvek zde, úryvek tam a všechno to zní jako Bible. Chcete-li se zapojit do historické studie textu, vyžaduje to, abyste si texty pečlivě přečetli a porovnali, a to až do nejmenších podrobností.

Přesto i pozorní čtenáři Bible často nedokážou odhalit rozdíly mezi jejími knihami, opět kvůli způsobu, jakým je čtou. Většina běžných čtenářů, na rozdíl od těch, kteří kriticky čtou Bibli z historického hlediska, čte knihy postupně. To dává smysl - koneckonců to je to, jak čteme většinu antologií. A tak, pokud si chcete přečíst Nový zákon, začnete u Matouše a začnete u kapitoly 1, verše 1, a čtete knihu od začátku do konce, abyste získali představu o tom, co se snaží říci o životě Ježíše. Pak si přečtete Marka, začínáte od začátku a čtete až do konce - a zní to podobně jako Matouš. Spousta stejných příběhů, často stejnými slovy - možná pár věcí tu a tam vynecháno, ale v zásadě stejný druh knihy. Pak si přečtete Lukáše od začátku do konce. Opět zde jsou: stejné nebo podobné příběhy, podobná slova. Když čtete Jana, můžete si všimnout určitých rozdílů, ale v zásadě to všechno zní podobně: příběhy o věcech, které Ježíš řekl a udělal před cestou do Jeruzaléma, byl zrazen, zatčen, ukřižován a vzkříšen z mrtvých.

Toto je nejpřirozenější způsob čtení jakékoli knihy od začátku do konce. Tomuto přístupu říkám „vertikální“ čtení. Začnete v horní části stránky a přesunete se dolů; začnete na začátku knihy a přesuňte se na konec. Na čtení evangelií tímto způsobem není nic špatného, protože není pochyb o tom, že takto byla napsána ke čtení. Existuje však i jiný způsob, jak je číst: horizontálně. V horizontálním čtení si přečtete příběh v jednom z evangelií a poté si přečtete stejný příběh, jak ho vypráví jiné evangelium, jako by byly napsány ve sloupcích vedle sebe. Příběhy pečlivě a podrobně porovnáváte. ¹⁾

Horizontální čtení evangelií odhaluje nejruznější rozdíly a nesrovnalosti. Někdy jsou rozdíly jednoduše variacemi příběhu, možná významné pro to, abyste věděli, co jeden nebo druhý autor evangelia chtěl zdůraznit, ale oni si neodporují. Například v záznamech o Ježíšově narození u Matouše a Lukáše vodorovné čtení ukazuje, že Matouš vypráví příběh o mudrcích, kteří se klanějí Ježíši, zatímco Lukáš vypráví o pastýřích, kteří se mu klanějí. V Matouši nejsou žádní pastýři a v Lukáši žádní mudrci. To není rozpor: Matouš chce (jak se ukázalo z důležitých důvodů) vyprávět příběh moudrých mužů a Lukáš (z jiných důvodů) chce vyprávět o pastýřích.

Pak existují rozdíly, které nemusí představovat přímé rozpory, ale zdá se, že jsou navzájem v rozporu. O očištění chrámu jsem se již zmínil u Marka 11 a Jana 2. U Marka se to děje týden před smrtí Ježíše; v Janovi je to první veřejná událost jeho tříleté služby. Přesně vzato tento rozdíl není v rozporu: pokud jste dostatečně kreativní, můžete přijít na věrohodné vysvětlení, proč mají oba účty pravdu. Jak jsem zmínil v předchozí kapitole,

možná Ježíš vyčistil chrám dvakrát, jednou na začátku a jednou na konci své služby. Na druhou stranu se to zdá trochu přitažené za vlasy, protože přichází otázka : Proč nebyl poprvé zatčen? Navíc to znamená, že k tomu, aby se Marek a Jan k sobě hodili, jste museli vytvořit vlastní verzi evangelia, odlišnou od obou, které čtete, protože ve vaší verzi existují dvě očištění chrámu, nikoli jedno.

Existují další rozdíly, které, podle názoru velkého počtu historických kritiků, nelze jednoduše smířit, aniž by došlo k reálnému násilí vůči textu. S některými se budu zabývat v této kapitole a nechci vám kazit zábavu tím, že zde uvedu hned ty nejzajímavější příklady. Prozatím mi jde o to, že většina čtenářů tyto rozdíly nevidí, protože byli školeni nebo alespoň mají sklon číst Bibli pouze jedním způsobem, vertikálně, zatímco historický přístup naznačuje, že je také užitečné ji číst jiným způsobem, vodorovně.

Pokud máte zájem o nalezení nesrovnalostí sami, je to ve skutečnosti velmi snadné. Vyberte si příběh v evangeliích - například Ježíšovo narození, uzdravení Jairovy dcery, ukřižování, vzkříšení – je to možno udělat s většinou příběhů. Přečtěte si text v jednom evangeliu a pečlivě si запиšte vše, co se děje postupně; poté si přečtěte stejný příběh v jiném evangeliu a znovu si ho pečlivě zaznamenejte. Nakonec porovnejte své poznámky. Někdy jsou rozdíly malé, ale někdy na nich hodně záleží - i když na první pohled vypadají spíše nedůležitě. To je první příklad. Jedná se o velmi jednoduchou a základní otázku, kterou lze vyjádřit ve zdánlivě jednoznačné otázce: Kdy zemřel Ježíš? To znamená, v který den a v kterou denní dobu byl Ježíš ukřižován? Ukazuje se, že odpověď se liší v závislosti na tom, které evangelium jste četli.

OTEVŘENÁ ILUSTRACE: SMRT JEŽÍŠE V MARKOVI A JANOVÍ

Toto je ilustrace nesrovnalostí v Novém zákoně, který často používám pro své studenty. 2) Jedná se o „učebnicový případ“, protože Marek i Jan výslovně uvádějí, kdy Ježíš zemřel. A umírají v různých dobách, podle toho, které evangelium čtete.

Marek byl pravděpodobně první evangelium, které bylo napsáno. Vědci si dlouho mysleli, že byl sepsán asi třicet pět nebo čtyřicet let po Ježíšově smrti, pravděpodobně kolem 65 nebo 70 n. L. 3) Prvních deset kapitol Marka pojednává o Ježíšově veřejné službě v Galileji v severní části Izraele, kde učí, uzdravuje nemocné, vyhání demony a konfrontuje své židovské protivníky, farizeje. Na konci svého života podnikne cestu do Jeruzaléma, aby oslavil židovský svátek Pesach; zatímco je tam, je zatčen a ukřižován (kapitoly 11–16).

Abychom pochopili Markovo datování ukřižování (a také Janovo), potřebujeme poskytnout několik důležitých základních informací. Ve dnech Ježíše byl Pesach, který se každoročně konal, nejdůležitějším židovským festivalem. Byl zaveden na památku událostí Exodu, ke kterým došlo o staletí dříve, v době Mojžíše, jak je popsáno ve starozákonní knize Exodus (Exodus 5–15). Podle této zprávy byly děti Izraele zotročeny v Egyptě čtyři sta let, ale Bůh vyslyšel jejich volání a vzbudil pro ně spasitele, Mojžíše. Mojžíš byl poslán k faraónovi a požadoval, když mluvil za Boha, aby „propustil můj lid“. Faraon však měl tvrdé srdce a odmítl. Aby ho Bůh přesvědčil, zmocnil Mojžíše, aby poslal na Egyptany deset strašlivých ran, z nichž poslední byla nejstrašnější:

Izraelité dostali pokyny, aby se vyhnuli smrti svých vlastních dětí. Každá rodina měla obětovat beránka, vzít část jeho krve a rozetřít ji na dvevní sloupky a překlad domu, kde žili. Když pak té noci dorazil anděl smrti, uviděl krev na dveřích a „přešel“ ten izraelský dům, přesunul se do domů bez krve, aby zavraždil prvorozené dítě. A tak se stalo. Faraon byl zasažen do srdce a v úzkosti nechal Izraelce (600 000 mužů, plus ženy a děti) opustit jeho zemi. Ale když odešli, změnil svůj názor, povolal svou armádu a pronásledoval je. Vystopoval je u Rudého moře - hebrejsky nazývaného „Rákosové moře“ - ale Bůh udělal ještě další zázrak, když dovolil Mojžíšovi rozdělit vody moře, aby mohli Izraelité přejít po souši.

A tak byl Izrael zachráněn před otroctvím v Egyptě. Bůh přikázal Mojžíšovi, že od té doby si měli Izraelité připomínat tuto velkou událost zvláštním jídlem, každoročním slavením Pesachu (Exodus 12). V Ježíšově době přijížděli do Jeruzaléma oslavovat tuto událost Židé z celého světa. Den před jídlem slavnostního jídla přinesli Židé do Jeruzalémského chrámu beránka, nebo si ho tam pravděpodobně koupili, a nechali ho zabít kněžími. Poté si ho odnesli domů a připravili jídlo. To se stalo v den přípravy na Pesach.

Jediný matoucí aspekt této oslavy nyní zahrnuje způsob, jakým dávní Židé nazývali čas - stejně jako moderní Židé. I dnes je „sobota“ sobota, ale začíná v pátek večer, když se setmí. Je to proto, že v tradičním judaismu začíná nový den za soumraku večera. (Proto v knize Genesis, když Bůh stvořil nebesa a zemi, nám bylo řečeno, že „byl večer a ráno, první den“; den se skládal z noci a dne, ne dne a noci.) A tak sobota začíná v pátek večer - a ve skutečnosti každý den začíná setměním.

A tak v den přípravy byl beránek zabit a jídlo bylo připraveno odpoledne. Jídlo se snědlo tu noc, což byl vlastně začátek následujícího dne: Pesachového dne. Jídlo sestávalo z řady symbolických potravin: beránka, který připomínal původní zabití beránka v Exodu; hořké byliny, připomínající Židům jejich hořké otroctví v Egyptě; nekvašený chléb (chléb vyrobený bez kvasnic), který jim připomněl, že Izraelité museli uprchnout z Egypta bez velkého otálení, a že nemohli čekat, až chléb zkvasí; a několik šálků vína. Pesachový den tedy začal večerním jídlem a trval přibližně dvacet čtyři hodin, do rána a odpoledne následujícího dne, poté by měl začít den po Pesachu.

Nyní se můžeme vrátit k Markově zprávě o Ježíšově smrti. Ježíš a jeho učedníci podnikli pouť do Jeruzaléma na velikonoční svátek. U Marka 14:12 se učedníci ptají Ježíše, kde mají připravit na ten večer velikonoční jídlo. Jinými slovy, je to v den přípravy na Pesach. Ježíš jim dává pokyny. Připravují se, a když je večer - začátek Pesachu - mají jídlo. Je to opravdu zvláštní jídlo. Ježíš bere symbolické pokrmy Pesachu a dodává jim ještě symboličtější význam. Vezme nekvašený chléb, rozlomí ho a říká: „Toto je moje tělo.“ Z toho vyplývá, že jeho tělo musí být kvůli spáse zlomené. Potom po večeři vezme pohár vína a řekne: „Toto je má krev smlouvy, která se vylévá na mnohé“ (Marek 14: 22–25), což znamená, že jeho vlastní krev musí být vylita.

Poté, co učedníci jedli velikonoční jídlo, jdou se modlit do Getsemanské zahrady. Jidáš Iškariotský přivede vojáky a provede zradu. Ježíš je postaven před soud před židovskými úřady. Strávil noc ve vězení a příštího rána byl postaven před soud před římským guvernérem Pontským Pilátem, který ho shledá vinným a odsoudí k smrti ukřižováním.

Bylo nám řečeno, že je ukřižován téhož dne, v devět hodin ráno (Marek 15:25). Ježíš tedy umírá v den Pesachu, ráno po Pesachovém jídle.

To vše je v Markově evangeliu jasné a přímé, ale navzdory některým základním podobnostem je v rozporu s příběhem vyprávěným v Janově evangeliu, který je také jasný a přímý. I zde jde Ježíš v posledním týdnu svého života do Jeruzaléma, aby slavil velikonoční svátek, a také zde je poslední jídlo, zrada, soud před Pilátem a ukřižování. Je však zarážející, že u Jana se na začátku zprávy, na rozdíl od Marka, učedníci neptají Ježíše, kde mají „připravit Pesach“. Proto jim nedává žádné pokyny k přípravě jídla. Společně jedí poslední večeři, ale v Janovi Ježíš neříká nic o tom, že chléb je jeho tělem nebo že kalich představuje jeho krev. Místo toho umývá učedníkům nohy, příběh který se nenalézá v žádném z ostatních evangelií (Jan 13: 1–20).

Po jídle jdou ven. Ježíš je Jidášem zrazen, vystupuje před židovskými úřady, stráví noc ve vězení a je souzen před Pilátem Pontským, který ho shledá vinným a odsuzuje ho k ukřižování. A je nám řečeno přesně, když Pilát vysloví větu: „Byl to Den přípravy na Pesach; a bylo kolem poledne“ (Jan 19:14).

Poledne? V den přípravy na Pesach? V den, kdy byli poraženi beránci? Jak to může být? V Markově evangeliu Ježíš prožil ten den, nechal své učedníky připravit velikonoční jídlo a jedl ho s nimi, než byl zatčen, odvezen do vězení na noc, druhý den ráno souzen a popraven v devět hodin ráno v Pesachový den. Ale ne tak v Janovi. V Janovi Ježíš umírá o den dříve, v Den přípravy na Pesach, někdy po poledni.

Nemyslím si, že jde o rozdíl, který lze sladit. Lidé se o to v průběhu let samozřejmě snažili. Někteří poukazují na to, že Marek také naznačuje, že Ježíš zemřel v den, který se nazývá „Den přípravy“ (Marek 15:42). To je absolutně pravda - ale to, co si tito čtenáři nevšimnou, je to, že Marek nám říká, co myslí touto frází: je to Den přípravy „na sobotu“ (ne Den přípravy na Pesach). Jinými slovy, u Marka to není den před jídlem Pesachu, ale den před Sabatem; říká se mu den „přípravy“, protože člověk si musel připravovat jídlo na sobotu v pátek odpoledne.

Rozpor je tedy tento: u Marka jí Ježíš velikonoční jídlo (čtvrtek večer) a následující ráno je ukřižován. V Janovi Ježíš nejí pesachové jídlo, ale je ukřižován den před tím, než se měl jíst beránek. 4) U Marka je navíc Ježíš přibit na kříž v devět hodin ráno; u Jana není odsouzen až do poledne a až poté je odsouzen a ukřižován.

Někteří vědci tvrdili, že mezi evangelií máme tento rozdíl, protože různí Židé slavili Pesach v různé dny v týdnu. Toto je jedno z vysvětlení, které zní věrohodně, dokud se trochu nenamáháte a nepřemýšlíte. Je pravda, že některé sektářské skupiny, které nebyly spojeny s chrámem v Jeruzalémě, si myslely, že chrámové úřady dodržovaly nesprávný kalendář. Ale jak u Marka, tak u Jana není Ježíš mimo Jeruzalém s nějakou sektářskou skupinou Židů: je v Jeruzalémě, kde jsou zabíjeni beránci. A v Jeruzalémě byl jen jeden den Pesachu za rok. Jeruzalémští kněží nepodporovali kalendářní zvláštnosti několika sektářských okrajových skupin.

Co je třeba udělat s tímto rozporem? Opět se to na jedné úrovni jeví jako poněkud menší bod. Chci říct, koho opravdu zajímá, jestli to bylo jeden nebo druhý den? Jde o to, že Ježíš byl ukřižován, že?

To je správné i špatné. Další otázka, kterou si musíte položit, není jen „Byl Ježíš ukřižován?“ ale také „Co to znamená, že Ježíš byl ukřižován?“ A zde již vlastně záleží na maličkostech, jako je den a čas. Způsob, jakým vysvětluji svým studentům význam takovýchto podrobností, je tento: Když je dnes spáchána vražda a na místo činu přijdou policejní detektivové, začnou hledat malé útržky důkazů a hledají stopy otisků prstu nebo prameny vlasů na podlaze. Někdo by se mohl rozumně podívat na to, co dělají, a říct: „Co je s vámi? Nevidíte, že na podlaze je mrtvé tělo? Proč hledáte otisky prstů? “ Přesto někdy může nejmenší vodítko vést k vyřešení případu. Proč a kým byla tato osoba zabita? Takže tak je to i s evangelií.

Nemohu zde poskytnout úplnou analýzu, ale upozorním na významnou vlastnost Janova evangelia - posledního z našich evangelií, která bude napsána, pravděpodobně asi dvacet pět let po Markově. Jan je jediné evangelium, které naznačuje, že Ježíš je „Beránkem Božím, který snímá hříchy světa“. Toto prohlašuje Jan Křtitel na samém začátku vyprávění (Jan 1:29) a opět o šest veršů později (Jan 1:35). Proč tedy Jan - naše nejnovější evangelium - změnilo den a čas, kdy Ježíš zemřel? Je možné, že v Janově evangeliu je Ježíš velikonočním Beránkem, jehož oběť přináší spásu od hříchů. Přesně jako velikonoční beránek musí Ježíš zemřít v den (Den přípravy) a čas (někdy po poledni), kdy byli v chrámu zabíjeni beránci.

Jinými slovy, Jan změnil historický údaj, aby udělal teologický bod: Ježíš je obětní beránek. A pro vyjádření tohoto teologického bodu musel Jan vytvořit rozpor mezi svým spisem a ostatními. 5)

Tato předběžná studie pouze jedné malé odchylky nás může vést k několika závěrům, které na konci kapitoly uvedu důrazněji.

- V knihách Nového zákona existují nesrovnalosti.
- Některé z těchto nesrovnalostí nelze smířit.
- Je nemožné, aby účty Marka i Jana byly historicky přesné, protože si navzájem odporují v otázce, kdy Ježíš zemřel.
- Abychom pochopili, co se každý autor snaží říci, musíme se podívat na podrobnosti v každém spisu - a v žádném případě se na jeden spis nedívejte, jako by říkal totéž jako jiný spis. Jan se liší od Marka v klíčové, i když zdánlivě malé věci. Pokud chceme pochopit, co Jan říká o Ježíši, nemůžeme tento nesoulad smířit, protože by nám unikla jeho pointa.

NESROVNALOSTI V POPISU JEŽÍŠOVA NAROZENÍ A ŽIVOTA

Nyní můžeme uvažovat o řadě nesrovnalostí mezi evangeliijními zprávami o Ježíšově životě, počínaje vyprávěním o jeho narození. Rozdělil jsem je na rozdíly, které mi připadají obzvláště důležité, a rozdíly, které se mohou zdát relativně malé nebo minimálně zajímavé. Opět bych měl zdůraznit, že nepředstavuji všechny možné případy nesrovnalostí - to by vyžadovalo knihu mnohem obsáhlejší než je tato.

Narození Ježíše

V Novém zákoně jsou pouze dvě zprávy o Ježíšově narození v úvodních kapitolách Matouše a Lukáše. Marek a Jan neříkají nic o Jeho narození (narození z panny, jeho narození v Betlémě a další prvky vánočního příběhu); u Marka a Jana se na scéně objevuje již jako dospělý. Podrobnosti o jeho narození nezmínil ani Pavel ani žádný z dalších novozákonních autorů. To, co lidé vědí - nebo co si myslí, že vědí - o vánočním příběhu, proto pochází výhradně od Matouše a Lukáše. A příběh, který je vyprávěn každý prosinec, je ve skutečnosti sloučením popisů v těchto dvou evangeliích, je to kombinace podrobností jednoho s podrobnostmi druhého, aby se vytvořil jeden velký, harmonický příběh. Samotné příběhy ve skutečnosti nejsou vůbec harmonické.

Nejjednodušší způsob, jak poukázat na rozdíly mezi popisy, je shrnutí obou. Matouš 1: 18–2: 23 zní takto: Marie a Josef se chystají k manželství, když se zjistí, že je Marie těhotná. Josef, přirozeně má podezření z nejhoršího, se s Marií plánuje rozejít, ale ve snu je mu řečeno, že Marie počala z Ducha svatého. 6) Vzali se a Ježíš se narodil. Mudrci poté přicházejí z východu a sledují hvězdu, která je zavedla do Jeruzaléma, kde se ptají, kde se má narodit židovský král. Král Herodes se ptá a od židovských učenců se dozví, že se předpokládá, že král přijde z Betléma. Informuje o tom moudré muže, kteří jdou do Betléma - opět vedeni hvězdou, která se zastaví nad domem, kde sídlí Ježíšova rodina. Moudří muži mu nabídnou dary a poté jsou ve snu varováni, aby se nevrátili, s informacemi k Herodovi, jak si přál, ale vrátili se domů jinou cestou. Herodes, protože on sám je králem, se bojí toho, kdo se narodil jako král, a vysílá své jednotky, aby zabily každé dítě mladší dvou let v Betlémě a okolí. Ale Josef je ve snu varován před nebezpečím. On, Marie, a Ježíš uprchnou z města před zabitím a odcestují do Egypta. Později v Egyptě se Josef ve snu dozví, že Herodes zemřel, a že se nyní mohou vrátit. Ale když zjistí, že Archelaus, Herodův syn, je vládcem Judeje, rozhodnou se nevrátit se, ale místo toho jdou do severní části Galileje, do města Nazareta. To je místo, kde Ježíš žil před smrtí a vzkříšením.

Jedním z rysů Matouše, který ho odlišuje od Lukáše, je to, jak autor neustále zdůrazňuje, že různé události se dělí, aby se „naplnilo to, co řekl prorok“ (Matouš 1:22, 2: 6, 2:18, 2:23). To znamená, že Ježíšovo narození je naplněním proroctví Písma. Lukáš by to pravděpodobně nepopřel, ale nic nám o tom neříká. Souhlasí však s Matoušem ve dvou bodech: Ježíšova matka byla panna a narodil se v Betlémě. Je však zarážející, jak odlišný je Lukášův příběh od Matoušova ve způsobu, jakým popisuje tyto dva body.

Lukášova mnohem delší verze (Lukáš 1: 4–2: 40) začíná zdlouhavým popisem oznámení anděla neplodné ženě Alžbětě, že porodí Jana (Křtitele), který je podle Lukáše ve skutečnosti Ježíšův bratranec (Alžběta a Marie jsou příbuzní; Lukáš je jediný spisovatel Nového zákona, který to řekl). Lukáš říká, že Marie je panna, která je zasnoubena s Josefem. Později se jí zjeví anděl, aby ji informoval, že i ona počne z Ducha svatého a porodí Božího Syna. Navštěvuje šestiměsíční těhotnou Alžbetu, jejíž dítě skáče radostí, v jejím lůně že ji navštíví „matka [Pána]“. Marie pak spustila chvalozpěv. Narodil se Jan Křtitel a jeho otec Zachariáš začal prorokovat. A pak se dostáváme k příběhu o Ježíšově vlastním narození.

Existuje nařízení římského císaře Augusta, že každý v říši se musí zapsat pro sčítání lidu; je nám řečeno, že toto je první sčítání lidu, když byl Quirinius guvernérem Sýrie. Každý se má navrátit do svého domova předků, aby se zapsal. Vzhledem k tomu, že Josefovi

předkové pocházeli z Betléma (je potomkem krále Davida, který se tam narodil), cestuje tam se svou těhotnou Marií. A tam porodí Ježíše, zabalí ho do pásů látky a položí ho do jeslí, „v hostinci pro ně nebylo místo“. Pastýře na poli navštěvuje andělský host, který jim říká, že se v Betlémě narodil Mesiáš; jdou a klanějí se dítěti. O osm dní později je Ježíš obřezán. Ježíš je pak předveden k Bohu v chrámu a jeho rodiče přinášejí oběť předepsanou pro tuto příležitost Mojžíšovým zákonem. Ježíše tam rozpoznává jako Mesiáše spravedlivý a oddaný muž jménem Simeon a stará a zbožná vdova Anna. Když Josef a Marie dokončili „vše, co vyžaduje Zákon Páně“ týkající se narození jejich prvorozeného, vracejí se do Nazareta, kde je Ježíš vzkříšen.

„Zákon Páně“ zmiňovaný opakovaně v této zprávě je Leviticus 12, který stanoví, že oběti v chrámu se mají konat třicet tři dnů po narození dítěte.

Před zkoumáním rozdílů mezi těmito dvěma příběhy bych měl poukázat na to, že historik najde v obou z nich skutečné problémy. Například u Matouše, co to znamená, že existuje hvězda, která vede mudrce, že tato hvězda se zastaví nad Jeruzalémem a poté znovu jde a vede je do Betléma a zastaví se znovu nad samotným domem, kde se narodil Ježíš? Co by to bylo za hvězdu? Hvězda, která se pohybuje dostatečně pomalu, aby moudří muži šli pěšky nebo na velbloudu, zastaví se, znovu putuje a znovu se zastaví? A jak přesně se hvězda zastavila nad domem? Říkám svým studentům, aby šli ven nějakou hvězdnou noc, vybrali si jednu z nejjasnějších hvězd na obloze a zjistili, nad kterým domem v jejich bloku stojí. Je zřejmé, že to, o čem se zde mluví, je zázračná událost, ale je velmi těžké pochopit, co má autor vlastně na mysli. Nezdá se, že by to byla skutečná hvězda, nova, kometa nebo jakýkoli astronomický jev, jaký byl kdy znám.

Pokud jde o historický záznam, měl bych také poukázat na to, že v žádném starodávném zdroji není žádný záznam o tom, že král Herodes zavraždil děti v Betlémě nebo v jeho okolí nebo kdekoli jinde. Žádný jiný autor, biblický ani jiný, událost nezmínil. Je to, podobně jako Janova zpráva o Ježíšově smrti, detail, který vytvořil Matouš, aby podpořil nějaký teologický bod?

Historické problémy s Lukášem jsou ještě výraznější. Jednak máme relativně dobré záznamy o vládě Caesara Augusta, ani v jednom z nich není nikde zmínka o sčítání lidu v celé říši, ke kterému by se musel každý zaregistrovat návratem do svého rodného domova. A jak si vůbec něco takového lze představit? Josef se vrací do Betléma, protože se tam narodil jeho předek David. David však žil tisíc let před Josefem. Máme si představit, že každý v Římské říši byl povinen vrátit se do domovů svých předků z doby před tisíci lety? Kdybychom dnes měli nové celosvětové sčítání lidu a každý z nás by se musel vrátit do měst svých předků o tisíc let zpět - kam bys šel? Dokážete si představit totální narušení lidského života, který by tento druh univerzálního exodu vyžadoval? A dokážete si představit, že takový projekt by nikdy nebyl zmíněn v žádném tisku? V žádném starověkém zdroji, kromě Lukáše, neexistuje žádná zmínka o žádném takovém sčítání lidu. Proč tedy Lukáš říká, že došlo k takovému sčítání? Odpověď se nám nabízí. Chtěl, aby se Ježíš narodil v Betlémě, i když věděl, že pochází z Nazareta. Matouš to věděl také, ale nechal ho tam se narodit jiným způsobem.

Rozdíly mezi příběhy jsou docela výrazné. Lukáš chybí prakticky všechno, co bylo řečeno v Matoušovi, a Matoušovi chybí všechno z Lukášova příběhu. Matouš zmiňuje sny, které měl Josef a které u Lukáše chybí; Lukáš zmiňuje andělské návštěvy Alžběty a Marie,

kteřé u Matouše chybí. Matouš má mudrce, zabití dětí Herodesem, útěk do Egypta, svatá rodina obejde Judeu, aby se vrátila do Nazaretu – to vše chybí v Lukáš. Lukáš má narození Jana Křtitele, Císařské sčítání, cestu do Betléma, jesle a hostinec, pastýře, obřízku, představení v chrámu a okamžitý návrat domů – všechno to chybí v Matoušovi .

Nyní se může zdát, že Matouš jednoduše vypráví něco z příběhu a Lukáš vypráví zbytek, takže každý prosinec máme právo zkombinovat tyto dva příběhy do vánoční tomboly, kde získáte pastýře i mudrce, obě cesty z Nazaretu a útěk do Egypta. Problém je v tom, že když se začnete podrobně dívat na tyto příběhy, nejsou zde jen rozdíly, ale také nesrovnalosti, které se zdají být obtížné, ne-li nemožné, sladit.

Pokud mají evangelia pravdu, že k Ježíšově narození došlo za Herodesovy vlády, pak nemůže mít pravdu Lukáš, když podle něho k tomu došlo, když byl vládcem Sýrie Quirinius. Z řady dalších historických pramenů, včetně římského historika Tacita, židovského historika Josepha a několika starověkých nápisů, víme, že Quirinius se stal guvernérem Sýrie až v roce 6 n. L., Deset let po Herodesově smrti.

Pečlivé srovnání obou příběhů také odhaluje vnitřní nesrovnalosti. Jedním ze způsobů, jak se k problému dostat, je ptát se: Jaké bylo podle Matouše rodné město Josefa a Marie? Vaše přirozená reakce je říct „Nazaret“. Ale to říká jen Lukáš. Matouš nic takového neříká. Nejprve zmiňuje Josefa a Marii ne v souvislosti s Nazaretem, ale v souvislosti s Betlémem. Moudří muži, kteří sledují hvězdu (pravděpodobně to nějakou dobu trvalo), přicházejí uctívat Ježíše do jeho domu v Betlémě. Josef a Marie tam evidentně žijí. V Matouši není nic o hostinci a jeslích. Když navíc Herodes zabíjí děti, dá svým vojákům pokyn, aby zabili každého chlapce do dvou let. To musí naznačovat, že Ježíš se narodil nějakou dobu předtím, než se mudrci objevili. Jinak instrukce nedává moc smysl: jistě i římsští vojáci by poznali, že batole chodící po hřišti nebude kojencem narozeným minulý týden. Takže Josef a Marie stále žijí v Betlémě měsíce nebo dokonce rok a více po narození Ježíše. Jak tedy může mít Lukáš pravdu, když říká, že jsou z Nazareta a vrátily se tam jen asi měsíc po Ježíšově narození? Podle Matouše se navíc po útěku rodiny do Egypta a návratu po smrti Heroda zpočátku plánuje návrat do Judeje, kde se nachází Betlém. Nemohou to však udělat, protože nyní je vládcem Archelaus, a tak se přestěhovali do Nazareta. Podle Matouše tedy nejsou původem z Nazareta, ale z Betléma.

Ještě zjevnější je však nesoulad s událostmi po Ježíšově narození. Pokud má Matouš pravdu, že rodina utekla do Egypta, jak může mít Lukáš pravdu, že se vrátili přímo do Nazaretu?

Stručně řečeno, s narativy narození jsou obrovské problémy, když se na ně díváme z historické perspektivy. Existují historické nepravděpodobnosti a nesrovnalosti, které lze stěží smířit. Proč jsou takové rozdíly? Některým čtenářům se odpověď může zdát zřejmá. Historičtí kritici o těchto evangelijních zprávách dlouho říkali, že se oba snaží zdůraznit stejné dva body: že Ježíšova matka byla panna a že se narodil v Betlémě. A proč se musel narodit v Betlémě? Matouš udeřil hřebík na hlavičku: ve starozákonní knize Micheáš je proroctví, že z Betléma přijde spasitel. Co měli tito autoři evangelia společného s tím, že bylo všeobecně známo, že Ježíš pocházel z Nazareta? Museli vymyslet příběh, který by vysvětlil, jak přišel z Nazareta v Galileji, městečka s jedním koněm, o kterém nikdo nikdy neslyšel, aby se narodil v Betlémě, v domě krále Davida, královského předka Mesiáše. Aby se Ježíš narodil v Betlémě, ale byl vychován v Nazaretu, přišli Matouš a Lukáš nezávisle na řešení, která bezpochyby každému z nich připadala jako věrohodná. Historik však dokáže

odhalit problémy s každým vyprávěním a pečlivý čtenář vidí, že když jsou příběhy umístěny vedle sebe (a čteny vodorovně), jsou v rozporu mezi sebou v několika klíčových bodech.

Genealogie Ježíše

Genealogie obvykle nepatří mezi oblíbené pasáže čtenářů Bible. Někdy si moji studenti stěžují, když je nechám číst rodokmeny Ježíše u Matouše a Lukáše. Pokud si myslí, že je to obtížné, řeknu jim, že by měli absolvovat kurz hebrejské Bible a přečíst si genealogii 1. Paralipomenon. Pokrývá celých devět kapitol, jméno za jménem. Pro srovnání, genealogie Ježíše u Matouše a Lukáše jsou krátké a jednoduché. Problém je ale v tom, že tyto rodokmeny jsou odlišné.

Matouš a Lukáš jsou opět našimi jedinými evangelií, která popisují Ježíšovu rodinnou linii. Oba sledují jeho rodovou linii přes Josefa k židovským předkům. To samo o sobě vytváří záhadnou situaci. Jak jsme viděli, Matouš i Lukáš chtějí trvat na tom, že Ježíšova matka byla panna: počala nikoli sexem s Josefem, ale s Duchem svatým. Josef tedy není Ježíšovým otcem. Ale to vytváří zjevný problém. Pokud Ježíš nemá pokrevní vztah k Josefovi, proč tedy Matouš a Lukáš přesně sledují Ježíšovu pokrevní linii prostřednictvím Josefa? To je otázka, na kterou neodpovídá žádný autor: oba příběhy uvádějí rodokmen, který nemůže být rodokmenem Ježíše, protože jeho jediná pokrevní linie prochází Marií, přesto žádný z autorů nám nepopisuje její rodokmen.

Kromě tohoto obecného problému existuje několik zjevných rozdílů mezi genealogiemi Matouše 1 a Lukáše 3. Některé z nich nejsou samy o sobě nesrovnalostmi; jsou to jen rozdíly. Například Matouš dává rodokmen na samém počátku svého evangelia, v úvodních verších; Lukáš dává svůj po Ježíšově křtu v kapitole 3 (zvláštní místo pro genealogii, protože rodokmeny mají co do činění s vaším narozením, ne s vaším křtem v třiceti letech. Ale Lukáš mohl mít své důvody, proč jej umístit tam, kde to udělal). Matoušův rodokmen sleduje stopu Josefa ke králi Davidovi, předkovi Mesiáše, až dále k Abrahamovi, otci Židů. Lukášův rodokmen sahá mnohem dále a sleduje linii až k Adamovi, otci lidské rasy.

Mám tetu, která je genealogička, která je hrdá na to, že vypátrala naši rodinu zpět k cestujícím na Mayflower. Ale tady je rodokmen, který sahá až k Adamovi. Stejně jako u Adama a Evy - prvních lidí. Je to úžasná genealogie.

Člověk by se mohl divit, proč mají oba autoři odlišné koncové body pro své genealogie. Obvykle se předpokládá, že Matouš v evangeliu, jehož cílem je ukázat židovství Ježíše, chce zdůraznit Ježíšův vztah k největšímu židovskému králi Davidovi a k otci Židů Abrahamovi. Na druhé straně je Lukáš zaneprázdněn tím, že ukazuje, že Ježíš je zachráncem všech lidí, Židů i pohanů, jak je vidět v Lukášově druhém svazku, knize Skutků, kde jsou pohané přivedeni do církve. A tak Lukáš ukazuje, že Ježíš je s námi všemi spojen prostřednictvím Adama.

Jeden další rozdíl mezi těmito dvěma rodokmeny spočívá v tom, že Matouš začíná na začátku s Abrahamem a postupuje z generace na generaci až k Josefovi; Lukáš jde opačným směrem, počínaje Josefem a postupuje generaci za generací až zpět k Adamovi.

Toto jsou jednoduše některé z rozdílů mezi těmito dvěma příběhy. Skutečným problémem, který představují, však je, že tyto dva rodokmeny jsou ve skutečnosti odlišné. Nejjednodušší způsob, jak vidět rozdíl, je položit jednoduchou otázku: Kdo je v každé genealogii rodný otec, dědeček a pradědeček? U Matouše jde rodová linie od Josefa k Jakobovi k Matthanovi k Eleazarovi k Eliudovi a dále do minulosti. V Lukášovi to jde od Josefa do Heli do Mathatu do Levi do Melchiho. Řádky se stanou podobnými, jakmile se dostaneme zpět ke králi Davidovi (i když existují další problémy, jak uvidíme), ale od Davida po Josefa jsou řádky v rozporu.

Jak lze tento problém vyřešit? Jedním typickým návrhem je říci, že Matoušův rodokmen je o Josefovi, protože Matouš se zaměřuje na Josefa více v příběhu o narození, a že Lukášův je o Marii, protože ona je středem jeho příběhu o narození. Je to atraktivní řešení, ale má fatální chybu. Lukáš výslovně naznačuje, že rodovou linií je linie Josefa, nikoli Marie (Lukáš 1:23; také Matouš 1:16).⁷⁾

Existují další problémy. V některých ohledech je Matoušův rodokmen tím pozoruhodnějším, protože zdůrazňuje numerologický význam Ježíšových předků. Od Abrahama po Davida, největšího izraelského krále, bylo čtrnáct generací; od Davida po zničení Judy Babylónci, největší izraelské katastrofě, bylo čtrnáct generací; a od babylónské katastrofy po narození Ježíše čtrnáct generací (1:17). Čtrnáct, čtrnáct a čtrnáct - je to skoro, jako by to Bůh takto naplánoval. Ve skutečnosti podle Matouše ano. Po každých čtrnácti generacích dochází k nesmírně významné události. To musí znamenat, že Ježíš - čtrnáctá generace - je pro Boha velmi důležitý.

Problém je v tom, že schéma čtrnáct-čtrnáct-čtrnáct ve skutečnosti nefunguje. Pokud si pečlivě přečtete jména, uvidíte, že ve třetí sadě čtrnácti je ve skutečnosti jen třináct generací. Navíc je relativně snadné porovnat Matoušův rodokmen s jeho zdrojem, samotnou hebrejskou Biblí, která nám poskytuje jména z rodokmenu. Ukázalo se, že Matouš ve čtrnácti generacích od Davida po babylónskou katastrofu vynechal některá jména. V 1: 8 naznačuje, že Joram je otcem Uzijáše. Z 1. Paralipomenon 3: 10–12 však víme, že Joram nebyl Uzijášův otec, ale jeho pra-pra-dědeček. ⁸⁾ Jinými slovy, Matouš vytvořil jednu generaci ze tří generací. Proč? Odpověď by měla být zřejmá. Pokud by vypsál všechny generace, nemohl by pak tvrdit, že se u každé čtrnácté generace stalo něco významného.

Proč ale zdůrazňuje zejména číslo čtrnáct? Proč ne sedmnáct nebo jedenáct? Vědci v průběhu let poskytli několik vysvětlení. Někteří poukazují na to, že v Bibli je sedmička dokonalým číslem. Pokud ano, co je čtrnáct? Dvakrát sedm. Může to tedy být „dvojnásobně dokonalá“ genealogie. Další, možná přesvědčivější, teorie je, že genealogie je koncipována tak, aby zdůrazňovala Ježíšovo postavení Mesiáše. Mesiáš má být „synem Davidovým“, potomkem největšího izraelského krále. Je důležité vědět, že ve starověkých jazycích fungovala písmena abecedy také jako číslice, takže první písmeno v hebrejské abecedě, aleph, bylo také číslicí 1, druhé, beth, bylo 2, třetí, gimel, byly 3 atd. Také ve starověké hebrejštině nebyly použity žádné samohlásky. Jméno David bylo tedy napsáno jako D-V-D. V hebrejštině je písmeno D (daleth) číslo 4 a V (waw) je 6. Pokud sečtete písmena Davidova jména, je součet 14. To může být důvod, proč Matouš chtěl, aby existovaly tři skupiny přesně čtrnácti generací v genealogii syna Davidova, Mesiáše, Ježíše.

Aby tato čísla fungovala, musel bohužel některá jména vynechat. Mohl bych také poukázat na to, že kdyby měl Matouš pravdu ve svém schématu čtrnácti -čtrnácti -čtrnácti, mezi Abrahamem a Ježíšem by bylo čtyřicet dva jmen. Lukášův rodokmen však uvádí padesát sedm jmen. Jedná se o zcela různé rodokmeny.

A důvod nesrovnalostí? Každý autor měl za cíl zahrnout genealogii - nebo, pravděpodobněji sledovali několik účelů: ukázat Ježíšovo spojení s otcem Židů Abrahamem (zejména Matouš) a velkým židovským králem Davidem (Matouš) a k lidské rase jako celku (Lukáš). Pravděpodobně tito dva autoři zdědili, případně si vymysleli, zcela různé rodokmeny. Samozřejmě ani jeden nemohl tušit, že jeho zpráva bude umístěna do „Nového zákona“ a bude historickými kritiky žijícími o dva tisíce let později pečlivě porovnána s ostatními. A rozhodně se navzájem neporadili, jak sladit svá fakta. Každý sepsal svůj příběh, jak nejlépe mohl, ale jejich příběhy se nakonec rozcházejí.

Další nesrovnalosti z Ježíšova života

Nyní, když jsme se podrobně podívali na několik zajímavých nesrovnalostí mezi evangelijními účty, mohu se rychle dotknout některých dalších. Pokud se rozhodnete, můžete je většinou prozkoumat sami. A sami najdete mnohem více, jednoduše horizontálním čtením evangelií, příběh po příběhu.

K některým nesrovnalostem můžeme dospět položením si několika jednoduchých otázek. Zde se omezím na pět.

Co říkal hlas při Ježíšově křtu?

Záleží na tom, který příběh jste četli. Křest není vyprávěn u Jana, ale máme zprávy u Matouše, Marka a Lukáše, všechny jsou si velmi podobné. To by se dalo očekávat: vědci již dlouho vědí, že Matouš a Lukáš převzali řadu svých příběhů od Marka, jednoho z jejich klíčových zdrojů; proto je tolik případů doslovného znění. Existují však rozdíly, protože Matouš a Lukáš na určitých místech změnili znění svého zdroje. V každém případě, ve všech třech zprávách o Ježíšově křtu, když se vynoří z vody, otevrou se nebesa, Duch sestoupí v podobě holubice a z nebe přijde hlas. Ale co říká hlas? V Matoušovi se říká: „Toto je můj syn, kterého mám velmi rád.“ Zdá se, že ten hlas promlouvá k lidem kolem Ježíše, případně k Janu Křtiteli, a informuje je, kdo je Ježíš. V Markovi však hlas říká: „Jsi můj syn, kterého mám velmi rád.“ V tomto případě se zdá, že hlas mluví přímo k Ježíši, říká mu nebo ho potvrzuje, kým ve skutečnosti je. V Lukášovi máme něco jiného (to je trochu komplikované, protože různé rukopisy Lukášova evangelia dávají hlasu různá slova. Dávám sem původní znění verše, které se nachází v některých starších rukopisech Bible, i když to není ve většině anglických překladů). 9) Hlas zde říká: „Jsi můj syn, dnes jsem tě zplodil.“ (3:22), je to citace slova z Žalmu 2: 7.

Každý příběh se pokouší udělat s hlasem něco jiného. To znamená, že různá slova znamenají různé věci a mají různé funkce: u Matouše slova identifikují Ježíše pro Jana Křtitele a zástupy; u Marka, potvrzuje pro Ježíše jeho totožnost; u Lukáše prohlašuje, že ho křest učinil (nebo ratifikoval?) jako zvláštního Božího syna. Zůstává zde však stále otázka:

Co ten hlas vlastně řekl? Raní křesťané byli z tohoto problému zmatení natolik, že pozdější evangelium zvané Ebionitské evangelium to vyřešilo tak, že naznačilo, že hlas vyšel z nebe třikrát. Nejprve řekl slova popsaná Markem, která byla adresována Ježíši; pak řekl slova zapsaná od Matouše, určená pro Jana Křtitele a zástup; a nakonec řekl slova zapsaná Lukášem.

Kde byl Ježíš den poté, co byl pokřtěn?

U Matouše, Marka a Lukáše - takzvaných synoptických evangelií - Ježíš po svém křtu odchází na poušť, kde bude pokoušen ďáblem. 10) Zejména Marek má v této věci jasno, protože po vyprávění o křtu uvádí, že Ježíš odešel „okamžitě“ do pouště. A co Jan? U Jana není žádná zpráva o tom, že by Ježíš byl pokoušen Ďáblem na poušti. Den poté, co Jan Křtitel vydal svědectví o Duchu sestupujícím na Ježíše jako holubice při křtu (Jan 1: 29–34), znovu vidí Ježíše a prohlašuje ho za Božího Beránka (Jan je doslovný a uvádí, že toto se stalo „následující den“). Ježíš poté začal kolem sebe shromažďovat své učedníky (1: 35–52) a zahájil svou veřejnou službu tím, že provedl svůj zázrak proměny vody na víno (2: 1–11). Kde tedy byl Ježíš druhý den? Záleží na tom, které evangelium čtete.

Byla Jairova dcera již mrtvá?

Pro ilustraci mého názoru, že v evangeliích lze nalézt drobné, neslučitelné rozdíly, jsem vybral jen jeden jednoduchý příklad z Ježíšovy uzdravovací služby. V Markovi, naší nejstarší zprávě, přichází vedoucí synagogy jménem Jairos k Ježíši a prosí ho, aby s ním spěchal domů, protože jeho dcera je velmi nemocná a chce, aby ji Ježíš uzdravil. Než však mohou vyrazit na cestu, Ježíše vyruší žena s krvácením, kterou uzdraví. Pak dorazí služebníci z Jairova domu, aby mu řekli, že je příliš pozdě - dívka zemřela. Ježíš jim říká, aby se netrápili; jde do domu a vzkřísí dívku z mrtvých (Marek 5: 21–43). Matouš má stejný příběh (9: 18–26), ale s klíčovým rozdílem. V Markově verzi Jairos přichází k Ježíši, protože jeho dcera již zemřela. Nechce, aby ji Ježíš uzdravil, ale aby ji vzkřísil z mrtvých. A Ježíš to dělá. Může se to zdát jako malý rozdíl, ale lze to považovat za velmi významné – je tu otázka života a smrti.

Kdo je pro Ježíše a kdo je proti němu?

Některá Ježíšova slova jsou vyjádřena podobným, ale rozdílným způsobem. Jedním z mých oblíbených příkladů tohoto jevu je dvojice výroků souvisejících s Matoušem 12:30 a Markem 9:40. U Matouše Ježíš prohlašuje: „Kdo není se mnou, je proti mně.“ V Markovi říká: „Kdo není proti nám, je pro nás.“ Řekl obě věci? Může myslet obě věci? Jak mohou být oba výroky pravdivé současně? Nebo je možné, že jeden ze spisovatelů evangelia věci změnil?

Jak dlouho trvala Ježíšova služba?

Naše nejstarší evangelium, Marek, výslovně neuvádí délku Ježíšovy veřejné služby, ale uvádí některé sugestivní komentáře. Na začátku Ježíšovy služby, v kapitole 2, procházejí jeho učedníci pšeničnými poli a pojídali zrno, ke zděšení farizeů, kteří věří, že tím porušují sabat. To se musí odehrávat na podzim, v době sklizně. Po tomto bodě se akce pohybuje velmi rychle: jedno z Markových oblíbených slov je euthus, „okamžitě“ - Ježíš to udělal, „okamžitě“ to udělal. V kapitole 11 se po spoustě „okamžitě“ dostáváme k poslednímu týdnu Ježíšova života, na velikonočním svátku v Jeruzalémě. Pesach je na jaře a zřetelný dojem je, že Ježíšova služba trvala několik měsíců, od sklizně do jara.

Několik měsíců? Neví všichni, že Ježíšova služba trvala tři roky? Myšlenka, že trvala tři roky, ve skutečnosti nepochází ze synoptických evangelií - Marka, Matouše a Lukáše - ale z posledního evangelia Jana. Při třech různých příležitostech Jan hovoří o různých oslavách Pesachu, které, jak víme, byly jednou za rok, což naznačuje, že služba musela trvat nejméně dva roky, zaokrouhleno na tři. Ale co to znamená? Řekl bych, že to není jen technická nesrovnalost, ale je těžké vědět, co si o Markově „okamžitém“ dělání máme myslet, pokud je opravdu tak nemyslet.

V záznamech o Ježíšově službě lze najít mnoho dalších nesrovnalostí, ale nyní je všechny nebudu sledovat. Místo toho, abych pokračoval ve stejné cestě, rád bych v tomto bodě hovořil o nesrovnalostech nalezených v popisech Ježíšovy smrti a vzkříšení. Některé z těchto nesrovnalostí jsou také velmi významné.

Nesrovnalosti v pašijních příbězích

Již jsme hovořili o několika rozporech mezi Markovým evangeliem a Janem, pokud jde o vyprávění o utrpení: datum očištění chrámu (Marek 11; Jan 2) a den a čas jeho smrti (Marek 14–15) ; Jan 18–19). To nejsou jediné rozdíly v popisu našich evangelií o Ježíšově smrti a vzkříšení. Zde budu hovořit o třech důležitých rozdílech a poté krátce načrtnu několik dalších.

Zkouška před Pilátem

Začneme srovnáním Marka, našeho nejranějšího kanonického evangelia, a Jana, našeho nejnovějšího. V obou případech je Ježíš souzen před římským guvernérem Pontským Pilátem a odsouzen k smrti za to, že si říkal Židovský král. Mezi příběhy Marka a Jana o procesu však existují některé velmi zajímavé rozdíly.

Markův záznam je krátký a přímočarý. Brzy ráno židovští vůdci přivedou Ježíše k Pilátovi, který se ho zeptá, jestli je ve skutečnosti židovský král. Ježíš odpovídá jen dvěma slovy v řečtině: „su legeis.“ "Ty to říkáš." Židovští kněží ho obviňují z mnoha věcí a Pilát

vyjadřuje překvapení nad tím, že Ježíš se nebrání. Potom nám je řečeno, že Pilát měl během Pesachu zvyk propouštět vězně židovskému lidu a ptá se shromážděných davů, zda chtějí, aby propustil „krále Židů“. Přední kněží zasáhnou, aby navedli dav a požádali, aby jim místo Ježíše byl propuštěn vrah Barabáš. Pilát se ptá davu, co chtějí udělat s Ježíšem. Odpovídají, že by ho měl ukřižovat. A „aby uspokojil dav“, dělá to, o co žádají: propouští Barabáše a Ježíše bičuje,

Kdyby Marek byl náš jediný popis události, měli bychom dojem, že soud byl velmi rychlý; že Ježíš neřekl téměř nic (jen dvě slova); a že Pilát, židovští vůdci obviňující Ježíše, davy a sám Ježíš, byli na jednom místě a vyměňovali si své názory.

Ale Jan (18: 28–19: 14) má velmi odlišnou zprávu. V Janovi židovští vůdci vezmou Ježíše k Pilátovi brzy ráno, ale odmítnou vstoupit do Pilátova sídla, protože se chtějí „vyhnout rituálnímu poskvrnění“, aby mohli ten večer „jíst Pesach“ (18:28; pamatujte však, že v Markově evangeliu už noc předtím jedli velikonoční jídlo). Není nám řečeno, proč by byli poskvrněni vstupem do sídla. Protože to bylo pohanské místo? Bylo postaveno na hřbitově? Něco jiného? Výsledkem však je, že soud probíhá poněkud zvláštním způsobem. Ježíš je v sídle s Pilátem, židovské úřady, které ho obviňují, jsou mimo sídlo, společně s židovským davem, a Pilát pobíhá sem a tam mezi obviňujícím a obviněným a mluví nejprve s jedním, pak s druhým.

Mezi zprávami můžete najít řadu dalších rozdílů, pokud je čtete vodorovně. Zde zmíním jen tři a poukazuji na jejich potenciální význam. Za prvé, Ježíš hovoří u Jana mnohem víc než u Marka. Ve skutečnosti vede rozhovor s Pilátem a hovoří o svém „království, které není z tohoto světa“ (18:36), dále naznačuje, že přišel na svět, aby mluvil pravdu (18:37), a prohlásil, že Pilát nemá žádnou konečnou moc nad ním, kromě té, kterou mu dal Bůh (19:11). Tyto rozšířené dialogy dobře odpovídají tomu, co najdete v celém Janově evangeliu, kde se Ježíš účastní dlouhých projevů, na rozdíl od řady aforismů a krátkých vět, které často najdete v synoptických evangeliích.

Za druhé, místo toho, aby byl Ježíš zbičován poté, co jeho soud skončil a byl vynesena rozsudek - což by si člověk mohl myslet, že by byl rozumný čas k výkonu trestu - u Jana dal Pilát Ježíše zbičovat uprostřed řízení (19: 1). Pro Janovu změnu v ději byla podána celá řada vysvětlení; může to být kvůli tomu, co se stane dál: Pilát vyvede Ježíše ze sídla, aby ho představil, zbitého, zkrvaveného a ve fialovém rouchu, židovskému národu, a říká jim: „Hle, člověk.“ Pro autora Jana je Ježíš mnohem víc než člověk, ale Pilát a židovské davy to neuznávají. Pilát a jeho vojáci se posmívají Ježíši tím, že mu nasazují trnovou korunu, dávají mu fialové roucho a prohlašují: „Zdrav buď, židovský králi.“ Ve skutečnosti, aniž by to věděli, je jejich prohlášení pravdivé. Pro Jana je Ježíš skutečně králem, bez ohledu na zdání.

Nakonec je důležité, že v Janově evangeliu Pilát třikrát výslovně prohlašuje, že Ježíš je nevinný, nezaslouží si být potrestán a měl by být propuštěn (18:38; 19: 6; implicitně v 19:12) . V Markovi Pilát nikdy nevyhlásil Ježíše za nevinného. Proč tento zvýšený důraz u Jana? Vědci již dávno upozorňují na to, že Jan je v mnoha ohledech nejvíce protizidovský z našich evangelií (viz Jan 8: 42–44, kde Ježíš prohlašuje, že Židé nejsou Božími dětmi, ale „děblovými dětmi“). Proč v této souvislosti vyprávěl o soudu tak, že římský guvernér opakovaně trvá na tom, že Ježíš je nevinný? Zeptejte se sami sebe: Pokud Římané nejsou zodpovědní za Ježíšovu smrt, kdo tedy? Židé. A skutečně jsou, pro Jana. V 19:16 nám bylo řečeno, že Pilát předal Ježíše židovským velekněžím, aby ho mohli nechat ukřižovat.

Jidášova smrt

Ve všech čtyřech evangeliích se říká, že Jidáš Iškariotský byl tím, kdo zradil Ježíše úřadům, což vedlo k jeho zatčení. Čtyři příběhy se liší v tom, proč Jidáš spáchal zradu. U Marka není uveden žádný důvod, i když nám bylo řečeno, že za tento čin dostal peníze, takže to možná bylo z chamtivosti (14: 10–11). Matouš (26:14) výslovně uvádí, že Jidáš to udělal pro peníze. Lukáš naproti tomu naznačuje, že Jidáš to udělal, protože „do něj vstoupil satan“ (22: 3). Jinými slovy, ďábel ho k tomu přiměl. V Janovi je sám Jidáš nazýván „ďáblem“ (6: 70–71), a tak pravděpodobně zradil svého pána, protože měl zlou podstatu.

Ještě zajímavější je otázka, co se stalo s Jidášem poté, co provedl zradu. Marek a Jan o tom nic neříkají: Jidáš jednoduše zmizí ze scény. Totéž také v Lukášově evangeliu, ale Lukáš napsal i druhý díl, který doprovází jeho evangelium, knihu Skutků. 11) Skutky podávají zprávu o tom, co se stalo Jidášovi po zradě, stejně jako o Jidášovi hovoří Matoušovo evangelium, ale je zarážející, že tyto dva záznamy jsou v mnoha bodech přímo v rozporu.

Běžný názor je, že Jidáš vyšel ven a „oběsil se“, a že pochází od Matouše (27: 3–10). Poté, co Jidáš viděl, že jeho zrada vedla k Ježíšově odsouzení, pocítil lítost a pokusil se vrátit svůj plat třicet kusů stříbra židovským hlavním kněžím a řekl jim, že „zhřešil zradou nevinné krve“. Odmítají však peníze přijmout, a tak je pohodí v chrámu a jde ven a oběsí se. Vrchní kněží poté peníze vezmou, ale rozhodnou se, že je nemohou vrátit zpět do chrámového pokladu, protože jde o „krvavé peníze“ - peníze, které byly poznamenány nevinnou krví. Rozhodli se tedy je použít a zakoupit „hrnčířské pole“, pravděpodobně pole, ze kterého si hrnčíři brali hlínu, jako místo pro pohřbívání cizinců, kteří zemřeli v Jeruzalémě. Říká se, že to bylo proto, že to bylo zakoupeno z peněz Jidášovy krve, že se tomuto místu „dodnes říká Pole krve“.

Lukášův popis v knize Skutky má několik podobností: Jidášova smrt souvisí s nákupem pole, kterému se říká „Pole krve“. Ale podrobnosti jsou v ostrém kontrastu - dokonce v rozporu - s příběhem, který vyprávěl Matouš. Ve Skutcích (1: 18–19) nám je řečeno, že sám Jidáš, nikoli židovští kněží, koupil pole za „odměnu za svou zlovolnost“, peníze, které si za svou zradu vydělal. A neříká se, že se oběsil. Místo toho se dozvídáme, že spadl „po hlavě“ a „roztrhl se uprostřed“, takže „mu vnitřnosti vyhrězly“. Pro Lukáše bylo toto pole nazýváno Polem krve, protože Jidáš na něm vykrvácel.

V průběhu let se čtenáři pokoušeli sladit tyto dva příběhy o Jidášově smrti. Jak by se mohl v obou oběsit a „padnout na hlavu“, aby se mu roztrhlo břicho a vnitřnosti byli po celé zemi? Geniální vykladači, kteří chtěli sladit tyto dva záznamy dohromady do jednoho skutečného příběhu, zde měli perný den. Možná se Jidáš oběsil, lano se utrhlo a on spadl na zem, prve na hlavu, pak praskl uprostřed. Nebo se možná chtěl oběsit, a to se mu nezdařilo, takže vylezl na vysokou skálu a skočil dolů na pole. Nebo možná ... no, možná něco jiného.

Jde však o to, že oba příběhy uvádějí různé zprávy o tom, jak Jidáš zemřel. Jakkoli lze spekulovat, jak mohl padnout na hlavu a roztrhnout se, je zřejmé, že se jen „neoběsil“. A protichůdné jsou ve dvou dalších bodech: kdo koupil pole (kněží podle Matouše nebo Jidáš podle Skutků?) A proč se toto pole nazývalo polem krve (protože bylo zakoupeno za krevní peníze, jak říká Matouš, nebo proto, že Jidáš na něm zcela vykrvácel, jak říkají Skutky?).

Vyprávění o vzkříšení

Nikde nejsou rozdíly mezi evangelií jasnější než v záznamech o Ježíšově vzkříšení. Často nechávám své studenty prvního ročníku provést jednoduché srovnávací cvičení, ve kterém uvedou vše, co bylo řečeno v každém ze čtyř evangelií o událostech mezi dobou, kdy byl Ježíš pohřben, a koncem evangelií. Lepší úvod do myšlenky horizontálního čtení nemůže být. Mezi čtyřmi záznamy existují rozdíly a některé z těchto rozdílů jsou nesrovnalosti, které nelze snadno (nebo vůbec) sladit. Studenti to považují za cenné cvičení, protože jim neříkám jen to, že mezi záznamy existují rozdíly: rozdíly sami objevují a snaží se je pochopit.

Zde mi dovoluje zdůraznit bod, který jsem uvedl ve své knize Chybně citovaný Ježíš: Nemáme originály žádného z těchto evangelií, pouze kopie vytvořené později, ve většině případů o mnoho století později. Všechny tyto kopie se navzájem liší, velmi často se jedná o zprávy o Ježíšově vzkříšení. Vědci musí na základě těchto pozdějších rukopisů určit, co říkali originály. Na některých místech je rozhodnutí celkem jasné; o jiných se vede spousta debat.

O jednom aspektu vyprávění o vzkříšení existuje jen malá debata: zdá se, že konečných dvanáct veršů Markova evangelia není v Markově evangeliu původní, ale byly přidány písařem v pozdější generaci. Marek ukončil své evangelium veršem 16: 8, když ženy uprchly z hrobky a nikomu neřekly, co viděli. Ve své diskusi přijímám vědeckou shodu, že verše 16: 9–21 jsou pozdějším dodatkem k evangeliu. [12\)](#)

Které detaily se rozcházejí, v příbězích o vzkříšení ve čtyřech kanonických záznamech? Všechna čtyři evangelia se shodují, že třetího dne po Ježíšově ukřižování a pohřbu šla Marie Magdaléna k hrobu a zjistila, že je prázdný. Ale prakticky v každém dalším detailu spolu nesouhlasí.

Kdo vlastně šel do hrobky? Byla to samotná Marie (Jan 20: 1)? Marie a další Marie (Matouš 28: 1)? Marie Magdaléna, Marie, matka Jakuba, a Salome (Marek 16: 1)? Nebo ženy, které doprovázely Ježíše z Galileje do Jeruzaléma - možná Marie Magdaléna, Joanna, Marie Jakubova a „jiné ženy“ (Lukáš 24: 1; viz 23:55)? Byl kámen již odvalen z hrobky (jako u Marka 16: 4) nebo byl odvalen andělem, když tam byly ženy (Matouš 28: 2)? Koho nebo co tam viděli? Anděla (Matouš 28: 5)? Mladého muže (Marek 16: 5)? Dva muže (Lukáš 24: 4)? Nebo nic a nikoho (Jan)? A co jim bylo řečeno? Jděte učedníkům říci, aby „šli do Galilee“, kde se s nimi setká Ježíš (Marek 16: 7)? Nebo si vzpomeňte, co jim Ježíš řekl „když byl v Galileji“, že musí zemřít a znovu vstát (Lukáš 24: 7)? Dále, říkají ženy učedníkům, co viděli a slyšeli (Matouš 28: 8), nebo to nikomu neřeknou (Marek 16: 8)? Pokud někomu řeknou, komu to řeknou? Jedenácti učedníkům (Matouš 28: 8)? Jedenácti učedníkům a dalším lidem (Lukáš 24: 8)? Šimonovi Petrovi a dalšímu nejmenovanému učedníkovi (Jan 20: 2)? Co dělají učedníci v reakci? Nemají žádnou odpověď, protože se jim okamžitě zjevuje sám Ježíš (Matouš 20: 9)? Vůbec nevěří ženám, protože to vypadá jako „blouznění“ (Lukáš 24:11)? Nebo jdou do hrobky, aby se přesvědčili na vlastní oči (Jan 20: 3)?

Otázky se množí. Můžete číst vodorovně a provést křížové evangelijní srovnání toho, co se bude dít dál: komu se Ježíš zjeví (pokud někomu) a kdy, co mu řekne a co řeknou v reakci. V podstatě u každého verše je alespoň jedno evangelium mimo mísu.

Zejména jeden bod se zdá být neslučitelný. Podle Markova záznamu jsou ženy instruovány, aby řekly učedníkům, aby šly setkat se s Ježíšem v Galileji, ale ze strachu o tom ženy nikomu neřekli ani slovo. V Matoušově verzi je učedníkům řečeno, aby šli do Galilee, aby se setkali s Ježíšem, a okamžitě tak učiní. Tam se jim zjevuje a dává jim poslední instrukce. Ale u Lukáše není učedníkům řečeno, aby šli do Galilee. Říká se jim, že Ježíš předpověděl své vzkříšení, když byl v Galileji (během své veřejné služby). A oni nikdy neopustí Jeruzalém – který je v jižní části Izraele, v jiné oblasti než je Galilea, která je na severu. V den vzkříšení se Ježíš zjevil dvěma učedníkům na „cestě do Emauz“ (24: 13–35); Později téhož dne tito učedníci řekli ostatním, co viděli, a Ježíš se všem zjevuje (24: 36–49); a potom je Ježíš vezme do Bethany na okraji Jeruzaléma a dá jim pokyny a vystoupí do nebe. V dalším Lukášově spise Skutky apoštolů je nám řečeno, že Ježíš učedníkům ve skutečnosti po svém vzkříšení výslovně řekl, aby neopouštěli Jeruzalém (Skutky 1: 4), ale aby tam zůstali, dokud nepřijmou Ducha svatého v den Letnic, padesát dní po Pesachu. Poté, co jim dal své pokyny, Ježíš vystoupil do nebe. Učedníci zůstávají v Jeruzalémě, dokud nepřijde Duch svatý (Skutky 2). A tedy je rozpor: Pokud má Matouš pravdu, že učedníci okamžitě jdou do Galileje a vidí Ježíše, jak odtamtud vystoupí, jak může mít Lukáš pravdu, že učedníci zůstanou po celou dobu v Jeruzalémě, uvidí Ježíše odtamtud vystupovat a zůstanou dál v Jeruzalémě, dokud nepřijde den Letnic?

Další rozdíly v pašijních příbězích

Toto jsou jen některé z klíčových nesrovnalostí ve zprávách o Ježíšově posledním týdnu života, jeho smrti a vzkříšení. Nejsou to v žádném případě jediné rozdíly, ale místo toho, abych je vyjmenoval, poukazuji zde na několik zajímavějších, které byste našli, kdybyste provedli úplnou analýzu. Mohu je dát v rychlém sledu tak, že položím pouhých pět jednoduchých otázek.

1. Když Ježíš vstoupil během triumfálního vstupu do Jeruzaléma, na kolika zvířatech jel? Zdá se, že by měla existovat zřejmá odpověď: jel na jednom zvířeti, na oslu nebo na hříběti. A to se ve skutečnosti říká ve třech evangeliích, včetně Marka 11: 7. V Matoušově evangeliu se však říká, že tento vítězný čin naplňuje proroctví; jak jsme viděli, Matouš kladl velký důraz na naplnění Písma a v 21: 5 uvádí že cituje Zachariáše 9: 9:

Hle, tvůj král k tobě přichází,
pokorný a sedící na oslu
a na hříběti osla

Učenci hebrejské Bible uznávají tento druh poetického proroctví: třetí řádek textu opakuje to, co je řečeno ve druhém řádku. Tomu se říká „synonymní paralelismus“ - kde dvě linie poezie říkají v podstatě to samé různými slovy. Matouš však evidentně této poetické konvenci na tomto místě neporozuměl, což vedlo k poněkud bizarnímu výsledku. U Matouše pro Ježíše jeho učedníci obstarali dvě zvířata, osla a oslátko; roztáhli své šaty na dva a Ježíš vjel do města na obou obkročmo (Matouš 21: 7). Je to zvláštní obraz, ale Matouš tak přiměl Ježíše, aby doslova naplnil proroctví Písma.

2. Co řekl Ježíš veleknězi, když byl vyslýchán při svém soudu? Mám pocit, že historicky je to něco, co bychom nikdy nemohli vědět. Byl tam Ježíš a byli tam i židovští vůdci, ale nebyli tam žádní Ježíšovi následovníci, kteří by si dělali poznámky pro potomky. Přesto nám Marek dává jasný záznam. Velekněz se ptá Ježíše, zda je „Mesiáš, Syn Požehnaného“ (14:61), a Ježíš dává přímou odpověď: „Já jsem. A uvidíš Syna člověka sedět po pravici Moci a přicházet s nebeskými mraky“ (Marek 14:62). Jinými slovy, v blízké budoucnosti má Bůh vyslat vesmírného soudce Země, aby se naplnily předpovědi Starého zákona (Daniel 7: 13–14). Ve skutečnosti to bylo tak blízko, že to sám velekněz měl uvidět.

Co když se to nestane? Co kdyby velekněz zemřel před příchodem Syna člověka? Nevyvrátilo by to platnost Ježíšova tvrzení? Možná. A to je možná důvod, proč Lukáš, který píše asi patnáct nebo dvacet let po Markovi - pravděpodobně poté, co již zemřel velekněz - změnil Ježíšovu odpověď. Když nyní odpoví, neříká nic o tom, že by byl velekněz naživu, když Syn člověka přijde na soud: „Jsem a od nynějška bude Syn člověka posazen po pravici Boží moci“ (Lukáš 22 : 69).

3. Proč Matouš cituje nesprávného proroka? Když Matouš naznačuje, že Jidáš zradil Ježíše za třicet stříbrných, podotýká (jak to od něj vždy očekáváme), že to bylo naplněním Písma: „Pak se naplnilo to, co bylo řečeno skrze proroka Jeremjáše: „A vzali třicet stříbrných... a dali je za hrnčířské pole““ (Matouš 27: 9–10). Problém je v tom, že toto proroctví se v Jeremiáši nikde nenachází. Zdá se, že jde o volnou citaci Zachariáše 11: 3.

4. Kdy byla roztržena opona v chrámu? Opona v chrámu oddělovala nejposvátnější místo zvané „svatyně svatých“ od ostatních chrámových prostor. Bylo to místo svatosti, o kterém se předpokládalo, že tam přebývá Bůh na zemi (zjevně také vládne v nebi). Nikdo nemohl vstoupit do této místnosti za oponou, kromě nejvyššího kněze jednou ročně, v den smíření (Yom Kippur), kdy mohl velekněz vstoupit a přinést oběť, nejprve za své vlastní hříchy a poté za hříchy lidí. Podle Markova evangelia, poté, co Ježíš vydechl, se chrámová opona roztrhla na polovinu (15:38). Toto je již dlouho uznáváno jako symbolické prohlášení, protože neexistují žádné historické důkazy, které by naznačovaly, že opona byla někdy zničena, než byl spálen samotný chrám o čtyřicet let později ve válce s Římany. Pro Marka Ježíšova smrt znamená konec potřeby chrámových obětí. Při smrti svého syna je nyní Bůh k dispozici všem lidem; už je od nich neodděluje tlustá opona. Ježíšova smrt činí lidi jedno s Bohem: je to usmíření (v jednom) za hřích.

Lukášovo evangelium také naznačuje, že opona v chrámu byla roztržena na polovinu. Kupodivu se neroztrhla po Ježíšově smrti, ale výslovně se říká, že se roztrhla, když byl Ježíš ještě naživu a visel na kříži (23: 45–46). O významu tohoto rozporu budu hovořit v následující kapitole, protože tato změna je přímo spojena s Lukášovým chápáním Ježíšovy smrti.

5. Co řekl setník, když Ježíš zemřel? Odpověď se znovu může jevit jako zřejmá, zvláště pro ty, kteří si pamatují velký biblický epos na stříbrném plátně. Největší příběh, jaký byl kdy vyprávěn, a nesmrtelná slova setníka, které hraje John Wayne: „Skutečně tento muž byl Syn Boží.“ A to je ve skutečnosti to, co říká setník v Markově evangeliu (15:39). Ale stojí za zmínku, že Lukáš změnil tato slova. V jeho zprávě setník říká: „Tento muž byl skutečně nevinný“ (23:47). Vždy existovali vykladači, kteří chtěli trvat na tom, že je to stejná věc: samozřejmě, pokud je to Boží Syn, tak je nevinný. Ale slova zde jsou různá a mají různé významy. Pokud soud prohlásí potenciálního zločince za „nevinného“, rozhodně to není to

samé jako být prohlášen za Božího Syna. Řekl setník obě věci? Dalo by se říci ano, kdyby cílem někoho bylo sloučit evangelia, a tím vytvořit ještě třetí verzi scény, na rozdíl od Marka nebo Lukáše. Pravděpodobně je však lepší uvažovat, proč pozdější Lukáš mohl změnit slova. Pro Lukáše bylo důležité zdůraznit, že Ježíš byl vůči obviněním proti němu vzneseným naprosto nevinný. Například v Janovi, stejně jako v Lukášovi, se třikrát Pilát pokouší osvobodit Ježíše tím, že ho prohlásí za nevinného (na rozdíl od Marka). A nakonec také setník. Všichni Římané se shodují na Ježíšově nevině. Kdo je tedy vinen za jeho smrt? Ne Římané, ale židovské úřady nebo samotný židovský lid.

ROZPORY TÝKAJÍCÍ SE ŽIVOTA A SPISŮ PAVLA

Doposud jsem v této kapitole uvažoval pouze o čtyřech kanonických evangeliích, zdůrazňujíc přitom potřebu číst je horizontálně, pokud z nich chceme získat nové pohledy, pohledy pro nás jinak nedostupné, pokud je čteme pouze svisle. Netvrdím, že horizontální čtení je nejlepší nebo jediný způsob, jak přistupovat k těmto knihám. Evangelia byla zjevně určena ke čtení jako jiné knihy od začátku do konce a historičtí kritici již dlouho uznávají, že je to možné, a vymysleli řadu zajímavých metod, které mohou pomoci čtenářům, kteří se rozhodli je číst tímto způsobem. **13)**

Také netvrdím, že evangelia jsou jediné knihy v Novém zákoně, které obsahují nesrovnalosti. Jak jsme již viděli, kniha Skutků se zdá být v rozporu s tím, co říkají evangelia například v souvislosti s Jidášovou smrtí (na rozdíl od Matouše), nebo s ohledem na to, zda se učedníci brzy poté vydali na sever do Galileje po Ježíšově smrti a vzkříšení (opět na rozdíl od Matouše).

Knihy Skutky jako celek je vyprávěním o tom, co se stalo mezi jeho následovníky po Ježíšově nanebevstoupení. Stručně řečeno, apoštolové šířili křesťanskou víru, nejprve mezi Židy, kteří žili v Jeruzalémě a poté jinde, přičemž zvěstovali své poselství Židům v jiných částech říše a poté také nežidům žijícím v městských centrech kolem Středomoří. Z mnoha obrácených na toto nové náboženství nebyl žádný významnější než Saul z Tarsu, který se stal známým jako apoštol Pavel. Asi dvě třetiny příběhu Skutků se týkají Pavla, jeho obrácení ke křesťanství poté, co byl násilným odpůrcem nové víry, jeho misijních cest, které vedly další k víře v Krista, jeho zatčení, zkoušky a uvěznění ve městě Řím. .

Pavel byl nejen hrdinou Skutků, ale také autorem sám o sobě. Z dvaceti sedmi knih Nového zákona třináct tvrdí, že je napsal Pavel. Jedna další kniha, dopis Židům, byla přijata do kánonu, protože raní církevní otcové věřili, že ji napsal Pavel, i když to samotný spis netvrdí. Dnešní učenci jsou si celkem jistí, že ho Pavel ve skutečnosti nenapsal. A mezi třinácti listy, která nesou Pavlovo jméno, existují důvody pochybovat o šesti listech, zda je skutečně napsal. To bude předmětem pozdější kapitoly, kdy budeme diskutovat o velké otázce „Kdo napsal Bibli?“ Prozatím stačí vědět, že Pavel je předmětem Skutků a autorem alespoň některých spisů Nového zákona.

Je tedy možné provést jakési horizontální čtení Skutků ve srovnání s Pavlovými dopisy. Skutky někdy hovoří o události v Pavlově životě, kterou sám Pavel zmiňuje ve svých dopisech. To nám umožňuje vidět, jak se ty dva spisy srovnávají. Historičtí kritici mezi

sebou dlouho nesouhlasili ohledně toho, jak spolehlivá je kniha Skutků pro pochopení života a spisů Pavla. Můj osobní názor je, že Skutky jsou pro Pavla přibližně stejně přesné jako Lukášovo evangelium, pro Ježíše: většina základních informací je pravděpodobně spolehlivá, ale mnoho podrobností se podařilo změnit.

Nejkritičtější vědci si myslí, že Skutky byly napsány někdy po Lukášově evangeliu, pravděpodobně kolem roku 85 nebo 90 n. L. - asi dvacet nebo dvacet pět let poté, co Pavel zemřel. Pokud ano, nebylo by překvapením, kdyby informace o něm ve Skutcích nemuseli být historicky přesné. Jediným způsobem, jak to jistě zjistit, je porovnat, co Skutky říkají o Pavlovi, s tím, co Pavel říká o sobě, a zjistit, zda jsou v zásadě ve shodě nebo zda existují nesrovnalosti. Zde je pět příkladů, které mi připadají zajímavé. Některé z nich jsou důležité pro pochopení Pavlova života a učení; ostatní z nich, upřímně řečeno, jsou spíše nedůležité nesrovnalosti. Ale společně ukazují, že Skutky nemohou být zcela spolehlivé, pokud jde o zprávy o Pavlově životě.

1. Po svém obrácení šel Pavel přímo do Jeruzaléma, aby jednal s těmi, kteří byli před ním apoštoly? Jak již bylo uvedeno, Pavel byl pronásledovatelem křesťanů, než se sám stal křesťanem, takže během své služby nebyl Ježíšovým následovníkem a pravděpodobně ho nikdy ani neznal. Pavel žil mimo Palestinu a jeho rodným jazykem byla řečtina, nikoli aramejšťina. Ale v určitém okamžiku z nějakého důvodu „viděl světlo“ (doslovně podle Skutků 9: 3) a konvertoval z nepřítele křesťanské víry na jednoho z jejích největších zastánců. A co tehdy udělal? Sám Pavel líčí v Galatským 1: 16–20, co se stalo po jeho obrácení:

Neradil jsem s žádným člověkem, ani jsem nešel do Jeruzaléma k těm, kteří byli přede mnou apoštoly, ale odešel jsem do Arábie a poté jsem se vrátil do Damašku. Potom jsem po třech letech odešel do Jeruzaléma navštívit Cephase a zůstal jsem s ním patnáct dní; ale neviděl jsem žádného z ostatních apoštolů, kromě Jakuba bratra Pána. V tom, co vám píšu, před Bohem nelžu!

Toto důrazné tvrzení, že Pavel nelže, by nám mělo dát klid. Je to zcela jasné. Po svém obrácení nekonzultoval s ostatními, tři roky neviděl žádného z apoštolů a ani tehdy neviděl žádného kromě Cephase (Petra) a Ježíšova bratra Jakuba.

Díky tomu je účet v knize Skutky opravdu velmi zajímavý. Podle Skutků 9, bezprostředně poté, co se Pavel obrátil, strávil nějaký čas v Damašku „s učedníky“, a když opustil město, zamířil přímo do Jeruzaléma, kde se setkal s Ježíšovými apoštoly (Skutky 9: 19–30). Ve všech ohledech se Skutky zdají být v rozporu s Pavlem. Trávil čas s jinými křesťany okamžitě (Skutky) nebo ne (Pavel)? Šel rovnou do Jeruzaléma (Skutky) nebo ne (Pavel)? Setkal se se skupinou apoštolů (Skutky) nebo jen s Petrem a Jakubem (Pavel)?

Pro ty, kdo jsou obeznámeni s vlastními Pavlovými spisy a knihou Skutků, není těžké pochopit, proč existuje tento rozpor. V dopise Galatským Pavel trvá na tom, že jeho poselství evangelia k němu přišlo přímo od samotného Boha, prostřednictvím Ježíše. Nedostal to od nikoho jiného - ani od ostatních apoštolů - takže každý, kdo s ním nesouhlasí ohledně evangelia, nesouhlasí ve skutečnosti ne s ním, ale s Bohem.

Pisatel knihy Skutků na druhé straně chce trvat na tom, že mezi všemi pravými apoštoly Ježíše, původními učedníky i Pavlem, byla ve všech ohledech úplná kontinuita. Setkali se, povídali si, souhlasili - znovu a znovu je to uvedeno ve Skutcích. Pro samotného

Pavla je však otázkou jeho autorita daná přímo od Boha. Neradil se s ostatními ani se nesetkal s apoštoly. Tito dva autoři mají různé programy, a tak líčili události odlišně - vytvářejí zajímavý, ale důležitý rozpor. Komu máme věřit? V tomto případě bych můj hlas dal Pavlovi, který by měl nejen vědět, co dělá, ale také přísahal před Bohem, že nelže. Je trochu těžké věřit, že by lhal.

2. Věděli církve v Judeji o Pavlovi? Pavel je zde opět zcela jasný. Někdy poté, co se obrátil, obešel různé církve v regionech Sýrie a Cilicie, ale „byl stále neznámý z pohledu judských církví“ (Galatským 1: 21–22). To některým učencům připadalo zvláštní. Podle knihy Skutků, když Pavel dříve pronásledoval církve v Kristu, byly to konkrétně křesťanské církve v „Judeji a Samaří“ (Skutky 8: 1–3; 9: 1–2). Proč křesťané v církvích, které dříve pronásledoval, nevěděli, jak vypadá? Nebyl mezi nimi dříve fyzicky přítomen jako jejich nepřítel? Podle Skutků ano; podle Pavla ne.

3. Jel Pavel sám do Atén? Když byl na svých misijních cestách a šel do Atén, aby tam evangelizoval pohany, šel Pavel sám? I zde se zdá, že existuje nesrovnalost. Nemusí to být něco, na čem tolik záleží, až na to, že se zdá, že Lukáš zase některé podrobnosti pokazil. Když Pavel napsal svůj první dopis Tesalonicenským, naznačuje, že poté, co je přivedl k víře a založil mezi nimi církev, odcestoval do Atén. Cítil však obavy o rodící se novou církev, a tak poslal svého společníka Timotea zpět, aby zjistil, jak si Tesaloničané vedou. Jinými slovy, Timoteus doprovázel Pavla do Atén a poté se vrátil do Soluně, aby jim pomohl budovat je ve víře (1. Tesalonicenským 3: 1–2). Kniha Skutků je však stejně jasná. Tam nám je řečeno, že poté, co Pavel založil církev v Soluni, založil on a Silas a Timoteus kostel ve městě Boroa; křesťané tam pak „poslali Pavla na pobřeží, ale Silas a Timoteus zůstali pozadu“ (17: 14–15). Pavel pokračoval v zasílání pokynů, podle nichž by se s ním měli Silas a Timoteus setkat, až to bude možné. Cestoval do Atén sám a se svými dvěma společníky se setkal až po odchodu z města do Korintu (17: 16–8: 5). Toto je další nesrovnalost, kterou je těžké vyřešit: buď Timoteus šel do Atén s Pavlem (1 Tesaloničanům), nebo ne (Skutky).

4. Kolik cest Pavel podnikl do Jeruzaléma? V Galatským má Pavel v úmyslu ukázat, že nekonzultoval s apoštoly v Jeruzalémě, aby se „naučil“ evangeliu. Už věděl, co je to evangelium: slyšel to přímo od Krista v božím zjevení. Zvláště chce, aby Galatáné pochopili, že když došlo k nějakému sporu o jeho poselství, proběhlo v Jeruzalémě zvláštní setkání, na kterém se o něm diskutovalo. Otázka zněla takto: pokud se nežid obrátil na Ježíšova následovníka, musel se nejprve stát Židem? Pavel důrazně řekl, že ne. Zejména nežidovští muži neměli být obřezáni, znamením smlouvy pro Židy, pokud se stali Kristovými následovníky. Jiní křesťanští misionáři zastávali opačný názor a v Jeruzalémě se konalo setkání, které se touto otázkou zabývalo. Podle Pavlova listu byl tehdy teprve podruhé v Jeruzalémě (Galatánům 1:18; 2: 1). Podle Skutků to byla jeho třetí prodloužená cesta (Skutky 9, 11, 15). Opět se zdá, že autor Skutků změnil část Pavlova itineráře - možná úmyslně, pro své vlastní účely.

5. Byly sbory, které Pavel založil, tvořeny jak Židy, tak pohany? Podle knihy Skutků je odpověď jasná ano. Když Pavel káže v Soluni, Židé v synagoze uvěřili v Krista, stejně jako nežidovští Řekové (Skutky 17: 4). Pavel naznačuje pravý opak. Když píše do této církve v Soluni, vzpomíná, jak je přivedl k víře v Krista, a hovoří o tom, jak se „obrátili k Bohu od model“ (1 Tesaloničanům 1: 9). Pouze pohané uctívali modly. Pavlovi obrácení v Tesalonice i Korintu (1. Korintským 12: 2) byli bývalí pohané. Proto si říkal „apoštol pohanů“. Předávání

poselství Židům měli na starosti další misionáři, zejména Petr (Galatánům 2: 8). Soluňský a korintský kostel byly tvořeny pohany (Pavel),

Je to jen několik nesrovnalostí, které lze najít, když čteme Skutky vodorovně proti Pavlovým dopisům. Lze objevit mnoho dalších. Ukazují, že na Skutky nelze spoléhat že obsahují zcela přesné podrobnosti, když popisují misii prvních apoštolů, jako je Pavel.

Jedním z důvodů, proč záleží na tom, zda jsou Skutky spolehlivé ve svých historických detailech, je to, že mnoho informací, které lidé o Pavlovi „vědí“, pochází ze Skutků a pouze ze Skutků, protože jde o informace, které Pavel ve svých dopisech nezmiňuje. Někteří historičtí kritici o těchto informacích pochybovali, včetně následujících: že Pavel pochází z Tarsu (Skutky 21:39), že studoval u židovského rabína Gamaliela v Jeruzalémě (22: 3), že je římským občanem (22:27), že byl „výrobcem stanů“ (18: 3), že když vstoupil do města, aby ho evangelizoval, nejprve vstoupil do synagogy, aby se pokusil obrátit Židy (například 14: 1), že byl zatčen v Jeruzalémě a strávil roky ve vězení (kapitoly 21–28), že apeloval na Caesara kvůli jeho soudu, a proto skončil v Římě (25:11).

ZÁVĚR

V této kapitole jsme v Novém zákoně viděli spoustu nesrovnalostí, některé malé a relativně bezvýznamné, jiné důležité pro pochopení toho, co chtěli různí autoři říci. Některé z těchto nesrovnalostí by pravděpodobně mohly být smířeny, pokud bychom použili dostatečné interpretační vynalézavosti; jiné se zdají být na beton rozporům. Nejedná se o vyčerpávající přehled nesrovnalostí, pouze o reprezentativní příklad. Vybral jsem některé, které považuji za nejzajímavější.

Jaké závěry můžeme z těchto nesrovnalostí vyvodit? Tři body mi připadají nejvýznamnější.

1. Na jedné úrovni jsou nesrovnalosti významné, protože ukazují, že pohled na Bibli jako zcela neomylnou se jeví jako nepravdivý. Pokud se na Bibli podíváme historicky, jsou v ní chyby. Jsou-li si dva popisy události (například Ježíšova smrt) ve svých detailech protichůdné, nemohou být oba účty historicky správné. Jeden z nich se historicky mýlí, nebo se mýlí oba, ale oba nemohou mít pravdu, alespoň pokud jde o to, co se skutečně stalo. Znamená to, že by Bible měla být zahozena stranou, odhozena jako další kousek staré a v podstatě bezcenné literatury? Ani v nejmenším. Ve své poslední kapitole tvrdím, že bychom měli i nadále číst, studovat a vážit si Bible - ale ne jako neomylnou historickou zprávu.

Znamená to, že už není možné, aby člověk byl křesťanem? Pouze křesťany s určitým přesvědčením - jako mnozí z těch, mezi nimiž žiji, na americkém jihu - by někdy napadlo položit takovou otázku. Ale odpověď je opět rozhodně ne. Křesťanství závislé na neomylnosti Bible pravděpodobně nemůže přežít realitu jejich rozporů. Existuje však spousta dalších forem křesťanské víry, mnoho z nich nepoznamenaných skutečností, že Bible není úplně dokonalá kniha. Ve své poslední kapitole se tím budu podrobněji zabývat

2. Jelikož existují nesrovnalosti mezi tím, co chtějí různí autoři říci - někdy malými, nevýznamnými rozpory a někdy významnými - je důležité nechat každého autora hovořit sám za sebe a nepředstírat, že říká totéž jako jiný. Nesrovnalosti by nás měly naučit, že Markův pohled není Janův, Janův není Matoušův, Matoušův není Pavlův atd. Každý autor

musí být čten pro své vlastní poselství, takže když čtete Marka, neimportujete do něj učení Matouše. Přečtěte si Marka jako Marka a Matouše jako Matouše. To je problém, kterému se budeme v další kapitole věnovat podrobněji.

3. Nesrovnalosti, které zahrnují historické příběhy - co Ježíš nebo Pavel vlastně řekli, dělali a zažili? - znesnadňují zjištění toho, co se skutečně stalo v Ježíšově životě nebo v historii rané církve. Tyto knihy nemůžete číst jako nezaujaté historické záznamy. Žádný z nich to není. Co byste dělali jako soudce v soudním procesu, ve kterém máte protichůdná svědectví očitých svědků? Jedna věc, kterou byste určitě neudělali, je předpokládat, že každý svědek má stoprocentní pravdu. Někdo - nebo kdokoli - se mýlí v některých informacích. Umění by spočívalo v zjištění, kdo se mýlí a kdo má pravdu - jestli má vůbec někdo pravdu. Totéž platí pro staré dokumenty, jako jsou ty v Novém zákoně. Pokud existuje protichůdné svědectví o historických událostech, nemohou mít všichni svědci (historicky) pravdu, a musíme vymyslet způsoby, jak rozhodnout, co se s největší pravděpodobností skutečně stalo. Této úloze se věnujeme v kapitole 5.

TŘETÍ KAPITOLA

MNOHO VARIANT POHLEDŮ

V polovině devadesátých let jsem byl na Oxford University Press požádán o napsání vysokoškolské učebnice Nového zákona. Nebyl jsem si jistý, zda to bude pro mě nejlepší kariérní krok: Ještě jsem nebyl funkčním členem a někdy výbory vysokých škol považují psaní učebnic za podřadné, jelikož nezahrnují skutečný výzkum. A přemýšlel jsem, jaké budou úskalí, když se pokusím sdělit historicko-kritické studium devatenáctiletým, pro které by to všechno bylo novinkou. Rozhodl jsem se zavolat několika svým přátelům v terénu, abych zjistil, co si o tom myslí. Mám to udělat? A pokud ano, jaké problémy bych měl, kdybych se snažil sdělit tvrdé biblické výzkumy v podstatě pro děti ze střední školy?

Dostal jsem spoustu dobrých tipů a rad, ale myslím, že nejmoudřejší komentář přišel od mého přítele Charlieho Cosgrove, který mi před lety pomohl dostat se přes postgraduální studium (byl pár let přede mnou v Princetonském semináři). O učebnici Charlie řekl: „Nejtěžší bude rozhodnout, co máš vynechat.“

Nakonec jsem knihu napsal a Charlie měl naprostou pravdu. Je velmi snadné se rozhodnout, co zahrnout do knihy o Novém zákoně, protože je toho tolik. Aby však byla kniha zvládnutelná a cenově dostupná, je třeba jednoduše vynechat řadu důležitých a milovaných témat. A vynechávat témata, která jsou vašemu srdci blízká a drahá, je bolestivé.

S touto knihou jsem měl stejnou zkušenost. Když mluvíme o nesrovnalostech v Bibli, chci pokračovat dál a dál - je jich tolik, co je jich zajímavých i důležitých. Dokázal jsem se však uskromnit a diskusi jsem nechal u jedné kapitoly - té předchozí. Přesto mám stejný problém i s touto kapitolou. Já - nebo jakýkoli jiný historický kritik - bych mohl snadno věnovat celou knihu tomuto tématu, ale omezil jsem se na jednu kapitolu.

Jak jsme viděli v předchozí kapitole, nesrovnalosti v Bibli jsou zčásti důležité, protože nás nutí brát každého autora vážně. To, co říká Marek, nemusí být vůbec to, co říká Lukáš; Matouš může být v rozporu s Janem a oba mohou být v rozporu s tím, co říká Pavel. Když se však podíváme na kontrastní poselství různých biblických autorů, jde o více než druhy detailů a podrobností, kterými jsme se zabývali v kapitole 2. Mezi těmito autory a knihami existují mnohem větší rozdíly - rozdíly nejen v detailech sem nebo tam, o dnech, cestovním itineráři nebo kdo s kým co dělal. Mnoho rozdílů mezi biblickými autory souvisí se samotným jádrem jejich poselství. Někdy je názor jednoho autora hlavním problémem a je v rozporu s názorem jiného autora,

Rozdíly této velikosti nezahrnují již prostý rozpor v maličkostech, ale alternativní zobrazení zásadního významu. Je nemožné vidět tato alternativní zobrazení, pokud nedovolíme, aby každý autor mluvil sám za sebe. Většina lidí nečte Bibli tímto způsobem. Předpokládají, že protože všechny knihy v Bibli se nacházejí mezi stejnými pevnými deskami, tak každý autor v zásadě říká totéž. Myslí si, že Matouš může být použit k tomu, aby jim pomohl porozumět Janovi, Jan poskytuje vhled do Pavla, Pavel může pomoci interpretovat Jakubův list atd. Tento harmonizující přístup k Bibli, který je základem pro mnoho církevních čtenářů, má tu výhodu, že pomáhá čtenářům vidět sjednocující témata Bible, ale má také velmi závažné nevýhody, často jim vytváří jednotu myšlení a víry tam, kde původně žádná nebyla. Bibličtí autoři se neshodli na všem, o čem diskutovali; někdy měli hluboce zakořeněné a významné neshody.

Historicko-kritický přístup k Bibli nepředpokládá, že každý autor má stejné poselství. Poskytuje možnost, že každý autor má svou vlastní perspektivu, své vlastní názory, své vlastní chápání toho, co křesťanská víra je a co by měla být. Rozpory, o kterých jsme již uvažovali, jsou zásadní pro to, abychom ukázali, že mezi biblickými spisovateli existují rozdíly. Hlavní rozdíly, o kterých se chystáme diskutovat, by nás měly přinutit si uvědomit, že tyto nesrovnalosti nejsou jen otázkou detailů, ale jsou to otázky velmi důležité.

Netrvám na tom, že historicko-kritický přístup je jediným způsobem, jak číst Bibli. Sofistikovaní teologové, kteří si plně uvědomují historické kritické problémy s Bibli, vymysleli způsoby, jak s Bibli zacházet jako s Písmem, i když je plná nesrovnalostí. O tom si ještě povím později, v kapitole 8. Prozatím je však důležité vyrovnat se s tím, co je historicko-kritický přístup a jak může ovlivnit způsob, jakým je Bible chápána.

Tento přístup je do určité míry založen na myšlence, že „kánón“ Písma - tj. shromáždění spisů do jedné knihy je považováno v jistém smyslu za směrodatné pro věřící - ale to nebyla jejich původní forma, v níž se biblické knihy objevily. Když Pavel psal dopisy církvím, které založil, nemyslel si, že píše Bibli. Myslel si, že píše dopisy, které se zabývají individuálními potřebami, které přicházeli, na základě toho, co si v té době myslel, věřil a kázal. Teprve později někdo dal tyto dopisy dohromady a považoval je za inspirované. Takže také s evangeliemi to bylo stejné. Marek, ať už je jeho skutečné jméno jakékoli, neměl tušení, že jeho kniha bude uložena do sbírky se třemi dalšími knihami a bude se jmenovat Písmo; a rozhodně si nemyslel, že by jeho kniha měla být interpretována ve světle toho, co by jiný křesťan napsal o třicet let později v jiné zemi a v jiném kontextu. Marek bezpochyby chtěl, aby byla jeho kniha čtena a chápána sama o sobě, stejně jako Matouš, Lukáš, Jan a všichni ostatní autoři Nového zákona.

Historicko-kritická metoda tvrdí, že nám hrozí nesprávné čtení knihy, pokud nedovolíme, aby její autor mluvil sám za sebe, pokud vynutíme, aby jeho poselství bylo přesně stejné jako poselství jiného autora, pokud budeme trvat na přečtení všech knih Nového zákon jako jedné knihy místo jako dvaceti sedmi knih. Tyto knihy byly psány v různých dobách a na různých místech, za různých okolností, a řeší různé problémy; byly napsány různými autory s různými pohledy, přesvědčeními, předpoklady, tradicemi a zdroji. A někdy představují různé úhly pohledu na hlavní problémy. 1)

ILUSTRACE: SMRT JEŽÍŠE V MARKOVI A LUKÁŠI

Můžu začít srovnávat texty tím, že budu diskutovat o příkladu, který mi připadá obzvláště jasný a poutavý. Stejně jako u podrobných nesrovnalostí, o nichž jsme hovořili v kapitole 2, lze tento druh rozdílu vidět pouze pečlivým horizontálním čtením pasáží; tentokrát, místo abychom hledali minutové neshody tu nebo tam, hledáme širší témata, hlavní rozdíly ve způsobu vyprávění příběhu. Jeden příběh, který je v evangeliích vyprávěn velmi odlišně, je klíčovým příběhem ve všech: ukřižování Ježíše. Možná si myslíte, že všechna evangelia mají přesně stejnou zprávu o ukřižování a že jejich rozdíly mohou jednoduše odrážet drobné změny pohledu, přičemž jeden autor zdůrazňuje jednu věc a jiný něco jiného. Ale ve skutečnosti jsou tyto rozdíly mnohem větší a zásadnější.

Od devatenáctého století vědci zjistili, že Marek byl prvním psaným evangeliem z let kolem 65–70 n. L. Matouš i Lukáš, byli napsáni o patnáct nebo dvacet let později, používali Marka jako jeden ze svých zdrojů pro většinu svých vlastních záznamů. Proto téměř všechny Markovy příběhy najdete v Matoušovi nebo Lukášovi a také proto někdy všechny tři z těchto evangelií se shodují doslovně způsobem, jakým vyprávějí příběhy. Někdy jen dva spolu souhlasí a třetí ne, protože Marka příležitostně změnilo jen jedno z pozdějších evangelií. To znamená, že pokud máme stejný příběh u Marka a Lukáše, řekneme, a existují mezi nimi rozdíly, existují tyto rozdíly právě proto, že Lukáš ve skutečnosti upravil slova svého zdroje (Marka), někdy vypustil slova a fráze, někdy přidal jiný materiál, někdy dokonce celé epizody, a někdy změnil způsob, jakým je věta formulována. Pravděpodobně lze bezpečně předpokládat, že pokud Lukáš upravil to, co Marek řekl, bylo to proto, že to chtěl říci jinak. Někdy jsou tyto rozdíly jen drobnými změnami ve znění, ale někdy velmi významně ovlivňují způsob, jakým je celý příběh vyprávěn. To se zdá být pravdivé při zobrazení Ježíšovy smrti.

Ježíšova smrt v Markovi

V Markově verzi příběhu (Marek 15: 16–39) je Ježíš odsouzen k smrti Pilátem Pontským, zesměšňován a zbit římskými vojáky a odvezen na ukřižování. Šimon z Kyrény nese jeho kříž. Ježíš po celou dobu nic neříká. Vojáci ukřižovali Ježíše a on stále nic neříká. Oba lupiči, kteří s ním byli ukřižováni, se mu vysmívají. Ti kolemjdoucí se mu vysmívali. Židovští vůdci se mu vysmívali. Ježíš mlčí až do samého konce, když vyřkne ubohý výkřik „Eloi, Eloi, lama sabachthani“, který Marek pro své čtenáře překládá z aramejštiny jako: „Můj Bože, můj Bože, proč jsi mě opustil?“ Někdo dá Ježíšovi pít houbu s kyselým vínem. Vydechne naposledy a umírá. Okamžitě se stanou dvě věci: opona v chrámu je roztržena na polovinu a setník, který se na to dívá, uznává: „Tento muž byl skutečně Boží Syn.“

Toto je silná a dojemná scéna plná emocí a patosu. Ježíš po celou dobu mlčí, jako by byl v šoku, až do konce jeho křiku, opakujícího žalm 22. Jeho otázku k Bohu považuji za skutečnou. Skutečně chce vědět, proč ho Bůh nechal tak. Velmi populární interpretace úryvku je, že jelikož Ježíš cituje Žalm 22: 1, myslí vlastně na konec žalmu, kde Bůh zasahuje a obhájí trpícího žalmistu. Myslím, že tato četba pasáže připravuje „výkřik opuštění“, jak se tomu říká, o veškerou jeho sílu. Jde o to, že Ježíš byl odmítnut všemi: zrazen jedním ze svých, popřen třikrát svým nejbližším následovníkem, opuštěn všemi svými učedníky,

odmítnut židovskými vůdci, odsouzen římskými úřady, zesměšňován kněžími, kolemjdoucí, a dokonce i těmi dvěma, kteří byli s ním ukřižováni

Nakonec se dokonce cítí opuštěný samotným Bohem. Ježíš je absolutně v hlubinách zoufalství a srdcervoucích úzkostí, a tak umírá. Marek se tímto ztvárněním snaží něco říct. Nechce, aby se jeho čtenáři utěšovali skutečností, že tam je s ním opravdu Bůh, který poskytoval Ježíši fyzickou podporu. Zemře v agónii, nejistý si důvodem, proč musí zemřít.

Ale čtenář zná důvod. Hned po Ježíšově smrti opona praskne napůl a setník se k němu přiznává. Opona trhající se napůl ukazuje, že smrtí Ježíše je přístup k Bohu zpřístupněn přímo, a ne prostřednictvím obětí židovských kněží v chrámu. Ježíšova smrt přinesla smíření (viz Marek 10:45). A někdo si to uvědomí hned na začátku: ne nejbližší Ježíšovi následovníci nebo židovští diváci, ale pohanský voják, který ho právě ukřižoval. Ježíšova smrt přináší spásu a jsou to pohané, kdo ji přijmou. To není nezaujatý popis toho, co se „skutečně“ stalo, když Ježíš zemřel. Je to teologie ve formě příběhu.

Historičtí vědci si dlouho mysleli, že Marek v této zprávě vysvětluje nejen význam Ježíšovy smrti, ale také pravděpodobně při psaní má na mysli konkrétní publikum, publikum pozdějších Ježíšových následovníků, kteří také zažili pronásledování a utrpení z rukou autorit, které se stavěly proti Bohu. Stejně jako Ježíš, ani jeho následovníci možná neví, proč zažívají takovou bolest a bídu. Ale Marek těmto křesťanům říká, že si mohou být jisti: i když možná nevidí, proč trpí, Bůh to ví, a Bůh pracuje v zákulisí, aby utrpení bylo vykupitelské. Boží záměry fungují přesně prostřednictvím utrpení, nikoli tak, že se mu vyhýbáme, i když tyto záměry v tuto chvíli nejsou zřejmé. Markova verze Ježíšovy smrti tak poskytuje model pro pochopení pronásledování křesťanů.

Ježíšova smrt v Lukášovi

Lukášova zpráva je také velmi zajímavá, promyšlená a dojemná, ale ve skutečnosti je velmi odlišná (Lukáš 23: 26–49). Nejde jen o to, že existují nesrovnalosti v některých jejích detailech; rozdíly jsou větší než to. Ovlivňují samotný způsob vyprávění příběhu a ve výsledku způsob interpretace příběhu.

U Lukáše stejně jako u Marka je Ježíš zrazen Jidášem, zapřen Petrem, odmítnut židovskými vůdci a odsouzen Pilátem Pontským, ale Pilátovi vojáci se mu neposmívají a nebijí ho. Lukáš vypráví příběh o Pilátovi, který se snaží přimět krále Heroda z Galileje - syna krále Heroda z příběhu o narození -, aby vyslechl Ježíše, a jsou to Herodovi vojáci, kteří se vysmívají Ježíšovi, než ho Pilát shledá vinným. Toto je nesrovnalost, ale nemá vliv na celkové pochopení rozdílu mezi dvěma záznamy, který zde zvýrazňuji.

V Lukášovi je Ježíš souzen, aby byl popraven, a Šimon z Kyrény je donucen nést jeho kříž. Ježíš však na cestě ke svému ukřižování nemlčí. Na cestě vidí několik žen plakat nad tím, co se s ním děje, a obrátil se k nim a řekl: „Dcery Jeruzalémské, neplačte pro mě, ale plačte pro sebe a pro své děti.“ (Lukáš 23:28) . Pokračuje v prorokování nadcházejícího zničení, kterému budou čelit. Zdá se, že Ježíš není šokován tím, co se s ním děje. Více se zajímá o ostatní kolem sebe než o svůj vlastní osud.

Ježíš navíc nemlčí, když je přibit na kříž, jako u Marka. Místo toho se modlí: „Otče, odpusť jim, protože nevědí, co dělají“ (Lukáš 23:34). ²⁾ Zdá se, že Ježíš úzce komunikoval s Bohem a zajímá se více o ty, kdo mu to dělají, než o sebe. Ježíš je zesměšňován židovskými vůdci a římskými vojáky, ale výslovně ne od těch dvou mužů, kteří s ním byli ukřižováni, na rozdíl od Marka. Místo toho jeden z nich zesměšňuje Ježíše, ale druhý prvnímu vyčítá, že tak učinil, a trvá na tom, že ačkoli si zaslouží to, co dostávají, Ježíš neudělal nic špatného (nezapomeňte, že Lukáš zdůrazňuje Ježíšovu úplnou nevinu). Potom se ptá Ježíše: „Pamatuj na mě, až přijdeš do svého království.“ A Ježíš dává přesvědčivou odpověď: „Opravdu ti říkám, dnes budeš se mnou v ráji“ (23: 42–43). Z tohoto důvodu není Ježíš vůbec zmaten tím, co se s ním děje nebo proč. Je naprosto klidný a má situaci pod kontrolou; ví, co se má stát, a ví, co se stane později: probudí se v Božím ráji a tento zločinec tam bude s ním. To je daleko od Markova Ježíše, který se cítil opuštěný až do konce.

Na zemi přichází tma a chrámová opona je roztržena, zatímco Ježíš je stále naživu, na rozdíl od Marka. Roztržení opony zde nesmí naznačovat, že Ježíšova smrt přináší smíření - protože ještě nezemřel. Místo toho ukazuje, že jeho smrt je „hodinou temnoty“, jak říká dříve v evangeliu (23:53), a označuje Boží soud nad židovským lidem. Roztržená opona zde naznačuje, že Bůh odmítá židovský systém uctívání, který symbolizuje chrám.

Nejvýznamnější ze všech, místo aby Ježíš na konci vykřikl své pocity úplného opuštění („Proč jsi mě opustil?“), U Lukáše se Ježíš modlí k Bohu hlasitě a říká: „Otče do tvých rukou, vkládám svého ducha.“ Poté vydechne a zemře (23:46). Toto není Ježíš, který se cítí opuštěný Bohem a diví se, proč prochází touto bolestí dezerce a smrti. Je to Ježíš, který u sebe cítí Boží přítomnost a je potěšen skutečností, že Bůh je na jeho straně. Plně si uvědomuje, co se s ním děje a proč, a vkládá se k láskyplné péči svého nebeského Otce, věří v to, co se má stát dál. Setník poté potvrzuje, co sám Ježíš dobře věděl: „Tento muž byl jistě neviný.“

Je těžké dostatečně zdůraznit rozdíly mezi těmito dvěma zobrazeními Ježíšovy smrti. Dříve jsem poukázal na to, že vědci například navrhli, že Markova zpráva byla napsána částečně proto, aby poskytla naději pro ty, kteří trpí pronásledováním, aby věděli, že bez ohledu na to, co se děje, Bůh s utrpením pracoval, aby dosáhl svých vykupitelských cílů. Jaký mohl být Lukášův záměr při úpravě Markova příběhu, aby Ježíš již nezemřel v agónii a zoufalství?

Někteří kritičtí vykladači navrhli, že Lukáš psal také pro křesťany, kteří zažívají pronásledování, ale jeho poselství pro ty, kdo trpí pro víru, se liší od Markova. Spíše než zdůrazňovat, že Bůh pracuje v zákulisí, i když se to nezdá, možná Lukáš ukazuje křesťanům model toho, jak mohou také trpět - jako Ježíš, dokonalý mučedník, který jde na smrt přesvědčen o své vlastní nevině, jistý Boží hmatatelnou přítomností v jeho životě, je klidný a má pod kontrolou celou situaci, s vědomím, že utrpení je kvůli odměně v ráji nezbytné a že brzy skončí, což povede k požehnané existenci v životě který přijde. Oba autoři se možná zabývají podobnými situacemi, ale sdělují velmi odlišná sdělení, a to jak o tom, jak Ježíš zemřel, tak o tom, jak mohou jeho následovníci čelit pronásledování.

SPOJENÍ

Problém nastane, když čtenáři vezmou tyto dva záznamy a spojí je do jednoho velkého příběhu, ve kterém Ježíš říká, dělá a prožívá vše, co je vyprávěno v obou evangeliích. Když je to hotové, zprávy Marka i Lukáše se úplně ztratí a jsou přehlíženy. Ježíš už není v hluboké agónii, jako u Marka (protože si je jistý jako u Lukáše), a už není klidný a nemá vše pod kontrolou jako u Lukáše (protože je zoufalý jako u Marka). Je to nějak všechno dohromady. Také jeho slova nyní znamenají něco jiného, protože vyslovuje výroky obou. Když pak čtenáři přihodí Matouše i Jana do mixéru, dostanou ještě více zmatené a sjednocené zobrazení Ježíše, o kterém si mylně představují, že se události tak skutečně staly.

Takto čtenáři v průběhu let přišli s proslulými „sedmi posledními slovy umírajícího Ježíše“ - vzali to, co řekl při své smrti, ze všech čtyř evangelií, smíchali je dohromady a představili si, že z té kombinace nyní mají celý příběh. Tento interpretační krok neposkytuje celý příběh. Poskytuje pátý příběh, příběh, který je zcela odlišný od kterékoli z kanonických čtyř, pátý příběh, který ve skutečnosti přepisuje evangelia a vytváří páté evangelium. To je naprosto v pořádku, pokud to chcete - je tu svobodná země a nikdo vás nemůže zastavit. Ale pro historické kritiky to není nejlepší způsob, jak přistupovat k evangeliu.

Mým hlavním bodem je, že evangelia a všechny biblické knihy jsou odlišné a neměly by být čteny, jako by všechny říkaly totéž. Rozhodně neříkají totéž - i když mluví o stejném tématu (řekněme o Ježíšově smrti). Marek se liší od Lukáše a Matouš se liší od Jana, jak můžete vidět na základě vlastního horizontálního čtení jejich příběhů o ukřižování. Historický přístup k evangeliu umožňuje slyšet hlas každého autora a odmítá je sjednotit do jakési mega-evangelia, které zahladí důrazy každého z nich.

NĚKTERÉ KLÍČOVÉ ROZDÍLY MEZI JANEM A SYNOPTICKÝMI EVANGELII

Synoptická evangelia evidentně neříkají stejnou verzi všech svých příběhů. Ale mezi nimi existují silné podobnosti, které je odlišují od Jana. Již dlouho je známo, že důvodem, proč se tolik shodují, je to, že všichni sdíleli stejné zdroje. Matouš i Lukáš například používali Marka, kteří jej mistrně reprodukovali často doslovně a měnili jej - někdy ho hodně měnili - když chtěli vyprávět příběhy různými způsoby.

Ačkoli si to mnozí příležitostní čtenáři Nového zákona nevšimli, Janovo evangelium je úplně jiná káva. S výjimkou pašijového vyprávění se většina příběhů nalezených v Janovi nenachází u Synoptiků a většina příběhů v Synoptických evangeliích se nenachází u Jana. A když se prochází na podobném území, Janovy příběhy se nápadně liší od ostatních. To lze uvidět provedením nějakého globálního srovnání Jana a Synoptiků.

Rozdíly v obsahu

Pokud byste měli projít synoptickými evangelií a popsat jejich klíčové pasáže - příběhy, které tvoří kostru jejich příběhů, abych tak řekl - jaké by to bylo? Lukáš a Marek začínají tím, že se Ježíš narodil v Betlémě panně. První významnou událostí zmíněnou ve všech třech je Ježíšův křest od Jana, po kterém odchází do divočiny, aby ho pokoušel Dábel. Vrací

se z divočiny a začíná kázat své poselství, že „Boží království“ se brzy objeví. Charakteristická forma jeho učení je prostřednictvím podobenství. Ve skutečnosti se v Markově evangeliu říká, že Ježíš učil davy jen v podobenstvích (Marek 4:11). Ježíš také dělá zázraky. Jedním z jeho zvláštních zázraků - prvním v Markovi - je vyhánění démonů z posedlých. A tak prochází svou službou v Galileji, káže podobenství a provádí exorcismy, až do poloviny příběhu, kdy vezme tři své následovníky, Petra, Jakuba a Jana, na horu a v jejich přítomnosti zažije svou transfiguraci, ve které se nádherně promění ve vzhledu a začíná mluvit s Mojžíšem a Eliášem, kteří se zjeví z nebe. Po Proměnění Ježíš pokračuje ve službě, dokud v posledním týdnu svého života neodejde do Jeruzaléma. Čistí chrám, má Poslední večeři, ve které ustanovuje večeři Páně tím, že mluví o chlebu jako o svém těle a o poháru vína jako o své krvi. Je postaven před židovské úřady a odsouzen za rouhání. Pak přichází známý konec o jeho smrti a vzkříšení, vyprávěný různými způsoby.

Je zarážející, že prakticky žádný z těchto příběhů, které tvoří kostru příběhů Synoptiků, nelze v Janovi najít. Neexistuje žádná zmínka o Ježíšově narození v Betlémě ani zmínka o tom, že jeho matka byla panna. Není výslovně řečeno, že je pokřtěn, a nepodstupuje svá pokušení v divočině. Ježíš nekáže přicházející království Boží a nikdy neřekne žádné podobenství. Nikdy nevyžene démona. O Proměnění není žádný záznam. Při příjezdu do Jeruzaléma chrám nečistí (udělal to již v Janovi 2). Nezavádí večeři Páně (místo toho umývá nohy učedníků) a před židovskou radou nemá žádný oficiální soudní proces.

Pokud Jan nemá žádnou z těchto zpráv, které se zdají pro příběh Ježíše dost podstatné, co obsahuje? Má mnoho příběhů, které Synoptici neznali. Jan začíná prologem, který záhadně popisuje Boží slovo, které bylo na samém počátku s Bohem, to bylo samo o sobě Bohem a skrze které Bůh stvořil vesmír. Říká se nám, že toto Slovo se stalo lidskou bytostí, a to je Ježíš Kristus: Slovo Boží se stalo tělem. U Synoptiků nic takového není.

Jan sice mluví o tom, že Ježíš během své veřejné služby konal zázraky, ale zázraky se nikdy nenazývají zázraky, což doslovně znamená „díla moci“. Místo toho se jim říká znamení. Znamení čeho? Znamení toho, kdo je Ježíš, ten, který sestoupil z nebe, aby poskytl věčný život všem, kteří v něj věří. V Janově evangeliu je popsáno sedm znamení, většina z nich nebyla zmíněna mezi zázraky Synoptiků (dvě výjimky jsou chůze po vodě a krmení zástupů). Znamení vyprávěné v Janovi zahrnují některé z oblíbených zázraků, které čtenáři Bible už věky znají: proměnění vody ve víno, uzdravení slepce a vzkříšení Lazara z mrtvých. Ježíš také v tomto evangeliu káže, ne o přicházejícím Božím království, ale o sobě: kdo je, odkud přišel, kam jde, a jak může přinést věčný život. Pro Jana je jedinečným rčením „Já jsem“, kterým Ježíš identifikuje sám sebe a to, co může lidem poskytnout. Tyto výroky „Já jsem“ jsou obvykle podloženy znamením, které ukazuje, že to, co Ježíš říká o sobě, je pravda. A tak když říká „Já jsem chléb života“ dokazuje to rozmnožením chlebů, aby nasýtil zástupy; když říká „Já jsem světlo světa“ dokazuje to uzdravením slepého od narození; když říká „Já jsem vzkříšení a život“ dokazuje to vzkříšením Lazara z mrtvých.

V Janovi Ježíš obvykle mluví spíše v dlouhých statích než v krátkých aforistických výrocích jako v jiných evangeliích. Ve 3. kapitole je dlouhá řeč k Nikodémovi, ve 4. kapitole řeč k Samaritance a velmi dlouhá řeč k jeho učedníkům, která zahrnuje čtyři celé kapitoly (13–16), než se pustí do modlitby, která zabere celou další kapitola. Žádnou z těchto disputací ani žádný výrok „Já jsem“ nelze u Synoptiků najít.

Rozdíly v důrazu

Mnohem více lze říci o jedinečných vlastnostech Jana; nejde mi jen o to, že mezi Janem a Synoptiky existují nesrovnalosti, ale také o to, že Ježíšovy obrazy jsou velmi odlišné. Tři synoptici určitě nejsou totožní, ale rozdíly mezi kterýmkoli ze synoptiků a Janem jsou obzvláště výrazné, jak je patrné z úvah o některých jejich tematických důrazech.

Panenské narození a vtělení

Pravoslavná křesťanská doktrína o Kristově příchodu na svět, která je přijímána po staletí, spočívá v tom, že byl již existující božskou bytostí, která je stejná s Bohem Otcem, ale není s ní totožná, a že se stal „vtěleným“, stal se člověkem prostřednictvím Panny Marie. Tato doktrína však není uvedena v žádném z evangelií Nového zákona. Myšlenku, že Ježíš existoval před svým narozením a že byl božskou bytostí, která se stala člověkem, lze najít pouze v Janově evangeliu; myšlenku, že se narodil z panny, najdeme pouze u Matouše a Lukáše. Pouze sjednocením těchto dvou pohledů lze dospět k názoru, který se stal tradiční ortodoxní doktrínou. Pro pisatele evangelií byla představa panenského narození a představa vtělení skutečně velmi odlišné.

Markovo evangelium o tom nic neříká. Příběh začíná Ježíšem v dospělosti a Marek neposkytuje žádné informace o okolnostech jeho narození. Pokud by vašim jediným evangeliem byl Marek - a v prvotní církvi to bylo pro některé křesťany jediné evangelium - netušili byste, že Ježíšovo narození bylo jakýmkoli způsobem neobvyklé, že jeho matka byla panna nebo že existoval, než se objevil na Zemi.

Matoušovo evangelium jasně říká, že Ježíšova matka byla panna, ale je také docela zdrženlivé v jakýchkoli spekulacích o tom, co to znamená teologicky. Viděli jsme, že Matouš se zvláště snaží ukázat, že všechno v Ježíšově narození, životě a smrti bylo naplněním biblického prorockví. Proč se tedy narodil z panny? Bylo to proto, že hebrejský prorok Izaiáš naznačil, že „panna počne a porodí syna a budou ho nazývat Immanuel“ (Matouš 1:23, cituje Izaiáš 7:14). Ve skutečnosti to není přesně to, co řekl Izaiáš. V hebrejské Bibli Izaiáš naznačuje, že „mladá žena“ otěhotní a porodí syna, což není předpověď budoucího Mesiáše, ale událost, která se brzy měla stát v jeho vlastní době. 3) Když byla hebrejská Bible přeložena do řečtiny, Izaiášova „mladá žena“ (hebrejská alma; existuje jiné hebrejské slovo pro „pannu“) byla přeložena řeckým slovem pro „pannu“ (parthenos), a to je ten překlad Bible, kterou četl Matouš. A tak si myslel, že Izaiáš předpovídal něco ne o své vlastní době, ale o budoucím Mesiáši (ačkoli termín „Mesiáš“ se v Izaiášovi 7 nevyskytuje). Matouš tedy napsal, že Ježíš se narodil z panny, protože si myslel, že to předpovídá Písmo.

Lukáš má jiný názor. I on si myslí, že Ježíš se narodil z panny, ale k jeho vysvětlení neuvádí prorockví Písma. Místo toho má přímější vysvětlení: Ježíš byl doslova Boží Syn. Bůh způsobil, že Marie počala, takže její syn byl také Božím synem. Jak je Marie poučena od anděla Gabriela (vyprávěného pouze v Lukášovi): „Duch svatý na tebe přijde a moc Nejvyššího tě zastíní; dítě, které se ti narodí, proto bude svaté; bude nazýván Božím Synem“ (Lukáš 1:35). Oplodněna nikoli svým milovaným nebo jiným člověkem, ale Bohem, Marie porodí bytost, která je v určitém smyslu božská.

Matouš a Lukáš tedy vypadají, že mají různé výklady toho, proč se Ježíš narodil z panny, ale co je důležitější, ani u Matouše ani u Lukáše neexistuje žádný náznak, že by ten, který se narodil panně, existoval před jeho narozením. Pro tyto autory vznikl Ježíš, když se narodil. Ani v jednom evangeliu není slovo o Ježíšově preexistenci. Ten nápad pochází od Jana a pouze od Jana.

Jan se nezmíní o tom, že Ježíšova matka byla panna, místo toho vysvětluje jeho příchod na svět jako inkarnaci již existující božské bytosti. Prolog k Janovu evangeliu (1: 1–18) je jednou z nejvýznamnějších a nejmocnějších pasáží celé Bible. Je to také jeden z nejdiskutovanějších, zpochybňovaných a různě interpretovaných. Jan začíná (1: 1–3) vysokým pohledem na „Boží slovo“, bytost, která je nezávislá na Bohu (byl „s Bohem“), ale která je v určitém smyslu rovnocenná s Bohem („byl Bohem“). Tato bytost existovala na počátku u Boha a je tou, skrze kterou byl stvořen celý vesmír („všechny věci vznikly skrze něj a kromě něj nevznikla ani jedna věc“).

Učenci se po staletí hádali o detailech této pasáže. 4) Můj osobní názor je, že autor se vrací k příběhu stvoření v Genesis 1, kde Bůh promluvil a stvoření se stalo: „A Bůh řekl: „Buď světlo,“ a bylo světlo.“ Bylo to vyslovením slova, kterým Bůh stvořil vše, co je. Autor Čtvrtého evangelia, stejně jako někteří jiní v židovské tradici, si představoval, že slovo, které Bůh řekl, bylo jakousi samostatnou entitou samo o sobě. Bylo tedy „s“ Bohem, protože jakmile je vyslovil, bylo odděleno od Boha; a tak „bylo“ Bůh v tom smyslu, že to, co Bůh řekl, bylo součástí jeho bytí. Jeho vyslovení vedlo pouze k vnějšímu projevu, toho co již bylo uvnitř, v jeho mysli. Slovo Boží tedy bylo vnějším projevem vnitřní božské reality. Bylo jednak s Bohem, jednak to byl Bůh, a byl to prostředek, kterým vznikly všechny věci.

V Janově evangeliu se toto již existující božské Slovo Boží stalo lidskou bytostí: „A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi, a spatřili jsme jeho slávu“ (1,14). Není žádným překvapením, kdo byl tento člověk: Ježíš Kristus. Ježíš zde není jen židovský prorok, který náhle vtrhne na scénu, jako u Marka; a není božským člověkem, který vznikl v okamžiku jeho početí (nebo narození) ženou, která byla oplodněna Bohem. Je to samotné Boží slovo, které bylo na počátku u Boha, které dočasně přebývalo na Zemi a přináší možnost věčného života.

Jan neříká, jak toto Slovo přišlo na svět. Nemá příběh o narození a neříká nic o Josefovi a Marii, o Betlémě ani o panenském početí. A od Lukáše se liší v tomto velmi klíčovém bodě: zatímco Lukáš líčí Ježíše, jako by vznikl v nějakém historickém bodě (při početí nebo narození), Jan ho vykresluje jako lidský projev božské bytosti, která přesahuje historii.

Co se stane, když se tyto dva pohledy spojí? Výrazné důrazy obou jsou ztraceny. Poselství každého autora je pohlceno ortodoxní doktrínou vtělení skrze pannu Marii. Čtenáři Nového zákona, kteří spojují tyto dva texty, vytvořili svůj vlastní příběh, který není učením Lukáše ani Jana a nabízí učení, které se nenachází ani v jednom z nich.

Rozdíly v Ježíšově učení

Janovo evangelium také představuje odlišný pohled na to, o čem Ježíš mluvil ve své veřejné službě. Zde jako kontrast použijí naše nejstarší synoptické evangelium, Marka.

Ježíšovo učení u Marka

V mnoha ohledech je Ježíšovo učení u Marka shrnuto do prvních slov, která říká: „Čas se naplnil; Boží království je blízko. Čiňte pokání a věřte dobré zprávě!“ (Marek 1:15). Každý, kdo je obeznán se starověkým judaismem, může rozpoznat apokalyptickou povahu této zprávy. Židovský apokalyptismus byl světonázor, který vznikl asi století před Ježíšovým narozením a v jeho době byl mezi Židy široce zastáván. Řecké slovo apokalypsa znamená „odhalení“ nebo „zjevení“. Vědci označili tento pohled za apokalyptický, protože jeho zastánci věřili, že jim Bůh odhalil nebo zjevil nebeská tajemství, která by mohla dávat smysl realitě, kterou prožívali – pro mnoho z nich ošklivou – tady na zemi. Jednou z otázek, na kterou apokalyptici hledali odpověď, bylo to, proč je ve světě tolik bolesti a utrpení, zejména mezi Božím lidem, bylo jí tolik. Mohlo by tomu dávat smysl, že ničemní lidé trpí: protože jednoduše dostávají svou odplatu. Proč ale trpí spravedliví? Proč ve skutečnosti trpí spravedliví více než ničemní v rukou ničemných? Proč to Bůh dovoluje?

Židovští apokalyptici věřili, že jim Bůh odhalil tajemství, které jim dávalo smysl. Na světě existují kosmické síly, které se staví proti Bohu a jeho lidu, mocnosti jako Ďábel a jeho démoni. Tyto síly mají kontrolu nad světem a politickými mocnostmi, které jej řídí. Z nějakého záhadného důvodu Bůh dovolil těmto silám, aby se jim dařilo v současné době zla. Ale přichází nový věk, ve kterém by Bůh svrhne síly zla a přinese dobré království, království Boží, ve kterém již nebude bolest, trápení ani utrpení. Bůh bude vládnout svrchovaně a Ďábel a jeho démoni spolu se všemi ostatními ošklivými silami způsobujícími takové utrpení (hurikány, zemětřesení, hladomor, nemoci, války) budou odstraněny.

Ježíšovo učení u Marka je apokalyptické: „Čas se naplnil“ znamená, že tento současný zlý věk, viděný v časové linii, je téměř u konce. Konec je téměř na dohled. „Království Boží je blízko“ znamená, že Bůh v tomto věku brzy zasáhne a svrhne jeho ničemné síly a království, která je podporují, jako je Řím, a nastolí své vlastní království, království pravdy, míru a spravedlnosti. „Čiňte pokání a věřte dobré zprávě“ znamená, že se lidé musí připravit na toto nadcházející království změnou svého života, tím, že se začnou spojovat se silami dobra místo se silami zla, a ono brzy přijde díky přijetí Ježíšova učení.

Pro Markova Ježíše toto království brzy přijde. Jak v jednu chvíli říká svým učedníkům: „Opravdu vám říkám, že někteří z těch, kteří zde stojí, neokusí smrt, dokud neuvidí Boží království přicházející v moci“ (Marek 9: 1); později jim po popisu kosmických otřesů, které se projeví na konci věku, řekl: „Opravdu vám říkám, že tato generace nepomine, než se všechny tyto věci stanou.“ (Marek 13:30).

Jak to království dorazí? Podle Marka ho přinese „Syn člověka“, kosmický soudce země, který bude soudit lidi podle toho, zda přijímají učení Ježíše: „Neboť kdokoli se za mě stydí a za moje slova v tomto cizoložném a hříšném pokolení, za toho se bude stydět i Syn člověka, když přijde ve slávě svého Otce se svatými anděly“ (Marek 8:38). A kdo je ten Syn člověka? Pro Marka je to sám Ježíš, kterého musí jeho lid a jeho vůdci zavrhnout, popravit a poté vzkřísit z mrtvých (Marek 8:31). Ježíš zemře, bude vzkříšen a poté se vrátí před soudem a přinese s sebou Boží království.

Ale protože Ježíš je tím, kdo přinese království, pro Marka se království již v pozemském životě a službě Ježíše projevuje viditelným způsobem. V království nebudou žádní démoni, a tak Ježíš demony vyháněl; v království nebude nemoc, a tak Ježíš uzdravuje

nemocné; v království již nebude smrt, a tak Ježíš vzkřísil mrtvé. Království Boží bylo možné vidět již v Ježíšově vlastní službě a v službě jeho následovníků (6: 7–13). To je bod mnoha Ježíšových podobenství u Marka: království má v Ježíšových skutcích malý, dokonce skrytý vzhled, ale na konci se objeví ve velkém. Je to jako malé hořčičné semínko, které se po vložení do země stane obrovským keřem (4: 30–32). Většina Ježíšových posluchačů jeho poselství odmítla, ale blížil se soudný den a Boží království dorazí v moci a poté bude tento svět znovu vytvořen (Marek 13).

Ježíš ve skutečnosti o sobě v Markově evangeliu příliš neučí. Mluví hlavně o Bohu a nadcházejícím království a o tom, jak se na něj lidé musí připravit. Když se o sobě zmiňuje jako o Synu člověka, je to vždy nepřímě: nikdy neříká: „Jsem Syn člověka.“ A neříká, že je Mesiášem, pomazaným vládcem budoucího království (Marek 14: 61–62).

Přestože je Ježíš v tomto evangeliu jmenován jako Boží Syn (viz 1:11; 9: 7; 15:39), není to titul který by pro sebe vyhledával, a uznává ho pouze neochotně (14:62). Je důležité vědět, že pro starověké Židy může výraz „syn Boží“ znamenat celou řadu věcí. V hebrejské Bibli mohl „syn Boží“ odkazovat na izraelský národ (Ozeáš 11: 1) nebo na izraelského krále (1. Samuelova 7:14). V těchto případech byl Božím synem někdo, koho si Bůh speciálně vybral, aby vykonal svou práci a zprostředkoval svou vůli na zemi. A pro Marka to byl rozhodně Ježíš - on byl tím, kdo vykonal nejvyšší Boží vůli a šel na smrt na kříži. Je však zarážející, že v Markově evangeliu Ježíš nikdy o sobě nemluví jako o božské bytosti, jako o někom, kdo existoval dříve, jako o někom, kdo byl v jakémkoli smyslu rovný Bohu. V Markovi není Bůh a netvrdí, že je.

Ježíšovo učení v Janovi

V Janově evangeliu jsou věci úplně jinak. V Markovi Ježíš učí hlavně o Bohu a nadcházejícím království, téměř nikdy nemluví přímo o sobě, kromě toho, že musí jít do Jeruzaléma, aby byl popraven, zatímco v Janovi je to prakticky vše, o čem Ježíš mluví: kdo je, odkud přišel, kam jde a jak je to on, kdo může zajistit věčný život.

Ježíš nekáže o budoucím Božím království v Janovi. Důraz je kladen na jeho vlastní identitu, jak je patrné z výroků „Já jsem“. On je ten, kdo může přinést životodárnou výživu („Já jsem chléb života“ 6:35); on je ten, kdo přináší osvětlení („Já jsem světlo světa“ 9: 5); je jedinou cestou k Bohu („Já jsem cesta, pravda a život. Nikdo nepřichází k Otci než skrze mne“ 14: 6). Víra v Ježíše je způsob, jak dosáhnout věčné spásy: „Každý, kdo v něho věří, může mít věčný život“ (3:36). Ve skutečnosti je rovnocenný s Bohem: „Já a Otec jsme jedno“ (10:30). Zdá se, že jeho židovští posluchači dobře věděli, co říká: okamžitě zvednou kameny, aby ho popravili za rouhání.

Na jednom místě v Janovi si Ježíš pro sebe nárokuje Boží jméno a svým židovským partnerům říká: „Než byl Abraham, já jsem“ (Jan 8:58). Abraham, který žil o 1 800 let dříve, byl otcem Židů a Ježíš tvrdí, že existoval před ním. Tvrdí však víc než to. Mluví o úryvku Hebrejských písem, kde se Bůh zjevuje Mojžíšovi u hořícího keře a pověřuje ho, aby šel k faraónovi a usiloval o propuštění jeho lidu. Mojžíš se ptá Boha, jak se Bůh jmenuje, aby mohl informovat své bližní Izraelity, který bůh ho poslal. Bůh odpovídá: „Jsem, kdo jsem ... řekni Izraelcům: „Já jsem mne poslal k vám“ (Exodus 3:14). Takže když Ježíš říká „Já jsem“, v Janovi

8:58 tak si nárokuje božské jméno sám pro sebe. I zde jeho židovští posluchači neměli potíže pochopit jeho význam. Ještě jednou, zvedají kameny.

Rozdíl mezi Markem a Janem není jen v tom, že Ježíš o sobě mluví v Janovi a označuje se za božského, ale také v tom, že Ježíš neučí to, co učí u Marka, o přicházejícím Božím království. Představa, že na zemi bude budoucí království, ve kterém by Bůh vládl svrchovaně a všechny síly zla by byly zničeny, není součástí Ježíšovy zvěsti v Janovi. Místo toho učí, že lidé budou mít věčný život nahoře v nebi tím, že dosáhnou nebeského narození (3: 3–5). To znamená „Boží království“ v Janovi: znamená to život v nebi, nahoře s Bohem - ne nové nebe a nová země zde dole. Víra v Ježíše je to, co dává věčný život. Ti, kteří věří v Ježíše, budou žít s Bohem navždy; ti, kteří tak neučiní, budou odsouzeni (3:36).

Pro mnoho historických kritiků dává smysl, že Jan, evangelium, které bylo napsáno jako poslední, již nemluví o bezprostředním zjevení Syna člověka na zemi, aby seděl na zemi a soudil v utopickém království. U Marka Ježíš předpovídá, že konec přijde hned, během jeho vlastní generace, zatímco jeho učedníci budou ještě naživu (Marek 9: 1; 13:30). V době, kdy byl napsán Jan, pravděpodobně v letech od 90 do 95 n. L., Tak dřívější generace vymřela a většina, ne-li všichni učedníci, již byla mrtvá. To znamená, že zemřeli před příchodem království. Co udělá člověk s učením o věčném království tady na zemi, pokud nikdy nepřijde? Reinterpretuje nauku. Způsob, jakým jí Jan interpretuje, je změnou základní konceptualizace.

Apokalyptický světonázor, jaký se nachází u Marka, zahrnuje jakýsi historický dualismus, v němž existuje současný zlý věk a současně i budoucí Boží království. Tento věk a budoucí věk: mohou být nakresleny téměř jako jedna časová osa, vodorovně přes stránku. Janovo evangelium otáčí horizontální dualismus apokalyptického myšlení tak, aby se z něj stal vertikální dualismus. Už to není dualismus tohoto věku na Zemi a toho, které ještě musí přijít, také na Zemi; místo toho je to dualismus života tady dole a života nahoře. Jsme tady dole, Bůh je nahoře. Ježíš jako Boží slovo sestupuje shora, právě proto můžeme sami zažít zrození „shůry“ (doslovný význam Jana 3: 3 - ne že „musíte se narodit podruhé“, ale že „musíte se narodit“ shora"). 5) Když zažijeme toto nové zrození ve víře v Krista, v toho, který přichází shora, pak také budeme mít věčný život (Jan 3:16). A když zemřeme, pak vystoupíte do nebeské říše, abyste žili s Bohem (Jan 14: 1–6).

Království již nepřichází na Zemi. Království je v nebi. A můžeme se tam dostat vírou v toho, kdo odtamtud přišel, aby nám ukázal cestu. Toto je velmi odlišné učení od toho, co najdete u Marka.

Zázraky Ježíše

Proč dělal Ježíš zázraky? Většina lidí by pravděpodobně řekla, že to bylo proto, že měl soucit s lidmi a chtěl zmírnit jejich utrpení. A tato odpověď platí pro synoptická evangelia. Ale ještě více než to, zázraky u Synoptiků naznačují, že v Ježíši již začalo přicházet dlouho očekávané království:

Duch Páně je na mně,

Protože mě pomazal, abych přinesl dobrou zprávu chudým.

Poslal mě, abych prohlásil propuštění zajatcům
A otevření zraku nevidomým....
Dnes [říká Ježíš] bylo toto Písmo ve vašem uších splněno.
(Lukáš 4: 18–21)

V další pasáži následovníci Jana Křtitele přicházejí k Ježíši a chtějí vědět, jestli je to on, kdo se objeví na konci věku, nebo mají očekávat někoho jiného. Ježíš jim říká: „Jděte a řekněte Janovi, co slyšíte a vidíte: slepí vidí, chromí chodí, malomocní jsou očištěni, hluchí slyší, mrtví vstávají a chudým se zvěstuje dobrá zpráva. A požehnaný je každý, kdo se mě neuráží“ (Matouš 11: 2–6). V synoptických evangeliích je Ježíš dlouho očekávaným člověkem, který přivede království.

A přesto v těchto dřívějších evangeliích Ježíš zcela výslovně odmítá dělat zázraky, aby dokázal, kdo je, lidem, kteří nevěří. U Matouše se někteří židovští vůdci ptají Ježíše: „Učiteli, chceme od tebe vidět znamení.“ (Matouš 12:38). Chtějí důkaz, že jeho autorita pochází od Boha. Místo toho, aby jim vyhověl, Ježíš důrazně prohlašuje: „Zlé a cizoložné pokolení žádá o znamení, ale nebude mu dáno žádné znamení kromě znamení proroka Jonáše.“ (Matouš 12:38). Dále vysvětluje, že tak jako byl Jonáš ve skutečnosti mrtvý tři dny a noci v břiše velké ryby, tak také „Syn člověka“ bude „v srdci země“ tři dny a tři noci.

Toto je odkaz na hebrejskou biblickou knihu Jonáše, která líčí, jak Bůh poslal proroka Jonáše k obávaným nepřítelům Izraele, Asyřanům ve městě Ninive, aby je přiměl činit pokání. Jonáš to odmítl a plul opačným směrem. Bůh vyvolal bouři, která zaplavila loď; námořníci zjistili, že je to kvůli Jonášově neposlušnosti, a hodili ho přes palubu. Spolkla ho velká ryba, ale po třech dnech ho vyvrátila na zemi. Namísto dalšího hněvu šel Jonáš do Ninive, kázal jeho poselství a změnil město.

Ježíš staví svou situaci do protikladu se situací Jonáše. On, Ježíš, káže neposlušným lidem, ale oni nelitují. Odmítá však udělat zázrak, aby dokázal své božské pověření. Jediným důkazem, který lidem bude poskytnut, bude „znamení Jonáše“, což v kontextu Matoušova evangelia znamená vzkříšení. Ježíš bude po tři dny mrtvý a poté se znovu objeví. Tato událost, nikoli něco, co dělá ve své veřejné službě, bude muset lidi přesvědčit o pravdě, kterou hlásá.

To je Matoušův pohled na celé jeho evangelium a pomáhá nám pochopit jeden z jeho nejzáhadnějších příběhů. Předtím, než Ježíš zahájil svou veřejnou službu, odchází do pustiny a je pokoušen Dáblem (Matouš 4: 1–11). Matouš zmiňuje tři konkrétní pokušení, ale pouze dvě z nich dávají zřejmý smysl. Za prvé, poté, co Ježíš čtyřicet dní nejlí jídlo, ho Dábel svádí k tomu, aby z kamenů udělal chléb. Ježíš odmítá: jeho zázraky nejsou určeny pro něj samotného, ale pro ostatní. Třetím pokušením je, aby Ježíš uctíval Satana a jako odměnu mu budou dána království země. Pokušení je zřejmé - kdo by nechtěl vládnout světu? Má to však zvláštní zvrat pro Matouše, který ví, že Ježíš nakonec ovládne svět. Nejprve však musí Ježíš zemřít na kříži. Toto pokušení má obejit utrpení.

Ale o čem je druhé pokušení? Dábel vezme Ježíše na vrchol židovského chrámu a naléhá na něj, aby seskočil: pokud to udělá, Boží andělé se snesou dolů a chytí ho, aby se neuhodil o kámen. Co přesně je za lákáním, k vrhnutí se dolů z budovy vysoké deset pater? Je třeba pochopit, kde k tomu dochází: v Jeruzalémě, srdci judaismu, v chrámu, centru uctívání Boha. Kolem toho místa se scházela spousta Židů. Ježíš je v pokušení seskočit před zraky všech, aby se objevili andělé a chytli ho. Jinými slovy, toto je pokušení pro Ježíše

poskytnout všem zástupům veřejný, zázračný důkaz, že ve skutečnosti je Božím Synem. Ježíš to odmítá jako satanské pokušení: „Nebudeš zkoušet Pána, svého Boha.“

U Matouše Ježíš neudělá žádné znamení, aby jim dokázal kdo je. Proto se jeho zázraky v tomto evangeliu nazývají zázraky, nikoli znamení. Jsou to demonstrace moci, které mají pomoci těm, kteří to potřebují, a ukázat, že Boží království se brzy objeví.

A co Jan? V Janově evangeliu se Ježíšovy velkolepé skutky nazývají znameními, nikoli zázraky. A jsou prováděny přesně proto, aby dokázali, kdo je Ježíš, aby přesvědčili lidi, aby v něj věřili. Tvrdí, že je „chlebem života“, a provádí rozmnožení chlebů, aby nasýtil dav (Jan 6); prohlašuje, že je „Světlem světa“, dělá znamení uzdravení od narození slepého (Jan 9); prohlašuje, že je „Vzkříšení a život“, dělá znamení vzkříšení Lazara z mrtvých (Jan 11).

Je zarážející, že Matoušův příběh o Ježíši, který odmítl dát židovským vůdcům znamení, kromě znamení Jonáše, nelze v Janovi najít. Ale proč by tam měl být? U Jana tráví Ježíš svou službu tím, že rozdává znamení. Jan také nehovoří o třech pokušeních v poušti. Opět, jak by mohl? Ježíšovo prokázání jeho identity zázračnými znameními pro něj není satanským pokušením; je to jeho božské povolání.

Tato znamení v Janovi mají podpořit víru v Ježíše. Jak sám Ježíš říká královskému úředníkovi, který požádal Ježíše, aby uzdravil jeho syna: „Pokud neuvidíš znamení a zázraky, neuvěříš“ (Jan 4:48). Ježíš uzdravuje chlapce a muž uvěřil (4:53). Autor Jana si myslel, že to byla znamení, která prokázala Ježíšovu identitu a vedla lidi k víře: „Ježíš udělal za přítomnosti svých učedníků mnoho dalších znamení, která v této knize nejsou napsána. Ale tato jsou zapsána proto, abyste věřili, že Ježíš je Mesiáš, Syn Boží, a abyste skrze víru měli život v jeho jménu“ (20: 30–31). Zatímco nadpřirozené důkazy o Ježíšově totožnosti byly u Matouše přísně zapovězeny, u Jana jsou hlavní náplní Ježíšových zázračných činů.

NĚKTERÉ KLÍČOVÉ ROZDÍLY MEZI PAVLEM A SPISOVATELI EVANGELIÍ

Velké rozdíly mezi autory Nového zákona lze najít nejen ve čtyřech evangeliích, ale také v mnoha dalších knihách Nového zákona, jako jsou spisy apoštola Pavla.

Pavel psal dříve, než bylo napsáno kterékoli z evangelií. Většina jeho dopisů byla napsána v padesátých letech křesťanské éry, asi deset nebo patnáct let před naším nejranějším evangeliem Marka. Pavel a autoři evangelií psali všichni po Ježíšově smrti a autoři evangelií prostě nezaznamenávali pro všechny potomky to, co Ježíš „opravdu“ řekl a udělal. Vyprávěli příběhy o Ježíšových slovech a činech ve světle svého vlastního teologického chápání, jak to znovu a znovu vidíme. Pavel také psal ze své vlastní teologické perspektivy. Ale mnoho názorů, které člověk najde v Pavlovi, je v rozporu s tím, co lze najít v evangeliích, stejně jako v knize Skutků, kterou napsal autor Lukášova evangelia.

Pavel a Matouš o spáse a zákonu

Jedním důležitým aspektem Pavlova učení je otázka, jak může člověk mít správné postavení před Bohem. Někteří teologové přinejmenším od reformace tvrdili, že to bylo hlavním zájmem Pavla. Dnes většina Pavlovských učenců uznává, že se jedná o přílišné zjednodušení, které obchází hodně toho, co k nám přichází v sedmi nesporných Pavlových

dopisech zmíněných v kapitole 2. Určitě se však Pavel zajímal o to, jak osoby - například ty, které se pokoušel konvertovat – mohou být uvedeny do správného vztahu s Bohem, a byl přesvědčen, že k tomu může dojít pouze díky důvěře ve smrt a vzkříšení Ježíše, ne skrze požadavky židovského zákona.

Toto učení je poněkud v rozporu s jinými názory v Novém zákoně, včetně názorů uvedených v Matoušově evangeliu. Potřebují Ježíšovi následovníci dodržovat židovský zákon, mají-li být spaseni? Záleží na tom, kterého autora se ptáte. Závisí správné postavení před Bohem zcela na víře v Ježíšovu smrt a vzkříšení? Minimálně jeden klíčový příběh v Matoušově evangeliu se v tomto bodě liší od Pavla.

Pavlův pohled na „Ospravedlnění“

Pavel používá slovo „ospravedlnění“ k označení toho, že člověk má správné postavení před Bohem. Pavlův pohled na ospravedlnění lze najít hlavně v jeho dopisech Galatským a Římanům. V těchto dopisech má různé způsoby, jak vysvětlit, jak může mít člověk právo obstát před Bohem. Jeho nejznámější a prokazatelně nejrozšířenější názor (který se nachází také v jeho dalších dopisech) je ten, že člověk je „ospravedlněn vírou“ v Kristovu smrt a vzkříšení, nikoli dodržováním skutků židovského zákona.

Jedním ze způsobů, jak porozumět Pavlově teologii ospravedlnění, je pokusit se promyslet jeho logiku. To vyžaduje začít od začátku, kdy Pavel ještě nebyl Ježíšovým následovníkem, ale spíše někým, kdo viděl víru v Krista jako rouhání zasluhující násilnou opozici. Když psal asi dvacet let po svých perzekučních dnech, Pavel nám nikdy neřekl, co původně považoval za tak zavrženíhodné, pokud jde o víru křesťanů, ale v jeho dopisech jsou rozptýleny některé zmínky. Je možné, že ho urazilo samotné tvrzení, že Ježíš byl Mesiáš.

Jako věřící Žid měl Pavel před vírou v Ježíše bezpochyby své představy o tom, jaký bude Mesiáš. Než se objevilo křesťanství, nebyli žádní Židé, kteří by věřili, že Mesiáš bude trpět a zemře. Právě naopak, ať už si o této věci mysleli Židé cokoli, všichni souhlasili, že Mesiáš bude postavou vznešenosti a moci, která bude na Zemi energicky realizovat Boží záměry. Židé nechápali pasáže Písma, které odkazují na utrpení Božího spravedlivého jako odkaz na Mesiáše. A žádný z těchto veršů (Izajáš 53; 22. žalm) nezmiňuje Mesiáše.

Mesiáš stál pod zvláštní Boží laskavostí a byl jeho silnou a mocnou přítomností na zemi. A kdo byl Ježíš? Málo známý potulný kazatel, který se dostal na špatnou stranu zákona a byl ukřižován za povstání proti státu. Pro většinu Židů v prvním století bylo nazývat Ježíše Mesiášem přinejlepším směšným, v horším případě rouhačským. Nic nemůže být šílenější, nikdo nemůže být méně mesiášský než ukřižovaný zločinec (viz 1. Korintským 1:23). Pavel si to evidentně také myslel. Ale pak se Pavlovi něco stalo. Později tvrdil, že měl po Ježíšově smrti vizi o Ježíši (1. Korintským 15: 8). Tato vize ho přesvědčila, že Ježíš není mrtvý. Ale jak by nemohl být mrtvý?

Jako apokalyptický Žid před příchodem víry v Ježíše už Pavel věřil v myšlenku, že na konci tohoto zlého věku dojde ke vzkříšení mrtvých, že když Bůh svrhne síly zla, vzkřísí každého člověka z mrtvých a všichni by čelili soudu, dobří dostanou věčnou odměnu a zlý věčný trest. Pokud Ježíš nebyl mrtvý, jak měl „vidění“ Pavel, protože ho viděl naživu

(řekněme o rok nebo o dva později), pak to musí být proto, že ho Bůh vzkřísil z mrtvých. Pokud ho však Bůh vzkřísil z mrtvých, musí to znamenat, že to byl on, kdo stál pod zvláštní Boží milostí. Musí to být Mesiáš, ne tak, jak si dříve myslel jakýkoli Žid, ale nějak jinak.

Ale pokud byl Bohem vyvoleným, Mesiášem, proč zemřel? To je místo, kde začneme uvažovat s Pavlem - jakoby obráceně, počínaje od konce, vzkříšením Ježíše, a návratem k Ježíšově smrti a životu. Pavel usoudil, že Ježíš nemohl zemřít za něco špatného, co udělal, když byl Mesiášem, který stál pod zvláštní Boží láskou. Asi nemusel zemřít kvůli svým vlastním hříchům. Za co tedy? Evidentně za hříchy ostatních. Stejně jako oběti v Jeruzalémském chrámu byl i Ježíš obětí za hříchy, kterých se dopustili ostatní lidé.

Proč by Bůh nechal Ježíše umírat za ostatní? Evidentně proto, že lidská oběť byla jediným způsobem, jak lze obětovat dokonalou obětí. Židovský obětní systém nebyl adekvátním řešením hříchu. Znamená to však, že Bůh změnil názor na to, jak s ním lidé mají být uvedeni do souladu? Nevolať Židy, aby byli jeho zvláštním lidem, a dal jim zákon, aby byli odděleni od všech ostatních lidí jako jeho vyvolení? Ano, uvažoval Pavel, jistě ano. Zákon a proroci musí směřovat ke Kristu, konečnému Božímu řešení lidského problému.

Ale jaký je lidský problém? Zdá se, že každý - nejen pohané, ale také Židé - porušily Boží zákony a potřebují dokonalou oběť za své hříchy. To by však znamenalo, že každý - nejen Židé, ale i pohané - musí přijmout tuto oběť Božího Mesiáše, aby bylo možné jejich hříchy před Bohem zakrýt nebo odčinit. Nemohou se lidé navrátit k Bohu tím, že budou dělat to, co jim Bůh nařídil v zákoně? Evidentně ne. Pokud by to tak mohlo být, nebyl by důvod, aby byl Mesiáš ukřižován. Ukřižovaný Ježíš prolil svou krev za druhé a přinesl smírnou oběť za hříchy. Ti, kdo věří v jeho smrt (a jeho vzkříšení, což prokázalo, že Ježíšova smrt byla součástí Božího plánu), budou Bohem ospravedlněni. Ti, kteří ne, nebudou ospravedlněni.

To vše znamená, že dodržování židovského zákona nemůže mít místo ve spáse. Ani Židé, kteří dodržují vše v zákoně, nemohou mít prostřednictvím zákona smíření s Bohem. A co pohané: měli by se stát Židy a pokusit se dodržovat zákon, jakmile budou mít víru v Krista? Pro Pavla byla odpověď vůbec ne. Pokus o dodržování zákona by ukázal, že si někdo myslel, že je možné získat Boží přízeň. Každý, kdo se bude snažit ospravedlnit dodržováním zákona, bude stále chycen v hříchu, a tak to bude bezvýsledné.

Jediným způsobem, jak být ospravedlněni, je víra ve smrt a vzkříšení Ježíše. V Galátanům 2:15 Pavel říká: „Proto jsme uvěřily v Krista Ježíše, abychom mohli být ospravedlněni vírou v Krista a ne konáním skutků zákona, protože nikdo nebude ospravedlněn skutky zákona.“

Toto je Pavlovo učení v celém listu Římanům (1–3) i Galátanům (1–3). Ježíšovi následovníci se nesnaží dodržovat zákon, kromě příkazu: „miluj svého bližního jako sebe samého“ a žijete dobrým etickým životem, co Bůh od svého lidu stále očekává. Ale dodržování předpisů a požadavků zákona - obřezávání, dodržování košerů, dodržování sabatu a dalších židovských svátků - nic z toho nebylo pro záchranu nutné, a pokud jste si mysleli (a jednali) jinak, hrozilo vám, že o svou záchranu přijdete (Galátanům 5: 4). 6)

Názory Pavla a Matouše na zákon

Často jsem přemýšlel, co by se stalo, kdyby byli Pavel a Matouš společně zavřeni v jedné místnosti a řekli bychom jim, že nemohou vyjít ven, dokud nevydají konsensuální prohlášení o tom, jak se Ježíšovi následovníci mají vypořádat s židovským zákonem. Vynořili by se z místnosti někdy, nebo by tam byli stále, dvě kostry uvězněné ve smrtelném sevření?

Pokud Matouš, který psal asi pětadvacet nebo třicet let po Pavlovi, někdy četl některý z Pavlových dopisů, určitě ho nepokládal za inspirativní, natož inspirovaný. Matouš má na zákon jiný pohled než Pavel. Matouš si myslí, že Ježíšovi následovníci musí dodržovat zákon. Ve skutečnosti jej musí udržovat lépe, než ti nejnábožnější Židé, zákoníci a farizeové. U Matouše jsou zaznamenána slova Ježíše:

Nemyslete si, že jsem přišel zrušit zákon nebo proroky; Nepřišel jsem zrušit, ale naplnit. Opravdu vám říkám, dokud nezmizí nebe a země, ze zákona nepřestane platit ani jedno písmeno, ani jedna čárka, dokud nebude vše splněno. Kdokoli tedy poruší jedno z nejmenších z těchto přikázání a učí tak ostatní, aby činili totéž, bude nejmenším nazýván v nebeském království, ale kdokoli je činí a učí je, bude nazýván velkým v nebeském království. Neboť vám říkám, pokud vaše spravedlnost nepřevyší spravedlnost zákoníků a farizeů, nikdy nevstoupíte do království nebeského. (Matouš 5: 17–20)

Pavel si myslel, že Ježíšovým následovníkům, kteří se snažili dodržovat zákon, hrozilo, že ztratí svou spásu. Matouš si myslel, že Ježíšovi následovníci, kteří nedodržovali zákon a nečiní to ještě více než ti nejnábožnější Židé, nikdy nedosáhnou spásy. Teologové a vykladači se v průběhu let pokoušeli sladit tyto dva pohledy, což je zcela pochopitelné, protože oba jsou v kánonu. Ale kdokoli, kdo čte Matoušovo evangelium a poté si přečte dopis Galatským, nikdy nemůže získat ani stín podezření, že existuje způsob nebo důvod, jak sladit tyto dva výroky. Pro Matouše, aby byl někdo velký v království, vyžaduje to dodržování i toho nejmenšího z přikázání; už jen dostat se do království vyžaduje dodržovat je více než zákoníci a farizeové. Pro Pavla, vstup do království (jiný způsob, jak říkat, že jste ospravedlněni) je možný pouze smrtí a vzkříšením Ježíše; pro nežidy je přísně zakázáno dodržovat židovské zákony (například obřízku).

Matouš samozřejmě také ví všechno o Ježíšově smrti a vzkříšení. Tráví velkou část svého evangelia tím, že o něm vypráví. A také si myslí, že kromě Ježíšovy smrti nemůže existovat žádná spása. Spása však také vyžaduje dodržování Božích zákonů. Proto dal tyto zákony. Pravděpodobně je vymyslel napoprvé a svůj názor později nezměnil.

Jedna pasáž v Matoušovi ve skutečnosti naznačuje, že spása není jen otázkou víry, ale také skutků, což je myšlenka Pavla zcela cizí. V jednom z velkých Ježíšových diskurzů, který se nachází pouze u Matouše, popisuje Den soudu, který přijde na konci věků. Syn člověka přichází ve slávě se svými anděly a před ním se shromažďují lidé ze všech národů země (Matouš 25: 31–45). Rozděluje je do dvou skupin „jako pastýř odděluje ovce od koz.“ Ovce

jsou po jeho pravici a kozy po jeho levici. Vítá ovce v Božím království „připraveném pro vás od založení světa“. Proč jsou tito lidé uvedeni do království?

Protože jsem měl hlad a ty jsi mi dal jídlo, měl jsem žízeň a ty jsi mi dal něco k pití, byl jsem cizinec a ty jsi mě přivítal, byl jsem nahý a ty jsi mě oblékl, byl jsem nemocný a ty ses o mě staral, byl jsem ve vězení a navštívil jsi mě.

„Ovce“ jsou však zmatené. Nepamatují si, že by někdy potkali Ježíše, Syna člověka, natož aby pro něj tyto věci udělali. Ale on jim říká: „Stejně jako jsi to udělal jednomu z nejmenších mých bratří a sestrám, tak jsi to udělal i mně.“ Jinými slovy, zdědí Boží království ti kdo pečují o hladové, žíznivé, nahé, nemocné a uvězněné.

Na druhé straně jsou kozy poslány pryč do „věčného ohně, který je připraven pro ďábla a jeho anděly“. A proč? Na rozdíl od ovcí se nestarali o Syna člověka, když byl v nouzi. I oni jsou zmateni, protože si nepamatují, že by ho někdy viděli. Viděli však ostatní v nouzi a otočili se k nim zády: „Stejně jako jsi to neudělal jednomu z těch nejmenších, mojich bratří a sestrám, tak jsi to neudělal i mně.“ Matouš uzavírá svůj příběh tímto ostrým výrokem: „A tito půjdou do věčného trestu, ale spravedliví do věčného života.“ Toto jsou Ježíšova poslední veřejná slova v Matoušově evangeliu.

Jak se tato slova dají sladit s Pavlem? Ne tak dobře. Pavel věřil, že věčný život přichází k těm, kdo věří ve smrt a vzkříšení Ježíše. Podle Matoušova příběhu o ovcích a kozách přichází spása pro ty, kdo o Ježíši nikdy ani neslyšeli. Přijde k těm, kteří se v hodině nejhlubší potřeby chovají k lidem humánně a starostlivě. Toto je úplně jiný pohled na spásu.

7)

V Matouši je další pozoruhodný příběh. Bohatý muž přijde k Ježíši a zeptá se ho: „Učiteli, jaký dobrý skutek musím udělat, abych měl věčný život?“ Ježíš mu říká: „Pokud chceš vstoupit do života, dodržuj přikázání.“ Klade otázku: „Které?“ Ježíš uvádí jako příklady některá z Desatera. Muž trvá na tom, že už to všechno udělal - co je ještě potřeba? Ježíš odpovídá, že by se měl vzdát všeho, co vlastní, „a budeš mít poklad v nebi“ (Matouš 19: 16–22). Ježíš pak říká: „A pojď, následuj mě“ - ale poznámka: následování Ježíše přichází až poté, co člověk již zdědí nebeský poklad díky rozdělení všeho.

Zajímalo by mě, co by se stalo, kdyby stejný muž přišel k Pavlovi o dvacet let později. Kdyby se Pavla zeptal, jak může někdo získat věčný život, řekl by mu: „Dodržuj přikázání“? Pavel by to neřekl. Přikázání s tím nemají nic společného. Ježíšova smrt a vzkříšení ano. Řekl by Pavel, že rozdělením všeho, co vlastní, by mu vyneslo poklad v nebi? V žádném případě. Pouze víra v Ježíše by mu mohla přinést věčný život.

Nelze tvrdit, že Ježíš mluvil o spasení před svou smrtí a Pavel o spasení později, protože Matouš psal po Pavlovi. Navíc u Matouše Ježíš mluví o posledním soudu, který by se zjevně uskutečnil po jeho smrti a vzkříšení. A tak je problém v tomto: pokud měl Matoušův Ježíš pravdu, že zachování zákona a milování druhých jako sebe sama má lidem přinést spásu, jak by mohl mít Pavel pravdu, že dělat tyto věci nebylo pro dosažení spásy potřebné?

DALŠÍ RŮZNĚ PERSPEKTIVY V NOVÉM ZÁKONĚ

V knihách Nového zákona existují další velké i malé rozdíly. Nejlepší způsob, jak uvést několik příkladů, je položit ostré otázky.

Proč Ježíš zemřel?

Ježíšova smrt je ústřední pro Pavla i pro každého ze spisovatelů evangelia. Ale proč zemřel? A jaký vztah měla jeho smrt ke spáse? Odpověď závisí na tom, kterého autora jste četli.

Marek říká jasně, že Ježíšova smrt přinesla smíření za hřích. Jak sám Ježíš uvádí v desáté kapitole Marka: „Syn člověka nepřišel, aby byl obsluhován, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé“ (Marek 10:45). Smrt Ježíše vykupuje ostatní z dluhů, které dluží Bohu kvůli hříchu; je to smírná oběť.

Lukáš použil Markovo evangelium jako zdroj pro své vlastní, přidával, mazal a pozměňoval Markova slova, jak uznal za vhodné. A co udělal s tímto současným veršem? Úplně ho smazal. Proč by Lukáš tento verš vymazal? Možná má jiné chápání Ježíšovy smrti.

V této souvislosti je zarážející, že u Marka se „důkazy“, že Ježíšova smrt přinesla smíření, nacházejí bezprostředně po Ježíšově smrti, kdy se opona v chrámu roztrhne na polovinu, což ukazuje, že po Ježíšově smrti mají lidé přístup k Bohu. Ale Lukáš mění načasování: k roztržení opony dochází, když Ježíš stále žije. Mnoho vědců si myslí, že je to významné: roztržení opony již neznamena smírný význam Ježíšovy smrti, ale Boží soud nad Židovským chrámem, symbolické prohlášení, že bude zničen.

Jaký je důvod Ježíšovy smrti u Lukáše? Záležitost se vyjasní ve druhém Lukášově svazku, v knize Skutků, kde apoštolové káží o spáse, které přišlo v Kristu, aby obrátil ostatní k víře. V žádném z těchto misionářských kázání není jediné slovo o tom, že Ježíšova smrt byla smířením. Místo toho jim je neustále připomínáno, že lidé jsou vinni za to, že odmítli toho, který byl poslán od Boha, a nechali ho zabít. Smrt nevinného (Ježíše) by měla přimět lidi činit pokání ze svých hříchů a obrátit se k Bohu, aby jim mohl odpustit (viz Skutky 2: 36–38; 3: 17–19). Lukáš zastává názor, že spása nepřichází skrze smírnou oběť, ale prostřednictvím odpuštění, které přichází z pokání. 8)

Nejsou však smíření a odpuštění to samé? Vůbec ne. Je to jako tohle. Předpokládejme, že mi dlužíš sto dolarů, ale nemůžeš je zaplatit. Existuje několik způsobů, jak lze problém vyřešit. Stovku dolarů by za tebe mohl zaplatit někdo jiný (přítel, váš bratr, vaši rodiče). To by bylo jako odčinění: váš dluh zaplatí někdo jiný. Nebo místo toho mohu jednoduše říci: „Nevadí, peníze nepotřebuji.“ To by bylo jako odpuštění, ve kterém nikdo nezaplatí ale Bůh jednoduše odpustí dluh.

Smrt Ježíše je důležitá jak pro Marka, tak pro Lukáše. Ale pro Marka je jeho smrt smířením; pro Lukáše je to důvod, aby si lidé uvědomily, že jsou hříšní a potřebují se obrátit k Bohu o odpuštění. Důvod Ježíšovy smrti je tedy zcela jiný, podle toho, kterého autora čtete.

Kdy se Ježíš stal Božím synem, Pánem a Mesiášem?

Misionářské projevy ve Skutcích se nezabývají pouze otázkami spásy; dělají také odvážná prohlášení o Kristu a o tom, jak ho Bůh po jeho smrti povýšil. V projevu Pavla k potenciálním konvertitům v Antiochii v Pisidii hovoří o Božím vzkříšení Ježíše při naplnění Písma:

To, co Bůh slíbil našim předkům, splnil pro nás, jejich děti, vzkříšením Ježíše; jak je také psáno v druhém žalmu: „Jsi můj Syn, dnes jsem tě zplodil.“ (Skutky 13: 32–33)

V tomto textu byl „dnem“ kdy byl Ježíš zplozen, den vzkříšení kdy se stal Božím synem. Ale jak to srovnat s tím, co Lukáš říká jinde? V Lukášově evangeliu vyslovuje hlas stejná slova: „Ty jsi můj Syn, dnes jsem tě zplodil“ (Lukáš 3:22), když je Ježíš pokřtěn. ⁹⁾ Ale ještě dříve anděl Gabriel oznámil Marii před Ježíšovým počátkem a narozením, že „Duch svatý na tebe přijde a moc Nejvyššího tě zastíní; dítě, které se ti narodí, proto bude svaté; bude nazýván Božím Synem“ (Lukáš 1:35). V tomto případě se zdá, že Ježíš je Boží Syn kvůli panenskému početí: je fyzicky Božím synem. Jak může Lukáš říkat všechny tři věci? Nejsem si jistý, zda je možné sladit tyto příběhy; Je možné, že Lukáš získal tyto různé tradice z různých zdrojů, které v této otázce mezi sebou nesouhlasily.

Stejný typ problému nastává u některých dalších věcí, které Lukáš říká o Ježíši. Například v Petrově řeči o Letnicích hovoří o Ježíšově smrti a potvrzuje, že ho Bůh vzkřísil a povýšil do nebe: „Ať tedy s jistotou vědí celý izraelský dům, že ho Bůh učinil Pánem a Mesiášem, toho Ježíše, kterého jste ukřižovali“ (Skutky 2:36). I zde se zdá, že Ježíš získává tento vznešený stav při vzkříšení - to je, když ho Bůh „učinil“ Pánem a Mesiášem. Co si však potom můžeme myslet o příběhu o narození u Lukáše, kde anděl informuje pastýře, kteří „dohlíží na své stádo v noci“, že „se vám dnes narodil ve městě Davida Spasitel, který je Mesiášem „Pán“ (2:11). V tomto případě je Ježíš Mesiášem a Pánem již při svém narození. Jak se Ježíš stal v obou časových rovinách Mesiášem i Pánem? I zde se zdá, že existují vnitřní rozpory v Lukášových vlastních spisech, pravděpodobně proto, že k vytvoření jeho zpráv byly použity různé zdroje.

Přehlížel Bůh nevědomost modlářů?

Viděli jsme, že kniha Skutků příležitostně obsahuje nesrovnalosti nejen s evangeliemi, ale také se spisy Pavla hrdiny jejích příběhů. Jeden obzvláště zajímavý příklad se vyskytuje v jednom z mála případů ve Skutcích, ve kterých se říká, že Pavel předal poselství pohanskému publiku, při jeho kázání filosofům v Aténách, když stál na Areopagu (Skutky 17: 22–31). Pavel začíná toto kázání poklonou svým posluchačům o jejich velké religiozitě, ale dále naznačuje, že se dopustili velké chyby v domněnách, že by mohli uctívat Boha uctíváním modly, protože Bůh „nežije ve svatyních vytvořených lidskými rukama.“ Místo toho je Pánem Země, stvořitelem všeho. Ale „Bůh přehlídl časy lidské nevědomosti a nyní přikazuje všem lidem všude, aby činili pokání.“ Toto je klíčový verš. Podle Pavla pohané uctívali pohanské bohy z nevědomosti. Prostě nic lepšího nevěděli. Bůh to všechno přehlídl a dal jim nyní příležitost čelit pravdě a uvěřit v něj skrze Krista, který byl vzkříšen z mrtvých.

To, co činí tento pohled tak zajímavým, je to, že sám Pavel hovoří o pohanských náboženstvích v jednom ze svých dopisů a říká jasně, že si vůbec nemyslí, že pohané uctívají modly z nevědomosti, nebo že Bůh přehlídl jejich činy v doufání, že budou činit pokání. V Římanům 1: 18–32 Pavel naznačuje pravý opak, že „Boží hněv“ se vylévá na pohany, protože vědomě odmítli poznání Boha, které v nich bylo od narození. „Neboť to, co lze o Bohu vědět, je jim jasné, protože jim to Bůh ukázal“ (Římanům 1:19). Neprováděli své náboženské fantazie z nevědomosti, ale s plným poznáním pravdy: „Ačkoli znali Boha, nectili ho jako Boha ani mu nepoděkovali ... a slávu nesmrtelného Boha vyměnili za obrazy připomínající smrtelná lidská bytost nebo ptáci nebo čtyřnohá zvířata nebo plazi.“

Přehlížel Bůh jejich hříchy? V žádném případě: „Jsou bez omluvy.“ A Bůh je trestá, a to nejen v nějakém nezveřejněném čase v budoucnosti, ale také v současnosti tím, že je učiní nebo umožní, aby se staly stále více zkaženými, ničemnými a nemorálními.

A tak zde máme dvě kontrastní zobrazení Pavlova pohledu na pohany a jejich uctívání idolů. Uctívají modly z nevědomosti? „Pavel“ Skutků říká ano, Pavel ve svých vlastních spisech říká ne. Přehlíží Bůh to, co udělali? Skutky říkají ano, Pavel říká ne. Jsou zodpovědní za své modlářské aktivity? Skutky říkají ne, Pavel říká ano. Posílá na ně Bůh díky tomu v současnosti svůj hněvivý soud? Skutky říkají ne, Pavel říká ano.

Vědci se často pokoušeli sladit tyto protichůdné názory. Nejčastěji se tvrdí, že jelikož Pavel ve Skutcích mluví se samotnými modláři a chce je převést, neříká jim, co si opravdu myslí, aby je neurazil. Upřímně řečeno, vždycky mi bylo těžké tomu věřit. Znamenalo by to, že Pavel, aby získal nějaké obrácené, by vědomě lhal o tom, co považoval za Boží názor na jejich náboženské aktivity. Pavel mohl mít vady, ale nemyslím si, že přetvářka byla jednou z nich. Skutečný Pavel by pravděpodobně kázal o ohni a síře, aby si tito lidé uvědomili chybu svých způsobů; takt je další charakteristika, která se málokdy váže k historickému Pavlovi. Zdá se, že Pavel ve Skutcích není stejný jako skutečný Pavel,

Je římský stát silou dobra nebo zla?

Moje poslední otázka týkající se zásadního rozporu v perspektivě je otázkou mnoha prvních křesťanů: Jaký má být vhodný křesťanský postoj ke státu? Různí autoři odpověděli na tuto otázku odlišně; někdy byly tyto odpovědi v rozporu. Apoštol Pavel představuje jeden konec spektra:

Nechť každý člověk podléhá vládním orgánům; neboť neexistuje žádná autorita kromě od Boha a ty autority, které existují, byly ustanoveny Bohem. Kdokoli tedy vzdoruje autoritě, vzdoruje tomu, co určil Bůh ... neboť je to Boží služebník pro vaše dobro. (Římanům 13: 1–2, 4)

Vládní autority jsou od Boha, ustanovil je pro jejich dobro a nikdo by jim neměl vzdorovat, protože vzdorovat jim znamená vzdorovat Bohu.

Protichůdný názor představuje kniha Zjevení, v níž jsou vládnoucí síly považovány za ničemné, ustanovené a ovládané silami zla a které nakonec podléhají zdrcujícímu hněvu

Božímu. Zde jsou takové „vládnoucí úřady“ jako Antikrist a jeho přísluhovači. Zde je město Řím popsáno jako „velká kurva“ a „matka kurev a ohavností Země“, „opilá krví svatých a krví svědků Ježíšových“. Proč by se o této „děvce Babylonu“ ve Zjevení 17 mělo uvažovat jako o římských autoritách, na které pěl Pavel takovou chválu? Protože anděl nám dává výklad významu tohoto vidění „děvky z Babylonu“. Bestie, na které sedí, má sedm hlav, které představují „sedm hor, na nichž žena sedí“; ona sama je „velkým městem, které vládne nad králi země“ (Zjevení 17:18). Co je to velké vládnoucí město prvního století, sedící na sedmi horách? Samozřejmě je to Řím, město „postavené na sedmi kopcích“.

V knize Zjevení není Řím laskavě disponovanou institucí usilující o dobro, není Božím služebníkem ustanoveným pro blaho Božího lidu, jako je v Pavlovi. Ve Zjevení je Řím ohavná, ubohá, rouhačská, zjevně nemorální, násilně represivní autorita, kterou neustanovil Bůh, ale kterou ustanovili Boží nepřátelé. Ale jeho den se blíží; Bůh brzy svrhne římský stát, aby přinesl jeho dobré království a setřel babylonskou děvku z povrchu zemského.

ZÁVĚR

Téměř dvacet pět let učím kurzy Nového zákona na univerzitách, hlavně na Rutgers a na University of North Carolina v Chapel Hill. Po celou tu dobu je lekcí, kterou jsem studentům nejobtížněji sdělil - lekce, o které je nejtěžší přesvědčit - historicko-kritické tvrzení, že každému autorovi Bible je třeba umožnit jeho vlastní slovo, protože v mnoha případech to, co jeden autor říká k tématu, není to, co říká jiný. Někdy jsou rozdíly záležitostí stresu a důrazu; někdy se jedná o nesrovnalosti v různých příbězích nebo mezi myšlenkami různých autorů; a někdy jsou tyto nesrovnalosti poměrně velké a ovlivňují nejen malé detaily textu, ale i velmi velké problémy, kterým se tito autoři zabývali.

Pokusil jsem se v této kapitole pokrýt některé zajímavé „velké“ nesrovnalosti: Kdo byl Ježíš? Jak přišel na svět? Co učil? Proč dělal zázraky? Jaký byl jeho postoj k vlastní smrti? Proč musel zemřít? Jak jsou lidé napraveni u Boha? Jaký je Boží postoj k „falešným“ náboženstvím? Jak by měli křesťané jednat s vládnoucími úřady? To jsou podle všeho hlavní problémy. A různí novozákonní autoři na ně odpovídají různými způsoby.

Kdo přesně byli tito autoři, že měli tolik času v takových zásadních otázkách nesouhlasit? To je téma, kterému se budeme dále věnovat v historicko-kritickém zkoumání novozákonních spisů: Kdo opravdu napsal Bibli?

KAPITOLA ČTYŘI

KDO NAPSAL BIBLI

Studenti, kteří poprvé absolvují biblický kurz na vysoké škole, často považují za překvapivé, že nevíme, kdo napsal většinu knih Nového zákona. Jak by to mohlo být? Nemají všechny tyto knihy připojena jména autorů? Matouš, Marek, Lukáš, Jan, dopisy Pavla, 1. a 2. Petra a 1., 2. a 3. Janova? Jak by se ke knihám Písma mohla připojit nesprávná jména? Nemí to Boží slovo? Pokud někdo napsal knihu a prohlásil, že je od Pavla, a přitom dobře věděl, že není od Pavla - není to lhaní? Může Písmo obsahovat lži?

Když jsem nastoupil do semináře, byl jsem plně vyzbrojen a připraven na útok na svou víru liberálními biblickými učenici, kteří se chystali trvat na takových šílených nápadech. Poté, co jsem byl vyškolen v konzervativních kruzích, jsem věděl, že tyto názory jsou standardně vyučovány na místech, jako je Princetonský teologický seminář. Ale co o tom věděli? Byla to banda liberálů.

Co mě postupem času šokovalo, bylo, jak málo bylo skutečných důkazů o tradičních autorských nárocích, které jsem vždy považoval za samozřejmost, a kolik existovalo skutečných důkazů o tom, že mnoho z těchto spisů je nesprávně pojmenováno. Ukázalo se, že liberálové vlastně měli mnoho co říct a měli důkazy, které to podpořili; nebyli jednoduše zapojeni do destruktivního zbožného přání. Některé knihy, například evangelia, byly psány anonymně, až později byly připsány některým autorům, kteří je pravděpodobně nenapsali (apoštolové a přátelé apoštolů). Další knihy napsali autoři, kteří se prohlašovali za někoho, kým nebyli.

V této kapitole bych chtěl vysvětlit, jaké pro to jsou důkazy.

KDO NAPSAL EVANGELIA?

Ačkoli to zjevně není to, co pastýři obvykle říkají ve svých sborech, mezi učenici existuje již více než století široká shoda, že mnoho knih Nového zákona nebylo napsáno lidmi, jejichž jména jsou k nim připojena. Pokud je to tak, kdo je napsal?

Úvodní poznámky: Evangelia jako záznamy očitých svědků

Jak jsme právě viděli, evangelia jsou zaplněna malými i závažnými odchylkami. Proč je mezi čtyřmi evangelií tolik rozdílů? Tyto knihy se jmenují Matouš, Marek, Lukáš a Jan, protože se o nich tradičně předpokládalo, že je napsal Matouš, žák, který byl výběrčí daní; Jan, „milovaný učedník“ zmíněný ve čtvrtém evangeliu; Marek, sekretář učedníka Petra; a Lukáš, cestující společník Pavla. Tyto tradice lze sledovat již z doby asi sto let po napsání těchto knih.

Pokud však Matouš i Jan byli napsáni pozemskými učedníky Ježíše, proč jsou tak odlišné ve všech ohledech? Proč obsahují tolik rozporů? Proč mají tak zásadně odlišné názory na to, kdo byl Ježíš? U Matouše Ježíš vznikl, když byl počat nebo se narodil z panny; v Janovi je Ježíš vtěleným Božím slovem, které bylo s Bohem od počátku a skrze které byl stvořen vesmír. U Matouše není ani slovo o tom, že by Ježíš byl Bůh; v Janovi to přesně tak je. U Matouše Ježíš učí o přicházejícím Božím království a téměř nikdy ne o sobě (a nikdy o tom, že je božský); v Janovi Ježíš učí téměř výlučně o sobě, zejména o svém božství. V Matoušovi Ježíš odmítá dělat zázraky, aby dokázal svou identitu; v Janovi je to prakticky jediný důvod, proč dělá zázraky.

Měli opravdu dva z pozemských následovníků Ježíše tak radikálně odlišné chápání toho, kým byl? To je možné. Dva lidé, kteří sloužili ve vládě George W. Bushe, na něj mohou mít radikálně odlišné názory (i když pochybuji, že by ho někdo nazval božským). To nastoluje důležitý metodický bod, který chci zdůraznit, než budu diskutovat o důkazech o autorství evangelií.

Proč nakonec vznikla tradice, že tyto knihy byly napsány apoštoly a společníky apoštolů? Částečně to bylo proto, aby čtenář byl ujištěn, že byly napsány očitými svědky a společníky očitých svědků. Lze věřit očitému svědkovi, který hovoří pravdu o tom, co se skutečně stalo v Ježíšově životě. Realita je však taková, že i očitým svědkům nelze věřit, když mají poskytnout historicky přesný záznam. Nikdy jim nebylo možné věřit a stále jim nelze věřit. Pokud by očití svědci vždy podávali historicky přesné svědectví, nemuseli bychom mít právní soudy. Pokud bychom potřebovali zjistit, co se vlastně stalo, když byl spáchán trestný čin, mohli bychom se někoho zeptat. Skutečné právní případy vyžadují více očitých svědků, protože svědectví očitých svědků se liší. Pokud by se dva očití svědci u soudu lišili stejně jako Matouš a Jan, představte si, jak těžké by bylo dospět soudu k rozhodnutí.

Další realitou je, že všechna evangelia byla napsána anonymně a žádný z autorů o sobě neprohlašuje, že je očitým svědkem. K názvům evangelií jsou připojena jména („evangelium podle Matouše“), ale tyto tituly jsou pozdějšími dodatky k evangeliu, které poskytují redaktoři a zákoníci, aby informovali čtenáře, o kom si redaktoři mysleli, že jsou autoritami různých verzí. To, že názvy nejsou původní od samotných evangelií, by mělo být jasné na základě jednoduchého zamyšlení. Ten, kdo napsal Matouše, jej nenazval „Evangelium podle Matouše“. Osoby, které mu dali tento název, vám říkají, kdo ho podle jejich názoru napsal. Autoři nikdy nepojmenovávají své knihy „podle“. **1)**

Matoušovo evangelium je navíc psáno úplně ve třetí osobě o tom, co „oni“ - Ježíš a učedníci - dělali, nikdy o tom, co „my“ - Ježíš a my ostatní - jsme dělali. I když toto evangelium vypráví o události, kdy byl Matouš povolán stát se učedníkem, mluví o „něm“, nikoli o „mně“. Přečtěte si zprávu sami (Matouš 9: 9). Není v ní nic, co by vás vedlo k podezření, že autor mluví o sobě.

U Jana je to ještě jasnější. Na konci evangelia autor píše o „milovaném učedníkovi“: „Toto je ten učedník, který svědčí o těchto věcech a napsal je, a víme, že jeho svědectví je pravdivé“ (Jan 21:24). Všimněte si, jak autor rozlišuje mezi zdrojem informací, „učedníkem, který svědčí“, a sebou samým: „víme, že jeho svědectví je pravdivé.“ On / my: tento autor není učedníkem. Tvrdí, že některé své informace získal od učedníka.

Pokud jde o ostatní evangelia, o Markovi se říkalo, že nebyl učedníkem, ale společníkem Petra, a Lukáš byl společníkem Pavla, který také nebyl učedníkem. I kdyby byli učedníky, nezaručuje to objektivitu ani pravdivost jejich příběhů. Ve skutečnosti však žádný ze spisovatelů nebyl očitým svědkem a nikdo z nich to o sobě ani netvrdí.

Kdo tedy napsal tyto knihy?

Autoři evangelií

Dobрым začátkem je základní otázka: Co víme o Ježíšových následovcích? Naše nejstarší a nejlepší informace o nich pocházejí ze samotných evangelií spolu s knihou Skutků. Ostatní knihy Nového zákona, například spisy Pavla, se zmíní pouze o dvanácti učednících a tyto odkazy mají tendenci potvrzovat to, co můžeme vyvrátit ze samotných evangelií. Mimo Nový zákon máme jen legendy, které vznikly o mnoho desetiletí a století později - například slavné Skutky Jana, které vyprávějí zázračné misionářské skutky Jana po vzkříšení. Žádný historik si nemyslí, že tyto záznamy jsou historicky spolehlivé. 2)

Z evangelií se dozvídáme, že Ježíšovi učedníci, jako on, byli rolníci nižší třídy z venkova v Galileji. Většina z nich - určitě Šimon Petr, Ondřej, Jakub a Jan - byli dělníci (rybáři apod.); o Matouši se říká, že byl výběrčí daní, ale není jasné, jak vysoko byl v organizaci výběru daní, ať už to byl jakýsi generální dodavatel, který spolupracoval přímo s vládnoucími orgány na zajištění daňových výnosů nebo, a pravděpodobněji, druh člověka, který přišel zaklepat na vaše dveře, aby jste mu zaplatily. Pokud by to bylo to druhé, nic nenasvědčuje tomu, že by to vyžadovalo hodně vzdělání.

Totéž lze jistě říci i o ostatních. Máme nějaké informace o tom, co to v prvním století znamenalo být rolníkem z nižší třídy ve venkovských oblastech Palestiny. Jednu věc to znamenalo, že jste téměř jistě byli negramotní. Sám Ježíš byl velmi výjimečný v tom, že evidentně uměl číst (Lukáš 4: 16–20), ale nic nenasvědčuje tomu, že by uměl psát. Ve starověku to byly dvě samostatné dovednosti a mnoho lidí, kteří uměli číst, tak neumělo psát.

Kolik jich mohlo číst? Negramotnost byla rozšířena po celé římské říši. V nejlepším případě asi 10 procent populace bylo trochu gramotných. A těch 10 procent by tvořily lidé z vyšší třídy, kteří měli čas a peníze na vzdělání (a jejich otroci a služebníci se učili číst ve prospěch v službě svým pánům). Všichni ostatní pracovali od útlého věku a nemohli si dovolit mít čas ani peníze na vzdělání. 3)

Nic v evangeliích ani ve Skutcích nenaznačuje, že by Ježíšovi následovníci uměli číst, natož psát. Ve Skutcích ve skutečnosti existuje zpráva, ve které se o Petrovi a Janovi říká, že jsou „nevzdělaní“ (Skutky 4:13) – což bylo starodávné slovo pro negramotné. Jako galilejští Židé by Ježíšovi následovníci, stejně jako sám Ježíš, mluvili aramejsky. Jako venkovští lidé pravděpodobně nemohli mít žádné znalosti řečtiny; kdyby jí měli, bylo by to extrémně

nepravděpodobné, protože trávili čas s dalšími negramotnými aramejsky mluvícími rolníky a tvrdě pracovali z ruky do úst.

Stručně řečeno, kdo byli Ježíšovi učedníci? Nižší třída, negramotní, aramejsky mluvící rolníci z Galileje.

A kdo byli autoři evangelií? I když byla jejich identita anonymní, můžeme se o nich dozvědět pár věcí z knih, které napsali. To, co se učíme, je zcela v rozporu s tím, co víme o Ježíšových učednících. Autoři evangelií byli vysoce vzdělaní, řecky mluvící křesťané, kteří pravděpodobně žili mimo Palestinu.

To, že šlo o vysoce vzdělané řecky mluvící, je prakticky samozřejmé. Ačkoli se čas od času objevili vědci, kteří si mysleli, že evangelia mohla být původně napsána aramejsky, dnes je z mnoha technických lingvistických důvodů naprostá shoda v tom, že evangelia byla napsána v řečtině. Jak jsem již naznačil, jen asi 10 procent lidí v Římské říši dokázalo číst, ještě méně jich psalo věty, mnohem méně z nich dokázalo skládat příběhy na základní úrovni a jen velmi málo z nich by dokázalo psát delší literární díla jako evangelia. Evangelia nejsou jistě nejpropracovanějšími knihami, které se v říši objevují – mají k tomu daleko. Přesto se jedná o ucelené příběhy napsané vysoce vyškolenými autory, kteří věděli, jak zkonstruovat příběh a vyjadřovat s citem své literární cíle.

Ať už byli tito autoři kdokoli, byli to neobvykle nadaní křesťané z pozdější generace. Vědci debatují o tom, kde žili a pracovali, ale jejich neznalost palestinské geografie a židovských zvyků naznačuje, že svá díla skládali někde jinde v říši - pravděpodobně ve velké městské oblasti, kde mohli získat slušné vzdělání a kde bylo relativně velké společenství křesťanů. 4)

Tito autoři nebyli nižšími, negramotnými, aramejsky mluvícími rolníky z Galileje. Není však možné, že by například Jan napsal evangelium jako starý muž? Že jako mladý muž byl negramotný, aramejsky mluvící dělník - rybář do doby, kdy už byl dost starý na to, aby pomohl vytáhnout síť - ale že jako starý muž mohl pak napsal evangelium?

Myslím, že je to možné. Znamenalo by to, že po Ježíšově vzkříšení se Jan rozhodl jít do školy a stát se gramotným. Naučil se základy čtení, pochopil základy psaní a naučil se řecky, natolik dobře, aby byla plynulá. Než byl starý, zvládl i kompozici a byl schopen psát evangelium. Je to pravděpodobné? To se zdá sotva. Poté, co zažili Ježíšovo vzkříšení, měl Jan a další Ježíšovi následovníci na mysli jiné věci. Za prvé si mysleli, že musí obrátit svět a řídit církev.

Svědék Papias

Navzdory důkazům, že žádný z učedníků nenapsal evangelium, musíme se vypořádat s ranou církevní tradicí, která naznačuje, že někteří z nich tak učinili. Jak je možné se vypořádat s touto tradicí?

Nejranějším zdrojem této tradice, je raně křesťanský otec církve jménem Papias, ten se zabývá pouze dvěmi ranými křesťanskými evangelií, Marka a Matouše. Papias je záhadná osobnost, která napsala pětidílné dílo Expozice výroků Pána . Vědci věrohodně datovali toto dílo někde mezi 110 a 140 n. L., Čtyřicet až sedmdesát let po napsání prvního evangelia. 5) Papiasova práce se již nedochovala: řada pozdějších křesťanských autorit shledala

Papiasovy názory buď urážlivé, nebo nedostatečně propracované, takže jeho spis nebyl z velké části kopírován pro potomky. 6) Vše, co o tomto díle víme, pochází z jeho citací pozdějšími církevními otci.

Papias byl nicméně často zobrazován jako užitečný zdroj pro založení rané církevní tradice, částečně kvůli tomu, jak naznačuje, že obdržel své informace. V některých citacích Expozic, které se dochovali, uvádí, že osobně hovořil s křesťany, kteří znali skupinu lidí, kterou on nazývá „starší“, že znali některé z učedníků a že předává informace, které dostal od nich. Při čtení Papias tedy máme přístup k informacím z třetí nebo čtvrté ruky od lidí, kteří znali společníky učedníků.

Mnohokrát citovaná pasáž Papiase (zaznamenaná Eusebiem) popisuje tento druh informací ze třetí nebo čtvrté ruky, týkajících se Marka a Matouše jako autorů evangelíí.

Ten starší říkal: „Když byl Marek Petrovým tlumočníkem [překladačem], zapsal přesně vše, co si pamatoval z Pánových slov a skutků - ale ne po pořádku. Neboť neslyšel Pána, ani ho nedoprovázel; ale později, jak jsem naznačil, doprovázel Petra, který přizpůsoboval své učení potřebám, které mu byly k dispozici, a nezajistil uspořádané složení Pánových výroků. A tak Marek neudělal nic špatného, když napsal některé věci, tak jak si je pamatoval. Protože měl v úmyslu jen jediný účel: nevynechat nic, co slyšel, nebo mezi ně nezahrnout jakoukoli lež.“

Dále říká o Matoušovi:

A tak Matouš složil výroky v hebrejském jazyce a každý je interpretoval [přeložil?] Podle svých nejlepších schopností. (Eusebius, Církevní historie 3. 39)

Není to důkaz, že Matouš opravdu napsal Matouše a Marek opravdu napsal Marka?

Při pokusu o posouzení historické hodnoty Papiasových poznámek jsou zde některé velmi závažné komplikace. Začneme Matoušem. Za prvé, u Matouše - na rozdíl od Marka - se nedozvíme, jaký je zdroj Papiasových informací, nebo jestli vůbec nějaký zdroj má. Je to z druhé ruky? Čtvrtá ruka? Pátá ruka? Pokud Papias psal, řekněme, za 120 nebo 130, let bylo to něco jako čtyřicet nebo padesát let poté, co byl Matouš anonymně napsán. Evangelium bylo v anonymním oběhu po celá desetiletí. Není možné, že tradice, kterou Papias líčí, byla mezitím vytvořena?

V této souvislosti stojí za zmínku, že dvě konkrétní informace, které nám o Matoušovi poskytuje Papias, nejsou pravdivé pro „našeho“ Matouše. Náš Matouš není jen souborem Ježíšových výroků a evangelium bylo jistě napsáno v řečtině, nikoli v hebrejštině. 7) Zmýlil se Papias jednoduše ve svých informacích? Nebo mluví o nějaké jiné knize napsané Matoušem - například o sbírce Ježíšových výroků - kterou již nevlastníme?

Pokud Papias není spolehlivý ohledně Matouše, je spolehlivý u Marka? V tomto případě naznačuje, že dostáváme informace z třetí nebo čtvrté ruky. 8) A opět, jeden z bodů, který důrazně uvádí, je určitě špatný: tvrdí, že jedním ze dvou hlavních cílů Marka bylo vyprávět o Ježíši všechno, co od Petra slyšel. Prostě neexistuje způsob, jak by to mohla být pravda. K přečtení Evangelia podle Marka nahlas je třeba asi dvě hodiny. Poté, co Petr strávil všechny ty měsíce nebo roky s Ježíšem, a poté, co Marek poslouchal Petrovo kázání o Ježíši ve dne v noci, máme si představit, že všechno, co Marek slyšel, byly tyto informace které se vejdou o do dvou hodin?

V každém případě se nezdá, že by nám Papias poskytoval takové informace, do kterých můžeme vložit velkou důvěru. V této souvislosti bych rád zdůraznil, že vědci téměř jednotně odmítli téměř vše ostatní, o co Papias zaznamenal a řekl v dochovaných odkazech na jeho práci. Zvažte další jeho informace ze čtvrté ruky:

Tak si starší, kteří viděli Jana, Pánova učedníka, pamatovali, jak ho slyšeli říkat, jak Pán o těchto dobách učil, když říkal:

"Blíží se dny, kdy vyjde réva, každá s deseti tisíci větvemi; a na jedné větvi bude deset tisíc větví. A skutečně, na jedné větvi bude deset tisíc výhonků a na každém výhonku deset tisíc shluků; a v každém shluku bude deset tisíc hroznů a každý hrozen, když bude lisováno, vydá dvacet pět měr vína. A když se kterýkoli ze svatých dotkne shluku, další bude křičet: „Jsem lepší, vezmi mě, požehnej pánovi skrze mě.““ (Eusebius, Církevní historie 3.39.1)

Nikdo si nemyslí, že by to Ježíš opravdu řekl. Nebo že Ježíšův učedník Jan řekl, že to řekl Ježíš. Opravdu to řekli starší, kteří znali Jana? **9)**

Pokud mají vědci sklon opustit to, co Papias říká prakticky ve všech ostatních případech, proč se někdy odvolávají na něj jako svědka, aby ukázali, že máme ranou tradici, která spojuje Matouše s jedním z našich evangelií a Marka s jiným? Proč tito vědci přijímají něco z toho, co řekl Papias, ale ne všechno, co řekl? Mám podezření, že je to proto, že chtějí mít podporu pro svůj vlastní úhel pohledu (Matouše opravdu napsal Matouš) a rozhodli se důvěřovat Papiasovi, když potvrzuje jejich názor, a nedůvěřují mu, když tomu tak není.

Výsledkem tohoto rychlého zkoumání Papias je, myslím, že předává příběhy, které slyšel, a přisuzuje je lidem, kteří znali jiné lidi, kteří to řekli. Ale když ho máme zkontrolovat, zdá se, že se mýlil. Lze mu důvěřovat na místech, kde ho nelze zkontrolovat? Pokud máte přítele, který se neustále mýlí, když dává informace o místech, která znáte, budete mu věřit, když vám dá informace o místech, kde jste nikdy nebyli?

Není známo, že by Papias řekl něco o Lukášovi nebo Janovi. Nejsem si jistý proč. Závěr je ale tento: nemáme žádný solidní odkaz na autory našich čtyř evangelií, kterým můžeme důvěřovat (například to, že autor ve skutečnosti odkazuje na našeho Matouše a Marka), dokud se nedostaneme blíže ke konci druhé století - téměř celých sto let poté, co byly tyto knihy anonymně uvedeny do oběhu.

Svědék Ireneus a další

První jasný odkaz na čtyři evangelia je ve spisech církevního otce Ireneia. V pětisvazkovém útoku na křesťanské hereze jmenuje jako čtyři evangelia církve Matouše, Marka, Lukáše a Jana. Není divu, že v době Ireneia (180 n. L.) církevní otcové chtěli vědět, kdo tyto anonymní knihy napsal. Jak uvidíme v další kapitole, v rané církvi putovalo mnoho dalších evangelií - většina z nich ve skutečnosti tvrdila, že byla napsána Ježíšovými učedníky, například Petrem, Tomášem a Filipem. Jak bylo možné rozhodnout, kterým evangeliím se bude věřit jako apoštolským? To byl choulostivý problém, protože většina z

těchto „jiných“ evangelií představovala teologické perspektivy, které Irenej označil za kacírské. Jak lze poznat pravé Ježíšovo učení? Pouze přijetím těch evangelií, která skutečně napsali jeho následovníci nebo blízcí společníci jeho následovníků.

Ale evangelia, která byla v Ireneových kruzích široce přijímána jako autoritativní, byla původně anonymní. Řešení problému validace těchto textů bylo zřejmé: bylo třeba je připsat skutečným uznávaným autoritám. Po celá desetiletí se tradovala tradice, že Matouš napsal evangelium, a proto se tato kniha začala přijímat jako jeho, což je nyní naše první evangelium. Marek byl považován za Petrova společníka: naše druhé evangelium začalo být s ním spojováno a poskytlo Petrův pohled na Ježíšův život. Autor našeho třetího evangelia napsal dva svazky, z nichž druhý, Skutky, vylíčil Pavla jako hrdinu. Vedoucí církve trvali na tom, že to musel napsat Pavlův společník, a tak jej přidělili Lukáši. 10) A aby toho nebylo málo, čtvrté evangelium, které výslovně tvrdí, že nebylo napsáno očitým svědkem, bylo přesto přiřazeno Janovi, jednomu z Ježíšových nejbližších učedníků (ve čtvrtém evangeliu vlastně nikdy není jmenován).

Žádný z těchto názvů ve skutečnosti nepatří samotným autorům. A žádné z evangelií nenapsal Ježíšův následovník, protože všichni byli aramejsky mluvící původem z nižší třídy v Galileji, ne vysoce vzdělanými řecky mluvícími křesťany z pozdější generace.

A tak tu máme odpověď na naši otázku, proč se tato evangelia navzájem tak liší. Protože nebyly napsány Ježíšovými společníky ani společníky jejich společníků. Napsali je o desetiletí později lidé, kteří Ježíše neznali, žili v jiné zemi nebo v jiných zemích než Ježíš a mluvili jiným jazykem než Ježíš. Částečně se od sebe liší, protože se také navzájem neznali, do jisté míry měli různé zdroje informací (ačkoli Matouš a Lukáš čerpali z Marka) a své příběhy upravili na základě vlastního chápání toho kdo byl Ježíš.

Skutečnost, že evangelia nebyla ve skutečnosti sepsána apoštoly, je v Novém zákoně nedělná neobvyklými. Právě naopak je činí typickými. Většina knih Nového zákona je sepsána pod jmény lidí, kteří je ve skutečnosti nenapsali. To je mezi učenci již po většinu minulého století dobře známo a široce se vyučuje v hlavních seminářích a náboženských školách po celé zemi. Díky tomu to ví i většina pastorů. Ale pro mnoho lidí na ulici a v kostelních lavicích je to „novinka“.

NACHÁZÍ SE V NOVÉM ZÁKONĚ FALZA?

Z dvaceti sedmi knih Nového zákona je téměř osm téměř jistě sepsáno autorem, jehož jméno nesou: sedm nesporných dopisů Pavla (Římanům, 1. a 2. Korintským, Galatským, Filipenským, 1. Tesalonicenským a Filemonovi) a Zjevení Jana (i když si nejsme jisti, kdo byl tento Jan).

Dalších devatenáct knih spadá do tří skupin.

- Jak jsme již viděli, evangelia jsou pravděpodobně chybně přiřazena. Jan, učedník, nenapsal Jana a Matouš nenapsal Matouše. Jiné anonymní knihy byly rovněž nesprávně připsány někomu slavnému. Kniha Židům neuvádí Pavla jako svého

autora a téměř jistě ji Pavel nenapsal. 11) Ale nakonec byla přijata do kánonu Písma (viz kapitola 7), protože církevní otcové si mysleli, že jí napsal Pavel.

- Termín „homonymie“ znamená „mít stejný název.“ „Homonymní spis“ je kniha, kterou píše někdo, kdo má stejné jméno jako někdo, kdo je slavný. Například Jakubovu knihu bezpochyby napsal někdo jménem Jakub, ale autor netvrdí, že je nějakým konkrétním Jakubem. Bylo to zcela běžné jméno. Pozdější církevní otcové přijali knihu jako součást Písma, protože tvrdili, že tento Jakub byl Jakub, bratr Ježíšův. V samotné knize takový nárok neexistuje.
- Některé knihy Nového zákona byly napsány se jmény lidí, kteří je ve skutečnosti nenapsali. Vědci to vědí už více než sto let. Termín pro tento jev je „pseudepigrafie“ - doslova „napsané pod falešným jménem“. Vědci při používání tohoto výrazu nejsou příliš korektní a mají tendenci je používat, protože neobsahuje negativní konotaci spojenou s výrazem „padělané“. Ať už ale použijí jakýkoli výraz, bibličtí badatelé již dlouhou dobu argumentují, že existují knihy Nového zákona, jejichž autoři vědomě tvrdili, že jsou někým jiným, než kým byli.

Pseudepigrafie ve starověkém světě

Abychom tuto situaci lépe pochopili, musíme si povědět více o autorství a falešném autorství ve starověkém světě.

Definice

Nejprve je důležité být v naší terminologii přesní. Termín „pseudepigrafie“ se může vztahovat na jakýkoli text, ke kterému je připojeno falešné jméno. Mohou to být falešné listy a mohou to být spisy, jejichž autoři falešně tvrdí, že jsou někým jiným.

Existují dva druhy falešně přisuzovaných spisů. Některé z nich jsou knihy psané anonymně, o nichž později čtenáři, redaktoři nebo zákoníci mylně tvrdí, že je napsal někdo slavný; další jsou knihy napsané homonymně někým, kdo má náhodou stejné jméno jako někdo jiný, kdo byl slavný. Ve starověkém světě většina lidí neměla příjmení, takže „Jan“ mohl být kdokoli ze stovek nebo tisíců lidí. Pokud autor jménem Jan napsal knihu a někdo později tvrdil, že tento Jan byl ve skutečnosti Jan, syn Zebedea (jak někteří lidé tvrdili u knihy Zjevení), pak by šlo o falešné přisuzování založené na homonymitě. 12)

Existují také dva druhy „pseudonymních“ spisů, tedy spisů psaných pod „falešným jménem“. Smyšlené jméno je jednoduchý pseudonym. Když Samuel Clemens napsal Dobrodružství Huckleberryho Finna a podepsal se jako Mark Twain, nehodlal nikoho podvést; prostě si vybral jiné jméno, pod kterým bude publikovat. Ve starověkém světě existuje velmi málo případů tohoto druhu pseudonymity, i když se to příležitostně stávalo. Řecký historik Xenofón napsal své slavné dílo Anabasis pod pseudonymem „Themistogenes“. Ve starověku se ale častěji setkáváme s jiným druhem pseudonymního psaní, kde autor používá jméno někoho jiného, kdo je dobře známý, aby oklamal své

publikum v domněnku, že on je opravdu tou osobou. Tento druh pseudonymního psaní je literární padělek.

Převládající padělání ve starověkém světě

Literární padělatelství bylo ve starověkém světě běžným jevem. Víme to, protože starověcí autoři o tom hodně mluví. Diskusi o padělání lze nalézt ve spisech některých nejznámějších autorů ze starověku. Mezi Řeky a Římany najdete odkazy a diskuse o padělání u tak známých autorů, jako jsou Herodotus, Cicero, Quintilian, Martial, Suetonius, Galen, Plutarchos, Philostratus a Diogenes Laertius. Mezi křesťanskými autory jsou diskuse ve spisech známých osobností jako Ireneus, Tertullianus, Origenes, Eusebius, Jerome, Rufinus a Augustin.

Učenci Nového zákona někdy tvrdí, že padělání bylo ve starověkém světě tak běžné, že ho nikdo nebral vážně: protože podvod byl obvykle snadno odhalitelný, nikdy to nikoho nemohlo oklamat. **13)** Strávil jsem posledních pár let zkoumáním starodávných diskusí o padělání a dospěl jsem k závěru, že jediní lidé, kteří tento argument uvádějí, jsou lidé, kteří ve skutečnosti nečetli žádné starověké zdroje.

Starověké zdroje braly padělání vážně. Téměř všeobecně je odsuzují, často důrazně. Jak široce to bylo odsouzováno? Zvláštní je, jak by se nám mohlo zdát, že praxe padělání je někdy odsouzena i v samotných padělaných dokumentech. Tvrzení, že nikdo tím nebyl nikdy oklamán, je navíc zcela nesprávné. Lidé tím byli neustále oklamáváni. Proto také tito lidé psali padělky - aby lidi oklamali.

Nepotřebuji zde podrobně popisovat starodávné diskuse o padělání; o tomto problému existuje spousta studií, i když bohužel nejúplnější práce jsou v němčině. **14)** Můžu však ilustrovat jejich pointu tím, že zde uvedu jednu zvlášť vypovídající anekdotu.

Ve druhém století žil v Římě slavný lékař a autor jménem Galen. Galen vyprávěl příběh, že jednoho dne, když procházel ulicemi Říma, prošel kolem knihkupectví. Tam uviděl dva muže, jak se hádají o určitou knihu která tam byla k prodeji, byla napsána od ... Galena! Jeden muž trval na tom, že ta kniha je skutečně Galenova, a druhý stejně hlasitě tvrdil, že to tak nemůže být, protože styl psaní byl úplně odlišný od Galenova. Je zbytečné říkat, jak to kouzelně zahřálo Galenovo srdce, protože tu knihu ve skutečnosti nenapsal. Ale byl tím více než rozrušený, že se někdo pokouší prodat knihu pod jeho jménem. A tak šel domů a sepsal malou knihu kterou nazval „Jak rozpoznat Galenovy knihy.“ Tu knihu máme dodnes.

Padělání bylo široce praktikováno, mělo to druhé oklamat a často to fungovalo. Že to nebyla přijatelná praxe, je zřejmé z termínů, které pro ni používali starověcí autoři. Dva z nejběžnějších termínů pro padělání v řečtině jsou pseudon, lež a nothos, bastardské dítě. Tento druhý termín je v řečtině stejně drsný a nechutný jako v angličtině. Často je postaven vedle výrazu gnesios, což znamená něco jako legitimní nebo autentické.

Motivace pro výrobu padělků

Z celé řady starověkých zdrojů je zřejmé, že záměrem literárního padělání bylo podvést čtenáře, aby si mysleli, že knihu napsal někdo jiný než skutečný autor. Ale co k tomu motivovalo autory? Proč prostě nenapsali knihu s vlastním jménem?

Pohanští, židovští a křesťanští autoři měli mnoho motivů k padělání literárních textů. Tady je deset:

1. Chtěli dosáhnout zisku. Dvě největší knihovny ve starověkém světě byly umístěny ve městech Alexandrie a Pergam. Získávání knih do knihovního fondu ve starověku se ode dnešních dnů velmi lišilo. Vzhledem k tomu, že knihy byly kopírovány ručně, mohly se různé kopie stejné knihy od sebe navzájem značně lišit, takže nejdůležitější knihovny dávaly přednost originálu knihy před pozdější kopií, která by mohla obsahovat chyby. Podle Galena to vedlo podnikatelské typy k vytváření „originálních“ kopií klasiků, které se prodávaly knihovnám v Alexandrii a Pergamu. Když knihovníci platili velké peníze za originální kopie pojednání od filozofa Aristotela, byli byste překvapeni, kolik originálních kopií pojednání od Aristotela se začalo objevovat. Pokud mohu říci, motiv zisku neměl žádný vliv na rané křesťanské spisy, protože tyto nebyly prodávány na trhu to začalo až mnohem později.

2. Postavit se proti nepříteli. Někdy bylo literární dílo paděláno, aby osobní nepřítel vypadal špatně. Řecký historik filozofie Diogenes Laertius naznačuje, že filozof jménem Diotemus padělal a poté rozeslal padesát obscénních spisů se jménem své filozofické nemesis Epikura. To zjevně neprospívalo Epikurosově pověsti. Někdy jsem přemýšlel, jestli se něco takového děje i v jednom ze zvláštnějších padělků raného křesťanství. Lovec kacírství ve čtvrtém století Epiphanius naznačil, že si přečetl knihu, kterou údajně používala skupina vysoce nemorálních křesťanských kacírů známých jako Fibionité. Tato kniha, Větší otázky Marie, údajně obsahovala bizarní popis Ježíše a Marie Magdalény, ve kterém Ježíš vezme Marii na vysokou horu a v její přítomnosti vytáhne ze svého boku ženu (stejně jako Bůh stvořil Evu z Adamova žebra) a začne s ní mít pohlavní styk. Když však vyvrcholí, vytáhne se z ní, nabere své semeno do ruky a sní ho, pak řekne Marii: „Tak to musíme dělat, abychom žili.“ Marie, pochopitelně, na místě omdlí (Epiphanius, The Panarion, kniha 26). Tento podivný příběh se nenachází nikde mimo Epiphania, který je známý tím, že si vymýšlel spoustu svých „informací“ o kacírích. Často jsem přemýšlel, jestli vytvořil celý tento příběh, když tvrdil, že ho našel v jedné z knih Fibionitů, ale sám si ho vymyslel. Pokud ano, v jistém smyslu vytvořil fibionitskou knihu se jménem Marie, aby jeho kacírští oponenti vypadali opravdu velmi špatně.

3. Postavit se proti určitému úhlu pohledu. Pokud mám pravdu v souvislosti s Epiphaniem a Většími otázkami Marie, pak by součástí jeho motivace bylo postavit se proti názoru, od kacírů Fibionitů, který považoval za škodlivý. Podobnou motivaci lze nalézt u velkého počtu dalších křesťanských padělků. Kromě 1 a 2 Korintským v Novém zákoně máme mimo Nový zákon také 3 Korintským. 15) Tato kniha byla jistě napsána ve druhém století, protože se staví proti určitým kacírským názorům známým z té doby, které naznačují, že Ježíš nebyl skutečný člověk z masa a kostí a že jeho následovníci ve skutečnosti nebudou vzkříšeni v těle. Podle tohoto autora již byli vzkříšeni, jak uvádí v nejistých termínech - a přitom tvrdí, že je apoštolem Pavlem. Může se to zdát divné

pokoušet se čelit falešnému učení tím, že sám podvrhnu falešnou identitu, ale je to tak. Hodně se to stávalo v padělcích raně křesťanské tradice.

4. Hájit svou vlastní tradici jako božsky inspirovanou. Existuje starodávná sbírka spisů známých jako Sibylliny proroctví. 16) Sibyla byla pokládána za starodávnou pohanskou prorokyni inspirovanou řeckým bohem Apollonem. Naše dochovné věštby jsou však většinou napsány Židy. V nich prorokyně, údajně žijící dlouho před událostmi, které předpovídá, diskutuje o budoucích událostech historie - a má vždy pravdu, protože skutečný autor žije po těchto událostech - a potvrzuje platnost důležitých židovských přesvědčení a praktik. Aby toho nebylo málo, později si křesťané vzali některé z těchto proroctví a vložili do nich odkazy na Kristův příchod, takže nyní tato pohanská prorokyně přesně předpovídá příchod Mesiáše. Jaké lepší svědectví o božské pravdivosti něčího náboženství než proroctví, která údajně přednesl inspirovaný mluvčí nepřátel?

5. Z pokory? Novozákonními učenici běžně tvrdí, že členové některých filozofických škol psali pojednání jménem svého mistra-učitele a jako gesto pokory se jeho jménem podepsali pod svou vlastní prací, protože vlastní myšlenky jsou pouze rozšířením toho co řekl sám jejich pán. To se říká zejména o skupině filozofů známých jako Pythagorejci, pojmenovaných po velkém řeckém filozofovi Pythagorasovi. Existuje však vážný spor o to, zda pythagorejští filozofové, kteří se prohlašovali za Pytagora, to ve skutečnosti udělali z pokory: v jejich vlastních spisech nelze najít žádná prohlášení v tomto smyslu, pouze ve spisech autorů, kteří píšou o staletí později. 17) Tito Pythagorejci mohli být inspirováni jinými motivy.

6. Z lásky k autoritě. V podobném duchu máme i jednoho autora ze starověku, který tvrdil, že své dílo zfalšoval jako akt lásky a úcty. Jedná se o nejneobvyklejší situaci, kdy byl padělatel chycen za ruku. Příběh vypráví otec církve z počátku třetího století Tertullian, který naznačuje, že známé příběhy Pavla a jeho učednice Thecly, známé jako příkladné učednice po celý středověk, byly vytvořeny vedoucím církve v Malé Asii, a že byl při činu odhalen a v důsledku toho sesazen ze své církevní pozice. V rámci sebeobrany padělatel tvrdil, že svou práci napsal „z lásky k Pavlovi“. 18) Není přesně jasné, co tím myslel, ale může to znamenat, že ho jeho oddanost Pavlovi vedla k tomu, že vymyslel příběh ve jménu Pavla, aby v nich zachytil něco z toho, co považoval za nejdůležitější v učení a názorech apoštola. Ve skutečnosti učení a pohledy nalezené ve Skutcích Pavla a Thekly vůbec nejsou tím, co by Pavel učil: mimo jiné se z tohoto vyprávění dozvídáme, že Pavel prohlásil, že věčný život nezískají ti, kteří uvěřili v Ježíšovu smrt a vzkříšení, jak prohlásil sám Pavel, ale ti, kteří následovali Ježíše, a zůstali v sexuální abstinenci - i kdyby byli manželé.

7. Aby zjistili, zda na to někdo přijde. Byli někteří starověcí padělatelé, kteří vytvořili své dílo jednoduše proto, aby zjistili, zda dokážou tahat na vařenou nudli jiné lidi. Odborný termín pro toto je „mystifikace“. Nejznámějším příkladem, který vyprávěl Diogenes Laertius, je autor jménem Dionysius, který se rozhodl oklamat jednoho ze svých zapřísáhlých nepřátel, Heraclida z Pontu, tím, že vytvořil hru pod jménem slavného tragéda Sofokla. Heraclides byl oklamán a hru považoval za autentickou. Dionysius poté odhalil svůj podvod - ale Heraclides mu odmítal uvěřit. A tak Dionysius poukázal na to, že pokud vezme první písmeno z každého řádku textu a napíše je jako slovo (acrostic), napíše jméno Dionysiusova přítele. Heraclides tvrdil, že to byla jen náhoda, dokud mu Dionysius neukázal, že později v textu jsou další dva akrostici, ten, který hláskoval zprávu „stará opice není chycena do pastí; Ach ano, bude chycena, ale chce to čas, “a další který říkal: „Heraclides

ignoruje písmena a nestydí se za svou nevědomost.“ 19) Nevím o žádných určitých případech mystifikace mezi raně křesťanskými padělků.

8. Doplnit tradici. Zejména v raném křesťanství existovalo mnoho případů, kdy padělatelé vytvářeli „autoritativní“ spisy, které doplňovaly to, o čem se domnívaly že v tradici, chybí. Například autor Kolosanům 4:17 (Pavel?) Říká svým čtenářům, že si také mají přečíst dopis zasláný křesťanům ve městě Laodicea. Nemáme však autentický dopis Pavla Laodicejským. Není tedy žádným překvapením, že ve druhém století se objevilo několik takových dopisů, vytvořených ve jménu Pavla, aby zaplnili tento nedostatek. 20) Další příklad: je dobře známo, že evangelia Nového zákona neříkají prakticky nic o Ježíšově raném životě. Někteří raní křesťané si s tím lámali hlavu a ve druhém století se začaly objevovat zprávy o Ježíši jako chlapci. Nejslavnější z nich údajně napsal někdo jménem Tomáš, což znamená „dvojče“. Může se jednat o odkaz na tradici známou ze strany syrských křesťanů, že Ježíšův vlastní bratr Juda byl ve skutečnosti jeho dvojčetem „Juda Tomáš“. V každém případě je to zajímavé vyprávění o dobrodružstvích mladého Ježíše, které začalo, když mu bylo pět let. 21)

9. Proti jiným padělkům. Jedním z nejméně studovaných fenoménů raně křesťanských padělků je výroba padělaných textů, jejichž cílem je vyvrátit pozice zastávané v jiných padělcích. Na počátku čtvrtého století byl podle církevního otce Eusebia vytvořen protikřesťanský pohanský padělek nazvaný Skutky Piláta. Tento příběh zřejmě vyprávěl příběh Ježíšova soudu a popravy z římského hlediska, aby ukázal, že Ježíš si plně zaslouží to, co dostal. Jednalo se o široce čtený dokument: římský císař Maximin Daia vydal dekret, že jej mají číst školáci, kteří se učí jejich dopisy (Eusebius, Církevní historie 9.5). Brzy poté se však objevil křesťanský dokument, který byl také známý jako Pilátovy skutky. 22) Zdá se že křesťanská verze byla napsána, aby zvrátila pohanskou verzi. Zdá se, že tento fenomén křesťanského padělání byl poměrně rozšířený. Ve čtvrtém století byl napsán text nazvaný Apoštolské konstituce. Tvrdí, že byl napsán dvanácti apoštoly po Ježíšově smrti, přestože v době, kdy byl napsán, byli apoštolové mrtví již tři sta let. Mezi mnoha pozoruhodnými rysy této knihy je její naléhání, aby křesťané nečetli knihy, které falešně prohlašují, že jsou napsány apoštoly (Apoštolské konstituce 6.16). I v Novém zákoně existuje něco podobného: autor knihy 2 Tesalonicenským varuje své čtenáře, aby nebyli rozrušeni dopisem údajně od Pavla (tj. Dopisem zfalšovaným v Pavlově jménu; 2 Tesalonicenským 2: 2). Ale jak uvidíme za chvíli, existují dobré důvody domnívat se, že 2 Tesalonicenským je sama o sobě pseudepigrafickou knihou, údajně od Pavla, ale ve skutečnosti ji nenapsal.

10. Zajistit autoritu pro své vlastní názory. Toto je motivace, která je podle mě zdaleka nejběžnější v podvrhech raného křesťanství. V prvních stoletích církve byla spousta křesťanů, kteří si nárokovali řadu hledisek, z nichž většina začala být označována za hereze. Přesto všichni tito křesťané tvrdili, že představují názory od Ježíše a jeho učedníků. Jak byste mohli prokázat, že vaše názory byly apoštolské, abyste, řekněme, přesvědčili potenciální konvertity? Nejjednodušší bylo napsat knihu, a tvrdit, že ji napsal apoštol, a dát ji do oběhu. Každá skupina prvních křesťanů měla přístup ke spisům údajně napsaným od apoštolů. Většina z těchto spisů byly padělků.

Raně křesťanské padělky

Nikdo nemůže rozumně pochybovat o tom, že byla vytvořena spousta raně křesťanské literatury. Mimo Nový zákon máme například celou řadu dalších evangelií, která údajně (ale ne ve skutečnosti) napsali raní křesťanští vůdci: Petr, Filip, Tomáš, Ježíš, bratr Ježíše, a Nikodém; máme řadu apoštolských Skutků, jako jsou Skutky Jana a Pavla a Thecly; máme epištoly, jako je dopis Laodicenským, 3. Korintským, dopisy mezi Pavlem a římským filozofem Senekou a dopis údajně napsaný Petrem Jakubovi, aby se postavil proti Pavlovi; a máme řadu apokalyps, například apokalypsu Petra (která se téměř dostala do kánonu) a apokalypsu Pavla. Prozkoumáme některé z těchto dalších spisů v kapitole 6.

Raně křesťanští spisovatelé byli zaneprázdněni a jednou z jejich společných činností bylo padělání dokumentů ve jménu apoštolů. To nás nyní vede k velké otázce: Dostal se některý z těchto padělků do Nového zákona?

Z historického hlediska není důvod pochybovat o tom, že některé padělky se velmi dobře mohly dostat do kánonu. Mimo Nový zákon máme četné padělky. Proč by ne uvnitř? Nemyslím si, že lze tvrdit, že církevní otcové, počínaje koncem druhého století, skutečně věděli, které knihy napsali apoštolové a které nikoli. Jak by to věděli? Nebo, jak to můžeme sami vědět?

Může to znít trochu divně, ale dnes je pro nás snazší odhalit starověké padělky, než tomu bylo u lidí ve starověkém světě. Metody, které používáme, jsou stejné jako jejich metody. Stejně jako Galen uvažujeme o stylu psaní dopisu. Je to stejný styl psaní, který autor používá jinde? Pokud se liší, jak odlišný je? Mírně odlišný nebo extrémně odlišný? Je možné, že autor psal různými styly? Nebo existují některé rysy stylu, které jsou zcela odlišné od toho, co autor používá jinde, zejména v těch aspektech stylu, na které při psaní moc nemyslíme (jaké spojky používá, jak konstruuje složité věty, jak používá příčastí a infinitivy)? Zvažujeme také volbu slova: existuje nějaká slovní zásoba, kterou autor používá a které v tomto spise chybí? Nebo nejsou některá slova použita v tom spise doložena až v pozdějších obdobích starořečtiny? Nejdůležitější jsou teologické myšlenky, pohledy a perspektivy knihy. Jsou v této knize stejné jako v jiných spisech autora, nebo jsou alespoň zhruba podobné? Nebo se nápadně liší?

Důvodem, proč jsme nyní lépe vybaveni než v dávné době, abychom mohli posoudit tyto hlediska, je to, že jsme lépe vybaveni! Starověcí kritici, kteří se pokoušeli odhalit padělky, zjevně neměli datové banky, systémy pro vyhledávání dat a počítače, aby mohli podrobně vyhodnotit slovní zásobu a styl. Museli se hodně spoléhat na zdravý rozum a intuici. To máme, plus návrh spousty dat.

I v případě našich vylepšených technologií však v mnoha případech stále existuje prostor pro pochybnosti. Nemám zde prostor pro podrobnou diskusi o každém odstavci novozákonních spisů, o který se zde jedná. Místo toho vysvětlím nejpřesvědčivější důvody, proč se domnívat, že Pavel nebyl autorem šesti kanonických dopisů, které jsou sepsány pod jeho jménem. Věřím, že všechny tyto knihy byly padělané. Jejich autoři možná měli dobře míněné motivy. Možná si mysleli, že dělají správnou věc. Možná se cítili k tomu být naprosto oprávněni. Ale v každém případě tvrdili, že jsou někým jiným, než kým byli, pravděpodobně proto, aby byli vyslechnuty jejich názory.

Pseudepigrafické (padělané) Pavlovy dopisy

V žádném z případů, který zde popisuji, nebudu schopen poskytnout podrobný výčet všech argumentů týkajících se autorství těchto dopisů. 23) Pro mé účely stačí vysvětlit některé z hlavních důvodů, proč se vědci již dlouho domnívají, že tyto dopisy nenapsal Pavel, přestože jsou údajně jeho.

Jelikož jsem již zmínil 2 Tesalonicenským, začnu u něj - v každém případě je to dobré místo pro začátek, protože je to nejžhavější ze šesti dopisů Pavla, jejichž autorství je zpochybňováno. Na obou stranách debaty je spousta dobrých vědců (na rozdíl od Pastoračních listů nebo 2. Petrovy, kde si velká většina kritických vědců myslí, že listy jsou pseudonymní). Existují však pádné důvody k domněnce, že Pavel tento dopis nenapsal.

2 Tesalonicenským

Jedním z důvodů, proč se o autorství 2 Tesalonicenským hodně diskutuje, je to, že pokud jde o styl psaní a slovní zásobu, zní hodně jako dopis 1 Tesaloničanům, který Pavel téměř jistě napsal. Ve skutečnosti je jako 1 Tesalonicenským, ale někteří vědci tvrdili, že její pseudonymní autor použil 1 Tesalonicenským jako model pro konstrukci dopisu, ale poté přidal svůj vlastní obsah, který se výrazně liší od obsahu jeho předlohy. Podobnost obou dopisů odhaluje jeden z problémů, které mají vědci při zjišťování, zda je či není starověký dokument padělán. Každý, kdo je zručný v padělání, přirozeně udělá vše pro to, aby jeho práce zněla jako práce osoby, kterou napodobuje. Někteří padělatelé v tom budou lepší než jiní. Ale pokud je někdo obzvláště dobrý, je těžké odhalit, co udělal,

Proč by ale někdo napodoboval Pavlův styl, přestože zaujal teologický postoj, který se liší od jeho? Lze uvažovat o mnoha možných příčinách: možná se situace v církvích změnila a autor chtěl řešit nové problémy tak, že Pavla takřka povolal zpět z hrobu; možná autor plně nerozuměl Pavlovi a spletl si některé z jeho klíčových bodů (Pavel sám naznačuje, že se to stalo za jeho vlastního života, například v jeho dopise Římanům; viz Římanům 3: 8); možná si autor upřímně myslel, že jeho čtenáři nepochopili Pavlovo skutečné poselství a chtěli napravit toto jejich nedorozumění, aniž by věděl, že čtenáři to chápali po celou dobu správně.

Moje metodická poznámka je tato: dalo by se očekávat, že dobrý imitátor Pavla bude znít jako Pavel. Ale člověk by nečekal, že Pavel nezní jako Pavel. Klíčem k tomu, abychom viděli 2 Tesalonicenským jako nePavlův, je to, že se zdá, že jeho hlavní teze jsou v rozporu s tím, co sám Pavel řekl v 1. Tesalonicenským.

2 Tesalonicenským je napsána, aby vyvrátila názor, pravděpodobně založený na dřívějším nyní již ztraceném dopise zfalšovaném ve jménu Pavla, že „den Páně je již tady“ (2: 2). Zdá se, že oslovení křesťané si myslí, že konec věku - Ježíšův návrat ve slávě - je hned za rohem. Tento autor píše, aby tuto nesprávnou interpretaci opravil. A tak autor v kapitole 2, které je jádrem dopisu, naznačuje, že existuje sled událostí, které se musí nejprve stát, než přijde konec. Nejprve dojde k jakési obecné vzpouře proti Bohu, a pak se objeví postava proti Kristu, která se posadí do židovského chrámu a prohlásí se za Boha. Tento bezprávík udělá všechny druhy podvodných zázraků a divů, aby svedl lidi z cesty (2: 1–12). Teprve

poté, co se tyto věci stanou, konečně přijde konec. Konec tedy ještě není a nepříjde hned; budou mu předcházet jasné a zjevné znaky, aby křesťané, kteří o tom vědí, nebyli chyceni v nevědomosti.

Toto je silná a zajímavá zpráva. Problém je v tom, že se to neshoduje s tím, co sám Pavel řekl v 1. Tesalonicenským

Tento dopis byl také napsán jako odpověď na otázku, co se stane na konci, když se Ježíš vrátí z nebe ve slávě (1. Tesalonicenským 4: 13–18). Pavel napsal dopis proto, aby členy Tesalonicenského sboru naučil, že konec se blíží. Byli zmateni a rozrušení, protože někteří členové jejich církve již zemřeli, než se Ježíš vrátil. Ztratili tím odměnu, kterou měli dostat od Ježíše při jeho druhém příchodu? Pavel píše, aby ujistil ty, kteří byli ještě naživu, že mrtví budou prvními, kteří budou vzkříšeni při Ježíšově druhém příchodu, a že i oni jistě obdrží požehnání, která jim náležela.

Pavel dále opakuje, co jim řekl, když byl mezi nimi (1 Tesalonicenským 5: 1–2), že Ježíšův příchod bude náhlý a nečekaný, „jako zloděj v noci“ (1. Tesalonicenům 5: 2) . Přinese to „náhlé zničení“ (1. Tesalonicenům 5: 3), a tak Tesalonicané musí být neustále připraveni, aby je neočekávaně nepřekvapil.

Kdyby měl Pavel na mysli to, co řekl v 1. Tesalonicenským, že Ježíšův návrat bude náhlý a neočekávaný, je těžké uvěřit, že by mohl napsat to, co říká ve 2. Tesalonicenským - že konec nepříjde hned a že bude jasné znamení, které naznačují, že se blíží konec, znamení, která se dosud neobjevila. Autor 2 Tesalonicenským píše: „Říkal jsem vám tyto věci, když jsem byl ještě s vámi.“ (2: 5). Pokud by to byla pravda, proč by byli Tesalonicé rozrušení, když zemřeli někteří členové jejich komunity (1. Tesalonicenským)? Věděli by, že konec nepřichází hned, ale měla by ho předcházet protikristova postava a další znamení.

Vypadá to, že Pavel nenapsal oba dopisy. Je možné, že vzepjatá očekávání křesťanů na konci prvního století vedla nějakého neznámého autora v Pavlových církvích k napsání 2 Tesalonicenským, aby je trochu uklidnil, aby věděli, že ano, konec teprve přijde, ale nepříjde hned. Některé věci se nejprve musejí stát.

Kolosenským a Efezským

Argumenty proti tomu, že Pavel napsal Kolosenským a Efezským, jsou podobné. Tyto dva a 2 Tesalonicenským jsou vědci nazýváni „deutero-pavlovskými“ epištolami, protože se předpokládá, že nebyli napsáni Pavlem, takže jejich postavení v korpusu Pavlovských je druhořadé - hlavní význam má slovo „deutero“.

Podle úsudku většiny vědců je argument pro pseudonymitu Kolosenským a zejména Efezským ještě silnější než v případě 2 Tesalonicenským. Za prvé, styl psaní obou dopisů je pro Pavla netypický. Toto je druh argumentu, který nelze prokázat, aniž bychom zašli do podrobností o způsobu, jakým jsou řecké věty konstruovány. Základní myšlenkou však je, že autoři Kolosenským i Efezským mají tendenci psát dlouhé a složité věty, zatímco Pavel ne. Kolosenským 1: 3–8 je v řečtině celá jedna věta; je to nehorázně a rozdílné od druhu vět, které Pavel obvykle psal. Efezským 1: 3–14 je ještě delší, dvanáct veršů - vůbec to není jako od Pavla. Téměř 10 procent vět v Efezským má délku přes padesát slov; to je pro Pavlovy

nesporné dopisy netypické. Filipenským, která je přibližně stejně dlouhá, má pouze jednu větu tak dlouhou; Galatským je mnohem delší a má také jen jednu větu. 24)

V Kolosenským (například Kolosenským 1: 15–20) a Efezským je také spousta materiálu, který zní teologicky pokročileji a rozvinutěji než to, co najdete v Pavlových dopisech. Důležitější než to je však skutečnost, že existují dva konkrétní body, v nichž si tito dva autoři, - za předpokladu, že jsou odlišnými autory, a zdá se, že ano - s Pavlem nesouhlasí. Oba tito autoři a Pavel chtějí mluvit o tom, jak se změnily věci pro věřící v Ježíše, kteří byli pokřtěni. Ale to, co říkají o této záležitosti, se výrazně liší.

V rané církvi nebyl prováděn křest kojenců, ale pouze dospělých poté, co uvěřili v Krista. Pro Pavla byl křest důležitou slavnostní událostí, nejen symbolickým aktem. Když byl člověk pokřtěn, něco se skutečně stalo. Osoba byla po smrti mysticky sjednocena s Kristem.

Pavel tuto myšlenku pečlivě zpracovává ve svém dopise Římanům. Základní myšlenka je apokalyptická. Ve světě existují síly zla, které zotročily lidi a odcizily je od Boha, včetně moci hříchu. Hřích je démonická síla, nejen něco, co děláte špatně. Každý je zotročen touto silou, což znamená, že každý je beznadějně odcizen Bohu. Jediným způsobem, jak uniknout síle hříchu, je zemřít. Proto Kristus zemřel, aby osvobodil lidi od této moci hříchu. K úniku z moci hříchu je tedy zapotřebí, aby člověk zemřel s Kristem. To se stane, když je člověk pokřtěn. Umístěním pod vodu (v Pavlově církvi se plně ponořily) je věřící sjednocen s Kristem v jeho smrti, protože byl uložen do hrobu, a tak také zemřel mocnostem, které ovládají tento svět.

Pavel však docela naléhal, že i když lidé zemřeli s Kristem, ještě nebyli „s ním vzkříšení“. Ježíšovi následovníci budou vzkříšeni s Kristem, až když se Kristus vrátí z nebe ve slávě. Pak dojde k fyzickému vzkříšení. Ti, kteří již zemřeli v Kristu, budou vzkříšeni a ti, kteří by v té době ještě žili, zažijí slavnou proměnu svých těl, při které se tato smrtelná skořápka stane nesmrtelnou, a nepodléhá již bolesti života ani možnosti smrti.

Kdykoli Pavel hovořil o tom, že byl vzkříšen s Kristem, vždy to bylo jako budoucí událost (viz například Římanům 6 a 1 Korintským 15). V Pavlových církvích měli někteří jeho obrácení ale jiný názor, protože si mysleli, že již zažili jakési duchovní vzkříšení s Kristem a již „vládnou“ s Kristem v nebi. To je názor, proti němuž se Pavel celkem hlasitě staví ve svém prvním dopise Korintským, jehož klíč a vyvrcholení přichází na konci dopisu, kde Pavel zdůrazňuje, že vzkříšení není něco, co jsme již prožili, ale něco, co teprve přijde, skutečné, v budoucnosti, fyzické vzkříšení těla, nikoli minulé duchovní vzkříšení (1 Korintským 15). Pavel je v Římanům 6: 5 a 8 velmi důrazný v tom, že ti, kteří byli pokřtěni, zemřeli s Kristem,

Neboť pokud jsme s ním byli sjednoceni smrtí, jako je on, jistě s ním budeme sjednoceni ve vzkříšení, jako je jeho; ... Pokud jsme zemřeli s Kristem, věříme, že s ním budeme také vzkříšeni.

Kolosané, zejména Efezané, nesouhlasí. Autor Kolosenským říká o stejném bodě: Když jste s ním byli pohřbeni při křtu, byli jste s ním také vzkříšeni skrze víru v moc Boží, který ho vzkřísil z mrtvých. (Kolosanům 2:13)

Příležitostní čtenáři možná nezjistí velký rozdíl mezi těmito pozicemi - koneckonců, v obou případech autor mluví o umírání a vstávání s Kristem. Ale preciznost byla pro Pavla velmi důležitá. Smrt s Kristem byla minulost, ale vzkříšení absolutně nebylo v minulosti. Byla to budoucnost. Pavel věnoval velkou část 1 Korintským argumentaci tohoto bodu, právě proto, že to někteří jeho konvertité chápali špatně a on z toho byl nesmírně rozrušený. Kolosané však zaujímají přesně ten postoj, proti kterému Pavel napsal svůj dopis 1. Korintským.

Efezským je ještě důraznější než Kolosenským. V rozpravě o minulém duchovním vzkříšení autor říká, na rozdíl od Pavla: „Bůh ... nás obživil společně s Kristem ... a vzkřísil nás s ním a posadil nás s ním na nebeská místa v Kristu Ježíši“ (2: 5) –6). To vše se již stalo. Věřící již vládou s Kristem. To byla chyba některých konvertitů Pavla v Korintu a autorů Kolosenským a Efezským - také členů Pavlových církví.

Existují další klíčové body, ve kterých se Kolosenským a Efezským liší od historického Pavla, včetně rozdílů ve slovní zásobě a rozdílů v tom, jak se v těchto dopisech používají určité termíny společně Pavlovi. Ale mým záměrem je poskytnout alespoň představu, proč kritičtí vědci pochybují o tom, že Pavel napsal některou z těchto knih. Stejně jako u 2 Tesalonicenským se zdá, že byly napsány po Pavlově smrti - možná o deset nebo dvacet let později, autory v Pavlových církvích, kteří se chtěli věnovat křesťanské komunitě a problémům, které v ní vyvstaly po Pavlově smrti. Učinili to tak, že prohlašovali, že jsou samotným apoštolem, aby oklamali čtenáře.

Pastorální listy

Pokud jde o pastorální listy 1. a 2. Timoteovi a Titovi, vedou se tu ještě méně odborné debaty než v případě Kolosenským a Efezským. Mezi kritickými učenými vyučujícími v Severní Americe, Velké Británii i západní Evropě - v hlavních oblastech biblického výzkumu - již mnoho let panuje konsenzus, že Pavel tyto knihy nenapsal.

Knihy se nazývají Pastorální listy, protože v nich „Pavel“ radí Timoteovi a Titovi, údajně pastorům v Efezu a na ostrově Kréta, jak mají ve svých církvích plnit své pastorační povinnosti. Knihy jsou plné pastoračních rad o takových tématech, jak by tito Pavlovi následovníci měli řídit pevně církve, dostat falešné učitele pod kontrolu a vybrat vhodné vedoucí církve.

Mohl Pavel napsat tyto dopisy? Samozřejmě je teoreticky možné, že to udělal, ale argumenty proti tomu se většinou vědců zdají být naprosto přesvědčivé.

Panuje všeobecná shoda, že všechny tři listy pocházejí od stejné osoby. Když si přečtete 1. Timoteovi a Titovi, bude to celkem jasné: pojednávají o mnoha stejných tématech, často používají stejný nebo podobný jazyk. Kniha 2 Timoteovi je v mnoha ohledech odlišná, ale pokud porovnáte úvodní řádky s úvodem 1 Timoteovi, vypadá téměř stejně.

Že tento autor nebyl Pavel, je některým vědcům jasné na základě slovní zásoby a stylu psaní v dopisech. V těchto dopisech se používá 848 různých řeckých slov, z nichž 306 se nevyskytuje nikde jinde v dopisech údajně napsaných Pavlem v Novém zákoně (dokonce ani včetně 2 Tesalonicenským, Efezským a Kolosenským). To znamená, že více než třetina slov není Pavlova. Asi dvě třetiny těchto nePavlových slov jsou slova používaná

křesťanskými spisovateli v druhém století. To znamená, že slovník těchto písem se zdá být rozvinutější a charakterističtější pro křesťanství, jak se rozvinulo v pozdějších dobách.

Některá významná slova, která tento autor používá, jsou stejná jako slova Pavla, ale používá je velmi odlišnými způsoby. Vezměte slovo „víra“. Pro Pavla znamenala víra důvěryhodné přijetí Kristovy smrti, aby se dostal do dobrého postavení u Boha. Je to relační termín, což znamená něco jako „důvěra“. V pastoračních listech toto slovo znamená něco jiného: soubor víry a idejí, které tvoří křesťanské náboženství (Titovi 1:13). Není to relační termín, ale termín, který specifikuje soubor křesťanských učení, obsah toho, čemu je třeba věřit - což je způsob, jak se tento termín používá v pozdějších křesťanských kontextech. Toto je tedy příklad toho, jak se zdá, že pastorální listy pocházejí z pozdějšího nepavlovského prostředí.

Argumentovat slovníkem je notoricky složité, když se člověk snaží zjistit, zda konkrétní autor napsal konkrétní knihu: lidé totiž používají různé slovníky za různých okolností. Ale v tomto případě se rozdíl zdají docela ostré. Ještě závažnějším argumentem je však skutečnost, že se zdá, že se celá situace církve popisované v pastoračních listech liší od toho, co víme o církvi za Pavlových dob.

O tom, jaké byly Pavlovy kostely, máme dobrou představu z dopisů jako 1. a 2. Korintským, kde pojednává o vnitřním fungování jeho sborů, o tom, jak byly organizovány a strukturovány a jak fungovaly. V době, kdy se dostáváme k pastoračním listům, se situace drasticky změnila.

Pavlovy církve nebyly hierarchicky strukturovány. Nebyl tam odpovědný žádný vůdce ani skupina vůdců. Byla to společenství věřících, která byla vedena podle Ducha Božího, který působí skrze každého člena.

Je důležité mít na paměti, že Pavel byl ve svých názorech důkladně apokalyptický. Věřil, že Ježíšovo vzkříšení naznačuje, že se blíží konec věku. Dorazit to mělo každý den s tím, že se Ježíš znovu objeví z nebe; mrtví budou vzkříšeni a živí věřící budou proměněni v nesmrtelná těla, a tak budou žít navždy v budoucím království.

Co se mezitím mělo dít, zatímco věřící očekávali na příchod Páně? Měli se setkávat společně v komunitách za účelem uctívání, výchovy, vzdělávání a vzájemné podpory. Jak měly být tyto komunity organizovány? Pavel si myslel, že je organizuje sám Bůh skrze Ducha svatého; toto je vysvětleno v 1. Korintánům 12–14. Když byli lidé pokřtěni do křesťanské církve, nejen „zemřeli s Kristem“, ale také dostali dar Ducha svatého, Boží přítomnosti zde na zemi, než nastane konec. Každý v té chvíli dostal nějaký „duchovní dar“, který mohl použít na pomoc ostatním v komunitě. Někteří lidé dostali dar poznání, jiní učili, jiní dávali, jiní mluvili proroctví od Boha, jiní dávají zjevení v cizích nebo andělských jazycích, kterým se obecně nerozumělo („mluvení v jazycích“), jiní interpretují tato zjevení („výklad jazyků“). Tyto dary byly určeny pro společné dobro, aby komunita věřících mohla v těchto posledních dnech před koncem fungovat pokojně a harmonicky.

Poměrně často se to ale nedařilo, například v kostele v Korintu. Byl to, pravda, skutečný nepořádek. Různí duchovní „vůdci“ tvrdili, že jsou duchovně nadanější než ostatní, a měli své vlastní skupiny následovníků, což vedlo k rozkolům v církvi. Tyto spory se úplně vymkly z ruky: někteří členové církve stavěli jiné před soud a žalovali je. Byla tu nekontrolovatelná nemorálnost: někteří muži v kostele navštěvovali prostitutky a chlubil se tím v kostele;

jeden muž spolubydlil se svou nevlastní matkou. Církevní bohoslužby byly čistým chaosem, protože „duchovnější“ mezi Korintány se rozhodlo, že skutečným znamením duchovnosti je schopnost mluvit v jazycích, a tak při bohoslužbě mezi sebou soupeřili o to, kdo to může dělat hlasitěji a více než ostatní. U týdenního přijímaného jídla - skutečného jídla, nejednalo se o to jíst oplatku a loknout si vína - někteří členové církve přicházeli brzy a hodovali a opíjeli se, a jiní museli přijít pozdě (možná z nižší třídy) a otroci, kteří pravděpodobně museli pracovat déle) již neměli co jíst ani pít. Někteří členové sboru byli natolik přesvědčeni o své duchovní nadřazenosti, že tvrdili, že již byli vzkříšeni s Kristem a vládnou s ním na nebeských místech (podobně jako to tvrdil mnohem později autor Efezským).

Pavel se zabývá problémy v církvi tím, že se obrací na církev obecně a prosí všechny členy, aby změnili své způsoby. Proč neoslovuje biskupa církve nebo hlavního pastora? Proč nenapíše dopis vedoucímu církve, aby mu řekl, že má postavit své členy do latě? Protože tu nebyl žádný hlavní vůdce církve. Nebyli tam žádní biskupové ani vedoucí pastoři. V Pavlových církvích byla v této krátké době mezi vzkříšením Ježíše a vzkříšením všech věřících komunita řízena Božím Duchem, který pracoval skrze každého člena. 25)

Co se stane, když neexistuje žádná oficiální hierarchie, žádní jmenovaní vůdci, nikdo, kdo by se ujal vedení? Obvykle se stane to, co se stalo v Korintu. Hodně chaosu. Jak lze takový chaos dostat pod kontrolu? Někdo se o to musí postarat. Postupem času se to nakonec stalo v Pavlových kostelech. Poté, co opustil scénu, jeho kostely získaly tvar, jaký byste předpokládali, kde byl někdo nahoře, někdo, kdo vydával rozkazy, někdo, kdo měl pod sebou další vůdce, kteří byli jmenováni, aby drželi všechny za sebou, zajistil, aby bylo předáváno pouze správné učení, ukázňovat ty, kteří se nechovali správně.

V Pavlových dnech takový druh církevní struktury nenajdete. Najdete ho v pastoračních listech. Jedná se o dopisy zaslané hlavním pastorům církví ve dvou Pavlových komunitách. Tyto listy dávají pokyny k uvedení falešných učitelů do souladu; pokyny pro jmenování biskupů, kteří měli zjevně na starosti duchovní dohled nad církví, a jáhny, kteří měli na starosti almužny a péči o fyzické potřeby komunity; a napomenutí o tom, jak se lidé v různých sociálních podmínkách (manželé, rodiče a děti, páni a otroci) měli chovat tak, aby církev mohla přežít v běhu na dlouhé trati.

Naopak pro Pavla to nebyla dlouhá trať. Myslel si, že konec přijde velmi brzy. Konec však nenastal a jeho církve se musely reorganizovat, aby přežily. Uspořádali se a pastorální epištoly byly sepsány v kontextu této nové situace, pravděpodobně dvě nebo více desetiletí poté, co Pavel opustil scénu. V nové situaci autor napsal tři dopisy a tvrdil, že je Pavel, aby za jeho poselstvím byla jeho autorita. Jeho zpráva však nebyla Pavlova. Pavel žil v jiných dnech a v jiném věku.

KDO NAPSAL DALŠÍ KNIHY NOVÉHO ZÁKONA?

Mnoho z toho, co již bylo řečeno, lze říci také o zbývajících knihách Nového zákona. Některé z nich jsou anonymní, konkrétně dopis Židům a knihy s názvem 1, 2 a 3 Janova. Jak si uvědomilo mnoho autorů již v rané církvi, není důvod si myslet, že Pavel psal Židům, ale nakonec spis do kánonu zahrnuli církevní otcové, kteří tvrdili, že byl od Pavla. Styl psaní je

ve skutečnosti úplně jiný než Pavlův; hlavní témata tohoto dopisu chybí v ostatních Pavlových dopisech a způsob argumentace se mu vůbec nepodobá. A proč by si měl někdo myslet, že to napsal Pavel? Na rozdíl od jeho vlastních spisů je tato kniha anonymní.

Takzvané epištoly Jana také netvrdí, že byly napsány Janem; epištoly 2 a 3 pocházejí od někoho, kdo si říká „starší“, a autor 1. Jana o sobě neříká nic. Autorem mohl být téměř jakýkoli vůdce církve na konci prvního století.

Ostatní knihy jsou stejnojmenné. Autor Jakuba netvrdí, že je konkrétní Jakub, natož Jakub, o kterém je z jiných tradic známo, že byl Ježíšovým bratrem. Kniha Judy tvrdí, že ji napsal Juda, který je „bratr Jakuba“, takže to lze interpretovat jako tvrzení, že je Ježíšovým bratrem, protože podle Markova evangelia se dva z jeho bratrů jmenovali Jakub a Juda. Ale je zvláštní, že pokud chtěl být považován za Ježíšova vlastního bratra, nevystoupil a neřekl to, aby svou knihu zveřejnil s ještě větší autoritou. Oba Juda a Jakub byla běžná jména v židovském starověku a v křesťanské církvi. Později křesťané, kteří zakládali kánon, tvrdili, že tito dva byli Ježíšovi příbuzní, ale oni sami to nikdy neřekli.

Je také těžké uvěřit, že tyto dopisy mohly být napsány dvěma nižšími aramejsky mluvícími rolníky z Galileje (o jejichž slavnějším bratrovi není známo, že by byl schopen psát, natož napsat složité pojednání v řečtině). Argument je zde stejný, jaký byl již dříve uveden pro Janovo evangelium: je teoreticky možné, že Ježíšovi bratři - vychovaní v lesích venkovské Galileje, pracující rukama, aby se uživil, nikdy neměli čas ani peníze na vzdělání — se později v životě rozhodli, získat řecké vzdělání a absolvovali kurzy literární kompozice, aby mohli psát tyto velmi rétorické a relativně sofistikované knihy. Ale zdá se to trochu nepravděpodobné.

Stejně myšlenky platí i pro dopisy 1. a 2. Petrova. Ale tyto knihy, stejně jako deuteropavlovské epištoly (2 Tesalonicenským, Kolosenským a Efezským) a pastorální epištoly, ve skutečnosti tvrdí, že je napsal někdo, kdo je nenapsal. Jsou pseudonymní v silném slova smyslu: vypadá to, že jsou to padělky.

Jisté je, že ten kdo napsal 2. Petrovu, nenapsal také 1. Petrovu: styl psaní je velmi odlišný. Již v rané církvi existovali křesťanští učenci, kteří tvrdili, že Petr nenapsal 2. Petrovu. Dnes se o této záležitosti debatuje ještě méně než o pastorálních listech. Knihu nazvanou 2 Petrova napsal dlouho po Petrově smrti někdo, kdo byl znepokojen tím, že někteří lidé popírali, že se brzy blíží konec (lze pochopit, proč mohlo být za ty roky mnoho pochybovačů); tento autor chtěl tyto lidi zbavit jejich falešných představ, a učinil tak tím, že prohlásil, že není nikdo jiný než Šimon Petr, Ježíšova pravá ruka.

Kniha s názvem 1 Petrova je mezi vědci živější než 2 Petrova. Jak je však pravděpodobné, že by jednoduchý rybář z venkovské Galileje náhle získal dovednosti v řecké literární kompozici? Někdy se tvrdí, že Petr nechal dopis napsat někomu jinému, například Silvanovi, který je v dopise uveden (5:12). Samotný dopis to ale neříká. A pokud dopis napsal někdo jiný, nebyl by skutečným autorem on, spíše než Petr? Sofistikované použití Starého zákona v této knize naznačuje, že kdokoli jej napsal, byl na rozdíl od Šimona Petra vysoce vzdělaný a velmi dobře vyškolený. A je třeba zdůraznit, že máme mimořádné množství knih z raného křesťanství, které tvrdí, že jsou psány Petrem, které nebyly napsány jím - například Petrovo evangelium, Petrův dopis Jakubovi, několik Petrových „Skutků“ a tři různé Petrovy apokalypsy. Padělání knih ve jménu Petra bylo virtuálním domácím průmyslem.

ZÁVĚR: KDO NAPSAL BIBLI?

Vracím se nyní k mé původní otázce: Kdo napsal Bibli? Z dvaceti sedmi knih Nového zákona bylo téměř jistě napsáno konkrétním autorem pouze osm, jimž jsou tradičně připisovány: sedm nesporných dopisů Pavla a Zjevení Jana, které lze označit jako stejnojmenné, protože netvrdí že bylo napsáno jakýmkoli konkrétním Janem; toto bylo uznáno dokonce i některými autory v rané církvi.

Moje názory na autory Nového zákona nejsou v rámci studia radikální. Vědci o této knize jistě vedou mnohé debaty. Někteří velmi dobří učenci si myslí, že Pavel napsal 2 Tesalonicenským, nebo že Ježíšův bratr Jakub napsal Jakuba, nebo že Petr napsal 1 Petrovu. Většina kritických vědců však o těchto spisech dlouho pochybovala a o některých knihách Nového zákona, jako je 1. Timoteovi a 2. Petrovi, se již téměř vůbec nediskutuje. Tyto knihy nebyly napsány jejich domnělými autory.

V rané církvi byly vzneseny pochybnosti o autorství spisů, které se dostaly do kánonu, ale v moderní době, počínaje devatenáctým stoletím, vědci přišli s přesvědčivými úvahami a argumenty. I dnes mnoho učenců nerado nazývá padělané dokumenty novozákonními padělky - je to koneckonců Bible, o které mluvíme. Realita je však taková, že podle jakékoli definice tohoto pojmu to tak je. Velké množství knih v rané církvi bylo napsáno autory, kteří falešně prohlašovali, že jsou apoštoly, aby oklamali své čtenáře, aby přijali jejich knihy a názory, které reprezentovali.

Tento názor, že Nový zákon obsahuje knihy napsané pod falešnými jmény, se vyučuje prakticky ve všech hlavních institucích vysokoškolského vzdělávání, s výjimkou silně evangelikálních škol v celém západním světě. Je to pohled vyučovaný ve všech hlavních učebnách Nového zákona používaných v těchto institucích. Je to pohled vyučovaný na seminářích a na náboženských školách. To se učí pastoři, když se připravují na službu.

A proč to není široce známé? Čím to je, že osoba v církevní lavici - nemluvě o osobě na ulici - o tom nic neví? Tvůj odhad je stejně dobrý, jako můj.

KAPITOLA PĚT

Lhář, šílenec nebo Pán? Nalezení historického Ježíše

Před pár lety jsem začal dostávat velmi zvláštní e-mailové zprávy ze Švédska. Nikdy jsem nebyl ve Švédsku a tyto byli od lidí, které jsem nikdy nepotkal. Všichni chtěli vědět, jestli je pravda, že si myslím, že Ježíš nikdy neexistoval. Myslím, že to byla zvláštní otázka. Před několika lety jsem napsal knihu o historickém Ježíši, kde jsem naznačil, jaké starověké zdroje nám poskytují informace o jeho životě, a nastínil, co si myslím, že můžeme říci o věcech, které řekl a udělal. Nejen, že jsem si myslel, že existoval historický Ježíš, ale také jsem si myslel, že o něm můžeme učinit historicky věrohodná prohlášení. Proč se mě tedy ptali, jestli je pravda, že si myslím, že nikdy neexistoval?

Tyto e-maily nebyly agresivními pokusy přesvědčit mě, že existuje. Právě naopak: tito lidé nevěřili, že existuje, a slyšeli, že jsem jim jako novozákonní učenec potvrdil jejich pohled. Tento pohled se může zdát divný americkému publiku, kde si většina lidí myslí nejen to, že Ježíš existoval, ale že byl a je Božím Synem. Ale v některých částech Skandinávie si většina lidí myslí, že Ježíš je zcela vymyšlená postava, že ve skutečnosti nikdy neexistoval, ale byl vynalezen skupinou lidí, která měla v úmyslu vytvořit nové náboženství.

Poté, co jsem si několik týdnů lámal hlavu nad tím, proč by mě někdo zařadil do tohoto tábora, jsem si uvědomil, z čeho pramenil ten zmatek: byla jím nesprávná interpretace článku, který o mně byl napsán ve Washington Post v březnu 2006.

The Post se rozhodl udělat profil o mně, mé práci a mém obratu k agnosticismu ve světle mé nedávno vydané knihy *Misquoting Jesus*. Noviny poslaly ostrého a přímého reportéra Neely Tuckera dolů do Chapel Hill, aby mě na pár dní sledoval. Postavili jsme se v mé kanceláři a povídali si, on se přišel podívat na mé studium doma, společně jsme se najedli a přišel na jeden z mých vysokoškolských kurzů. Na základě našeho seznámení

napsal a publikoval profil, který měl název jako „Kniha o Bartovi“. Přečetl jsem to dílo, když vyšlo, připadalo mi to mírně zábavné a pak jsem na to víceméně zapomněl.

Ale v článku Neely byl odstavec, který mohl být snadno nepochopen, a to vedlo k problémům ve Švédsku. V den, kdy jsem náhodou mluvila o Janově evangeliu, přišel za mnou Neely a slyšel přednášku před moji velkou vysokoškolskou třídou o Novém zákoně. Ten den ve třídě jsem poukázal - jak jsem již několikrát uvedl v předchozích kapitolách - na to, že Jan je jediným evangeliem, ve kterém je Ježíš výslovně označen za božského. Ve všech ostatních evangeliích je nazýván Božím Synem. Ale pro starověké Židy to, že byl „Božím synem“, neudělalo z člověka Boha; to z člověka udělalo lidskou bytost v blízkém vztahu s Bohem, skrze něhož Bůh plní svou vůli na zemi. Janovo evangelium jde nad rámec toho. V Janovi je Ježíš již existujícím Božím slovem, skrze které byl stvořen vesmír, který se stal člověkem (1: 1-14); je si rovný s Bohem (10:30); může si nárokovat vlastní Boží jméno (8:58); on je sám Bůh (1: 1; 20:28). Janovo evangelium je jediné, které má tento vznešený pohled na Krista.

Když jsem to vysvětloval ve své třídě tak Neely seděl v zadní řadě hlediště, něco mě tehdy napadlo z dob, kdy jsem byl evangelickým křesťanem. V Moody Bible Institute jsem absolvoval kurz křesťanské apologetiky, intelektuální obrany (řecky apologia) víry. V tomto kurzu jsme studovali slavného anglického obhájce a učenice CS Lewise, zejména jeho argumenty, že Ježíš musel být božský. Lewis formuloval tvrzení, že když Ježíš říkal, že je Bůh, existovaly jen tři logické možnosti: buď byl lhář, šílenec, nebo Pán. Lewis si myslel, že pokud se Ježíš mýlil ve svém tvrzení - pokud nebyl Bohem - buď to věděl, nebo to nevěděl. Pokud věděl, že není Bohem, ale tvrdil, že je, byl lhář. Pokud nebyl Bohem, ale skutečně si myslel, že je, pak byl blázen, šílenec. Jedinou další volbou bylo, že měl pravdu v tom, co tvrdil, a v tom případě byl ve skutečnosti Pán.

Lewis dále tvrdí, že existuje celá řada důvodů k domněnce, že Ježíš nebyl ani lhář, ani blázen. Nevyhnutelným závěrem podle něj bylo, že musel být tím, za koho se vydával. Ježíš byl Pán Bůh.

Když jsem byl v Moody tak jsem shledával tuto argumentaci jako naprosto přesvědčivou a roky jsem ji sám používal, abych přesvědčil ostatní o Ježíšově božství. Ale to bylo před mnoha lety a moje myšlení se od té doby dramaticky změnilo. (To vše - Moody Bible Institute, křesťanská apologetika, CS Lewis, Ježíšova identita, moje změna myšlení - to vše mi bleskově prolétlo myslí, když jsem přednášel o Janovi v Chapel Hill.) Pojdme se podívat, že samotná premisa Lewisova argumentu byla chybná. Argument ukazující Ježíše jako lháře, šílence nebo Pána vycházel z předpokladu, že se Ježíš nazýval Bohem. Už dávno jsem věřil, že se tak nenazýval. Pouze v nejnovějším z našich evangelií, Janově evangeliu, které vykazuje podstatně větší teologickou propracovanost než ostatní, Ježíš naznačuje, že je božský. Uvědomil jsem si, že žádná z našich nejranějších tradic nenaznačuje, že Ježíš o sobě něco takového řekl. A jistě, kdyby Ježíš skutečně strávil své dny v Galileji a poté, když by se v Jeruzalémě nazval Bohem, všechny naše zdroje by nám to dychtivě oznámily. Jinými slovy, pokud Ježíš tvrdil, že je božský, zdá se mi opravdu velmi podivné, že Matouš, Marek a Lukáš nám o tom nic neřekli. Zapomněli tuto část zmínit?

Uvědomil jsem si, že Ježíšovo božství bylo součástí Janovy teologie, nikoli součástí Ježíšova vlastního učení.

Když mi to na přednášce problesklo hlavou, rozhodl jsem se na místě, abych to vše předložil svým studentům (není to součástí mé běžné přednášky o Janovi), zejména proto, že jsem věděl, že je ve třídě velké množství lidí kteří jsou zapojení do křesťanských skupin na akademické půdě a slyšeli již tento argument o tom, že Ježíš nutně musí být buď lhář, šílenec, nebo Pán. Myslel jsem, že by pro ně mohlo být užitečné uslyšet, co o tom mohou říkat historičtí učenci, na rozdíl od křesťanských obhájců. A tak jsem před poslouchajícím Neelym vysvětlil standardní apologetickou linii od CS Lewise a poté poukázal na historický problém: Ježíš se pravděpodobně nikdy sám nenazýval Bohem. A navrhl jsem, že ve skutečnosti nebyly jen tři možnosti, ale čtyři: lhář, šílenec, Pán nebo legenda. Samozřejmě sám jsem si vybral čtvrté slovo, abych udržel aliteraci. Neměl jsem ale na mysli to, že sám Ježíš byl legendou. Samozřejmě že ne! Určitě věřím, že existoval a že o něm můžeme něco říct. Chtěl jsem tím říct, že myšlenka, že si říkal Bůh, byla legenda, což podle mě byla. To znamená, že nemusí být ani lhář, šílenec, ani Pán. Mohl by to být palestinský Žid z prvního století, který v poselství hlásal něco jiného než své vlastní božství.

Neely tuto část mé přednášky uvedl na úplně první stránce svého článku ve Washington Post a tuto zprávu lze snadno špatně interpretovat; dalo by se to číst tak, že si myslím, že sám Ježíš byl legenda. Nic nemůže být ale dále od pravdy.

Jak ale mohu já nebo kterýkoli jiný novozákonní učenec nebo historik vědět, co Ježíš vlastně řekl sám o sobě nebo o něčem jiném? To je zjevně součástí mnohem větší otázky, kdo Ježíš ve skutečnosti byl, co skutečně učil, co skutečně dělal a co skutečně zažil. To je předmětem mnoha, mnoha knih, z nichž některé jsou extrémně erudované - a velmi dlouhé. V této kapitole nemohu pokrýt celou tuto frontu, ale dokážu se zabývat nejdůležitějšími otázkami, jak jsou diskutovány historiky raného křesťanství, a mohu vám dát ochutnat, co si myslím, že můžeme vědět o muži Ježíši, nejen to, jak je zobrazen v tom či onom evangeliu, ale také to, čím ve skutečnosti byl on sám, v historii – jaký byl historický Ježíš.

NAŠE ČASNÉ ZDROJE INFORMACÍ O JEŽÍŠI

Většina lidí, kteří neznají biblické vědy, si pravděpodobně myslí, že poznat historického Ježíše je relativně jednoduchá záležitost. V Novém zákoně máme přece čtyři evangelia. Abychom věděli, co Ježíš řekl a udělal, měli bychom si přečíst evangelia. Říkají nám, co řekl a udělal. Tak co je za problém?

Problém je částečně v tom, že evangelia jsou plná nesrovnalostí a byla napsána mnoho desetiletí po Ježíšově službě a smrti autory, kteří sami nebyli svědky žádné z událostí Ježíšova života.

Abychom tento problém uvedli na pravou míru, mohlo by být užitečné přemýšlet o tom, jaké zdroje mají vědci rádi k dispozici, pokud píší historický popis postavy z minulosti, jako je Julius Caesar, Vilém Dobývateľ nebo Shakespeare. Jediným způsobem, jak vědět o kterékoli z těchto postav je, pokud máme nějaké zdroje informací. Nemůžeme jednoduše tušit, jaký byl Julius Caesar nebo Ježíš. Jaké zdroje tedy vědci potřebují, aby mohli rekonstruovat život důležité historické osobnosti?

Pokud učenci mají nějaké přání, tak to aby měli spoustu zdrojů; čím více, tím lépe, protože některé nebo všechny z nich by mohly poskytovat zkreslený obraz. Tyto zdroje by

měly být co nejblíží událostem, které popisují, ne na základě pozdějšího doslechu. Měly by obsahovat zprávy od nezainteresovaných lidí, nikoli pouze neobjektivní zprávy. Zdroje jsou nejlepší, pokud jsou na sobě nezávislé, takže víte, že jejich autoři při vymýšlení příběhu nespolupracovali. A přesto by měli být důslední a potvrdit, co říkají ostatní, poskytovat potvrzení bez spolupráce.

Jaké zdroje máme o Ježíši? V evangeliích Nového zákona máme několik zdrojů. Ta část je dobrá. Ale nejsou napsány očitými svědky, kteří by byli současníky událostí, o kterých vyprávějí. Byly napsány třicet pět až šedesát pět let po Ježíšově smrti lidmi, kteří ho neznali, neviděli nic, z toho co dělal, ani neslyšeli nic, co učil, lidí, kteří mluvili jiným jazykem než byl jeho a žili v jiné zemi daleko od něho. Spisy, které vytvořili, nejsou nezajímavé; jsou to příběhy vytvořené křesťany, kteří skutečně věřili v Ježíše, a proto nebyli imunní vůči úpravám příběhů ve světle jejich předsudků. Nejsou zcela nezávislá, protože Marek byl použit jako zdroj pro Matouše a Lukáše. A místo toho, aby byli navzájem plně v souladu, jsou značně nekonzistentní, jejich stránky zaplňují nesrovnalosti, jak rozpory v detailech, tak rozsáhlá rozdílná chápání toho, kdo byl Ježíš.

Jak lze takové zdroje použít k rekonstrukci života historického Ježíše? Není to snadné, ale existují způsoby.

Prvním krokem je lepší pochopení toho, jak se spisovatelé evangelií dostali ke svým příběhům. Pokud žili tři až šest desetiletí po událostech, o kterých vyprávějí, jaké byly jejich zdroje informací? Odpověď je krátká, pisatelé evangelia dostali většinu svých informací z ústní tradice, z příběhů, které se o Ježíši šířily ústně od chvíle, kdy zemřel, až do doby, kdy je pisatelé evangelia zapsali. Abychom zjistili, jak mohou být zdroje tohoto druhu - rozporuplné zprávy napsané o desetiletí později na základě ústních svědectví - historiky použity k určení toho, co se skutečně stalo s určitou pravděpodobností, musíme se dozvědět více o ústních tradicích o Ježíši.

Ústní tradice

I když je velmi těžké s přesností datovat evangelia, většina učenců se z různých důvodů shoduje na základním rozsahu dat. Aniž bych zacházel do všech podrobností, mohu říci, že víme s relativní jistotou - z jeho vlastních dopisů a ze Skutků -, které Pavel napsal během padesátých let běžné éry. V křesťanských kruzích byl dobře orientován a ve svých vlastních spisech neuvádí absolutně žádné důkazy o tom, že by o existenci evangelií ve své době věděl nebo o nich kdy slyšel. Z toho lze odvodit, že evangelia byla pravděpodobně napsána až po Pavlově době. Ukazuje se také, že autoři evangelií vědí o určitých pozdějších historických událostech, jako je zničení Jeruzaléma v roce 70 n. L. (Možná Marek, 13: 1; téměř jistě Lukáš, 21: 20–22). To znamená, že tato evangelia byla pravděpodobně napsána po roce 70.

Existují důvody, proč si myslet, že Marek byl napsán jako první, takže možná psal v době války s Římem, 70 CE. Pokud Matouš i Lukáš oba použili Marka jako zdroj, musely být sepsány až poté, co Markovo evangelium obíhalo nějaký čas mimo jeho vlastní komunitu - řekněme o deset nebo patnáct let později, v letech 80 až 85 n. L. Jan se jeví jako teologicky nejrozvinutější evangelium, a proto bylo pravděpodobně napsáno ještě později, na konci

prvního století, kolem 90 až 95 n. L. Jedná se o hrubé odhady, ale většina vědců se na nich shoduje.

To znamená, že naše nejdříve dochované písemné zprávy o Ježíšově životě pocházejí z doby třiceti pěti až šedesáti pěti let po jeho smrti.

Co se dělo během všech těch uplynulých let? Je zcela jasné, co se dělo s křesťanstvím: šířilo se po hlavních městských oblastech středomořského regionu. Pokud mají evangelia a Skutky pravdu, byl bezprostředně po Ježíšově vzkříšení počet jeho následovníků možná patnáct nebo dvacet mužů a žen, kteří s ním byli dříve v Galileji a kteří uvěřili, že byl vzkříšen z mrtvých. Na konci prvního století - díky misijním snahám apoštolů a obrácených jako Pavel - bylo toto náboženství možno nalézt ve vesnicích a městech Judeje, Samari, Galileje a Sýrie; přesunulo se na sever a na západ do Cilicie a po celé Malé Asii (moderním Turecku) a Makedonii a Achaii (moderní Řecko); našlo si cestu až do Říma, hlavního města říše, a možná až na západ jako do Španělska. Také cestovalo na jih, pravděpodobně do severní Afriky a pravděpodobně do částí Egypta.

Není to tak, že by tisíce a tisíce lidí konvertovaly přes noc. Ale v průběhu let ve velkých městských oblastech konvertovaly desítky a desítky lidí - pravděpodobně stovky. Jak křesťané obrátili lidi od jejich (hlavně) pohanského náboženství, aby věřili v jediného Boha, Boha Židů, a v Ježíše, jeho syna, který zemřel, aby sňal hříchy světa? Jediným způsobem, jak obrátit tyto lidi, bylo vyprávět jim příběhy o Ježíši: o tom, co řekl a udělal, jak zemřel a vstal z mrtvých.

Jakmile někdo přestoupil na nové náboženství a stal se členem křesťanské církve, také vyprávěl příběhy. A lidé, které konvertovali, pak vyprávěli také příběhy, stejně jako ti, kteří tyto lidi konvertovali. A tak to šlo dále, náboženství se šíří výhradně ústním podáním, ve světě bez hromadných sdělovacích prostředků.

Ale kdo vyprávěl tyto příběhy o Ježíši? Téměř v každém případě to byl někdo, kdo neznal Ježíše, ani nikoho jiného, kdo by osobně znal Ježíše. Dovolte mi to ilustrovat na hypotetickém příkladu. Jsem měďař, který žije v Efezu v Malé Asii. Do města přijde cizinec a začne kázat o zázračném životě a smrti Ježíše. Slyšel jsem všechny příběhy, které mi vyprávěl, a rozhodl jsem se vzdát se své oddanosti místnímu pohanskému božství, Athéně, a stát se stoupencem židovského Boha a Ježíše, jeho syna. Poté konvertuje i má žena na základě příběhů, které jí opakuji. Řekne to sousedce a ona se obrátí. Tato sousedka vypráví příběhy svému manželovi, obchodníkovi, a ten se také obrátí. Vydá se na služební cestu do města Smyrna a vypráví příběhy svému obchodnímu spolupracovníkovi. On se obrátí a poté to řekne své ženě, která se také obrátí.

Tato poslední žena, která nyní konvertovala, slyšela nejrůznější příběhy o Ježíši. A od koho? Od jednoho z apoštolů? Ne, od svého manžela. Od koho je slyšel on? Od jeho souseda, obchodníka z Efezu. Kde je slyšel on? Od jeho ženy. A ona? Od své sousedky. A ona? Ode mě. A odkud jsem je slyšel já? Od očitého svědka? Ne, slyšel jsem je od cizince, který přišel do města.

Takto se šířilo křesťanství rok za rokem, desetiletí za desetiletím, až nakonec příběhy někdo zapsal. Co si myslíte, že se stalo s příběhy za ta léta, jak byly vyprávěny a převyprávěny, ne jako nezajímavé novinové zprávy hlášené očitými svědky, ale jako propaganda, která měla převést lidi k víře, vyprávěná lidmi, kteří je sami slyšeli z páté nebo šesté nebo z devatenácté ruky? Hráli jste někdy vy nebo vaše děti hru Tichá pošta na oslavě

narozenin? Děti sedí v kruhu a jedno dítě pošeptá příběh dívce sedící vedle ní, která tento příběh pošeptá další dívce, která ho šeptá další, a tak dále, dokud se nevrátí k tomu, kdo jako první řekl tento příběh. A na konci je to již jiný příběh. (Pokud by to nebyl jiný příběh, byla by tato hra zbytečná.) Představte si, že hrajete tichou poštu mimo tuto skupinu dětí ze stejné socioekonomické třídy ze stejného sousedství a stejné školy a stejného věku, kteří mluví stejným jazykem, ale představte si, že ji budete hrát čtyřicet a více let v různých zemích, v různých kontextech v různých jazycích. Co se stane s tímto příběhem? Změní se.

Není pak divu, že evangelia jsou tak plná nesrovnalostí? Jan slyšel jiné příběhy než Marek, a i když slyšel stejné příběhy, slyšel je jinak. Samotní autoři evangelia evidentně změnili příběhy podle svých zdrojů (pamatujte, jak Lukáš změnil Markovu zprávu o Ježíšově smrti). Pokud se věci mohly tolik změnit jen od jednoho spisovatele k druhému, představte si, jak moc se mohly změnit v ústní tradici.

Člověk by mohl být v pokušení zoufat si nad stanovením čehokoli historického o Ježíši, vzhledem k chaotickému stavu věcí. Jak můžeme s takovými prameny vůbec něco vědět o historickém Ježíši?

Zoufalství může být v této fázi trochu předčasné. Mohou existovat způsoby, jak použitím přísně analytických metod dojít až ke zdrojům, aby se obešly všechny tyto problémy, které představují. Jedním z přístupů je zjistit, zda existují jiné zdroje informací o Ježíši mimo evangelia, které lze vložit do mixu. Jak se ukázalo, existují některé zdroje - ale nejsou příliš užitečné.

Další zdroje pro rekonstrukci Ježíšova života

Pokud jste sledovali dost hollywoodských filmů o Ježíši, možná si myslíte, že Ježíš byl jednou z nejvíce známých postav v Římské říši. Vždyť byl Syn Boží, který uzdravoval nemocné, vyháněl demony a vstal z mrtvých, to se neděje každý den. A očividně se římské autority bály dost jeho moci, proto s ním chtěly skoncovat, protože se bály tohoto boha v jejich středu. Možná, že příkazy skutečně přišly z hora, ze samotného Říma.

Bohužel je to čistá fantazie. To, co se chystám říct, se většinou z nás zdá docela podivné, protože Ježíš je koneckonců nejvýznamnější osobou v historii západní civilizace. Nebyl však nejvýznamnější osobou ve své době. Naopak se zdá, že byl téměř úplnou neznámou.

Co říkají řecké a římské zdroje o Ježíši? Nebo aby otázka byla více zdůrazněna: pokud Ježíš žil a zemřel v prvním století (smrt kolem roku 30 n. L.), Co mohou řecké a římské zdroje od jeho narození do konce století (řekněme roku 100): říkat o něm? Odpověď je dechberoucí. Neříkají nám o něm absolutně nic. V žádném dochovaném pohanském zdroji z tohoto období o něm není nikde diskutováno, není napadán, není s ním manipulováno nebo o něm jakkoliv mluveno. Neexistují žádné záznamy o jeho narození, zprávy o jeho soudu a smrti, úvahy o jeho významu nebo spory o jeho učení. Ve skutečnosti jeho jméno není nikdy zmíněno ani v jednom žádném pohanském zdroji. A z tohoto období máme mnoho řeckých a římských zdrojů: náboženští učenci, historici, filozofové, básníci, přírodovědci; máme tisíce soukromých dopisů; máme nápisy umístěné na budovách na

veřejných místech. V žádném řeckém nebo římském (pohanském) zdroji z prvního století není zmíněn Ježíš.

Vědci si nikdy nebyli jistí, co si o tom myslet. Nejjednodušší je předpokládat, že Ježíš ve své době nebyl tak důležitý. Ale ať už je to správně, nebo ne, realita je taková, že pokud chceme vědět, co Ježíš řekl a udělal, nemůžeme se spoléhat na to, co říkali jeho nepřátelé v říši. Pokud ale víme, tak nic neříkali.

Poprvé je Ježíš zmíněn v pohanském zdroji v roce 112 n. L. Autor, Plinius mladší, byl guvernérem římské provincie. V dopise, který napsal císaři Trajanovi, naznačuje, že zde existovala skupina lidí zvaných křesťané, kteří se scházeli nelegálně; chce vědět, jak situaci řešit. Říká císaři, že tito lidé „uctívají Krista jako Boha“. To je vše, co říká o Ježíši. Není toho moc k pokračování, pokud chcete vědět něco více o historickém Ježíši.

Trochu více informací poskytuje Pliniův přítel, římský historik Tacitus. Při psaní své historie Říma v roce 115 Tacitus zmiňuje oheň, který založil Nero a který vypukl v Římě v roce 64 a ze kterého císař vinil „křesťany“. Tacitus vysvětluje, že křesťané mají své jméno podle „Christa ... který byl popraven rukou prokurátora Pontského Piláta za vlády Tiberia“ (Annals 15.44). Dále říká, že „pověra“ křesťanství se poprvé objevila v Judeji, než se rozšířila do Říma. Zde je přinejmenším určité potvrzení toho, co jsme již věděli z evangelií o Ježíšově smrti z rukou Piláta. Ale Tacitus, stejně jako Plinius, nám neříká nic, čím bychom se mohli zabývat, pokud chceme vědět, co Ježíš doopravdy řekl a udělal.

Pokud roztáhneme naši síť na všechny dochované řecké a římské (pohanské) zdroje z prvních sto let po Ježíšově smrti (30–130 n. L.), Jsou tyto dvě stručné zmínky tím jediným, co najdeme. ¹⁾

Kromě pohanských zdrojů z prvního století máme i nekřesťanské židovské zdroje, i když jich zdaleka není tolik. Existuje však jen jeden a jediný, který zmiňuje Ježíše. Píše o něm slavný židovský historik Flavius Josephus, který kolem roku 90 n. l. napsal dvacetidílnou historii židovského lidu od doby Adama a Evy až do jeho vlastní doby. V této zdlouhavé knize nemluví o Ježíši příliš dlouho, ale odkazuje na něj dvakrát. V jednom odkazu jednoduše identifikuje muže jménem Jakub jako „bratra Ježíše, který se nazývá mesiáš“ (Starožitnosti Židů, 20.9.1).

Druhý odkaz je obsáhlejší, ale je také více problematický. Zdá se, že v něm Josephus přiznává, že on sám je křesťanem, ale z jeho dalších spisů víme, že jím nebyl (mimo jiné napsal autobiografii). Vědci již dlouho věděli, že Josephusovy spisy Židé nekopírovali po celý středověk, protože byl (pravděpodobně oprávněně) považován za zrádce židovské věci v katastrofální válce s Římem, v níž byl Jeruzalém zničen v roce 70 n. L. Jeho spisy místo toho kopírovali křesťané. A v okamžiku, kdy Josephus hovoří o Ježíši, se zdá, že křesťanský písař zde provedl několik libovolných vložení, aby objasnil, kdo Ježíš ve skutečnosti byl. Části, které zřejmě vložil písař, jsem umístil do závorek:

V té době žil Ježíš, moudrý muž, (lze-li jej nazývat mužem.) Vykonával totiž podivuhodné skutky, byl učitelem lidí, kteří radostně přijímali pravdu, a získal na svou stranu mnoho Židů i mnohé z Řeků. (On byl mesiáš.) A ačkoli na udání našich předních mužů jej Pilát odsoudil k ukřižování, ti, kteří si jej dříve zamilovali, od toho neupustili. (Opět živý se jim totiž ukázal třetího dne, když božští proroci o něm toto i mnoho jiných věcí předpověděli.) A ani dnes ještě nezmizelo pokolení křesťanů, kteří se tak po něm nazvali.“

(Starožitnosti 18.3.3) 2)

Určitě stojí za to vědět, že nejvýznamnější židovský historik prvního století věděl o Ježíši alespoň něco - konkrétně že to byl učitel, který údajně činil úžasné skutky, získal si velkou pozornost a byl odsouzen k ukřižování Pontským Pilátem. Tato zpráva potvrzuje některé z nejdůležitějších aspektů Ježíšova života a smrti, jak jsou popsány v evangeliích. Nevíme však přesně, co udělal nebo řekl, ani jaké okolnosti vedly k jeho obvinění a smrti, i když akceptujeme komentáře v závorkách.

Neexistují žádné jiné nekřesťanské zdroje - židovské ani pohanské - z prvních sto let po jeho smrti, které by zmiňovaly Ježíše.

Existují samozřejmě pozdější křesťanské zdroje - například spousta dalších evangelií - z druhého a třetího století a pozdější. Na tyto zdroje se podíváme v následující kapitole. Tam uvidíme, že tyto další spisy jsou extrémně zajímavé a stojí za přečtení. Ale zpravidla nám neposkytují spolehlivé historické informace. Všechna jsou pozdější než evangelia Nového zákona a jsou naplněna legendárními, i když zajímavými příběhy o Božím Synu.

Jeden by si mohl myslet, že další knihy Nového zákona by nám mohly poskytnout další informace o Ježíši, ale opět zde prostě není do čeho píchnout. Například apoštol Pavel hodně mluví o Ježíšově smrti a vzkříšení, ale o Ježíšově životě říká jen velmi málo - to, co řekl a udělal před smrtí. Na několika místech poskytuje potvrzení toho, co hlásají evangelia: že Ježíš byl Žid, který sloužil Židům; že měl bratry, z nichž jeden se jmenoval Jakub, a dvanáct učedníků. Zmínil Ježíšova slova při Poslední večeři a další dvě Ježíšova slova: že jeho následovníci by se neměli rozvádět a že by měli platit svým kazatelům. 3) Kromě toho nám Pavel toho moc neřekne. Ostatní autoři Nového zákona nám toho říkají ještě méně.

Výsledky tohoto rychlého průzkumu by měly být jasné: pokud chceme vědět o životě historického Ježíše, omezujeme se víceméně na používání čtyř evangelií Matouše, Marka, Lukáše a Jana. Nejedná se však o nezaujaté spisy očitých svědků. Jsou to knihy napsané desítky let po událostech autory, kteří slyšeli příběhy o Ježíši z ústní tradice, příběhy, které byly v průběhu času pozměněny a dokonce i vymyšleny. V těchto příbězích je mnoho nesrovnalostí a samotní autoři evangelia je mění, jak uznají za vhodné. Jak je možné pomocí těchto zdrojů zjistit, co se skutečně historicky stalo? Ve skutečnosti existují některé způsoby. Vědci vymysleli několik metodických zásad, které, jsou-li pečlivě a důsledně dodržovány, nám mohou poskytnout určité náznaky toho, kdo Ježíš ve skutečnosti byl.

Kritéria pro stanovení pravdivosti historického materiálu

Na těchto principech není nic příliš komplikovaného - dávají smysl, vzhledem ke všemu, co jsme dosud viděli o evangeliijní tradici. První se zdá jasný:

1. Čím dříve, tím lépe. Jelikož se tradice o Ježíši v průběhu času měnila, jak byly příběhy znovu a znovu vyprávěny a jelikož byly písemné prameny pozměňovány, přepisovány a upravovány, dává smysl, že dřívější zdroje budou důvěryhodnější než ty pozdější. Evangelia

z osmého století nebudou zpravidla tak historicky spolehlivá jako evangelia z prvního století (i když jejich čtení může být strašně zábavné).

Jan je nejmladší ze čtyř novozákonních evangelií a má tendenci být historicky méně spolehlivý než ostatní. Představuje názory o Ježíši, které představují pozdější vývoj v tradici - například, že byl obětní beránek, který zemřel v den, kdy byl hod beránka, nebo že tvrdil, že je rovný Bohu. To neznamena, že můžeme úplně zapomenout na všechno, co najdeme v Janovi; naopak, na jeho spis musíme použít i další kritéria. Ale obecně řečeno, dřívější je lepší.

Naše nejdříve sepsané evangelium je Marek a může obsahovat spolehlivější informace než Jan. Marek však nebyl jediným zdrojem pro pozdější evangelia. Pravděpodobně existoval další zdroj evangelia, který mohl být vytvořen již před Markem a který se již nedochoval. V dřívější kapitole jsem poukázal na to, že Matouš a Lukáš převzali mnoho svých příběhů od Marka, kterého použili jako zdroj. U Matouše i Lukáše existuje o Ježíši řada dalších tradic, které u Marka nelze najít. Většina, ale ne všechny, těchto tradic jsou výroky Ježíše, například modlitba Páně a blahoslavenství (nalezená u Matouše a Lukáše, ale ne u Marka). Jelikož pozdější evangelia nemohli tyto tradice získat od Marka, odkud je tedy vzali? Existují dobré důvody k domněnce, že je Matouš nezískal od Lukáše ani Lukáš od Matouše. A tak, od devatenáctého století vědci tvrdili, že je oba získali z jiného zdroje. Němečtí vědci, kteří přišli s tímto názorem, nazvali tento další zdroj Quelle, německé slovo pro „zdroj“. Tento neznámý další „zdroj“ se tedy nazývá jednoduše Q. 4)

Q je tedy zdrojem materiálu nalezeného u Matouše a Lukáše, ale nenacházejícího se u Marka. Zdá se, že tento materiál pochází ze ztraceného evangelia ke kterému měli přístup dva pozdější autoři evangelií. Neznáme všechno, co bylo v Q (nebo co nebylo v Q), ale kdykoli se Matouš a Lukáš doslovně shodnou na příběhu, který nebyl nalezen u Marka, předpokládá se, že pochází od Q. Takže Mark a Q jsou naše dva nejranější zdroje. Matouš použil dále pro své evangelium jeden nebo více dalších písemných nebo ústních pramenů, kterým říkáme Matoušovy prameny, neboli M. Zdroje zvláštního materiálu pro Lukáše nazýváme L. Takže před Matoušovým a Lukášovým evangeliem byly k dispozici čtyři zdroje: Mark, Q, M a L (oba M a L jsou možná více zdrojů). Toto jsou naše nejranější materiály pro rekonstrukci Ježíšova života. 5)

2. Čím více, tím lépe. Předpokládejme, že je příběh o Ježíši nalezen pouze v jednom zdroji; je možné, že si autor tohoto zdroje vymyslel tuto tradici sám. Ale co když je příběh nalezen samostatně ve více než jednom zdroji? Ten příběh nemohl vymyslet žádný zdroj, protože jsou nezávislé; musí je oba předcházet. Příběhy nalezené ve více nezávislých zdrojích proto mají větší pravděpodobnost, že budou starší a možná autentické. (Poznámka: pokud je stejný příběh nalezen u Matouše, Marka a Lukáše, nejedná se o tři zdroje příběhu, ale o jeden zdroj: Matouš i Lukáš ho oba dostali od Marka.)

Například Matouš i Lukáš nezávisle naznačují, že Ježíš byl vychován v Nazaretu, ale jejich příběhy o tom, jak se tam dostal, se liší, takže jeden pochází od M. a druhý od L. Marek naznačuje totéž. Stejně tak Jan, který nepoužil žádného ze Synoptiků ani jejich zdroje. Závěr? Nezávisle je doloženo: Ježíš pravděpodobně pocházel z Nazareta. Další příklad: Ježíš je spojován s Janem Křtitelem na začátku Marka, na začátku Q (Matouš i Lukáš zachovávají části Janova kázání, které se u Marka neobjevují), a na počátku Jana. Závěr? Ježíš se pravděpodobně spojil s Janem Křtitelem na začátku své služby.

3. Je lepší jít až k jádru. Jedna věc, kterou jsme opakovaně viděli, je, že v našich příbězích o Ježíši jsou vytvořeny nesrovnalosti, protože různí vypravěči a autoři změnili tradici, aby byla více přizpůsobena jejich vlastním názorům. Jak bychom mohli vysvětlit Ježíšovy tradice, které zjevně neodpovídají „křesťanské“ agendě, to znamená, že nepodporují názory a perspektivy lidí, kteří příběhy vyprávějí? Takovou tradici by křesťanští vypravěči nevymysleli, a je tedy docela pravděpodobné, že bude historicky přesná. Toto se někdy nazývá „kritériem odlišnosti“. Jakákoli Ježíšova tradice, která je odlišná od toho, co by o něm první křesťané pravděpodobně chtěli říci, je pravděpodobně autentická. Vezměte si dva předchozí příklady. Vidíte, proč by křesťané mohli chtít říkat, že Ježíš přišel z Betléma: protože odtud měl pocházet syn Davidův (Micheáš 5: 2). Ale kdo by vymyslel příběh, že Spasitel pocházel z Nazaretu, malého městečka s jedním koněm, o kterém nikdo nikdy neslyšel? Tuto tradici nepotřebovala žádná křesťanská skupina. Je trochu ironické, že je tedy pravděpodobně historicky přesná. Nebo si vezměte Jana Křtitele. V Markovi, naší první zprávě, Jan křtí Ježíše. Vymysleli by to křesťané? Pamatujte, že v raně křesťanské tradici se věřilo, že ten, kdo je duchovně nadřazený, křtil toho, kdo byl duchovně nižší. Vymyslel by křesťan myšlenku, že Ježíš byl pokřtěn někým jiným, a proto je nižší než někdo jiný? Jan navíc křtil „na odpuštění hříchů“ (Marek 1: 4). Chtěl by někdo tvrdit, že Ježíš bylo třeba odpustit nějaké jeho hříchy? Zdá se to velmi nepravděpodobné. Závěr? Ježíš se na počátku své služby pravděpodobně skutečně stýkal s Janem Křtitelem a pravděpodobně byl od něj pokřtěn.

4. Musí odpovídat kontextu. Vzhledem k tomu, že Ježíš byl Žid, který žil v Palestině v prvním století, musí jakákoliv tradice o něm zapadat do jeho historického kontextu, aby byla věrohodná. Spousta našich pozdějších evangelií - napsaných ve třetím nebo čtvrtém století v jiných částech světa - říká věci o Ježíši, které v jeho kontextu nedávají smysl. Tyto věci lze eliminovat jako historicky nepravděpodobné. I v našich čtyřech kanonických evangeliích však existují nepravděpodobnosti. V Janově evangeliu, kapitole 3, má Ježíš slavný rozhovor s Nikodémem, ve kterém říká: „Musíte se znovu narodit.“ Řecké slovo přeložené „znovu“ má ve skutečnosti dva významy: může znamenat nejen „podruhé“, ale také „shora“. Kdykoli je použito jinde v Janovi, znamená to „shora“ (Jan 19:11, 23). To byl význam, který Ježíš myslel v Janovi 3, když mluvil s Nikodémem: člověk se musí narodit shora, aby měl věčný život v nebi nahoře. Nikodém tomu však nerozumí správně a myslí si, že Ježíš zamýšlí jiný význam slova, že se musí narodit podruhé. "Jak můžu vejít zpět do lůna své matky?" zeptá se frustrován. Ježíš ho opravuje: nemluví o druhém fyzickém narození, ale o nebeském narození shora.

Tento rozhovor s Nikodémem je založen na okolnosti, že určité řecké slovo má dva významy (dvojitý entender). Nemá-li však dvojitý význam, konverzace nebude mít smysl. Problém je v tomto: Ježíš a tento židovský vůdce v Jeruzalémě by nemluvili řecky, ale aramejsky. Aramejské slovo pro „shora“ však neznamená také „podruhé“. Toto je dvojitý význam u tohoto řeckého slova, který funguje pouze v řečtině. Vypadá to tedy, jako by se tato konverzace nemohla uskutečnit - alespoň ne tak, jak je popsána v Janově evangeliu.

Toto jsou pak některá z kritérií, která vědci používají ke zkoumání různých Ježíšových tradic, zejména těch, která jsou uvedena v novozákonních evangeliích. Pečlivé a důsledné uplatňování těchto kritérií může vést k pozitivním výsledkům. Pravděpodobně se tak můžeme něco dozvědět o historickém Ježíši. Co tedy můžeme vědět?

JEŽÍŠ APOKALYPTICKÝ PROROK

Již více než století, od mezníkového vydání mistrovského díla Alberta Schweitzera, *The Quest of the Historical Jesus*, 6) většina vědců v Evropě a Severní Americe chápe Ježíše jako židovského apokalyptického proroka. 7) Hodně práce na tomto tématu bylo odvedeno samozřejmě od Schweitzera, který ale přísně neuplatňoval různá kritéria, která jsem zmínil (byla totiž stanovena až po jeho dnech). Ale zdá se, že jeho instinkt byl správný.

Učení Ježíše

Stejně jako ostatní apokalyptici své doby, i Ježíš viděl svět dualisticky, naplněný silami dobra a zla. Současný věk byl ovládán silami zla - ďáblem, démony, nemocemi, katastrofami a smrtí; ale Bůh měl brzy zasáhnout v tomto ničemném věku, aby svrhl síly zla a přivedl své dobré království, Boží království, ve kterém už nebude bolest, utrpení ani trápení. Ježíšovi následovníci mohli očekávat, že toto království přijde brzy - ve skutečnosti za jejich životů. Přinesl by ho kosmický soudce Země, kterého Ježíš nazval Synem člověka (v narážce na pasáž v Židovských písmech, Daniel 7: 13–14). Když dorazí Syn člověka, bude soud nad zemí, ve kterém budou ničemní zničeni, ale spravedliví odměněni. Ti, kteří nyní trpěli bolestí a útlakem, budou tehdy povýšeni; ti, kdo se postavili na stranu zla a díky tomu nyní prosperovali, by byli tehdy poníženi. Lidé potřebovali činit pokání ze svých zlých cest a připravit se na příchod Syna člověka a Božího království, které se objeví po něm, protože k tomu mělo dojít velmi brzy.

V nedělní škole nebo z kazatelny tento pohled na Ježíše příliš často neuslyšíte. Ale je to názor, který se mnoho let vyučuje na předních seminářích a na náboženských školách po celé zemi. Existují silné a přesvědčivé argumenty pro uvažování o Ježíši v těchto apokalyptických termínech. Nejdůležitější je, že tradice, které představují Ježíše tímto způsobem, jsou všechny z novozákonních evangelií, jsou to ty, které splňují naše různá kritéria autenticity.

Už jsme viděli některé důkazy, že toto je nejstarší pohled nalezený v evangeliích. Jak jsem zdůraznil v předchozí kapitole, Ježíš káže o příchodu Božího království v synoptických evangeliích. Toto Boží království není „nebe“ - místo, kam se dostanete, když zemřete (jako v pozdější křesťanské tradici; dále o tom pojednám v kapitole 7). Je to skutečné království, zde na zemi, které bude ovládat Bůh prostřednictvím svého Mesiáše, utopické království, kde první budou poslední a poslední budou první. Teprve v posledním evangeliu, Jana, už Ježíš nekáže, že toto království brzy přijde. A proč toto učení není v posledním z našich evangelií? Není pochyb o tom, že království nikdy nepřišlo, a pozdější pisatel evangelia byl nucen reinterpretovat Ježíšovo poselství pro svou vlastní dobu. Nejstarší tradice evangelia však zobrazují Ježíšovo poselství jako o nadcházejícím království.

Ve skutečnosti nejenže se tato zpráva obecně nachází v našich dřívějších zdrojích, je to také hlavní zpráva našich nejranějších zdrojů, Marka a Q. V Markovi Ježíš říká:

Kdokoli se stydí za mě a za moje slova v tomto cizoložném a hříšném pokolení, za toho se bude stydět Syn člověka, když přijde ve slávě svého Otce se svatými anděly... Opravdu vám říkám, že tu stojí někteří, kteří neokusí smrt, dokud neuvidí, že Boží království přišlo v moci. (Marek 8: 38–9: 1)

A v těch dnech, po tomto soužení, slunce ztmavne a měsíc nebude dávat své světlo, a hvězdy budou padat z nebe a síly na nebi budou otřeseny; a pak uvidí Syna člověka přicházet na oblacích s velkou mocí a slávou. A potom vyšle své anděly a shromáždí své vyvolené ze čtyř větrů, od konce Země do konce nebe ... Opravdu vám říkám, že tato generace nezemře dříve, než se všechny tyto věci stanou. (Marek 13: 24–27, 30)

Syn člověka přichází, bude soudit svět, ti, kdo se postaví na stranu Ježíše, budou odměněni, ostatní budou potrestáni a stane se to v Ježíšově vlastní generaci. Tato apokalyptická zpráva se nachází v našich prvních zprávách o Ježíšově zvěsti.

Zvažte, co se říká u Lukáše a Matouše - ne u Marka, tedy v Q:

Protože stejně jako blikající blesk rozzáří zemi z jedné části oblohy na druhou, bude i Syn člověka ve své době.... A jako to bylo za dnů Noeho, tak to bude za dnů Syna člověka. Jedli, pili, vdávali se a rozdávali se v manželství, až do dne, kdy Noe vstoupil do archy a přišla potopa, která je všechny zničila. Tak to bude i v den, kdy bude zjeven Syn člověka. (Lukáš 17:24; 26–27, 30; srov. Matouš 24:27, 37–39)

A vy buďte připraveni, protože neznáte hodinu, kdy přijde Syn člověka. (Lukáš 12:39; Matouš 24:44)

Ježíš káže podobné poselství v materiálu, který Matouš čerpal ze svých zdrojů M:

Stejně jako se plevel shromažďuje a spaluje ohněm, bude to také na vyvrcholení věku. Syn člověka vyšle své anděly a ti shromáždí z jeho království každou příčinu hříchu a všechny, kdo dělají zlo, a hodí je do ohnivé pece. Na tom místě bude plakat a skřípat zuby. Potom spravedliví budou zářit jako slunce v království svého otce. (Matouš 13: 40–43)

Pokud je jedním z našich kritérií to, že hledáme nezávislé osvědčení o Ježíšových tradicích z různých zdrojů, na myšlenku, že Ježíš kázal o bezprostředním příchodu Syna člověka k soudu nad zemí, nám svítí zelená barva.

Stejně důležité je, že některé z těchto nezávisle ověřených výroků zřejmě splňují i kritérium odlišnosti. Uvažujme například o výroku citovaném v Markovi 8:38: „Kdokoli se stydí za mě a za moje slova v této cizoložné a hříšné generaci, za toho se bude stydět Syn člověka, když přijde ve slávě svého Otce se svatými anděly.“ Není žádným tajemstvím, že si první křesťané mysleli, že sám Ježíš je budoucím kosmickým soudcem Země, jak jsme viděli u Pavla. A tak přirozeně, když křesťané čtou tento verš od Marka, myslí si, že Ježíš mluví o sobě. Ale podívejme se na to zblízka. Ježíš se neidentifikuje jako Syn člověka. Pokud byste se na to podívali lépe (a pro tento druh argumentu musíte odstranit své předsudky), mysleli byste si, že ve skutečnosti rozlišuje mezi sebou a Synem člověka.

Vytvořili by později křesťané, kteří vymýšleli Ježíšovy výroky, jeden, ve kterém by se Ježíš odlišoval od Syna člověka? Zdá se to nepravděpodobné. Kdyby si křesťané dnes vymysleli tento verš, nebyli by ho formulovali takto; místo toho by řekli něco jako: „Kdokoli

se za mě stydí, za Syna člověka, za toho se budu já, Syn člověka..." To znamená, že toto rčení se pravděpodobně skutečně vrací až k Ježíši.

Nebo si vezměte jiný příklad. Ve výroku čerpaném z Q Ježíš říká svým učedníkům: „Opravdu vám říkám, že při obnově všeho, až bude Syn člověka sedět na trůnu své slávy, vy, kteří jste mě následovali, také usednete na dvanácti trůnech a budete soudit dvanáct izraelských kmenů“ (Matouš 19:28; viz také Lukáš 22: 28–30). Tento výrok o budoucím soudu a budoucím vládnutí nad Božím královstvím je téměř jistě autentický, což Ježíš ve skutečnosti řekl. Proč? Všimněte si, koho zde oslovuje. Dvanáct učedníků. To zahrnuje i Jidáše Iškariotského. Brzy po událostech Ježíšovy smrti tu nebyli žádní křesťané, kteří by byli ochotni říci, že Jidáš Iškariotský bude jedním z dvanácti vládců v Božím království. Jinými slovy, žádný křesťan by toto tvrzení později nevymyslel. To znamená, že se vrací zpět k Ježíši.

Poslední případ nepodobnosti se týká posledního soudu, kdy Syn člověka sedí na svém velkém trůnu a odděluje ovce od koz (toto je materiál M, od Matouše 25). „Ovcím“ je dovoleno vstoupit do jejich nebeské a věčné odměny kvůli všem dobrým skutkům, které udělali: krmení hladových, oblečení nahých, péče o nemocné; „kozy“ jsou poslány k věčnému trestu, protože nekonaly dobré skutky. Vytvořil by pozdější křesťan tuto konkrétní tradici? Poté, co Ježíš zemřel, jeho následovníci tvrdili, že člověk byl spasen u Boha a věčnou odměnu získá vírou v Ježíšovu smrt a vzkříšení, nikoli konáním dobrých skutků. Tento příběh tedy kráčí proti podstatě tohoto učení tím, že naznačuje, že člověk bude odměňovat za konání dobrých skutků. Proto se skutečně vrací zpět k Ježíši.

Stručně řečeno, Ježíš učil, že Syn člověka brzy přijde z nebe na soud a lidé na to musí být připraveni tím, že upraví své cesty a budou žít tak, jak to Bůh chtěl. To zahrnovalo sebeobětování lásky kvůli druhým. Ježíš tedy údajně citoval z Písma: „Miluj svého bližního jako sám sebe“ (Matouš 22:39; cituje Leviticus 19:18). Jeho formulace tohoto názoru je Zlaté pravidlo: „Dělej druhým, jak chceš, aby oni dělali tobě“ (Matouš 7:12). Je těžké stručněji vyjádřit etické požadavky Božího zákona. Ti, kdo se řídili diktátem Písma, budou odměněni v nadcházejícím soudu; kdo ne, bude potrestán. A kdy přijde tento soud? Za života učedníků: „Někteří z vás, kteří zde stojíte, neokusí smrt, dokud neuvidí, že Boží království přišlo v moci“ (Marek 9: 1); „Toto pokolení nepomine, dokud se to všechno nestane“ (Marek 13:30).

Že tento pohled zapadá do kontextu prvního století v palestíně, je každému historikovi o daném období jasné. Ježíš nebyl sám, kdo hlásal konec tohoto věku a bezprostřední zjevení Syna člověka. Ostatní židovští proroci měli podobné apokalyptické zprávy - i když se v podrobnostech lišily jeden prorok od druhého - včetně Židů zhruba za Ježíše, kteří nám zanechali svitky od Mrtvého moře, které jsou plné židovského apokalyptického myšlení.

Ještě důležitější je skutečnost, že to bylo také poselství Jana Křtitele před Ježíšem. V Lukášovi 3: 9 (ze zdroje Q) je Jan zaznamenán jako říká: „I nyní leží sekera u kořene stromů; proto každý strom, který nenese dobré ovoce, bude pokácen a hozen do ohně.“ Toto je apokalyptický obraz soudu. Lidé jsou přirovnáváni ke stromům, které jsou káceny a páleny, pokud nedělají to, k čemu byly určeny: k nesení dobrého ovoce. A kdy začne tato destrukce? Je to na spadnutí: sekera je připravena zahájit svou práci; „leží u kořene stromů“. Lidé musí začít „přinášet dobré ovoce“ - to znamená, dělat to, co jim Bůh přikazuje - jinak budou zničeni.

Proto je důležité vědět - na základě mnohonásobného osvědčování a odlišnosti -, že Ježíš zahájil svou službu spojením s Janem. Ježíš byl od začátku své služby apokalyptikem. To, že zůstal apokalyptikem, je z našich zdrojů zcela jasné. Naše nejranější tradice jsou plné apokalyptických výroků a varování. Ještě důležitější je, že po Ježíšově smrti zůstali jeho následovníci apokalypticky orientovaní. Proto si mysleli, že se v jejich době blíží konec, že sám Ježíš se brzy vrátí z nebe, aby seděl na zemi a soudil. To je obsaženo v Pavlových spisech, prvních křesťanských dokumentech, které máme. První křesťané, stejně jako Ježíš před nimi, a Jan Křtitel před ním, byli apokalypticky smýšlející Židé, kteří očekávali bezprostřední konec věku.

Ježíšovo etické učení je třeba zasazovat do tohoto apokalyptického kontextu. Mnoho lidí chápe Ježíše jako velkého morálního učitele, a samozřejmě on jím byl. Je však důležité si uvědomit, proč si myslel, že by se lidé měli chovat správně. V dnešní době etici obvykle říkají, že lidé by se měli chovat eticky, abychom mohli všichni putovat na dlouhé trati, ve šťastnou a prosperující společnost. Pro Ježíše to ale nebyla dlouhá cesta. Konec měl být brzy, Syn člověka se měl objevit z nebe, bezprostředně, k soudu nad zemí, Boží království bylo hned za rohem. Důvodem, proč měli lidé změnit své chování, bylo aby získali vstup do království, až přijde. Nebylo to proto, aby se společnost stala v dohledné budoucnosti šťastným místem. Budoucnost byla bezútešná - ledaže byste se postavili na stranu Ježíše a udělali, to k čemu vybízel, v takovém případě byste mohli očekávat odměnu, když Bůh zasáhne do dějin, aby svrhl síly zla a založil na zemi své dobré království, což se stane velmi brzy.

Skutky a činnosti Ježíše

Pochopení Ježíše jako apokalyptického proroka, který ohlašuje soud nad tímto světem a bezprostřední zjevení Božího království, nám pomáhá pochopit Ježíšovy skutky a činnost, které lze na základě našich různých kritérií stanovit jako historicky pravděpodobné.

Křest

Je téměř jisté, že Ježíš zahájil svou veřejnou službu tím, že byl pokřtěn Janem Křtitelem. O tom svědčí několik nezávislých zdrojů, jak raných, tak i pozdějších, a nejedná se o ten typ tradice, kterou by si později křesťané vytvořily. Myslím si, že význam křtu má smysl pouze v apokalyptickém kontextu. Ježíš měl k dispozici spoustu náboženských možností, stejně jako ostatní Židé své doby. Někteří Židé se připojili k farizeům, kteří se snažili dodržovat Boží zákon co nejdůkladněji a nejsvědomitěji (proto Bůh dal zákon - aby jej bylo možné dodržovat); jiní se připojili ke klášterním komunitám, jako jsou esejští, kteří sepsali svitky od Mrtvého moře, a chtěli zachovat svou vlastní čistotu oddělením od ničivých vlivů okolního světa; jiní se postavili na stranu saducejů, aristokratické mocenské skupiny v Palestině, kteří ovládali chrám a jeho obětní praktiky a kteří sloužili jako prostředník s vládnoucími římskými úřady; jiní byli zvláště horliví pro Svatou zemi a naléhali na

náboženskou a vojenskou vzpouru proti Římu, aby vytvořili Izrael jako svrchovaný stát v zemi, kterou jim Bůh původně dal.

Ježíš se nepřipojil k žádné z těchto skupin. Místo toho stál na straně Jana Křtitele, apokalyptického proroka, který vybízel lidi, aby se připravili na soudný den, který se měl objevit ve velmi blízké budoucnosti. Proč se Ježíš postavil na stranu Jana? Protože souhlasil s jeho poselstvím, a ne se zprávami všech ostatních. Stejně jako Jan před ním a jeho následovníci poté, i Ježíš byl apokalyptik.

Dvanáct učedníků

Nelze pochybovat o tom, že si Ježíš vybral dvanáct následovníků, aby byli kolem něj jako jakýsi vnitřní kruh. O dvanácti svědčí v různých zdrojích evangelia i Pavel a Skutky. Kromě toho jeden výrok o dvanácti vládnoucích nad dvanácti izraelskými kmeny v království prošlo kritériem odlišnosti. Proč si ale Ježíš vybral dvanáct učedníků? Proč ne devět? Nebo čtrnáct?

Nebylo to tak, že by mohl mít nový klub žáků každý měsíc. Zdá se, že to bylo ze strany Ježíše symbolické gesto. V hebrejské Bibli se původně Boží lid - lid Izraele - skládal z dvanácti kmenů. Podle Ježíše by těchto dvanáct kmenů bylo rekonstruováno v nadcházejícím Božím království, kdy pravému Božímu lidu bude vládnout dvanáct apoštolů. Tím, že si vybral dvanáct blízkých učedníků, Ježíš naznačoval, že ti, kteří ho budou následovat a jeho učení, budou ti, kdo vstoupí do toho budoucího Božího království. Ne všichni Židé budou do toho království vpuštěni. Pouze ti, kdo napravili své cesty a drželi se Ježíšova učení, přežijí nadcházející soud. Jinými slovy, volba dvanácti byla jakási skrytá apokalyptická zpráva.

Ježíš jako léčitel a exorcista

Dále v této kapitole se budu zabývat problémem, zda mohou historici říci něco definitivního o tom, zda Ježíš skutečně činil zázraky. Prozatím stačí poukázat na to, že se všeobecně věřilo, že konal zázraky - uzdravil nemocné, vyhnal demony a vzkřísil mrtvé. Tradice Ježíšových zázraků se vyskytují v mnoha nezávislých zdrojích. Tyto tradice samozřejmě nemohou projít kritériem odlišnosti: vypravěči v rané církvi přirozeně chtěli, aby lidé, které se pokoušeli konvertovat, pochopili, že Ježíš nebyl pouhým smrtelníkem, ale byl zvláště zmocněn Bohem ke své veřejné službě. Není pochyb o tom, že příběhy o jeho velkých zázracích byly neustále vymyšleny, o čemž svědčí pozdější evangelia mimo Nový zákon, kde jsou zázraky, které on i jeho následovníci dělají, ještě úžasnější. Ale i na začátku byly tyto příběhy rozšířené a pro mé účely je v tuto chvíli důležité, že v nejranějších fázích tradice byly tyto zázračné příběhy interpretovány apokalypticky.

V budoucím království nebudou žádné síly zla. Ježíš nyní přemáhá zlo. Nebudou žádní démoni; Ježíš nyní vyhazuje demony. Nebude žádná nemoc; Ježíš uzdravuje nemocné. Nebudou žádné přírodní katastrofy; Ježíš nyní uklidňuje bouře. Nebude hlad; Ježíš nyní krmí hladové. Nebude žádná smrt; Ježíš nyní křísí z mrtvých.

Když Jan Křtitel poslal posly z vězení, kde byl zadržován, aby se zeptali Ježíše, zda je prorokem, který přijde na konci věku, nebo zda má čekat jiného, Ježíš (podle Q) dává odpověď: „Jděte a řekněte Janovi, co jste viděli a slyšeli: slepí vidí, chromí chodí, malomocní jsou očištěni, hluchí slyší, mrtví vstávají, chudým se zvěstuje dobrá zpráva. A požehnaný je každý, kdo se na mě neuráží“ (Lukáš 7: 22–23). Brzy se objeví Boží království a již se začíná v malém projevovat v Ježíšových skutcích. Ježíšova činnost je chápána apokalypticky.

Cesta do Jeruzaléma

Kdybyste se křesťanského teologa zeptali, proč Ježíš v poslední týden svého života cestoval do Jeruzaléma, mohl by vám říci, že to bylo proto, aby mohl být ukřižován za hříchy světa. Ale z historického hlediska, jaká byla jeho motivace tam jít? Pokud někdo chápe Ježíše jako apokalyptika, dává to dokonalý smysl. Podle našich nejranějších zdrojů, Synoptických evangelií, strávil Ježíš většinu své služby kázáním Židům na venkově v Galileji. Zjevně netrval mnoho času, pokud vůbec, ve velkých městech, ale chodil do malých měst, vesnic a vesniček po celém severu.

Měl však naléhavé poselství: království mělo brzy přijít s příchodem Syna člověka a lidé se museli připravit.

Proč tedy šel do Jeruzaléma? Zřejmě proto, aby jeho poselství bylo přeneseno do srdce judaismu, hlavního města, domova chrámu a všem důležitým společenským a politickým osobnostem v této oblasti, stejně jako obyčejným masám. A proč šel během Pesachu? Protože tam byly ty největší davy lidí. Jak jsme viděli v předchozí kapitole, Pesach v Jeruzalémě byl velkou událostí. Jednalo se o největší poutní festival v židovském roce, kdy se počet lidí ve městě rozšířil nad jeho normální kapacitu.

Byla to také doba, kdy Židé zpětně uvažovali o velkých událostech Exodu pod Mojžíšem a připomínali si, jak Bůh za ně zasáhl. Mnoho Židů to nepochybně dělalo v očekávání, že Bůh znovu zasáhne a svrhne vládce současnosti (Římány), stejně jako svrhl vládce v minulosti (Egyptany). Někteří Židé si mysleli, že k tomu dojde prostřednictvím politického a vojenského povstání. Jiní si mysleli, že to bude nadpřirozená kosmická událost, když sám Bůh zničí ty, kdo mu odporují. Ježíš byl veden tou druhou myšlenkovou cestou. Přišel do Jeruzaléma, aby tuto zprávu ohlašoval. Království Boží bylo téměř tady: lidé potřebovali činit pokání a věřit dobré zprávě.

Není žádným překvapením, že v našich prvních zdrojích - Matouši, Markovi a Lukáši - strávil Ježíš poslední týden v Jeruzalémě kázáním silně apokalyptického poselství (viz například Marek 13 a Matouš 24–25). To je historicky přesné. Takto Ježíš strávil svůj poslední týden. Ale předtím, než tak učinil, udělal po příjezdu do města něco významného, symbolický čin, který uvedl jeho apokalyptické poselství.

Očištění chrámu

Nezávisle na sobě vyprávějí Marek a Jan příběh Ježíše, který vstoupil do chrámu a způsobil zmatek. U Marka je zpráva samozřejmě dříve a tato událost se věrohodněji nachází spíše na konci Ježíšova života než na začátku. Pro Marka je ve skutečnosti událost v chrámu tím, co nakonec vedlo k Ježíšově ukřižování.

Chrám byl ústředním bodem veškerého židovského uctívání, jak je stanoveno v židovském Písmu. V Ježíšově době přicházeli do Jeruzaléma Židé z celého světa, aby vykonali zvířecí oběti předepsané zákonem, které se musely konat v chrámu, nikde jinde. Lidé přicházející z velkých vzdáleností by samozřejmě nemohli přinést obětní zvířata; tyto musely být zakoupeny na místě. Nelze je však koupit za běžnou římskou měnu: římské mince byly opatřeny razítkem císaře, který byl v některých částech říše považován za božskou bytost. Pro Židy byl však jen jeden Bůh, a proto nebyli nakloněni přinášet obraz Caesara do svatého chrámu. Zákon navíc zakazoval použití jakýchkoli „rytých obrazů“, což je další důvod, proč nebylo možné používat římské mince. Musel proto být dán k dispozici nějaký jiný druh peněz, a tak tam musela existovat jakási směnárna, kde bylo možné římské mince vyměnit za chrámovou měnu, která nenesla obraz Caesara. Chrámová měna pak mohla být použita k nákupu potřebných zvířat.

Tuto směnu tedy prováděly směnárny. Když Ježíš přijel do Jeruzaléma, viděl veškerou směnu peněz a prodej zvířat a zjevně to považoval za skandální: převrátil proto stoly některých směnárníků a vyhnal prodáváče zvířat z chrámu. Je těžké zjistit, jak důkladný byl při tomto „čištění chrámu“. Je těžké uvěřit, že Ježíš zastavil celou tuto operaci: chrámové okrsky byly přibližně tak velké jako dvacet pět fotbalových hřišť, ne žádný malý uzavřený prostor a evangelia neoznačují tento čin jako zázrak. Navíc, pokud by uskutečnil tak obrovskou scénu, je téměř nemožné vysvětlit, proč nebyl na místě zatčen, ale až o týden později. Vypadá to, jako by naše rané zdroje některé podrobnosti přehnaly.

Je také těžké vědět, proti čemu přesně Ježíš vystoupil. Boží zákon vyžadoval obětí; Židé museli mít obětní zvířata; a rozhodně nemohli pro směnu použít římskou měnu. Byl Ježíš jednoduše znechucen myšlenkou, že někteří lidé těží z uctívání Boha? Je to přinejmenším možné, a tak interpretují událost sami autoři evangelia.

Moderní vykladači však naznačili, že se tu děje také něco jiného. Jedním z nejlépe doložených Ježíšových výroků nalezených v řadě našich nezávislých zdrojů je předpověď, že při příštím útoku, na konci věku, bude zničen i samotný chrám (Marek 13: 2; 14:58; 15: 29). Chrám? Centrum uctívání Boha Izraele? Není to rouhačská myšlenka?

Někteří Židé si to evidentně mysleli. A to nakonec dostalo Ježíše do problémů. Sám Ježíš však apeloval na proroka Hebrejských písem Jeremiáše, který si také myslel, že chrám a činnosti v něm jsou zkažené. Stejně jako Ježíš se i Jeremiáš postavil proti chrámu. Stejně jako on také zaplatil vysokou cenu (viz Jeremiáš 7: 1–15; 20: 1–6).

Ježíš si myslel, že při soudu, který měl brzy přijít, bude chrám zničen. Proč tedy převrátil stoly a způsobil zmatek? Nyní je mezi kritickými vědci standardní názor, že Ježíš provedl symbolický akt - jakési podobnoství, chcete-li. **8)** Svržením stolů Ježíš malým způsobem symbolizoval, co se brzy stane ve velkém, když Syn člověka dorazí k soudu. Boží nepřátelé budou zničeni. Stejně jako mnozí z proroků v hebrejské Bibli si Ježíš myslel, že mezi Božími nepřáteli jsou i samotní židovští vůdci odpovědní za chrám, kteří se stali zkaženými a mocnými. Ale den zúčtování byl již na dosah.

Zatčení Ježíše

Není tedy žádným překvapením, že právě tyto autority považovaly Ježíše za hrozbu, kterou je třeba odstranit z cesty. Proč nebyl Ježíš zatčen na místě, ale teprve o týden později? Tuším, že epizoda v Chrámu byla v té době malá a bezvýznamná, ale řeč o tom co Ježíš udělal se nakonec začala šířit a vůdci se rozhodli ho sledovat. To, co viděli a slyšeli, příliš nezlepšilo jejich názor na něj. Ježíš začal shromažďovat kolem sebe stále větší davy lidí, kteří se zajímali o jeho apokalyptické poselství o nadcházejícím soudu. Nakonec se vůdci začali bát, že by se to mohlo vymknout kontrole. Byl to přece na Pesach, když se zástupy hrnuli do Jeruzaléma, mnoho z nich horlilo za izraelské tradice a toužilo po tom, aby se něco stalo, aby změnili katastrofální rovinu, v nichž se ocitli pod římskou vládou. Židovští vůdci zařídili, aby byl Ježíš zatčen.

Tradice, že Ježíše zradil jeden ze dvanácti, Jidáš Iškariotský, je pevně zakořeněna v našich raných zdrojích a nezdá se, že by to byla věc, kterou by si křesťané vymyslely později (že Ježíš neměl větší autoritu nad svými nejbližšími?). Je mnoho spekulací o tom, proč Jidáš udělal to, co udělal: Toužil po politické vzpouře a byl zklamaný, že Ježíš neměl zájem o její zahájení? Myslel si, že by mohl skroutit Ježíšovu ruku, aby zavolal davy, aby mu pomohly a zahájily tak vzpuru? Potřeboval Jidáš skutečně nějaké peníze? Byl od začátku prostě tím zhnílým jablkem?

Ještě zajímavější je však otázka, co Jidáš vyzradil. Tím se dostáváme k jádru věci: je možné, že Jidáš řekl úředníkům i více než jen to, kde bez davu mohou chytit samotného Ježíše? Určitě by to mohli sami zjistit, kdyby ho nechali sledovat, aniž by zahodily třicet stříbrných. Odhalil Jidáš něco víc, něco, co mohli vůdci použít při obžalobě Ježíše a při jeho trvalém odstranění z cesty? Odpověď na tuto otázku nalezneme v jedné z klíčových otázek této kapitoly, se kterou jsem ji začal: Co o sobě Ježíš učil?

Co o sobě Ježíš učil

V této kapitole jsem trval na tom, že Ježíš neučil, že je božský. Učil z větší části o Bohu, ne o sobě. Konkrétně učil o Božím království, které se mělo brzy objevit s příchodem Syna člověka k soudu na zemi, což je událost, kterou Ježíš hlásal, že nastane v jeho vlastní generaci. Učil davy, že vstup do tohoto přicházejícího království znamená přijmout jeho učení, které zahrnovalo obrátit se k Bohu z celého srdce a milovat bližního jako sebe sama.

Ale co učil Ježíš o sobě? Jedním z důvodů, proč je tato otázka pro tolik učenců tak dlouho záhadná, je to, že když byl Ježíš nakonec předán římským úřadům a postaven před soud, obvinění vznesené proti němu spočívalo v tom, že sám sebe označoval za židovského krále (Marek 15: 2). To je zvláštní, protože v našich nejranějších zdrojích Ježíš nikdy o sobě nic takového neřekl v žádném ze svých veřejných prohlášení. Proč si tedy římské úřady myslely, že to je to, co o sobě říká, i když ve skutečnosti to nebylo to, co o sobě říkal? A proč, když byl postaven před soud, jednoduše nepopřel toto obvinění ?

Je jasné, proč úřady braly takové tvrzení vážně: tvrzení, že je Ježíš králem, když králem mohl být pouze římský Caesar nebo někdo, koho Římané jmenovali, byl činem politické vzpoury. Proto byl Ježíš zabit za podněcování vzpoury proti Římu. Z našich raných zdrojů se ale zdá, že neměl nic společného s politickou vzpourou. Jak tedy lze tyto zprávy vysvětlit?

Odpověď spočívá v Ježíšově apokalyptickém učení. Ježíš řekl svým učedníkům, že oni, dvanáct učedníků (včetně Jidáše), budou vládci nad „dvanácti izraelskými kmeny“ v tomto království, které se brzy zjeví. Ale kdo by vládl nad nimi? Každé království má jednoho krále. Kdo by byl králem nadcházejícího království, jakmile Syn člověka zničí síly proti Bohu a ustanoví jeho vládu na zemi? Bůh by samozřejmě byl v určitém smyslu konečným králem, ale skrze koho by vládl? Nyní to byl Ježíš, kdo povolal své učedníky a byl jejich pánem. Byl by tedy jejich pánem i potom?

Nemyslím si, že by se Ježíš během své služby veřejně prohlásil za krále. Byl by to extrémně nebezpečný trestný čin. A v té době o sobě nepřemýšlel jako o králi. Je však dobře doloženo, že dvanáct učedníků učil delší dobu v soukromí. A jednou z věcí, které je učil, bylo, že budou vládnout v budoucím království.

Všechny kousky zapadnou na své místo, pokud by Ježíš učil své učedníky v soukromí, že bude jejich pánem nejen nyní, ale v příštím věku. Když přijde království, stane se králem. Ve starověkém Izraeli bylo jedním z označení budoucího krále výraz „Mesiáš“, což znamená pomazaný Boží. Ježíš se na veřejnosti nenazýval Mesiášem, i když o něm ostatní mohli takto uvažovat. Ale když o sobě Ježíš mluvil jako o Mesiáši v soukromí se svými učedníky, neměl tím na mysli, že vyžene Římany a ustanoví Izrael jako svrchovaný stát na zemi. Myslel tím, že Bůh svrhne síly zla a ustanoví ho králem.

Proto ho i po jeho smrti jeho učedníci nadále nazývali Mesiášem. V té době Židé nevěřili, že Mesiáš měl zemřít a poté být vzkříšen z mrtvých. Takže i kdyby Ježíšovi následovníci věřili ve vzkříšení, nebylo by to pro ně důvodem, aby nazývali Ježíše Mesiášem. Proto si o něm museli myslet, že je Mesiáš, již předtím než zemřel. Proč? Protože právě o tom je učil.

Proč Římané popravili Ježíše za to, že se nazýval králem Židů, když se tak na veřejnosti nikdy nenazýval? Protože se dozvěděli, že si to o sobě myslel. Myslel to ve futuristickém, apokalyptickém smyslu, ale oni to interpretovali v současném, politickém smyslu, a tak nařídili jeho popravu. A jak se to mohli dozvědět o Ježíši, když to nebylo veřejně známé? Někdo jim to musel říct, někdo, kdo byl zasvěcen do jeho soukromých plánů. Byl to jeden z dvanácti.

Jidáš jednoduše neřekl úřadům, jen kde najdou Ježíše. Řekl jim, také že Ježíš si říká že bude (budoucí) židovský král.

To je vše, co orgány potřebovaly slyšet. Od té chvíle to byla hotová věc. Židovští vůdci, které Ježíš popudil svým apokalyptickým kázáním proti nim a jejich autoritě, vyslyšali Ježíše a předali ho Pilátovi k soudu. Pilát se zeptal Ježíše, jestli je králem Židů, a Ježíš to nemohl velmi dobře popřít. Pilát ho nařídil ukřižovat a rozsudek byl vykonán okamžitě.

VZKŘÍŠENÍ A DALŠÍ ZÁZRAKY V ŽIVOTĚ JEŽÍŠE

V této kapitole jsem neřekl nic zvlášť nového ani neobvyklého, kromě svého tvrzení o tom, co Jidáš ve skutečnosti řekl úřadům, což je překvapivý výklad. Jinak jsou názory, které

jsem uvedl, celkem standardní. Různí vědci se mnou mohou v tom nebo v onom bodě samozřejmě nesouhlasit. Proto vždy existuje stále více a více studií. Ale moje názory na Ježíše jako apokalyptického proroka jsou ty, které jsem se naučil v semináři. Jsou to názory většiny vědců v Severní Americe a Evropě a jsou známy již více než století. 9) Jsou to názory vyučované v předních vysokých školách v zemi, včetně seminářů a náboženských školách. Jsou to názory, kterým se učí většina hlavních křesťanských pastorů, i když pak nemají tendenci aby to byly názory, které tito pastoři budou učit své vlastní farníky.

Chtěl bych uzavřít tuto kapitulu zkoumáním závěrečné otázky, která má skutečný význam jak pro příležitostného čtenáře Bible, tak pro učence raného křesťanství. Podle evangelií totiž Ježíšův příběh nekončí ukřižováním, ale popisem jeho vzkříšení z mrtvých.

Na ukřižování jako takovém nebylo nic zázračného. Mnoho lidí bylo ukřižováno, pravděpodobně každý den, v celé Římské říši. Jediný zázračný aspekt Ježíšovy smrti zahrnuje její teologický výklad, že Ježíš zemřel „za hříchy světa“. Historik nemůže tuto interpretaci posoudit. Nemáme žádné historické záznamy, které by dokázaly, proč z Božího pohledu Ježíš zemřel. Historici nemají přístup k Bohu, pouze k tomu, co se děje tady na zemi, o čemž máme historické záznamy. A není nic historicky problematického, na tom, že byl Ježíš ukřižován.

S jeho vzkříšením z mrtvých je však něco historicky problematického. Je to zázrak a ze samotné podstaty jejich řemesla historici nejsou schopni diskutovat o zázracích. To je moje práce v této závěrečné části. Tato práce se zdá být pro některé lidi neintuitivní: pokud se něco skutečně stalo, dokonce zázrak, není to předmětem historického zkoumání? Není možno považovat odmítnutí možnosti zázraku za nepatřičnou zaujatost? Myslíte si, že ateisté jsou jediní, kdo mohou posoudit historii?

Odpověď na všechny tyto otázky zní ne. Chci ukázat, že kvůli samotné povaze historických bádání historici nemohou dokázat, zda se zázraky někdy staly. Každý, kdo se mnou nesouhlasí - kdo si myslí, že historici mohou prokázat, že se zázraky dějí -, musí být o tom jasně informován. V Ježíšově době bylo mnoho lidí, kteří údajně dělali zázraky. Byli tam židovští svatí muži jako Hanina ben Dosa a Honi HaMe'agel.

Byli tu pohanští svatí muži, jako byl Apollonius z Tyany, filozof, který údajně uzdravoval nemocné, vyháněl demony a vzkřísil mrtvé. Údajně se narodil nadpřirozeně a na konci svého života údajně vystoupil do nebe. Zní vám to povědomě? Byli tu pohanští polobozi, jako byl Herkules, který dokázal také přivést mrtvé.

Ale teď se chci zaměřit na Ježíšovy zázraky. Jeho vzkříšení nebylo jediným zázrakem. Podle evangelií byl celý Ježíšův život naplněn zázraky. Narodil se z ženy, která nikdy neměla sex. Jako dospělý činil jeden zázrak za druhým - uzdravoval slepé, chromé, hluché, ochrnuté; vyhánět demony; oživil ty, kteří předtím zemřeli. A na konci jeho života přišel největší zázrak ze všech: byl vzkříslen z mrtvých a už nikdy nezemřel.

Navzdory důležitosti zázraků v tradicích evangelia si nemyslím, že by historici dokázali, že k některému z nich, včetně vzkříšení, někdy došlo. Není to kvůli předpojatosti. Neříkám, že zázraky se z definice stát nemohou. To říká mnoho lidí, ale já to tady neříkám. Pro účely argumentace jsem ochoten připustit, že se možná stalo to, co považujeme za zázraky.

A neříkám, že nemůžeme prokázat, že zázraky staly jen proto, že naše zdroje informací nejsou zcela důvěryhodné. Jistě, to je také pravda. Naše první záznamy o jakýchkoli

Ježíšových veřejných zázracích byly napsány třicet pět až šedesát pět let poté, co lidé, kteří neviděli, že by se některá z těchto věcí stala, kteří sepsaly své příběhy z ústních tradic, které byly předávány po desetiletí mezi lidmi, kteří se snažily přesvědčit ostatní, aby věřili v Ježíše. A tyto záznamy jsou naprosto zaplněny nesrovnalostmi, zejména samotnými příběhy o vzkříšení. Žádný z popisů Ježíšových zázraků nemůže projít kritériem odlišnosti.

Ale to není důvod, proč historici nemohou potvrdit, že se zázraky, včetně vzkříšení, staly. Důvod se místo toho týká našeho omezení historických znalostí. Historické důkazy o zázraku nemohou existovat.

Abychom pochopili proč, musíme zvážit, jak historici provozují své řemeslo. Historici pracují odlišně od způsobu, jakým pracují přírodovědci. Vědci opakovaně experimentují, aby prokázali, jak se věci dějí, a mění jednu proměnnou na jinou. Pokud tentýž experiment vytváří čas od času stejný výsledek, můžete určit úroveň predikativní pravděpodobnosti: ke stejnému výsledku dojde při příštím experimentu. Pokud chci vědecky dokázat, že tyčinky ze slonovinového mýdla se vznášejí ve vlažné vodě a že tyčinky ze železa se potopí, prostě potřebuji sto nádob s vlažnou vodou a sto tyčinek jak z mýdla, tak ze železa. Když hodím tyče dovnitř, mýdlo bude vždy plavat; železo se vždy potopí. To nám dává dobrý pocit pravděpodobnosti, že dosáhneme stejného výsledku, když to udělám i po 101.

Historici ale musí pracovat jinak. Historici se nesnaží dokázat, co se stane nebo se má stát, ale co se stalo. A s historií nelze experiment nikdy zopakovat. Jakmile se něco stalo, je konec a hotovo.

Historici pracují se všemi druhy důkazů, aby ukázali, co se pravděpodobně stalo v minulosti. Nikdy to nemůžeme vědět jistě, i když v některých případech jsou důkazy tak silné, že není pochyb. Není pochyb o tom, že můj basketbalový tým, Carolina Tar Heels, minulý měsíc prohrál ve Final Four s Kansas Jayhawks. Nerad to přiznávám a přál bych si, abych se mýlil, ale důkazy (videokazety, zprávy v novinách, svědectví očitých svědků) jsou prostě příliš silné. Někteří lidé v Kansasu si mohou myslet, že výsledek je zázrakem, a někteří lidé v Karolíně si mohou myslet, že byly výsledkem spiknutí zlých kosmických sil, ale samotný výsledek se zdá být jasný.

A co hra hraná před stoletím? Mohou existovat dobré důkazy, ale nebudou tak dobré jako důkazy týkající se výsledku pro Tar Heels. A co hra hraná v Římské říši před dvěma tisíci lety? Výsledek této hry bude obtížné stanovit. Nemáme tolik důkazů.

Vzhledem k povaze věcí existují pro některé historické události lepší důkazy než u jiné a jediné, co historici mohou udělat, je stanovit úroveň pravděpodobnosti. Některé věci bychom také mohli nazvat jistými (ztráta UNC ve Final Four). Jiné se zdají většině z nás stejně jisté: například holocaust. Proč někteří lidé tvrdí, že k holocaustu nikdy nedošlo? Tvrdí, že všechny důkazy byly zmanipulovány. To je naprosto šílené, souhlasím. Skutečnost, že jinak zjevně inteligentní lidé mohou přijít s tímto tvrzením, a dokonce přesvědčit několik dalších, ukazuje, že to není zcela nemožné.

U mnoha dalších historických událostí existuje mnohem menší jistota. Napsal Lincoln adresu Gettysburgu na obálku? Měl Jefferson dlouhodobý milostný vztah s jedním ze svých otroků? Upil se Alexandr Veliký k smrti poté, co se rozčlil, když zemřel jeho mužský milenec? Narodil se Ježíš, když byl guvernérem Sýrie Quirinius? Vytvořte si vlastní otázky: existují miliardy.

Na žádné z těchto událostí není nic nemyslitelně věrohodného; otázkou je, zda se pravděpodobně staly nebo ne. Některé jsou pravděpodobnější než jiné. Historici víceméně hodnotí minulé události na základě relativní pravděpodobnosti, že k nim došlo. Historici mohou jen ukázat, co se pravděpodobně stalo v minulosti.

To je problém vlastní pro zázraky. Zázraky, již podle samotné definice termínu, jsou prakticky nemožné události. Některí lidé by řekli, že jsou zcela nemožné, protože porušují přírodní zákony: člověk nemůže chodit po vodě o nic víc, než na ní může plavat železná tyč. Jiní lidé by byli o něco přesnější a říkali by, že ve skutečnosti neexistují žádné zákony, které by někde byly napsány a které by nikdy nebylo možné porušit; ale příroda funguje vysoce předvídatelným způsobem. To je to, co zkoumá věda. Zázrakem bychom označili událost, která porušuje způsob, jakým příroda vždy, nebo téměř vždy, funguje tak, aby byla událost prakticky, ne-li ve skutečnosti, nemožná. Šance na zázrak je nekonečně malá. Pokud by tomu tak nebylo, nebyl by to zázrak, stalo by se jen něco divného. A neustále se dějí divné věci.

Doufám, že už chápete nevyhnutelný problém, který mají historici se zázraky. Historici mohou stanovit pouze to, co se pravděpodobně stalo v minulosti, ale zázraky jsou ze své podstaty vždy nejméně pravděpodobným vysvětlením toho, co se stalo. To platí bez ohledu na to, zda jste věřící nebo ne. Ze šesti miliard lidí na světě ani jeden z nich nemůže chodit po vlažné vodě, která je v bazénu. Jaká by byla šance, že by to někdo mohl udělat? Méně než jedna ze šesti miliard. Mnohem méně.

Pokud historici dokážou stanovit pouze to, co se pravděpodobně stalo, a zázraky podle jejich definice jsou nejméně pravděpodobnými událostmi, pak víceméně podle této definice nemohou historici prokázat, že zázraky se někdy pravděpodobně staly.

To platí o zázracích Mohammeda, Haniny ben Dosy, Apollónia z Tyany - a Ježíše.

Ale co vzkříšení? Neříkám, že se to nestalo. Některí lidé tomu věří, jiní tomu nevěří. Ale pokud tomu věříte, nevěříte tomu jako historik, i když jste náhodou profesionální historik, ale jako věřící.

Kvůli povaze historických důkazů nemohou existovat žádné historické důkazy o vzkříšení.

Některí evangeličtí křesťanští učenci tvrdí pravý opak, že vzhledem k prázdnému hrobu a očitým svědkům, kteří tvrdili, že viděli Ježíše naživu poté, co byl mrtvý, existují dobré důkazy, že byl skutečně vzkříšen. Toto tvrzení však v zásadě znamená nepochopení toho, co historici mohou a co nemohou udělat. Historici mohou pouze zjistit, co se pravděpodobně stalo v minulosti. Nemohou dokázat, že zázrak, nejméně pravděpodobná událost, je ta nejpravděpodobnější. Vzkříšení není nejméně pravděpodobné kvůli nějaké proti křesťanské předpojatosti. Je to nejméně pravděpodobné, protože lidé se nevracejí k životu, aby už nikdy nezemřeli poté, co byli skutečně mrtví. Ale co když to udělal Ježíš? Pokud ano, je to zázrak a je to mimo historickou demonstraci.

Mnoho křesťanů to nechce slyšet, ale realita je taková, že existuje spousta dalších vysvětlení toho, co se stalo s Ježíšem, které jsou pravděpodobnější než vysvětlení, že byl vzkříšen z mrtvých. Žádné z těchto vysvětlení není příliš pravděpodobné, ale je pravděpodobnější, když se na věc podíváme historicky, než vysvětlení o vzkříšení.

Sami byste mohli přijít s desítkami nepravděpodobných (ale ne nemožných) vysvětlení. Dovolte mi uvést jen dva.

Proč byla hrobka údajně prázdná? Říkám údajně, protože, upřímně řečeno, nevím, zda byla. Naše první zmínka o tom, že Ježíšův hrob je prázdný, je v Markově evangeliu, které napsal o čtyřicet let později někdo žijící v jiné zemi který slyšel o tom, že je prázdný. Jak to věděl? Předpokládejme, že byla prázdná. Jak se to stalo? Předpokládejme - zde je moje divoká hypotéza - že Ježíše pohřbil Josef z Arimatie v jeho vlastní rodinné hrobce, a pak se pár Ježíšových následovníků, nikoli někdo z dvanácti, rozhodl v tu noc přesunout tělo někam jinam. Pouze Matouš naznačuje, že u hrobky byl strážný; co kdyby nebylo? Ale kolem projíždí pár římských legionářů a chytí tyto následovníky, jak nesou zahalenou mrtvolu ulicemi. Mají podezření, že je to nějaká levárna, a konfrontují ty následovníky, kteří ale tasili meče jako učedníci v Getsemane. Vojáci, experti na šerm, je ale na místě zabijí. Nyní mají tři těla a netuší, odkud pochází to první. Nevědí, co s nimi, vezmou vozík, vyvezou mrtvoly do Gehenny za městem a vyklopí je tam. Během tří nebo čtyř dnů se těla změní k nepoznání. Ježíšův původní hrob je prázdný a zdá se, že nikdo neví proč.

Je tento scénář pravděpodobný? Vůbec ne. Navrhuji to, ale skutečně se to stalo? Rozhodně ne. Je ale pravděpodobnější, že se něco takového stalo, než to že se stal zázrak a Ježíš opustil hrob, aby vystoupil do nebe? Absolutně! Z čistě historického hlediska je vysoce nepravděpodobná událost mnohem pravděpodobnější než ta která je prakticky nemožná.

Proč tedy někteří z učedníků tvrdili, že viděli Ježíše naživu po jeho ukřižování? Vůbec nepochybuji, že to někteří učedníci tvrdili. Nemáme žádné jejich písemné svědectví, ale Pavel, který psal asi o dvacet pět let později, naznačuje, že to je to, co tvrdili, a nemyslím si, že si to vymýšlí. A znal alespoň pár z nich, se kterými se setkal pouhé tři roky po svém obrácení (Galatánům 1: 18-19). Znamená to, že když někteří lidé tvrdili, že viděli Ježíše naživu, může to znamenat, že se skutečně vrátil z mrtvých? Je to ta nejpravděpodobnější událost? To nemůže být - podle definice je to ta nejméně pravděpodobná. Co by bylo pravděpodobnější? Téměř jakékoli vysvětlení, které si vzpomenete.

Dovolte mi jednu navrhnout. Jedná se o mimořádně dobře zdokumentovaný jev, že lidé mají někdy po smrti svých blízkých jejich vize. Muž vidí svou ženu ve své ložnici měsíc poté, co byla pohřbena; žena vidí svou mrtvou dceru; dívka vidí svou mrtvou babičku. Stává se to pořád. Je to velmi dobře zdokumentováno. 10) V mnoha případech může osoba, která má tuto zkušenost, mluvit s mrtvou osobou, obejmout ji a cítit ji. Existují zdokumentované případy, kdy několik lidí má nějakou takovou vizionářskou zkušenost společně, nejen vidění příbuzných. Požehnaná Panna Maria se skupinám lidí objevuje pořád - jsou zde tisíce očitých svědků. Myslím si, že se jim skutečně objevila? Ne. Nebo že se babička skutečně vrátila z mrtvých, aby navštívila ložnici své vnučky? Ne. Možná se tyto věci staly. Ale je to nepravděpodobné. Ve skutečnosti je to z pohledu historika prakticky nemožné. Lidé ale tvrdí, že k tomu dochází neustále.

Ježíšovi nejbližší následovníci a později Pavel tvrdili, že ho viděli živého. Znamená to, že byl skutečně vzkříšen z mrtvých? Ne, znamená to, že stejně jako tisíce dalších lidí měli po smrti skutečně zdánlivou a hmatatelnou zkušenost s mrtvým člověkem. Učedníci neprovedli žádný výzkum posmrtných vizionářských zkušeností. Zažili to, co zažili, a interpretovali to tak, že věděli: Ježíš je naživu. Musel být vzkříšen z mrtvých. Kde je teď? Není tady - musel vystoupit do nebe.

Je moje vysvětlení, proč to tvrdili, co říkali, velmi pravděpodobné? Ne. Ale není to nemožné. Z přísně historického hlediska je to pravděpodobnější než skutečné vzkříšení.

Rozhodně neříkám, že Ježíš nebyl vzkříšen z mrtvých. Neříkám, že hrobka nebyla prázdná. Neříkám, že se svým učedníkům neukázal a nevystoupil do nebe. Věřící věří, že všechny tyto věci jsou pravdivé. Ale oni jim nevěří kvůli historickým důkazům. Křesťanská tvrzení berou jako základ víry, nikoli na základě důkazů. Nemůže existovat žádný důkaz. Historici mohou stanovit pouze to, co se pravděpodobně stalo v minulosti, a podle definice jsou zázraky nejméně pravděpodobné.

KAPITOLA ŠESTÁ

Jak jsme dostali Bibli

Když jsem jako konzervativní evangelický křesťan na konci sedmdesátých let dorazil do Princetonského teologického semináře, nebyl jsem úplně ignorant, neměl jsem hlavu zcela v písku, byl jsem fundamentalista. Měl jsem svobodné umělecké vzdělání, bakalářský titul z anglické literatury a nějaké školení z historie, klasiky a filozofie. Také jsem věděl něco o světě a nemyslel jsem si, že každý, kdo se mnou nesouhlasí v nějaké doktríně, se bude smažit v pekle. Znal jsem konzervativnější křesťany. Ale byl jsem také docela konzervativní.

Mimo jiné jsem byl nadále přesvědčen, že Bible není jen souborem autoritativních knih, které by mohly ukázat křesťanské názory na to, čemu věřit a jak se chovat. Byl jsem přesvědčen, že Bible je samotné Slovo Boží, neomylné ve všem, co učila. To byl názor, který mě učili na Moody Bible Institute, kde jsem se specializoval na „biblickou teologii“; i při svém progresivnějším vzdělání v oblasti svobodných umění ve Wheatonu jsem se tohoto názoru držel. Alespoň na chvíli.

Různé aspekty mého studia Nového zákona začaly ale tento pohled nahlodávat. Jedné z otázek, které jsem musel čelit, byla velmi základní otázka, která je poněkud zvláštní ve své jednoduchosti, otázka, které musí čelit každý, kdo věří, že Bible je slovně inspirovaným Božím slovem. Která Bible?

Je inspirovaná Bible ta, kterou skutečně používáme? Verze King James? Někteří lidé na tom stále trvají, i když se to zdá být poněkud hloupý názor: máme si myslet to, že po celá ta století, než překladatelé krále Jakuba začali pracovat, křesťané neměli přístup k Božímu inspirovanému slovu? Co si o tom myslel Bůh? Je nějaký jiný moderní překlad? A co hebrejské a řecké texty, ze kterých tyto překlady do angličtiny vznikají? Pokud si někdo zvolí poslední možnost, co udělá s tím, že nemáme žádné původní hebrejské a řecké texty biblických knih, ale pouze pozdější kopie těchto textů, které všechny obsahují chyby?

V Moody mě učili, že inspirovaná slova jsou slova originálů, takzvané autogramy. Jistě, zákoníci tato slova v průběhu let upravovali, ale předtím, než byla změněna, byla dokonale inspirovaným Božím slovem. Jak vysvětluji v *Misquoting Jesus*, nakonec se mi tento pohled začal zdát problematický. Proč by Bůh inspiroval slova Bible, kdyby se rozhodl tato slova nezachovat pro potomky? Jinak řečeno, co by mě mělo přimět myslet si, že ta slova nejprve

inspiroval, když s jistotou věděl (stejně jako já), že nebudou zachována? To pro mě bylo velkým problémem, když jsem se snažil zjistit, která Bible je podle mě inspirovaná.

Dalším velkým problémem je problém, kterým se v Misquoting Jesus nezabývám. Pokud Bůh inspiroval určité knihy v desetiletích po Ježíšově smrti, jak zjistím, že pozdější církevní otcové si vybrali ty správné knihy, které mají být zahrnuty do Bible? Mohl jsem to přijmout vírou - Bůh by jistě nedovolil knihám, které nebyly inspirovány, aby byly v kánonu Písma. Ale když jsem se zabýval více historickým studiem raně křesťanského hnutí, začal jsem si uvědomovat, že na mnoha místech je spousta křesťanů, kteří zcela věří, že také další knihy mají být přijímány jako Písmo; a naopak některé knihy, které se nakonec dostaly do kánonu, byly církevními vůdci v různých částech světa odmítány, někdy i po celá staletí.

V některých částech církve byla Apokalypsa Jana (kniha Zjevení) zcela odmítnuta jako obsahující falešné učení, zatímco Petrova apokalypsa, která se nakonec nedostala do kánonu, byla přijímána. Někteří křesťané přijali Petrovo evangelium a někteří odmítli Janovo evangelium. Byli někteří křesťané, kteří přijali zkrácenou verzi Lukášova evangelia (bez prvních dvou kapitol), a další, kteří přijali nyní nekanonické Tomášovo evangelium. Někteří křesťané odmítali tři pastýřské listy 1 a 2 Timoteovi a Titovi, které se nakonec dostaly dovnitř, a jiní přijali Barnabášův list, který se nedostal.

Pokud Bůh zajistil, že jeho církev bude mít inspirované knihy Písma a pouze tyto knihy, proč se během tří set let odehrály takové vášnivé debaty a neshody? Proč Bůh prostě nezajistil, aby tato debata trvala týdny s jasným výsledkem, spíše než aby probíhala po staletí? 1)

V této kapitole chci hovořit o problémech, které mi vyvstaly při uvažování o Bibli jako o inspirovaném Božím slově. Prvním problémem je, že nemáme originály žádného ze spisů Nového zákona (protože jsem již tomuto tématu věnoval celou knihu, mohu tuto část diskuze zkrátit). 2) Druhý problém zahrnuje, jak byl nakonec vytvořen kánon dvaceti sedmi knih.

„PŮVODNÍ“ TEXT NOVÉHO ZÁKONA

I když se zdá, že jsem knihou: “Nesprávné citování Ježíše” trochu píchnul do sršního hnízda, přinejmenším u konzervativních evangelikálních křesťanů, jeho hlavní teze byly téměř zcela kontroverzní. Shrnu bych je takto:

- Nemáme originály žádné z knih Nového zákona.
- Kopie, které máme, byly vyrobeny mnohem později, ve většině případů o mnoho století později.
- Máme tisíce těchto výtisků v řečtině - jazyce, ve kterém byly původně napsány všechny knihy Nového zákona.
- Všechny tyto kopie obsahují chyby - náhodné přepisy ze strany zákoníků, kteří je provedli, nebo úmyslné úpravy zákoníků, kteří chtěli změnit text tak, aby říkal, to co oni chtěli, aby to znamenalo (nebo si mysleli, že to znamená).
- Nevíme, kolik chyb je mezi našimi dochovanými kopiemi, ale zdá se, že jich jsou stovky tisíc. Celou záležitost lze srovnat slovy: v našich rukopisech je více rozdílů než slov v Novém zákoně.

- Drtivá většina z těchto chyb je zcela bezvýznamná a neukazuje nám nic víc, než že zákoníci ve starověku neuměli hláskovat o nic lépe, než dnes dokáže většina lidí.
- Ale na některých chybách záleží - hodně. Některé z nich ovlivňují výklad verše, kapitoly nebo celé knihy. Jiné nám odhalují obavy, které působily na zákoníky, kteří někdy pozměnili text ve světle debat a kontroverzí probíhajících v jejich vlastním okolí.
- Úkolem textového kritika je zjistit, co vlastně autor textu napsal, a pochopit, proč písaři text upravili (aby nám pomohli pochopit kontext, ve kterém zákoníci pracovali).
- Navzdory skutečnosti, že vědci na těchto úkolech pilně pracují již tři sta let, stále existují ostré názorové rozdíly. Existují pasáže, kde vážení a velmi chytrí vědci nesouhlasí s tím, co říká původní text, a existují místa, kde pravděpodobně nikdy nebudeme vědět, co říkal původní text.

Konzervativní evangelická reakce na mou knihu mě trochu překvapila. 3) Někteří z těchto kritiků kritizovali knihu "Nesprávné citování Ježíše" že „zavádí“ lidi - jako by fakta, jako jsou ta, která jsem právě uvedl, mohla někoho přivést na kluzký svah k záhubě. Řada kritiků naznačila, že můj tón se jim nelíbí. A spousta z nich trvala na tom, že fakta, která jsem uvedl, nejsou tak závažná, aby někdo ztratil víru v Bibli jako inspirované Boží slovo.

Tento poslední bod bych mohl zpochybnit: existují určité pohledy na inspiraci Písma, jako je ten, který jsem přijal jako teenager, který se nevyrovná faktům textové kritiky. Pro většinu křesťanů, kteří nemají konzervativní evangelický pohled, jako jsem měl já, mohou být tato textová fakta zajímavá, ale není v nich nic, co by zpochybňovalo jejich víru, která je postavena na něčem jiném, než na samotném slovu, které Bůh inspiroval v Bibli. A rozhodně jsem nikdy neměl v úmyslu někoho odvést od křesťanské víry; kritici, kteří tvrdí, že já sám jsem přestal být křesťanem, jakmile jsem si uvědomil, že existují rozdíly mezi rukopisy, jsou prostě mimo mísu a je to směšné. 4)

V každém případě, jak jsem naznačil, byly tyto teze samy o sobě téměř zcela kontroverzní. Kdo může popřít, že máme tisíce rukopisů? Nebo stovky tisíc variant? Nebo že mnoho variant se rozchází v pravopise? Nebo že vědci pokračují v debatách o tom, jaký byl původní text na mnoha místech? Všechna tato tvrzení jsou fakticky pravdivá.

Jediný výrok, který vyvolal polemiku, je moje tvrzení, že některé z těchto variant jsou významné. Proti tomuto názoru se postavili někteří konzervativní evangelikálové a nikdo jiný, o kom vím. To je má úleva - proč tato kritika přichází pouze od lidí s určitým souborem teologických názorů? Typická odpověď byla dvojí: kritici mne obvinili, že (1) na drtivě většině textových úprav vůbec nezáleží a já jsem lidi uvedl v omyl, aby si mysleli, že ano; a (2) žádná z variant není tak hodně významná; všechny jsou známé po dlouhou dobu a nikdo si z nich nic nedělá.

Nejsem si úplně jistý, jak reagovat na první kritiku, protože jsem vždy trval na tom, že většina textových variant je bezvýznamná (například hned na straně 10 Misquoting Jesus). Myslím, že možná námitka spočívá v tom, že jsem to neřekl dostatečně, a že tím, že se

zaměřuji na varianty, na kterých záleží, zavádím lidi, aby si mysleli, že situace je horší, než je. Z těchto kritiků mám pocit, že by dali přednost, abych psal hlavně o nepodstatných textových změnách, u kterých na ničem nezáleží. Byla by to ale zajímavá kniha?

Je tu ale druhá kritika, na kterou chci zdoluhavě reagovat. Prostě není pravda, podle mého názoru, že na žádné z textových variant vlastně příliš nezáleží. Na některých z nich hodně záleží.

V reakci na tvrzení konzervativních evangelikálů, že ani jedna důležitá křesťanská nauka není ovlivněna textovou variantou, poukazují na:

- A. Jednoduše není pravda, že se to netýká důležitých doktrín. Jako klíčový příklad: jediné místo v celém Novém zákoně, kde se výslovně učí nauce o Trojici, je pasáž, která se dostala do překladu krále Jakuba (1. Jana 5: 7–8), ale nenachází se v ohromném většina řeckých rukopisů Nového zákona. Domnívám se, že Trojice je poměrně důležitá křesťanská nauka. Typickou odpovědí na toto mé vyvrácení je, že nauku o Trojici lze nalézt jinde v Písmu, aniž bychom se odvolávali na 1. Jana 5: 7–8. Moje odpověď je, že to platí o každé jednotlivé křesťanské nauce. Podle mých zkušeností se teologové nedrží nauky, protože vycházejí pouze z jednoho verše; můžete vypustit téměř jakýkoli verš a stále najít téměř jakoukoli křesťanskou nauku někde jinde, pokud budete vypadat dost podobně. 5)
 - b. Zdá se mi jako velmi podivné kritérium významu, když řeknu, že na textových variantách nakonec nezáleží, protože neovlivňují žádnou kardinální křesťanskou doktrínu. Proč je křesťanské učení hlavním kritériem významu? Předpokládejme například, že jsme objevili rukopis Matoušova evangelia, který z nějakého důvodu postrádal kapitoly 4–13. Bylo by to významné? Mohl bych si to myslet. Ovlivnilo by to však něčí doktrínu? Vůbec ne. Nebo si vezměte ještě extrémnější příklad. Předpokládejme, že jsme se všichni zítra ráno vzbudili a zjistili jsme, že každá stopa po knihách Marka, Filipenským, Jakuba a 1. Petrova byla odstraněna z každého Nového zákona na planetě. Bylo by to významné? Bylo by to obrovské! Ovlivnilo by to nějakou křesťanskou nauku? Ani v nejmenším.
 - C. Nejdůležitější je, že na některých textových variantách záleží hluboce, kromě „kardinálních křesťanských nauk“.
- 1. Některé věci, nám pomáhají pochopit jak interpretovat celé knihy Nového zákona. Vezměte si několik variant v Lukášově evangeliu. Zaprvé, myslel si Lukáš, že když Ježíš zemřel, byl v agónii, nebo že byl klidný a měl vše pod kontrolou? Záleží zcela na tom, co si myslíte o textové variantě v Lukášovi 22: 43–44, kde Ježíš před svým zatčením údajně potil velké kapky, jako by to byla krev. Ponechte tyto verše, jak to dělají některé rukopisy, a Ježíš je zjevně v hluboké agónii. Vyjměte je a v této pasáži ani nikde jinde v Lukášově vyprávění o Umučení není agónie, jak jsme viděli dříve, když jsme si všimli, že Lukáš odstranil všechny Markovy odkazy na to, že Ježíš byl v bolestech, nejistý až do konce. Zadruhé, pochopil Lukáš, že Ježíšova smrt byla smířením za hříchy? Záleží na tom, co děláte s Lukášem 22: 19–20. Všude jinde v Lukášovi jak jsme viděli v kapitole 3, Lukáš vyloučil Markovy odkazy na Ježíšovu smrt jako odčinění. Jediný pozůstatek tohoto učení je v některých rukopisech o Večeři Páně, kde Ježíš říká, že chléb je jeho tělem, které se láme „pro vás“, a kalich je jeho krev vylitá „pro vás“. Ale v našich nejranějších a nejlepších rukopisech tato slova

chybí (hodně z v. 19 a všechny z v. 20). Zdá se, že je sem přidali písaři, aby se Lukášův pohled na Ježíšovu smrt přizpůsobil Markově a Matoušově. Řekl bych, že je to docela důležité - pokud si ale nemyslíte, že na Lukášově názoru na toto téma ve skutečnosti nezáleží.

2. Některé varianty, včetně těch, které jsem právě zmínil, jsou strašně důležité pro poznání toho, jaké tradice o Ježíši byly v oběhu mezi prvními křesťany. Měl Ježíš setkání s cizoložnou ženou a jejími žalobci, ve kterém jim řekl: „Ať ten, kdo je bez hříchu mezi vámi, jako první na ni hodí kámen,“ a ve kterém jí řekl poté, co všichni její žalobci odešli „Ani já tě neodsuzuji. Jdi a už nehřeš“? Záleží na tom, které Janovy rukopisy jste četli. Řekl Ježíš po svém vzkříšení svým učedníkům, že ti, kteří v něj věřili, budou schopni brát do rukou hady a vypít smrtící jed, aniž by jim to ublížilo? Záleží na tom, které rukopisy Marka jste četli.
3. Některé varianty jsou zásadní pro pochopení toho, co se dělo v komunitách zákoníků, kteří přepisovali texty. Některí zákoníci například vynechali Ježíšovu modlitbu vyslovenou při ukřižování: „Otče, odpusť jim, protože nevědí, co dělají“ (Lukáš 23:34). První křesťané to interpretovali jako modlitbu odpuštění pro Židy, ignorující to, co udělali. Není divu, že někteří zákoníci ve druhém a třetím století tento verš vynechali v kontextu křesťanského anti-judaismu, kdy mnoho křesťanů věřilo, že Židé přesně věděli, co dělají, a že jim Bůh v žádném případě neodpustil. Nebo jako další příklad u Pavla: zdá se, že Pavlův příkaz ženám, aby v kostelech „mlčely“ a „byly podřízené“ svým manželům, původně nebyl součástí 1. Korintským 14 (v. 34–35), ale byl přidán pozdějšími zákoníky se záměrem udržet ženy na podřízeném místě. Je to významné nebo ne?

d. Nakonec musím říci, že tomu nevěřím, když konzervativní evangelikálové říkají, že na textových variacích v Novém zákoně moc nezáleží. Pokud na tom nezáleží, proč konzervativní evangelické semináře jako Dallas Theological Seminary (v čele s jedním z mých otevřených kritiků v této oblasti) a New Orleans Baptist Theological Seminary sponzorují projekty za miliony dolarů, aby prozkoumali řecké rukopisy Nového zákona? Pokud na rozdílech v rukopisech nezáleží, proč se obtěžovat s tím je studovat? Pokud jsou zcela bezvýznamné, proč věnovat svou kariéru jejich zkoumání? Pokud jsou zcela nepodstatné, proč věnovat na jejich výzkum miliony dolarů? Zajímalo by mě, co tito lidé říkají, když hledají peníze pro své projekty: "Chtěli bychom, abyste investovali pět set tisíc dolarů, které nám pomohou studovat rukopisy Nového zákona, protože si myslíme, že to nemá žádný význam"?

Myslím, že je zcela zřejmé, že na rukopisech záleží. Záleží na tom, jak interpretujeme Nový zákon; záleží na tom, abychom věděli o historickém Ježíši; záleží nám na porozumění historii křesťanské církve po Ježíšově smrti. Ti, kteří tvrdí, že na tom nezáleží, poskytují falešnou útěchu těm, kteří by mohli být znepokojeni tím, co nám říkají historická fakta, nebo klamou sami sebe.

Zformování kánonu písem

Problém přesvědčení, že v Bibli máme právě ta slova, která byla inspirována Bohem, je však větší než skutečnost, že ne vždy víme, o jaká slova se jednalo. Existuje také problém vědět, zda knihy v našich Biblích jsou ty, které Bůh chtěl aby byla v první řadě v Písmu. Jak víme, že se do Písma dostaly jen ty správné knihy? Jak víme, že některé inspirované knihy nebyly vynechány? **6)**

Někteří moji studenti mají tendenci si myslet, že Bible prostě sestoupila z nebe v jeden den v červenci, krátce po Ježíšově smrti. Nový zákon je přece Nový zákon. Vždy byl a vždy bude. Můžete jít do jakéhokoli obchodu v kterékoli části země nebo kterékoli části západního světa a koupit si Nový zákon, a vždy se jedná o stejnou sbírku dvaceti sedmi knih, čtyř evangelíí následovaných Skutky, následovaných epištolami a končící Apokalypsou. Určitě to tak vždy bylo.

Ale vždy to tak nebylo. Právě naopak, debata o tom, které knihy mají být přijaty do Bible, byla dlouhá a tvrdá. Je těžké uvěřit, že některé církve na světě nikdy nepřijali konečné rozhodnutí; historicky vždy existovaly některé církve v některých zemích (Sýrie, Arménie, Etiopie), které mají mírně odlišné kánony Písma než ten, který máme. Ani kánon o dvaceti sedmi knihách, který všichni známe, nebyl nikdy ratifikován církevní radou jakéhokoli druhu - až do protireformační katolické rady v Tridentu v šestnáctém století, která ratifikovala také starozákonní apokryfy v reakci na rozšířené protestantské odmítání těchto knih jako nekanonických. **7)** Kupodivu se kánon, ale zdaleka ne v definitivní podobě v určitém okamžiku objevil, aniž by o tom někdo hlasoval.

Ne že by se to stalo náhodou. Kánon byl vytvořen procesem dlouhé řady debat a konfliktů, o tom které knihy by měly být přijaty. Tyto debaty byly poháněny nejen obecným pocitem, že by bylo dobré vědět, které knihy jsou směrodatné, ale ještě více velmi skutečnou a hroživou situací, které čelili první křesťané. V prvních stoletích církve se mnoho křesťanských skupin hlásilo k široké škále teologických a církevních názorů. Tyto různé skupiny se navzájem střetávaly ohledně některých nejzásadnějších otázek: Kolik je tu bohů? Byl Ježíš člověk? Byl božský? Je hmotný svět ve své podstatě dobrý nebo zlý? Přichází spása do lidského těla nebo k ní dochází až díky úniku z těla? Má Ježíšova smrt něco společného se spasením?

Problém ve vývoji kánonu Písma spočíval v tom, že každá konkurenční skupina křesťanů - každá z nich trvala na tom, že má pravdu, každá se snažila získat obrácené - měla posvátné knihy, které autorizovaly jejich úhly pohledu. A většina z těchto knih tvrdila, že je napsal některý apoštol. Kdo měl pravdu? Kánon, který vzešel z těchto debat, představoval knihy preferované skupinou, která nakonec zvítězila. Nestalo se to přes noc. Ve skutečnosti to trvalo staletí.

Divoká rozmanitost raně křesťanské církve

Abychom dali proces kanonizace do správného kontextu, potřebujeme něco vědět o divoké rozmanitosti v raně křesťanských hnutích během prvních století. Možná si myslíte, že od začátku bylo křesťanství vždy v zásadě jednotné: náboženství pocházející od Ježíše,

jak ho interpretoval Pavel, které prošlo středověkem až do současnosti. Ale věci nebyly vůbec tak jednoduché. Asi sto padesát let po Ježíšově smrti najdeme širokou škálu různých křesťanských skupin, které tvrdí, že představují názory Ježíše a jeho učedníků, ale mají zcela odlišné názory, mnohem odlišnější než cokoli jiného, co se dostalo do Nového zákona.

Které skupiny to byli?

Ebionité

Ebionité byla skupina křesťanů, kteří byli obrácenými Židy a kteří trvali na zachování jejich židovství a na dodržování zákonů, které Bůh dal Mojžíšovi, jak je uvedeno v hebrejské Bibli, a přitom věřili, že Ježíš je Mesiáš, který byl od Boha poslán k záchraně světa. Nevíme, odkud pochází jejich jméno. Většina vědců si myslí, že to pochází z hebrejského slova ebyon, což znamená „chudí“. Je možné, že tito křesťané následovali Ježíšův příkaz vzdát se všeho kvůli evangeliu a dobrovolnou chudobu přijali jako součást své náboženské oddanosti, podobně jako první Ježíšovi následovníci, jak je popsáno v knize Skutky (Skutky 2: 44– 45; 4:32).

Někteří vědci si mysleli, že Ebionité mohli mít názory velmi podobné názorům prvních Ježíšových následovníků, jako byl jeho bratr Jakub nebo jeho učedník Petr, oba vůdci jeruzalémské církve v letech po Ježíšově smrti. Zdá se, že se zejména Jakub držel trvalé oddanosti židovského zákona pro všechny Ježíšovy následovníky. Jeho názor, a evidentně později názor Ebionitů, byl, že Ježíš byl židovský Mesiáš poslaný od židovského Boha k židovskému národu v souladu s židovským zákonem. Proto každý, kdo chtěl následovat Ježíše, musel být Žid. Pokud se pohan obrátil k víře, musel být obřezán, protože obřízka vždy byla požadavkem pro muže, aby se stal následovníkem Boha Izraele, jak sám Bůh požadoval v zákoně (Genesis 17: 10–14) .

Nakonec přišel apoštol Pavel a trval na opaku, že Ježíšův Bůh byl Bohem všech lidí a že pohané se nemuseli stát Židy, aby mohli následovat Ježíše. Pro Pavla to, co vyžadoval zákon, nemohlo dát člověku správné postavení u Boha, a snaha dodržovat zákon byla zbytečná, pokud jde o záchranu. Pavel nakonec s tímto argumentem vyhrál, ale po staletí s ním nesouhlasili někteří křesťané, včetně Ebionitů. Nepovažovali Pavla za velkého apoštola víry; byl to on, kdo se zmýlil v základech víry.

Ebionité byli přísní židovští monoteisté. Jako takoví si nemysleli, že sám Ježíš je božský. Bůh mohl být jen jeden. Místo toho byl Ježíš člověkem, kterého Bůh ustanovil za Mesiáše. Nenarodil se z panny: jeho rodiči byli Josef a Marie a byl to velmi spravedlivý muž, kterého si Bůh adoptoval jako svého syna a kterému dal za úkol zemřít na kříži, aby odčinil hříchy ostatních .

Možná by vás zajímalo, proč Ebionité nečetli Nový zákon, aby viděli, že Ježíš se narodil z panny, že byl sám božský, že zrušil židovský zákon a že ho Pavel správně zvěstoval. Nemohli číst Nový zákon, protože Nový zákon dosud nebyl. Ebionité měli spolu s hebrejskou Bibli své vlastní posvátné knihy, které hlásaly jejich úhel pohledu, včetně evangelia, které velmi připomínalo naše Matoušovo evangelium (nejvíce „židovské“ z našich evangelií), ale bylo bez prvních dvou kapitol , které vyprávějí o panenském narození.

Marcionité

Na opačném konci teologického spektra byli Marcionité, následovníci Marciona, slavného kazatele-teologa druhého století z Malé Asie, který strávil několik let v Římě, než byl vyloučen z církve a vrátil se do Malé Asie, kde založil mnoho kostelů v mnoha městech.

Na rozdíl od Ebionitů Marcion chápal Pavla jako velkého hrdinu víry, jediného apoštola, který skutečně pochopil Ježíše a jeho vztah k židovskému zákonu. Jak jsme viděli, Pavel rozlišoval mezi zákonem daným Mojžíšem, který nemohl přinést spásu, a Ježíšovým evangeliem, které mohlo. Marcion si myslel, že tento rozdíl je absolutní: židovský zákon a Ježíšovo evangelium spolu neměly nic společného. Zákon byl jedna věc (pro Židy), evangelium druhá (pro křesťany).

Marcion napsal knihu nazvanou Antitézy (doslovně „Protikladná prohlášení“), která ukázala absolutní dichotomii mezi Bohem Starého zákona a Bohem Ježíše. Bůh Starého zákona byl hněvivý, pomstychtivý Bůh soudu; Bůh Ježíše byl milujícím a milosrdným Bohem spásy. Jak odlišní byli tito dva bohové? Marcion vyvodil logický závěr: byli to dva různé bohové.

Bůh Starého zákona stvořil tento svět, vybral si Izrael za svůj lid, dal jim svůj zákon a poté je i všechny ostatní odsoudil k věčnému trestu, když ho neposlechli. Bůh Ježíše neměl nic společného s tímto stvořením, Izraelem nebo zákonem, a přišel na tento svět, aby zachránil lidi před hněvem starozákonního Boha. Udělal to tím, že nechal Ježíše zemřít na kříži, aby vzal na sebe Boží hněv. Ti, kdo věří v Ježíše, mohou proto uniknout ze spárů pomstychtivého boha Židů.

Při této interpretaci Ježíš nebyl a nemohl být člověkem. Tím by se stal fyzickým, byl by součástí fyzického stvoření, tvorem od stvořitele Boha. Podle Marciona se Ježíš pouze zdál být člověkem, ale ve skutečnosti to byla božská bytost, čistá a jednoduchá. Marcionovi odpůrci nazvali tento pohled na Krista „doketismem“ z řeckého slova dokeo („zdát se, objevit se“). Ježíš se zjevil v podobě lidského těla, jak říká Pavel (Římanům 8: 3); ve skutečnosti se ale nestal tělem.

Následkem toho podle Marciona neměli být následovníci Ježíše v žádné formě spojování se Židy nebo judaismem. Měli být následovníky Ježíše a Pavla, jediného apoštola, který rozuměl Ježíši.

Marcion měl svůj vlastní seznam posvátných knih, ale zjevně ne těch od Ebionitů. Jeho kánon sestával z deseti Pavlových dopisů, které znal (všech našich je třináct, kromě Pastoračních listů), a z formy Lukášova evangelia. Všechny tyto knihy jsou však problematické, pokud jde o podporu, kterou nabízejí Marcionovým názorům, protože citují Starý zákon (kniha „jiného“ Boha) a zdá se, že předpokládají, že Stvoření bylo vytvořeno pravým Bohem. Marcion věřil, že všechny tyto knihy byly změněny zákoníky, kteří je kopírovali a kteří nechápali pravdu evangelia. A tak Marcion vytvořil vlastní verzi svých

jedenácti knih Písma (do svého kánonu samozřejmě nezahrnul Starý zákon), zkrácenou verzi, která eliminovala písařské změny, které spojovaly Ježíše s Bohem stvořitelem.

Různé skupiny gnostiků

Učenci diskutují o tom, zda křesťané zvaní gnostici tvoří jednu skupinu nebo skupinu zhruba podobných skupin, nebo řadu skupin, které nemají mnoho společného. Nebudu se zde zabývat všemi vědeckými debatami, ale jednoduše naznačím, že si myslím, že existovalo několik skupin gnostiků, kteří měli společné některé základní teologické názory, a že je heuristicky užitečné uvažovat o těchto skupinách společně jako o „gnostických.“ (Samozřejmě mezi nimi také existovaly rozdíly, jinak by to nebyly samostatné skupiny.) **8)**

Nazývají se gnostické, z řeckého slova gnóza „poznání“, protože tvrdily, že poznání, nikoli víra, bylo nezbytné pro záchranu. Ale znalost čeho? Znalosti o tom, jak tento svět vznikl, a co je ještě důležitější, o tom, kdo ve skutečnosti jste. Konkrétně musíte vědět, kdo jste, odkud jste přišli, jak jste se sem dostali a jak se můžete vrátit.

Předpokladem různých gnostických skupin bylo, že někteří z nás nepocházejí odtud, na této Zemi a nepatří sem. Pocházíme z jiné říše, nebeského místa, a jsme uvězněni ve zlých omezeních našich těl. Musíme se naučit, jak z nich uniknout, a k tomu potřebujeme tajné znalosti (gnóza).

Gnostici věřili, že tento svět není stvořen jediným pravým Bohem. Místo toho je v nebeské říši mnoho božských bytostí, i když všechny byly vytvořeny z nejvyššího božství a tento svět byl dodatečným nápadem, stvořením nižších, podřadných a nevědomých božstev. Jeho vytvoření bylo jakousi kosmickou katastrofou, jako výsledek katastrofy, která se stala v božské říši. Částečně byl svět vytvořen proto, aby poskytoval místo uvěznění božským prvkům. Někteří z nás mají v sobě tyto božské jiskry. Abychom unikli a vrátili se do našeho nebeského domova, musíme se dozvědět pravdu o tomto světě a o světě nahoře a o naší skutečné identitě.

Co to má společného s tím, že jsme následovníci Ježíše? V křesťanských gnostických systémech (existovaly také nekřesťanské odrůdy) je Ježíš božská bytost, která sestoupila z božské říše, aby sdělila tajné poznání o spáse duchům, kteří zde byli uvězněni. Tato znalost zahrnuje popis toho, jak samotná božská říše vznikla, jak vzniklo katastrofické hmotné stvoření a jak se zde božské prvky dokázaly zachytit. Bez Ježíše bychom toto poznání nemohli mít. Je opravdu zachráncem našich duší.

Ježíš samozřejmě nemohl být uvězněným duchem. Někteří gnostici souhlasili s Marcionem, že Ježíš je božská bytost, která se jeví jen jako člověk. Přišel na Zemi, aby sdělil své tajné učení. Většina gnostiků si však myslela něco jiného; podle nich byl Ježíš lidskou bytostí, která byla dočasně obývána božskou bytostí, Kristem, pro svou veřejnou službu mezi dobou jeho křtu - když do něj vstoupil Kristus v podobě holubice - a časem před jeho smrtí. Proto Ježíš na kříži zvolal: „Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil?“ Tehdy božský Kristus nechal Ježíše zemřít osamocенého. Ale vzkřísil Ježíše z mrtvých, a on poté

pokračoval v předávání svých tajných učení svým blízkým učedníkům, než vystoupil zpět do nebeské říše.

To nemusí znít jako křesťanství, o kterém jste se dozvěděli v Nedělní škole, ale bylo to velmi populární v mnoha oblastech rané církve. Spasení nepřicházelo vírou v Ježíšovu smrt a vzkříšení, ale pochopením tajného učení, které zjevil. Vzhledem k tomu, že učení bylo tajné, nebyla veřejná výuka, kterou Ježíš předal, jeho skutečným poselstvím, nebo byla alespoň důkladně zakódována, aby ji mohli plně pochopit pouze zasvěcenci, ti, kteří mají uvnitř božskou jiskru. Jeho skutečná zpráva přišla v soukromých zjeveních, která dal svým nejbližším následovníkům. Mnoho z gnostických knih odhaluje toto božské poznání.

Máme štěstí, že řada těchto knih se objevila v moderní době, zvláště když v roce 1945 byla v poušti Egypta poblíž města Nag Hammadi objevena knihovna gnostických spisů, běžně nazývaných gnostická evangelia. Jejich křesťanství je zcela nepodobné ničemu, o čem byla většina z nás vyučována, nebo kdy předtím dokonce slyšela. A důvod je zřejmý: gnostici byli poraženi v boji o to, která bude ta „pravá“, oficiální forma křesťanství pro všechny potomky.

Proto-ortodoxní křesťané

Nakonec v boji o získání obrácených zvítězila pouze jedna skupina křesťanů. Jejich vítězství bylo pravděpodobně zpečetěno někdy ve třetím století. Když římský císař Konstantin počátkem čtvrtého století konvertoval ke křesťanství, konvertoval k této vítězné formě víry. Když se křesťanství později stalo oficiálním náboženstvím říše, asi padesát let po Konstantinovi, byla tato forma přijata téměř všemi - samozřejmě se spoustou variací. Alternativních názorů bylo vždy spousta.

Jakmile tato forma křesťanství zvítězila v bitvách, prohlásila nejen, že má pravdu, ale že měla pravdu po celou dobu. Odborný termín pro „správný názor“ je „ortodoxie“ (v řečtině znamená orthos „správný“; doxa znamená „názor“). „Ortodoxní“ křesťané, tj. Ti, kteří boj vyhráli, označili všechny protichůdné pohledy za hereze z řeckého slova pro „volba“. Kacíři jsou lidé, kteří se rozhodnou věřit nesprávné víře, neortodoxní víře.

Jak bychom mohli nazvat skupinu křesťanů, kteří se drželi názorů, které nakonec zvítězily, než bylo toto vítězství zpečetěno? Obvykle jim říkám „protoortodoxní“, jako duchovním předkům těch, jejichž názory se později staly ortodoxními.

Proto-ortodoxní jsou křesťané druhého a třetího století, o kterých jsme nejlépe informováni, protože to byly jejich spisy, nikoliv spisy jejich oponentů, které byly zachovány pro potomky. To zahrnuje takové autory jako Justin Martyr, Irenaeus, Tertullianus, Hippolytus, Klement Alexandrijský a Origen - postavy dnes dobře známé studentům raného křesťanství. Tito autoři byli zodpovědní za formování názorů, které se nakonec staly ortodoxními. Učinili tak v nemalé míře tím, že argumentovali proti všem protikladným stranám najednou, což vedlo k určitým druhům paradoxních potvrzení. Například souhlasili s Ebionity, že Ježíš je plně člověk, ale nesouhlasili s nimi, když popřeli, že je Bůh. Souhlasili s Marcionity, že Ježíš je plně božský, ale nesouhlasili s nimi, když popřeli, že je člověk. Jak by

to mohli ortodoxní mít oběma způsoby? Tím, že Ježíš byl obě věci najednou, Bůh a člověk. To se stalo ortodoxním pohledem.

Hlavní ortodoxní doktríny jsou ty, které se nakonec dostaly do křesťanských vyznání: existuje jeden Bůh, on je stvořitelem všeho, co existuje; Stvoření je tedy ze své podstaty dobré, i když je vadné kvůli hříchu. Ježíš, jeho syn, je lidský i božský a není dvě bytosti (jak to říkali gnostici), ale jedna; přinesl spásu ne skrze tajné poznání, ale prolitím své skutečné krve.

Stejně jako všichni jejich oponenti měli i pravověrní řadu knih, které považovali za posvátné autority a které považovali za autorizaci jejich konkrétních perspektiv. Některé z těchto knih se nakonec dostaly do kánonu. Hlavní debaty v proto-ortodoxních kruzích se týkaly toho, které z proto-ortodoxních knih přijmout, ale všichni proto-ortodoxní souhlasili, že žádná z kacířských knih nemohla být napsána žádným z apoštolů, a proto neměla být zahrnuta do kánonu Písma.

NĚKTERÉ NEKANONICKÉ SPISY

Všechny křesťanské skupiny měly knihy, které byly považovány za posvátné Písmo. Většina knih, které jedna nebo druhá skupina uctívala se nedochovala, ale desítky přežily nebo byly znovuobjeveny v moderní době. Zde je výběr vzorků literatury, která byla uctívána v prvních stoletích církve, ale která se nedostala do kánonu.

Evangelium Ebionitů

Existovala zřejmě více než jedna křesťanská skupina zvaná Ebionite. Zachovala se nám tři evangelia, která se zdají být používána různými ebionitskými skupinami. Jedním z nich je zkrácená verze Matoušova evangelia zmíněná dříve. Další je známé jednoduše jako evangelium Ebionitů. Již se nedochovalo kompletní, ale víme o něm prostřednictvím citací lovce herezí ze 4. století Ephiphaniuse. To, co nám říká, je docela zajímavé. Tato skupina Ebionitů zjevně věřila, že Ježíš je dokonalou obětí za hříchy, což znamená, že židovské oběti v chrámu již nejsou zapotřebí. A tak to byli Židé, kteří už nevěřili v židovské oběti; zachovali však ostatní aspekty zákona.

Ve starověku byl člověk jediný, kdo jedl maso, když bylo zvíře rituálně zabito knězem jako oběť bohům nebo Bohu. Jelikož tato konkrétní skupina Ebionitů již nevěřila v oběti, stali se z principu vegetariány. Tato volba jídla se odráží ve způsobu, jakým vyprávěli svou evangelijní tradici. Například když se učedníci ptají Ježíše, kde pro něj mají připravit velikonoční jídlo, v tomto evangeliu jim odpoví: „Nechci s vámi jíst maso tohoto beránka.“ Ještě zajímavější je, že v tomto evangeliu se zjevně změnila strava i Jana Křtitele. V kánonických evangeliích se říká, že se živil kobyilkami a divokým medem. Změnou jednoho písmene v řeckém slově „kobyłka“ (což je koneckonců maso) prohlásili, že Jan jedl palačinky a divoký med - což je pro některé z nás mnohem lepší volba, jak si možná myslíte.

Koptské Tomášovo evangelium

Ze všech archeologických objevů nekanonických textů v moderní době není žádné důležitější než Tomášovo evangelium, které se nachází mezi gnostickými evangelií z Nag Hammadi. Stejně jako ostatní knihy nalezené ze stejné doby je napsána v koptštině, staroegyptském jazyce. **9)** Je významná jak pro svůj neobvyklý charakter, tak pro svou relativní starověkost: je jedno z prvních nekanonických evangelií, která byla dosud objevena, a pravděpodobně pochází z období několika desetiletí po Janově evangeliu.

Na rozdíl od evangelií Nového zákona, které vyprávějí Ježíšova slova a skutky až do jeho smrti a vzkříšení, obsahuje Tomášovo evangelium pouze skupinu Ježíšových výroků. Evangelium celkem představuje 114 diskrétních výroků. Většina z nich je představena slovy „A Ježíš řekl ...“ Mnoho z těchto výroků je podobných učením Ježíše v evangeliích Nového zákona. Například zde najdeme podobenství o hořčičném semínku a rčení o slepém, který slepého vede, v mírně odlišné podobě. Ale přibližně polovina výroků, v závislosti na tom, jak je počítáte, je rozdílných od kanonických spisů. Většina z těchto jedinečných výroků zní bizarně pro lidi odchované na základě biblických zpráv o Ježíšově učením. Například zde je líčeno, že řekl: „A mrtví nežijí a živí nezemřou. Ve dnech kdy jste jedli mrtvého, činili jste jej živým. Pokud byste se octli ve světle, co učiníte? Ve dni, kdy jste jedním, stali jste se dvěma. Jestliže se stanete dvěma, co učiníte?“ (výrok 11).

Co máme udělat s neobvyklými výroky Tomášova evangelia? Za posledních deset nebo patnáct let se vedly právě o tomto bodě vědecké diskuse, přičemž někteří vědci si mysleli, že tyto výroky mají největší smysl, pokud jsou umístěny do myšlenkového světa nějaké formy raně křesťanského gnosticismu, a jiní tvrdí, že nejsou vůbec gnostické. Sám zastávám dřívější názor. Tyto výroky nepodporují gnostický mýtus, ale to neznamená, že nejsou nejlépe chápány gnosticky, stejně jako mnoho marxistických spisů nestanoví principy marxismu. Gnostický rámec hodně vysvětluje toto evangelium. **10)**

V něm Ježíš naznačuje, že jeho posluchači mají božskou jiskru, která má nebeský původ. Tento svět, ve kterém žijeme, je žumpou utrpení, kterou nazývá mrtvolou. Vnitřní bytost člověka (světlo uvnitř) tragicky upadla do tohoto hmotného světa a byla zde uvězněna (potopena v „chudobě“), a v tomto stavu zapomněla na svůj původ (stala se „opilou“). Je třeba ji znovu probudit poznáváním pravdy jak o tomto světě, tak o jejím nebeském původu. Ježíš je ten, kdo sděluje tuto pravdu. Jakmile se duch uvnitř dozví pravdu, svlékne toto hmotné tělo (symbolizované jako svléknuté šaty) a unikne z tohoto světa a vrátí se do božské říše, odkud přišel. **11)**

Nejvýraznějším rysem koptského Tomáše je, že nevypráví o Ježíšově smrti a vzkříšení. Spasení nepřichází vírou v Ježíšovu smrt, ale díky porozumění jeho tajnému učením: „Kdo našel výklad těchto výroků, nezakusí smrt“ (výrok 1).

Skutky Thekly

Podle proto-ortodoxního teologa a obhájce Tertulliana byl vůdce církve, který padělal Skutky Thekly, při činu chycen a tvrdě disciplinován tím, že byl odvolán z funkce autority.

Nezdá se, že by tento nešťastný výsledek měl velký vliv na úspěch jeho snažení. Příběhy o Thekle byli dále v oběhu dlouho poté, co byla kniha poprvé vydána, někdy ve druhé polovině druhého století. Po celá staletí byla Thekla pojmem v celém křesťanském světě a na některých místech soupeřila se samotnou Nejsvětější Pannou Marií jako nejuznávanější světicí.

Ale padělatel nevymýšlel své příběhy z ničeho. Evidentně čerpal z ústních tradic, které byli v oběhu a týkaly se apoštola Pavla a jeho nejslavnější obrácené ženy. Skutky Thekly vyprávějí historii jejich seznámení.

O Thekle se říká, že byla bohatá mladá žena z vyšší třídy, která se zasnoubila s jedním z předních mužů ve městě. Thekla žila hned vedle domu, kde se setkávali křesťané, a když Pavel přišel do města, káže tam, kázání, které Thekla slyší nahoře v jejím okně. Sedí tam okouzlena celé dny. Při té příležitosti káže Pavel evangelium o sexuálním odříkání: lidé by měli zůstat v celibátu a zdědí tak Boží království.

Thekla je touto zprávou přesvědčena, aby se obrátila, k velkému zděšení svého snoubence, který očekával dlouhý a šťastný společný život. Přeruší zasnoubení a stane se následovnicí Pavla, což vede k řadě velmi zvláštních a zajímavých epizod, ve kterých Thekle hrozí mučednictví, kterému unikne jen díky nadpřirozenému Božímu zásahu.

Možná nejpamátelnější událost nastane, když je uvržena mezi divoká zvířata kvůli přijetí křesťanské víry; v zoufalství, aby byla pokřtěna před jejím konečným zánikem (Pavel ji dal pokřtít), skočí do kádě „lidužravých tuleňů“ a křtí se ve jménu Ježíše. Bůh seslal blesk, který zabil tuleň, ona unikla a zažívá další dobrodružství.

Skutky Thekly se nyní nachází ve sbírce tradic o Pavlových misijních eskapádách známých obecně jako Skutky Pavla.

Třetí Korintským

Ve Skutcích Pavla jsou také dva nekánonické dopisy, jeden napsaný apoštolem pro jeho obrácené v Korintu a druhý je jejich napsaná odpověď. Tato korespondence se nazývá 3 Korintským, aby se odlišila od 1 a 2 Korintským v Novém zákoně.

V dopise Korintským, se uvádí, že do města dorazili dva křesťanští učitelé, Šimon a Cleobius, kteří učili, že Bůh není stvořitelem světa, že židovští proroci nejsou od Boha, že Ježíš nepřišel v těle a že tělo věřících nebude vzkříšeno při vzkříšení. (Zdá se, že tato nauka odráží nějaký druh gnostického úhlu pohledu.) Co si o takovém učení mysleli Korintští?

Pavel reaguje tím, že tyto kacířské názory, jeden po druhém vyvrací, a poukazuje na to že neodpovídají pravdě evangelia. Zdůrazňuje, že hmotný svět je skutečně Stvořením jediného Boha, který mluvil skrze proroky a nyní poslal Ježíše na svět v těle „aby osvobodil celé tělo skrze své tělo a mohl nás vzkřísit z mrtvých jako tělesné bytosti.“

Toto je protoortodoxní, antignostická produkce. Většina křesťanů na Západě to neví, ale v jiných částech světa měla korespondence pozoruhodné přijetí. V Arménii a částech Sýrie byla přijata jako kánonické Písmo, i když, jak je dobře známo vědcům, byla napsána nejméně sto let po Pavlově smrti.

Barnabášův dopis

Podle Pavla i knihy Skutků byl jedním z jeho blízkých apoštolských společníků muž jménem Barnabáš, o kterém máme jen skrovné informace. Asi sedmdesát let poté, co Pavel i Barnabáš zemřeli, napsal nějaký anonymní autor „dopis“ - vlastně spíše teologické pojednání - který se nakonec přisuzoval Barnabášovi, a to bezpochyby za účelem podpory jeho příběhu mezi křesťanskými čtenáři. Někteří protoortodoxní křesťané docela naléhali na to, aby kniha patřila do kánonu Písma, a nachází se mezi novozákonními spisy v našem nejranějším úplném rukopisu Nového zákona, známém jako Codex Sinaiticus, který se datuje do poloviny čtvrtého století.

Křesťané moderní doby by mohli vyjádřit určitou úlevu, že Barnabáš nebyl nakonec zahrnut do knih posvátného kánonu. Ještě více než knihy, které se dostaly do Nového zákona, je tento dopis ve svých názorech jedovatě a nestydatě protižidovský. Ve skutečnosti jde převážně o diskusi o židovském náboženství a židovském Písmu.

Jeho hlavním tématem je, že Židé nejsou Božím lidem, protože odmítli smlouvu, kterou Bůh uzavřel s Mojžíšem na hoře Sinaj, protože dole vyráběli a uctívali zlaté tele. V důsledku toho je Bůh zavrhl. Zákony, které dal Mojžíšovi, byly nesprávně interpretovány židovským lidem, který vůbec nebyl smluvním lidem. A oni je stále mylně interpretují, protože si myslí, že zákony dané Mojžíšovi měly být brány doslovně. Byly to vlastně symbolické zákony, které měly lid nasměrovat, jak mají žít. Například zákaz jíst vepřové maso neznamenal, že člověk nemá jíst žádné vepřové maso; ve skutečnosti to znamenalo že nemají žít jako prasata. Podle Barnabáše tyto zákony navíc ukazují na Ježíše, jehož následovníci jsou pravým Božím lidem.

Stručně řečeno, říká Barnabáš, Starý zákon není židovská kniha. Je to křesťanská kniha. A smlouva, kterou Bůh uzavřel s židovskými předky, není smlouvou s Židy. Je to smlouva pro Ježíšovy následovníky.

Apokalypsa Petra

Další knihou považovanou v některých protoortodoxních kruzích za kanonickou byla Petrova apokalypsa (nebo Zjevení). Tuto knihu nelze nalézt v žádném z dochovaných rukopisů Nového zákona, ale v několika raných církevních spisech je zmíněna jako patřící nebo potenciálně náležející do kánonu. Ať už má kanonický status jakýkoli, jedná se o zajímavé vyprávění, první dochovanou zprávu z raného křesťanství o tom, že někdo byl na prohlídce nebe a pekla s průvodcem.

Většina z nás je obeznámena s tímto motivem z Danteho Božské komedie. Dante si však tento nápad nevymyslel; měl spoustu předchůdců a pokud víme z písemných zmínek, Petrova apokalypsa byla první.

Zpráva začíná tím, že Ježíš mluví se svými učedníky na Olivové hoře a diskutuje s nimi o tom, co se stane na konci všeho (Marek 13; Matouš 24–25). Petr se ptá Ježíše na posmrtný život a Ježíš mu to všechno vysvětluje. V tomto okamžiku není zcela jasné, zda je Ježíšovo vysvětlení tak grafické, že si Petr dokáže představit, to co popisuje, nebo zda ho Ježíš vezme na skutečnou cestu. Čtenář však prochází s živým popisem jak říší blahoslavených v nebi, tak říší zatracených v pekle.

Zdaleka nejzajímavější částí prohlídky je popis pekla. Je trochu obtížné popsat extázi požehnaných: jsou koneckonců nesmírně šťastní a dá se o nich říci tedy jen tolik. Na druhou stranu je docela snadné popustit svou představivost, když zobrazujete různé muka zatracených. A tato kniha když už nic, tak je v tom velmi nápaditá.

Ti, kdo jsou věčně mučeni, jsou přiměřeně potrestáni za hříchy, kterého se během života nejčastěji dopustili. Obvyklí lháři jsou pověšeni za své jazyky nad věčné plameny; ženy, které si splétaly vlasy, aby se staly přitažlivými pro muže, aby je sváděly, visí za vlasy nad ohněm; muži, kteří podlehli svým svodům, jsou pověšeni ... za jinou část těla. Jak se dalo očekávat, muži volají: „Nevěděli jsme, že bychom měli přijít do věčného trápení!“

A tak dále. Smysl příběhu je zcela jasný: každý, kdo se chce těšit z nebeských požehnání a uniknout pekelným mukům, musí žít řádný, morální a čestný život. Jinak plameny pekla čekají.

Koptská apokalypsa Petra

Existuje i další Petrova apokalypsa, která rozhodně není protoortodoxní. Spíše jde o gnostický text, který byl objeven spolu s Tomášovým evangeliem v Nag Hammadi a který poskytuje první pohled na Ježíšovo ukřižování. Pro ty, kdo znají zprávu z Nového zákona, bude se jim tento příběh zdát opravdu bizarní.

Poté, co Petr obdrží od Ježíše tajné zjevení, má vizi, které nerozumí. Stojí na kopci a mluví s Ježíšem, když náhle uvidí Ježíše dole, jak je zatčen a poté ukřižován. Ještě zvláštnější je, že také vidí postavu nad křížem, která je šťastná a smějící se. Ptá se Ježíše, který stojí vedle něj, na to, co vidí, a Ježíš mu to vysvětluje. Ten, kterého vojáci ukřižují, je pouze jeho vnější skořápka; ten nad křížem je jeho pravé já, duchovní bytost, která nemůže trpět.

Tento podivný obraz úzce souvisí s gnostickým chápáním Krista vysvětleným dříve, ve kterém byl muž Ježíš dočasně obýván božským Kristem. Zde se Kristus směje právě proto, že lidé, kteří ho ukřižovali, nechápou, co dělají. Jednoduše zabíjejí tělo, hliněnou nádobu, kterou obývala božská bytost, ale nemohou mu ublížit, skutečnému Kristu. Je nehmotný a především bez bolesti a utrpení. A považuje nevědomost svých nepřátel za humornou.

Není žádným překvapením, že takový text neměl šanci dostat se do proto-ortodoxního kánonu, protože ukazuje pohled na Krista, který proto-ortodoxní rázně odsuzovali jako kacířský.

ROZPRÁVY VEDOUCÍ K USTAVENÍ KÁNONU

Byla tu spousta dalších knih, které jedna nebo druhá skupina považovala za posvátné, o kterých jsem zde nemohl diskutovat. Některé byli protoortodoxní, jiné ne: evangelia údajně podle nebo ztělesňující perspektivu Ježíšova bratra Jakuba, jeho žáka Filipa, Marie Magdalény, Jidáše Iškariotského a mnoha dalších. Existovaly knihy Skutků, které popisují misionářské snahy Jana, Ondřeje, Petra, Tomáše a dalších. Byly tu údajně dopisy od Pavla křesťanům z Laodiceje a korespondence s římským filozofem Senekou; dopisy údajně od Petra a Jakuba; dopisy jednoho z prvních římských biskupů Klementa; Apokalypsy a tajná

odhalení Pavla, Jana, Jakuba a římského křesťana jménem Hermas. Ale ty, o kterých jsem hovořil, vám mohou přinejmenším poskytnout představu o tom, o čem se psalo, a co se četlo.

Případ Petrova evangelia

Když se všechny tyto knihy šířily, mnoho z nich představovalo velmi širokou škálu teologických hledisek, jak postupovali protoortodoxní křesťané při rozhodování, které z nich zahrnout do svého kánonu Písma? Poučnou anekdotu o tom vyprávěl historik z čtvrtého století Eusebius, takzvaný otec církevních dějin. Eusebius vyprávěl příběh o biskupovi z druhého století jménem Serapion a jeho setkání s evangeliem, které údajně nenapsal nikdo jiný než Ježíšova pravá ruka, Šimon Petr.

Serapion byl biskupem velké církve v Antiochii v Sýrii. V rámci svých úředních povinností občas projížděl městy a vesnicemi pod jeho jurisdikcí. Podle Eusebia se Serapion při jedné příležitosti setkal s křesťanským kostelem ve vesnici Rhossus, a tam se dozvěděl, že mezi křesťany došlo k určitým sporům ohledně Petrova evangelia. Serapion bez přečtení této knihy sám usoudil, že pokud Petr napsal evangelium, musí být tento spis přijatelným, a tak řekl členům církve, aby si ho přečetli.

Když se vrátil domů do Antiochie, přišli někteří informátoři, aby mu řekli, že se jedná o kacírskou knihu, kterou používají doketičtí křesťané - křesťané, kteří stejně jako Marcion a někteří gnostici popírají, že je Ježíš plně člověk, ale byl jím jen zdánlivě. Serapion získal kopii této knihy, aby prozkoumal její učení. Podle jeho názoru byla většina knihy ve svých pohledech ortodoxní, ale byly tam některé pasáže, které byly diskutabilní a byly náchylné k doketistické interpretaci.

Napsal tedy dopis církvi, ve kterém podrobně popsal problémy s knihou a závěrům ke kterým dospěl, že s ohledem na její pochybné pasáže to vlastně nemohl napsat Petr. Zakázal proto církvi, aby ji nadále používala.

Eusebius vypráví tento příběh a přitom cituje části Serapionova dopisu. Bohužel necituje pasáže, které Serapion citoval z evangelia, díky nimž vypadalo potenciálně kacírsky. To je skutečná škoda, protože v moderní době se objevila fragmentární kopie evangelia, které údajně napsal Petr, a které vypadá velmi podobně jako evangelium, o kterém hovořil Serapion. Ale protože Eusebius nezmiňuje žádný citát z knihy, nemůžeme s jistotou vědět, zda se jedná o stejnou knihu nebo ne.

K modernímu objevu došlo v zimě 1868–69, kdy francouzský archeologický tým kopal na starověkém hřbitově v egyptském Akhmimu. Odkryli hrobku osoby, kterou považovali za mnicha, který byl pohřben s knihou. Kniha obsahovala šedesát šest stránek, na nichž byly přepsány části čtyř textů - byla to malá antologie. Jedním z textů byla řecká kopie Petrovy ortodoxní apokalypsy, ale nejsenzačnějším textem bylo evangelium napsané v první osobě, údajně Šimonem Petrem.

Z textu jsou dochovány bohužel jen fragmenty. Začíná uprostřed věty, v souvislosti s Ježíšovým procesem před Pilátem Pontským, a končí v polovině věty, v příběhu, který se jeví jako zpráva o tom, že se Ježíš zjevil svým učedníkům po svém vzkříšení. Mezi těmito dvěma dílčími větami je vyprávění o Ježíšově soudu, odsouzení, smrti a vzkříšení.

Zpráva je v mnoha ohledech jako evangelium z Nového zákona. Ale stejně jako se všechna evangelia navzájem liší, tak se i tento spis liší od každého z nich. Zaprvé, židovští vůdci a židovští lidé jsou zde zobrazováni mnohem negativněji než dokonce v kánonických spisech. Je to židovský král Herodes, nikoli římský guvernér Pilát, který odsuzuje Ježíše k smrti. Židovští vůdci jsou zcela vinni jeho popravou. Židé si uvědomují, že jsou nyní pod Božím soudem, že ve skutečnosti by jejich město Jeruzalém mohlo být nyní zničeno soudem (později křesťané interpretovali zničení Jeruzaléma v roce 70 n. L. jako Boží trest za smrt Mesiáše).

Pravděpodobně nejnapadnějším rysem spisu je, že nám poskytuje příběh o vzkříšení. Čtyři novozákonní evangelia naznačují, že Ježíš byl pohřben a třetího dne pak ženy našly hrob prázdný, ale neexistuje žádný záznam o tom, jak Ježíš z hrobky vyšel. Toto evangelium však tuto událost vypráví - a je to docela úžasná zpráva. Uprostřed noci sestoupí z nebe dva andělé a kámen se sám odvaluje od hrobky. Andělé vstupují a poté vycházejí s hlavami sahajícími až k nebi, podpírají třetí postavu. Je to zjevně Ježíš, jehož hlava sahá až k nebi. Za nimi z hrobky vychází kříž. Z nebe přichází hlas, který se ptá, zda bylo kázáno evangelium těm, „kteří spí“ (mrtvím). A kříž odpoví: "Ano!"

Obří Ježíš a chodící mluvící kříž. Je těžké uvěřit, že toto evangelium bylo někdy ztraceno. Je to ten spis, o kterém hovoří Serapion? Většina vědců dospěla k závěru, že ano. Je to evangelium údajně od Petra. Je z velké části teologicky přijatelné, tedy v pravověrném smyslu, ale existují zde některé pasáže, které by mohly být interpretovány doketicky. Například tělo Ježíše se při vzkříšení nezdá jako skutečné lidské tělo a je nám řečeno, že dříve, než byl Ježíš ukřižován, „mlčel, jako by necítil žádnou bolest“. Možná opravdu necítil bolest. Možná je to doketické. I když by to nebylo doketické, je alespoň možné vidět, jak by ho někdo mohl interpretovat jako doketické, což podle všeho učinil Serapion. Tuším, že se jedná o fragment z kopie textu, který měl Serapion k dispozici na konci druhého století.

Pro naše účely je zde nejdůležitější to, jak Serapion rozhodl, zda je kniha přijatelná pro použití v církvi - zda by měla být považována za autoritativní knihu Písma. Vzhledem k tomu, že kniha byla pro Serapiona náchylná k doketickému výkladu, byla potenciálně kacírská. A protože byla potenciálně kacírská, nemohla být napsána Petrem, který by přirozeně nepředložil žádný teologický pohled, který by byl v rozporu s protoortodoxním pohledem. Protože to nebylo od Petra, nemohlo to být považováno za Písmo. Pro Serapiona mohla být kniha Písmem, pouze kdyby učila ortodoxní nauku a byla napsána apoštolem.

Tato dvě kritéria byla nejdůležitější mezi protoortodoxními vůdci, kteří rozhodli, které knihy by měly tvořit kánon Nového zákona.

Časný pokus o kánon: Muratoriho kánon

Rozhodnutí o tom, které knihy by měly tvořit kánon, nebylo učiněno přes noc. Až na konci čtvrtého století - asi tři sta let poté, co byla napsána většina knih Nového zákona – napsal někdo, že si myslí, že Nový zákon se skládá z dvaceti sedmi knih, které dnes máme, a pouze z těchto knih.

Do té doby probíhaly velmi dlouho debaty. Úplně první pokus o sestavení seznamu knih, o nichž se autor, který sám byl anonymní, domníval, že tvoří Křesťanská písmena, pochází z doby Serapiona. Tento fragment seznamu se nazývá Muratoriho kánon, pojmenovaný po L.A.Muratorim, italském vědci z osmnáctého století, který jej objevil ve městě Miláně.

Fragment je jednoduchý seznam knih s občasnými komentáři autora o knihách, které uvádí. Je napsán ve skutečně špatné latině, kterou většina vědců považovala za ubohý pokus o překlad textu z řečtiny. Samotný fragment pochází z osmého století, ale obvykle se předpokládá, že seznam vznikl na konci druhého století, pravděpodobně v blízkosti Říma. 12) První část seznamu chybí. Po několika slovech z konce věty popisující jedno z evangelíí autor pokračuje a mluví o Lukášovi jako o „třetí knize evangelia“. Pokračuje pojmenováním Jana jako „čtvrtého“ a pokračuje dále. Je téměř jisté, že Lukáš a Jan jsou třetím a čtvrtým evangeliem, a že seznam začal u Matouše a Marka.

Neznámý autor označuje dvacet dva z našich dvaceti sedmi knih jako kánonické - všechny kromě Židům, Jakuba, 1. a 2. Petrova a 3. Jana. Zahrnuje sem však také Šalomounovu moudrost a Petrovu ortodoxní apokalypsu. Naznačuje, že apokalypsa známá jako Hermův pastýř je přijatelná ke čtení, ale ne jako součást církevních posvátných písem. Pokračuje v odmítnutí dvou údajných dopisů od Pavla, adresovaných Alexandrijcům a Laodicejským, které podle něj jsou padělky, které vytvořili Marcionovi následovníci. Poté zmiňuje další padělky napsané jinými kacíři, včetně některých gnostiků.

Muratoriho kánon je zvláště cenný, pokud skutečně pochází z druhého století, 13) protože by to naznačovalo, že alespoň jeden protoortodoxní autor měl zájem vědět, které knihy lze přijmout jako kánonické Písmo; ukazuje i to, že existovala snaha vyloučit z Písma jakékoli padělané nebo kacířské dokumenty; a ukazuje, že v některých kruzích již existovalo přijetí knih, které se nakonec staly kanonickými, ačkoli tam bylo zahrnuto i několik dalších knih.

O této záležitosti se ale debatovalo po celá staletí. Víme to částečně z rukopisů Nového zákona. Jakmile se dostaneme do šestého a sedmého století, rukopisy obsahující knihy, které byly považovány za součást Nového zákona, obvykle neobsahují nic kromě kánonických knih, ale v dřívějším období to neplatilo. Codex Alexandrinus, slavný rukopis z pátého století, obsahuje jako součást Nového zákona knihy 1 a 2 Klementa, které údajně napsal muž, kterého Petr jmenoval římským biskupem. A Codex Sinaiticus, ze čtvrtého století, obsahuje jak dopis Barnabáše, tak Pastýř Hermův. Ještě dříve jsou naše první kopie knih 1 a 2 Petrova a Judy, nalezené v rukopisu zvaném P72, protože to byl sedmdesátý druhý papyrusový rukopis Nového zákona, který měl být katalogizován. Kromě těchto tří knih obsahuje rukopis řadu dalších, včetně evangelia, které údajně napsal Ježíšův bratr Jakub, „Narození Panny Marie“, častěji známého jako Jakubovo proto-evangelium; 3 Korintským; a kázání církevního otce Melita na Pesach.

Jaká byla silová dynamika spojená s rozhodnutím, které knihy by tam měly být a které vyřadit? Abychom plně pochopili vývoj kánonu, musíme vědět více o tom, jak se proto-ortodoxní křesťané stali vítěznými v jejich bojích o nadvládu nad jinými skupinami rané církve. Tím se dostáváme přímo do konfliktu mezi ortodoxií a herezí.

ORTODOXIE A HEREZE V RANÉ CÍRKVI

Od samého začátku, kdy začala soutěž o obrácené, existovaly různé křesťanské skupiny, které tvrdily, že prezentují „pravdu“, jak jí řekl Ježíš a jeho apoštolové. Náš nejranější křesťanský autor, Pavel, obšírně hovoří o křesťanských misionářích, kteří kázali „jiné evangelium“, což podle něj samozřejmě bylo falešné evangelium (Galatským 1: 6–9). Přirozeně si jeho oponenti mysleli, že oni mají pravdu a že to byl on, kdo to pokazil. Věřili, že jejich názory jsou názory Ježíše a jeho původních učedníků. A bezpochyby měli spisy, které to dokazovaly. Ale všechny tyto spisy byly pro potomky ztraceny. Přežili pouze Pavlovy dopisy oponující jejich názorům.

Jaký byl vztah mezi různými skupinami křesťanů od Pavlových dnů po druhé a třetí křesťanské století? Po většinu křesťanských dějin byl tento vztah chápán optikou otce pravoslavné církve ze 4. století Eusebia, jehož desetidílné dílo Církevní dějiny obsahuje spoustu informací o šíření křesťanství od jeho vzniku až do doby Konstantina.

Eusebiův pohled na pravoslaví a kacírství

Protože Eusebiova církevní historie je naším jediným zdrojem informací o velké části toho, co se stalo ve druhém a třetím křesťanském století, není žádným překvapením, že Eusebiova perspektiva formovala to, jak křesťanští učenci v průběhu věků chápali vztah ortodoxie a hereze v daném období. Jako člen křesťanské skupiny, která zvítězila nad ostatními, Eusebius tvrdil, že názory, které on a stejně smýšlející křesťanští vůdci ve čtvrtém století zastávali, byly nejen správné (ortodoxní), ale také to, že to byly stejné názory na Ježíše a jeho apoštoly hlášené od prvního dne.

Jistě, občas se objevili disidenti, protože úmyslní kacíři se pokoušeli zvrátit původní Ježíšovo poselství. Podle Eusebia se každý, kdo propagoval jeden z těchto alternativních pohledů (včetně Ebionitů, Marciona, různých gnostiků), nechal inspirovat ničemnými démony a ve velkém pokroku ortodoxie představoval pouze okrajové hnutí. Pro Eusebia byly určité víry vždy ortodoxní: víra, že existuje pouze jeden Bůh, stvořitel všech; že hmotný svět byl stvořen dobře; že Ježíš, Boží syn, byl lidský i božský. Jednalo se o původní víru církve a vždy byla většinovým pohledem.

Kacířství byla tedy považována za odnož ortodoxie, která se objevila, když se démoni snažili v církvi prosadit své hanebné záměry a zvrátit pravdu. Kacířství bylo vždy druhořadé (přicházející po ortodoxii), derivační (měnící názory ortodoxie) a zvrhlé. Ale Bůh nakonec zvítězil a pravda potlačila tato kacířská hnutí, dokud se ortodoxní křesťanské náboženství nestalo mocnou silou v době císaře Konstantina.

Bomba od Waltera Bauera

To byl názor, který prakticky každý církevní učenec zastával až do počátku dvacátého století. Vše se změnilo vydáním jedné z nejdůležitějších knih o raném křesťanství v moderní době, Pravoslaví a kacířství Waltera Bauera v nejranějším křesťanství (1934; původně vyšlo v němčině). Bauer vzal problém s Eusebiem v řadě klíčových bodů a rekonceptualizoval, co se stalo v boji za teologickou dominanci v rané církvi.

Bauer se podíval na naše nejranější důkazy o křesťanství v celé řadě geografických oblastí v celém raném křesťanství - například v Egyptě, Sýrii, Malé Asii a Římě. 14) Zjistil, že jsou-li zdroje studovány do nejmenších podrobností, vyprávějí nám velmi odlišný příběh, než jaký vyprávěl Eusebius. Na mnoha místech raného křesťanství byly formy křesťanské víry, které byly později označeny jako kacířské, původní formou křesťanství a v některých částech církve převládali takzvaní kacíři nad těmi, kdo souhlasili s ortodoxní formou víry. Na některých místech dominovalo marcionovo křesťanství; na jiných místech převládala jeden nebo druhý z gnostických systémů.

Řada křesťanských skupin navíc neviděla žádné ostré rozdíly mezi tím, co se později bude nazývat kacířství, a tím, co se bude nazývat pravoslaví. Jasně teologické rozdíly Eusebiovy doby nebyly originální, ale byly vytvořeny teprve později, když byly definovány bojové strany. Někteří lidé, kteří byli později považováni za kacíře, byli ve své době viděni a byli považováni za zcela ortodoxní.

Jak to Bauer viděl, církev druhého a třetího století nebyla tvořena jedním masivním a dominantním hnutím známým jako ortodoxie, s kacířskými skupinami na okraji. Brzy byly na mnoha různých místech nejrůznější skupiny se všemi možnými pohledy. Samozřejmě, všechny tyto skupiny věřily, že jejich názory jsou správné, že jejich víra je ortodoxní.

Ale v boji o získání konvertitů nakonec zvítězila pouze jedna skupina; to byla skupina, která byla obzvláště dobře zastoupena ve městě Řím. Římští křesťané prosazovali svůj vliv na jiné církve; jako církev v Římě, v centru říše, byla tato komunita větší, bohatší a lépe organizovaná než jiné křesťanské skupiny.

Tato římská skupina získala více konvertitů než kterákoli z ostatních, nakonec zrušila veškerou svou konkurenci, prohlásila se za ortodoxní, a tvrdila, že její názory byly skutečně názory Ježíše a apoštolů, tvrdila, že to byl vždy většinový názor, a pak - jako závěrečný převrat - přepsal celou historii konfliktu. Objevilo se křesťanství charakteristické jako římská církev. Bylo to římské křesťanství - římskokatolické (tedy univerzální) křesťanství.

Eusebius stojí na konci tohoto procesu. Právě jeho přepisování historie přimělo všechny pozdější historiky, aby si mysleli, že jeho skupina byla vždy většinovým názorem. Ale tak se to ve skutečnosti nestalo.

Důsledky Bauera

Není nutné říkat, že Bauerova kniha způsobila docela velkou bouři a vítr kontroverzí dlouho neutichal. Mnoho vědců, zejména těch, kteří se považovali za dědice křesťanské

ortodoxie přijaté Eusebiem, odmítlo Bauerův velkoobchod. Ostatní vědci však byli jím přesvědčeni a jsou přesvědčeni i nadále. 15)

Mezi kritickými vědci se dnes zdá, že většinový názor spočívá v tom, že v mnoha, mnoha detailech jeho analýzy se Bauer mýlí, nebo alespoň že přehnal své závěry. Někdy argumentuje pochybně a místy útočí na dochované zdroje s nevhodným inkvizičním zápalem. A Řím možná nebyl tak ústředním bodem procesu, jaký byl podle něj.

Ale Bauerovo základní zobrazení křesťanských raných století se zdá být správné. Raně křesťanských skupin bylo hodně. Všichni tvrdili, že mají pravdu. Všichni měli k podpoře svých tvrzení knihy, knihy údajně napsané apoštoly, a proto představující názory Ježíše a jeho prvních učedníků. Skupina, která zvítězila, nepředstavovala učení Ježíše ani jeho apoštolů. Například žádný z apoštolů netvrdil, že Ježíš byl „plně Bohem a plně člověkem“, nebo že nebyl „stvořen a je jedné podstaty s Otcem“, jak tvrdí Nicejské vyznání ze čtvrtého století. Vítězná skupina si říkala ortodoxní. Nebyla to však původní forma křesťanství a vítězství získala až po mnoha tvrdých bitvách.

Tento pohled na věc byl potvrzen téměř každým archeologickým objevem provedeným od doby Bauera. Jistě, většina z těchto nálezů pochází z Egypta, ale to je jen klimatická náhoda: Egyptský suchý písek umožnil dokumentům téměř neporušené zachování. Nálezy pocházejí z různých částí Egypta a neexistuje záruka, že odtamtud nalezený dokument skutečně pochází, vzhledem k tomu, co víme o rozsáhlém cestování a výměně knih, k nimž v celé říši docházelo.

Je překvapivé, že pokaždé, když je nalezen nový dokument, je spíše „kacířský“ než „protoortodoxní“. 16) Patří mezi ně taková neortodoxní díla jako pojednání z Nag Hammadi objevená v roce 1945; kniha s názvem Evangelium Spasitele (nalezená v Egyptě), odhalená v berlínském muzeu v 90. letech; a nejnovější objev, Judské gnostické evangelium, nalezené na konci 70. let a poprvé publikované v roce 2006. 17) Proč se nikdy neobjeví žádné protoortodoxní (nekanonické) texty? Byli snad kacíři jediní, kdo psali? Nebo bylo kacířství mnohem rozšířenější a významnější, než jak o tom Eusebius ví nebo píše?

Ukazuje se, že alternativní pohledy na křesťanství byly dominantní v určitých časových obdobích a na některých místech, nejvíce prokazatelně v Egyptě, ale pravděpodobně i na mnoha jiných místech. Tyto názory byly nakonec potlačeny. Jak se to stalo? Jaké byly zbraně, které protoortodoxní používali při získávání obrácených a potlačování svých oponentů, což vedlo ke vzniku jejich ortodoxních doktrín?

ZBRANĚ KONFLIKTU

Když si člověk přečte starodávné diskuse o ortodoxii a kacířství, je zřejmé, že protoortodoxní měli tři hlavní zbraně, které používaly v boji proti křesťanským názorům, které považovaly za odchylné: duchovenstvo, vyznání a kánon.

Duchovenstvo

Na rozdíl od některých jiných křesťanských skupin proto-ortodoxní křesťané trvali na tom, že v církvích by měla existovat přísná hierarchie, v níž by jeden vůdce, biskup, dostal

autoritu nad sborem. Biskup měl pod sebou skupiny vedoucích: starší (tzv. Presbytery), kteří se evidentně nejvíce přímo zajímali o duchovní potřeby sboru, a jáhny (doslovně, „ministři“), kteří se mohli více zabývat fyzickými potřebami sboru, jako je rozdávání almužen a podobně. Již na počátku druhého století mohl pravověrný autor, jako je Ignác z Antiochie, docela hlasitě argumentovat, že členové církve měli „považovat biskupa za samotného Pána“ (Ignác, Efezanům, 6,1).

Kdokoli s tak velkou mocí mohl zjevně formovat věci ve své církvi tak, jak chtěl. Jiné křesťanské skupiny, jako například mnoho gnostiků, se o centralizovanou moc tolik nezajímala. Gnostici věřili, že každý ve skutečné církvi má božskou jiskru v nitru a může obdržet tajné poznání, které přináší spásu. Ve výsledku bylo mnoho gnostiků rovnostářských. Ale ne tak protoortodoxní. Když se v Pastorálních listech ujali vedení tím, co již bylo v tomto směru hnutím, trvali na tom, aby měli jasně určené vůdce, kteří by mohli rozhodovat. Mít tu pravou osobu u moci znamenalo rozdíl. Proto-ortodoxní využili svého vlivu, kdykoli to bylo možné, aby se ujistili, že biskup teologicky nevybočuje z linie, a trvali na tom, aby měl biskup kontrolu nad myšlením církve.

Krédo

Proto-ortodoxní křesťané začali trvat na tom, že existuje pouze jedna pravá víra, ta, k níž se hlásili. Některé z jejich názorů začaly zaujímat paradoxní důrazy, protože například trvaly na tom, že Ježíš byl plně božský (oproti Ebionitům) a současně plně lidský (proti Marcionitům), ale byl pouze jedna osoba, nikoli dvě (proti gnostikům). Trvali na tom, že Bůh je jen jeden. Ale Ježíš sám byl také Bohem. Trvali na tom, že pravý Bůh stvořil tento svět, přestože byl svět zkažen hříchem.

V další kapitole se budu více zabývat vývojem několika důležitých teologických pohledů. Prozatím chci zdůraznit, že proto-ortodoxní si postupem času vytvořili soubor vyznání, a trvaly na tom, že jsou standardní a musí být přijat všemi v církvi. Rané stopy tohoto vývoje nacházíme ve spisech církevních otců z konce druhého a počátku třetího století, jako byli Irenaeus a Tertullian, kteří tvrdili, že od apoštolů sestoupila „pravidla víry“, které mělo být přijata všemi křesťany. Tato pravidla zahrnovala důležité myšlenky, které se staly páteří ortodoxie, a popíraly další názory: Bůh je jen jeden; on je stvořitel; Kristus je člověk, ale je také božský.

Tyto názory se nakonec začaly krystalizovat do vyznání víry - prohlášení víry - která byla napsána ortodoxními křesťany čtvrtého století, včetně těch, která se stala známa jako Apoštolské vyznání víry a Nicejské vyznání víry, které jsou dodnes v církvích přednášeny.

Tím, že měly vyznání, které musel každý přijmout a které biskup prosadil, proto-ortodoxní zamýšleli vyřadit ty, kteří se nepřihlásili k přijetí toho, co považovali za falešnou víru. Ale na základě čeho učinili svá teologická rozhodnutí? Tvrdili, že založili své názory na božsky inspirovaných textech, na knihách kánonu.

Kánon

V jistém smyslu křesťanská církev ve všech jejích odrůdách začínala se souborem Písma. Ježíš byl židovský učitel, který učil své židovské učedníky zvláštnímu porozumění Židovským písmům. Židovská Bible byla původním křesťanským kánónem. Není zcela jasné, které knihy, které se později staly Starým zákonem, byly v Ježíšově době přijímány jako Písmo; téměř jistě byl zahrnut Mojžíšův zákon (prvních pět knih), proroci a řada dalších knih, jako jsou Žalmy. Židé byli v procesu formulování svého kánonu současně s křesťany.

Nedlouho po Ježíšově smrti však křesťané začali apelovat na jiné autority, aby je postavili na roveň Písma. Samotná Ježíšova slova fungovala jako druh biblické autority pro jeho následovníky. A spisovatelé jako Pavel, i když si o sobě nemyslel, že píše Bibli, byl považován za autoritu nad svými sbory. Nakonec se objevily dva druhy křesťanských autorit: evangelia - obsahující Ježíšova slova, ale také mnohem více - spisy apoštolů.

Proto-ortodoxní museli od počátku čelit problému, že bylo tolik knih které tvrdily, že jsou napsány apoštolů. Jak měli rozhodnout, kteří z nich jsou skutečně apoštolové, a tedy autoritativní? Nikdo z rané církve ve skutečnosti nestanovil soubor kritérií, která je třeba dodržet, ale čtením takových starodávných zpráv, jako je Eusebiovy příběh Serapiona a zpráva v Muratoriho kánonu, je zřejmé, že zvláště důležitá byla čtyři kritéria:

- *Starověkost.* Ve druhém a třetím století bylo mnoha protoortodoxním lidem jasné, že i když nedávno napsaný text byl důležitý, užitečný a důvěryhodný, nemohl být považován za posvátné Písmo. Biblické knihy musely být staré a pocházet z prvních desetiletí křesťanské církve.
- *Katolické.* Pouze ty knihy, které byly široce používány v celé pravověrné církvi, mohly být přijaty jako Písmo. Knihy, které měly pouze lokální použití, mohly být cenné, ale nemohly být považovány za součást kánonu.
- *Apoštolské.* Toto je jedno z nejdůležitějších kritérií. Aby byla kniha považována za Písmo, musela být napsána apoštolem nebo společníkem apoštola. Proto byla evangelia přisuzována konkrétním lidem: spis byl nepřijatelný, pokud bylo anonymní nebo pokud byl napsán jakoukoli jinou osobou. Knihy potřebovaly mít apoštolský původ. V mnoha případech bylo obtížné učinit toto rozhodnutí. Serapion se rozhodl, že Petrovo evangelium ve skutečnosti nenapsal Petr, přestože to tak bylo. K tomuto závěru nedospěl takovou historickou analýzou, jakou by moderní kritik mohl použít. Základ jeho rozhodnutí byl docela jednoduchý – byly to jeho vlastní již existující myšlenky: kniha nebyla dostatečně ortodoxní, a tak ji nemohl napsat Petr.
- *Ortodoxní.* Serapionovo použití teologického kritéria naznačuje, jak byl takový soud obvykle činěn. Nejdůležitějším měřítkem toho, zda lze knihu považovat za posvátné Písmo, bylo, zda prosazuje názor, který protoortodoxní považovali za teologicky přijatelný. Knihy, které nebyly ortodoxní, nebyly apoštolské; a když nebyly apoštolské, nemohli být biblické.

V dlouhých a únavných debatách o kánonu nebylo pro ortodoxní těžké vyhledat knihy, které byly zjevně neortodoxní, například včetně všech gnostických evangelií. I když se tvrdilo, že evangelia napsali Tomáš, Filip, Marie Magdaléna a další, tato tvrzení se nepodařilo dokázat. Důkazy byly a priori: knihy byly kacírské a apoštolové by kacírsky nikdy nepsali.

Na okraji stála také řada dalších knih, knihy, které vypadaly dokonale ortodoxně a vznášeli si apoštolské nároky, ale které nebyly zjevnými kandidáty na zařazení. Některé z nich byli Petrova apokalypsa, Barnabášův dopis a 1 Klementa.

První autor z křesťanského starověku uvádí našich dvacet sedm knih a naznačuje, že je to dvacet sedm knih kánonu, které pochází z roku 367 n. L. Autorem je Athanasius, slavný egyptský biskup z Alexandrie. Před lety hrál tento Athanasius roli v Nicajském koncilu, první církevní radě, kterou svolal římský císař Konstantin, aby vyřešil důležité teologické otázky v církvi. Poté, co se Athanasius stal biskupem důležité církve v Alexandrii, každý rok psal dopisy sborům spadajícím pod jeho jurisdikci, aby je informoval, kdy se má v tomto roce slavit velikonoční svátek (neměli ty roky zmapované dopředu, jako dnes). Ve svém třicátém devátém „slavnostním dopise“ dal Athanasius, stejně jako obvykle, svým čtenářům spoustu dalších pastoračních rad, včetně seznamu knih, které lze číst v kostele. Uvedl všechny knihy našeho Nového zákona.

Za zmínku zde stojí dva body. Tímto Athanasiovým seznamem neskončila celá diskuse o této záležitosti. Po celá staletí různé církve přijímaly mírně odlišné seznamy. Arménská církev nadále přijímala 3 Korintským jako kánonickou. I v Athanasiově vlastním kostele v Alexandrii byli křesťanští vůdci, kteří měli poněkud odlišné názory. **18)** Ale z větší části, od pátého století a později, se Athanasiusův kánon stal kánonem obecné ortodoxní církve. Tyto knihy a pouze tyto knihy kopírovali zákoníci, kteří během středověku reprodukovali Písmo. A přestože Athanasiusův seznam po více než tisíc let nikdy neratifikovala žádná celosvětová církevní rada, jeho populární používání poskytovalo jakousi faktickou ratifikaci až do doby vynálezu knihtisku. Jakmile mohly být Bible snadno vytištěny, po vynálezu pohyblivého tisku v patnáctém století byl kánon hotovou věcí. Od této chvíle nebylo pochyb o tom, které knihy mají být zahrnuty a v jakém pořadí. Dnes, kdekoli si v anglicky mluvícím světě koupíte Nový zákon, bude to stejná skupina knih ve stejném pořadí.

Druhý bod, který je třeba zmínit, je docela zřejmý. Trvalo nejméně tři sta let debat, než se otázka kánonu začala konečně uzavírat. Rozhodnutí, která byla nakonec učiněna, nebyla seslána z výšky a nepřišla hned. Kánon byl výsledkem pomalého a často bolestivého procesu, ve kterém bylo mnoho neshod a byly vyjádřeny, diskutovány, přijímány a potlačovány různé úhly pohledu. Křesťanští teologové a další věřící mohou tvrdit cokoliv o božském popudu a vedení při kánonizaci Písma, je však zřejmé, že šlo o velmi lidský proces vedený velkým množstvím historických a kulturních faktorů.

ZÁVĚR

Někdy, když mám přednášky o formování křesťanského kánonu, jsem dotázán, zda existují nějaké knihy, které bych rád viděl vyjmuté z kánonu, a které bych do něho chtěl přidat. Je to nádherná otázka k zamyšlení, ale jako moji první odpověď vždy říkám, že bez

ohledu na to, co říkají vědci, kánon se nikdy nezmění. Nový zákon má nyní dvacet sedm knih a vždy bude mít dvacet sedm knih, do konce světa.

Pokud jsem přitlačen, tak přiznávám, že existuje několik knih, které by mi nevadilo vynechat. Nahoře na mém seznamu by pravděpodobně byl 1 Timoteovi, kterou ve jménu Pavla vytvořil někdo, kdo žil později a kdo byl tak důrazně proti aktivnímu zapojení žen v církvi, že jim nařídil, aby mlčeli a „neměli žádnou autoritu nad mužem.“ Pokud chtějí být spaseni, naznačuje, že to bude prostřednictvím „rodění dětí“. To je skvělé - ženy musí být tiché, poddajné a těhotné. Není to úplně svobodný pohled a za ta léta způsobil světu mnoho škod. Nebylo by mi líto, kdybych list viděl jako vyřazený.

Co bych vložil? Bylo by hezké mít obřího Ježíše a chodící mluvící kříž, ale Petrovo evangelium si nese příliš mnoho dalších zavazadel, včetně děsivé dávky anti-judaismu. Možná bych tam zahrnul jedno z dětských evangelií, kde Ježíš pracuje se svými zázračnými schopnostmi, často s nádechem šibalství, jako pětiletý. Ale i to by pravděpodobně začalo lidi rozčilovat. Na konci dne je kánon kánodem a nemá smysl uvažovat o tom, jak bychom ho mohli změnit. Lepší je přijít na to, jak podpořit takovou jeho interpretaci, která nepovede k sexismu, rasismu, fanatismu a všemožnému útlaku.

Když jsem jako teenager začal studovat Bibli, měl jsem více vášně než znalostí (mnoho vášně; žádné znalosti), přirozeně jsem předpokládal, že tuto knihu nám dal Bůh. Moji raní učitelé tuto víru v Bibli podporovali a vedli ji domů pro mě stále sofistikovanějšími pohledy na to, jak Bůh inspiroval Písmo, což z ní vytvořilo jakýsi vzor pro můj život, který mi řekne, čemu mám věřit, jak se chovat a co se očekává, že se stane, když se tento svět brzy zhroutí, při zjevení Ježíše na nebeských oblacích.

Je zřejmé, že se tak už na Bibli nedívám. Místo toho jí vidím jako velmi lidskou knihu, ne božsky inspirovanou. Jistě, spousta jejích částí je inspirujících, ale už za tím vším nevidím Boží ruku. Nemáme originály, které napsal kterýkoli z těchto autorů, pouze kopie, které byly změněny lidskou rukou. A knihy, které považujeme za Písmo, se staly kánodem staletí po jejich napsání. To podle mého názoru nebylo výsledkem božské činnosti; byl to výsledek velmi lidských vůdců církve (všichni byli muži), kteří se snažili rozhodnout, co je správné.

Většina věřících křesťanů a křesťanských teologů vidí tento proces odlišně a trvá na tom, že při dlouhém a náročném procesu byla přítomna Boží ruka. Jako historik nemám nakonec žádný skutečný způsob, jak toto tvrzení vyhodnotit. Mohu říci, že ať již jakýkoliv proces byl (nebo nebyl)božský, byl to určitě velmi lidský proces, přičemž rozhodnutí činili lidé, kteří svá rozhodnutí založili na mnoha faktorech. Chtěli, aby byla církev sjednocena tváří v tvář odporu zvenčí. Chtěli, aby se všichni v církvi shodli na důležitých aspektech křesťanské nauky. Nechtěli mezi sebou rušitele. Chtěli si být jisti, že mají jediné ortodoxní učení, které Ježíš předal svým apoštolům a následovníkům. Chtěli vědět, že mají pravdu.

Jejich touhu po jistotě zesílily některé neblahé historické skutečnosti. Byli tam další lidé, kteří také chtěli vědět, že mají pravdu, a tito další lidé měli víru, která byla v přímém rozporu s tím, čemu věřili oni sami. Kdo měl ve skutečnosti pravdu? Vytvoření kánonu je v určitém smyslu hnutím, které rozhodlo o této otázce. Konečná rozhodnutí nebyla hotovým závěrem. Po staletí stále existovali křesťané, kteří trvali na tom, aby jen tato, a ne jiná kniha měla v kánonu právoplatné místo. Ale nakonec, počátkem čtvrtého století, byly možnosti v protoortodoxních kruzích zúženy; o něco později nebyly již vůbec žádné možnosti. Kvůli

řadě historických, kulturních, politických a sociálních faktorů, které formovaly a vedly debaty, se konečně objevil jeden kánon Písma, staletí po zahájení procesu. Je to kánon, který dnes máme před sebou, a bude kánonem církve, dokud bude církev žít.

KAPITOLA SEDM

Kdo vynalezl křesťanství?

Na americkém jihu, kde žiji, je křesťanství hodně o Bibli. Většina křesťanů pochází z církví, které káží Bibli, učí Bibli, dodržují (jak tvrdí) Bibli. Mezi mnoha křesťany v této části světa je téměř „zdravý rozum“, že pokud nevěříte v Bibli, nemůžete být křesťanem. Většina křesťanů v jiných částech světa - ve skutečnosti drtivá většina křesťanů v celé historii církve - by tento zdravý rozum považovala za nesmysl. Pro většinu křesťanů je křesťanská víra o víře v Krista a uctívání Boha skrze něj. Nejde o víru v Bibli. Když lidem říkám, že se zde v kostelech často setkávám s pevnou nedůvěrou - jak to, když je zde tolik křesťanů, říkají si, to je špatně. Ale je to pravda. Stačí se podívat na křesťanská vyznání, která jsou dnes stále recitována po celém světě, jde o víru apoštolů a víru v Jenisejské vyznání. O Bibli ani slovo. V tradičním křesťanství nebyla Bible nikdy předmětem víry.

Na jihu je pravda, že více lidí ctí Bibli, než ji čte. To mi bylo jasné před několika lety, když jsem se začal ve svých vysokoškolských třídách ptát na jejich názory na Bibli. Každý rok dostávám stejnou odpověď. První den ve třídě s více než třemi stovkami studentů se ptám: „Kolik z vás by souhlasilo s tvrzením, že Bible je inspirovaným Božím slovem?“ Páni! Prakticky každý v hledišti zvedne ruku. Pak se zeptám: „Kolik z vás jste četli jednu nebo více knih o Harrym Potterovi?“ Páni! Celé hlediště. Potom se zeptám: „A kolik z vás četlo celou Bibli.“ Ruce prořídli, sem tam pár studentů.

Vždy se směji a říkám: „Dobře, podívejte se. Neříkám, že si myslím, že Bůh napsal Bibli. Říkáš mi, že si myslíš, že Bůh napsal Bibli. Chápu, proč si možná budete chtít přečíst knihu od J.K. Rowlingové. Ale kdyby Bůh napsal knihu ... nechtěli byste vědět, co se v ní říká?“ Pro mě je to jen jedna ze záhad vesmíru: kolik lidí může ctít Bibli a myslet si, že v ní je Boží inspirované zjevení pro jeho lid, a přesto o něm ví tak málo.

V celé této knize jsem mluvil o historicky kritických problémech s Bibli: rozpory v detailech, nesrovnalosti v hlavních hlediscích, autoři prohlašující, že byli apoštolové, když nebyli, historické problémy při rekonstrukci Ježíšova života, a tak dále. Nejde o problémy, které jsem si sám vymyslel nebo objevil. Jsou to problémy, o kterých vědci hovoří už dvě stě let, o kterých profesori na univerzitách a seminářích vědí a učí je tak dlouho, jak každý z nás žije, a většina pastorů se učí v semináři. To jsou problémy, které jsou dobře známy každému, kdo se zabýval seriózním výzkumem Bible, ale o kterých průměrný člověk na ulici nebo průměrný člověk v lavici nikdy neslyšel.

Mým hlavním argumentem bylo, že Bible, můj obor a odbornost, je velmi lidská kniha. Za posledních dvacet let se však většina mého seriózního výzkumu věnovala jiné, ale související oblasti - vývoji křesťanství ve druhém a třetím křesťanském století, poté, co byly napsány knihy Nového zákona.

A tak se v této závěrečné kapitole chci dostat dále, abych se podíval nejen na Nový zákon (i když to bude také součástí tohoto zkoumání), ale také na formování křesťanského náboženství obecně. Moje teze je, že Bible není jen velmi lidská kniha, ale že i křesťanství, jak se vyvinulo a dnes přichází k nám, je velmi lidské náboženství.

Křesťanské tvrzení, že jejich náboženství je také božsky inspirováno, je teologický pohled, který historici nemohou žádným způsobem hodnotit; historici nemají přístup k Bohu, pouze k tomu, co se děje tady na Zemi před našimi očima - nebo před očima někoho jiného. Osobně již tento názor nepřijímám (i když jsem to jednou udělal); ale jak uvidíte v závěrečné kapitole, historické poznatky, o kterých zde diskutuji, nutně nevedou k mým osobním agnostickým závěrům. Měli by však vést všechny lidi k tomu, aby viděli lidský prvek ve vývoji křesťanského náboženství.

V předchozí kapitole jsme viděli, že kánon Písma byl lidským výtvozem, protože křesťané bojovali s otázkou, které knihy mají být zahrnuty do Nového zákona, byl to boj, který zahrnoval dlouhé, zdoluhavé a často vášnivé debaty o tom, jaká je správná forma víry (ortodoxie) a co bylo nevhodné (hereze). Co jiného vymysleli křesťané na cestě k tomu, aby se z křesťanství stalo náboženství, z něhož se stalo? V této kapitole budu uvažovat o některých klíčových aspektech křesťanského náboženství a uvidím, jak se historicky objevily. To vše jsou nesmírně důležité poznávací znaky nově vznikajícího křesťanského náboženství.

TRPÍCÍ MESIÁŠ

Víra v trpícího Mesiáše je naprosto zásadní pro křesťanské náboženství. Pojem „Mesiáš“ je jednoduše hebrejským ekvivalentem řeckého výrazu „Kristus“. Musím to svým studentům říct, protože někteří z nich si myslí, že Kristus bylo Ježíšovo příjmení - Ježíš Kristus, narozený Josefovi a Marii Kristovým. Kristus se nakonec stalo tak běžným označením pro Ježíše, že začalo fungovat jako jeho jméno, ale původně „Ježíš Kristus“ znamenal „Ježíš je Mesiáš“.

Pohledy křesťanů na Mesiáše

Nazývat Ježíše Mesiáše se mnoha křesťanům zdá natolik přirozené a samozřejmé, že nechápou, proč ho Židé nepřijímají jako Mesiáše. V křesťanské tradici se věří, že proroci v židovské Bible neustále a opakovaně předpovídají, co bude Mesiáš dělat, jaký bude a co bude zažívat, a Ježíš všechna tato proroctví splnil. Předpovídalo se, že se narodí z panny (a pro ně se tak Ježíš narodil), že se narodí v Betlémě (Ježíš odtud byl), že bude velkým léčitелеm (Ježíš jím byl), že pojede do Jeruzaléma na oslu (Ježíš to udělal), že bude odmítnut svým vlastním lidem (Ježíš odmítnut byl), že strpí strašnou smrt popravou (Ježíš to zakusil) a že vstane z mrtvých (Ježíš to udělal).

Protože Ježíš všechny tyto předpovědi proroků Starého zákona splnil, je zřejmé, podle mnoha křesťanů že musí být Mesiášem. Mnoho křesťanů se diví, proč tomu Židé odmítají

věřit. Jak mohou Židé nepřijímat Kristova tvrzení? Proč mu nevěří? Jsou jen tvrdohlaví? Jsou tak tvrdohlaví? Neumí číst? Jsou tak hloupí?

Židovské očekávání Mesiáše

Čím to je, že drtivá většina Židů vždy odmítala, že Ježíš je ten, o kom se předpovídá – že bude spasitel poslaný od Boha, aby trpěl pro ostatní, aby přinesl spásu a poté byl vzkříšen z mrtvých?

Odpověď je ve skutečnosti docela jednoduchá. V židovské tradici před vznikem křesťanství nebylo žádné očekávání na trpícího Mesiáše.

Ale nemluví Bible neustále o Mesiáši, který bude trpět? Jak se ukázalo, odpověď zní ne. Křesťané od počátku často uvádějí určité pasáže ve Starém zákoně jako jasná proroctví o budoucím trpícím Mesiáši, pasáže jako Izajáš 53 a 22. žalm, ve kterých někdo příšerně trpí, někdy výslovně za hříchy ostatních. Křesťané tvrdí, že tyto pasáže jsou jasnými výroky o tom, jaký bude Mesiáš. Židé, kteří nevěří v Ježíše, však vždy měli velmi efektivní odpověď: v těchto pasážích není nikdy zmíněn Mesiáš. Můžete si to vyzkoušet sami: přečtěte si Izajáše 53 nebo 22. žalm (příslušné verše cituji dále v této kapitole). Pojem „Mesiáš“ se v nich nikde nevyskytuje. V židovské tradici se tyto pasáže nevztahují na Mesiáše, ale na někoho jiného (nebo na spoustu jiných).

Před křesťanstvím zde nebyli žádní Židé, o kterých víme, že by očekávali Mesiáše, který bude trpět a zemře za hříchy ostatních a poté bude vzkříšen z mrtvých. Jak měl tedy vypadat Mesiáš? Z židovských dokumentů napsaných z doby kolem Ježíše víme, že existují různá očekávání, jaký bude Mesiáš. V žádném z těchto očekávání ale nebylo nic jako Ježíš.

Výraz „Mesiáš“ doslovně znamená „pomazaný“. Používal se u různých postav ve Starém zákoně - například u kněží a králů - kteří byli slavnostně pomazáni olejem jako symbol božské přízně, což naznačuje, že je Bůh oddělil, aby plnili své úkoly (1. Samuelova 10: 1; Leviticus 4: 3, 5). Klasický židovský pohled na Mesiáše je odvozený ze starověkého izraelského pohledu na královský majestát.

Podle tradic nalezených ve starověkém Izraeli Bůh slíbil králi Davidovi, že na izraelském trůnu bude vždy sedět Davidův potomek (1. Samuelova 7: 14–16). Ale peripetie historie vytvořila nenaplnění tohoto slibu. Judský národ, nad nímž vládl davidský panovník více než čtyři sta let, zničili Babyloňané v roce 586 př. N. L. Na trůnu už neseděl davidský král. Ale Bůh slíbil, že vždy bude. Jak by bylo možné sladit tento slib s historickou realitou?

Někteří Židé si mysleli, že Bůh splní svůj slib tím, že obnoví pomazaného krále, který bude vládnout v Izraeli, když dokončí potrestání svého lidu za jeho neposlušnost. To by byl Mesiáš, nově pomazaný, velký válečník-král jako David, který by svrhl nepřátele Izraele a ustanovil Izrael znovu jako svrchovaný stát v zemi. Tyto naděje se v průběhu let vytrácely, protože po Babyloňanech následovali Peršané, pak Řekové, Egypťané, potom Syřané, potom Římané: všichni ovládli zemi Izrael a nebyl tam žádný potomek Davida na trůnu až do doby Ježíšovy.

V Ježíšových dobách mnoho Židů pravděpodobně příliš neočekávalo budoucího Mesiáše, stejně jako většina dnešních Židů. Ti Židé, kteří očekávali Mesiáše, však věřili, že

Bůh splní svůj slib, slib napsaný v takových mesiášských pasážích, jako je Žalm 2: 1–9 v hebrejské Bibli:

Proč se národy spiknou a národy se marně srocují? Králové země se postavili a vládci se společně poradili proti Hospodinu a jeho pomazanému [doslova „Mesiáši“] a řekli: „Rozlomme jejich pouta a odhodíme z nich jejich šňůru.“ Kdo sedí v nebi, směje se; Hospodin je vysmívá. Potom k nim promluví ve svém hněvu a vyděsí je svou zuřivostí a řekne: „Postavil jsem svého krále na Sion, mé svaté hoře.“ Řeknu o nařízení Hospodinově: Řekl mi: „Ty jsi můj syn; dnes jsem tě zplodil. Zeptejte se mě a já učiním z národů tvé dědictví a konec země do tvého vlastnictví. Zlomíš je železnou holí a rozbiješ je na kousky jako hrnčířskou nádobu.

Je zřejmé, že se očekává velký a mocný král v linii Davida, který bude Božím Synem stejně jako Davidovi nástupci (viz 2. Samuelova 7:14). To, že toto očekávání budoucího politického Mesiáše bylo ve dnech Ježíše živé a zdravé, je patrné z dobových židovských spisů. Jedno obzvláště jasné prohlášení o očekávání tohoto Mesiáše pochází mimo Bibli, z knihy zvané Šalomounovy žalmy, napsané několik desítek let před Ježíšovým narozením. Všimněte si, jaký typ člověka měl být Mesiáš:

Viz, Pane, a vzbud' jim jejich krále, syna Davidova, aby vládl nad tvým služebníkem Izraelem v době, která je tobě známá, Bože. Podřízne a silou zničí nespravedlivé vládce, očistí Jeruzalém od pohanů, které pošlape do záhuby; v moudrosti a ve spravedlnosti vyžene hříšníky z dědictví; rozbije aroganci hříšníků jako hrnčířskou nádobu; rozbije veškerou jejich hmotu železnou tyčí; zničí nezákonné národy slovem jeho úst ... Shromáždí svatý lid, který povede ve spravedlnosti.... A bude mít pohanské národy, které mu budou sloužit pod jeho jhem, a budou oslavovat Pána na [prominentním] místě nad celou zemí. A očistí Jeruzalém a učiní ho svatým, jak tomu bylo od začátku do konce.... A bude nad nimi spravedlivým králem, vyučován Bohem. Za jeho dnů nebude mezi nimi žádná nepravost, protože všichni budou svatí a jejich králem bude Pán Mesiáš. (Šalomounovy žalmy 17: 21–32)

To, že Mesiáš bude mocným válečným králem, bylo očekávání mnoha Židů v Ježíšově době.

Existovali však i další Židé, kteří měli další očekávání ohledně toho, jaký bude budoucí vysvoboditel Izraele. Zejména v apokalyptické tradici, v níž se nacházel i Ježíš a jeho následovníci, se někdy myslelo, že budoucí spasitel nebude pouhým pozemským králem. Byl by to kosmický soudce Země, poslaný od Boha, aby s ukázkou síly svrhl síly zla. Tato božská postava byla v různých textech nazývána různými názvy, včetně „Syna člověka“ (na základě čtení Daniela 7: 13–14). Uvažujme o dvou následujících židovských textech, které pocházejí zhruba z doby počátku křesťanství:

A oni [lid Boží] měli velkou radost, a žehnali, chválili a oslavovali, protože jim bylo zjeveno jméno Syna člověka. A seděl na trůnu své slávy a celý soud byl dán Synu člověka, a způsobí, že hříšníci pomínou a budou zničeni z povrchu zemského. A ti, kteří svedli svět z cesty, budou nalezeni v řetězech a budou zavřeni k shromáždění při jejich

zničení a všechna jejich díla pominou z povrchu zemského. A od té doby nebude nic porušitelného, protože ten Syn člověka se objevil a seděl na trůnu své slávy a všechno zlé pomine a odejde před ním. (1 Enoch 69)

Jak jsem se dál díval, vítr vynořil ze srdce moře něco jako postava muže. A viděl jsem, že tento muž letěl s nebeskými mraky; a všude, kam se otočil, aby se podíval, se mu všechno před očima třásló ... Poté jsem se podíval a viděl, že ze čtyř nebeských větrů se shromáždilo nespočetné množství lidí, aby bojovali proti muži, který vyšel z moře.... Když uviděl nával blížícího se zástupu, nezvedl ruku ani nedržel kopí ani žádnou válečnou zbraň; ale viděl jsem jen to, jak vyslal z úst něco jako proud ohně a z jeho rtů plamenný dech... [který] spadl na ohromující zástup, který byl připraven bojovat, a všechny je spálil, takže najednou z nesčetného množství nebylo vidět nic jiného než prach z popela a zápach kouře. (4. Ezdráš 13: 1–11)

Velký a mocný válečník-král, nebo ještě mocnější kosmický soudce Země - to očekávali někteří Židé od Mesiáše. Jiní Židé měli ještě další očekávání, jaký by mohl být budoucí spasitel. **1)** Jednu věc, kterou měla všechna židovská očekávání společnou, byla tato: budoucí Mesiáš by byl postavou vznešenosti a skutečné moci, který by s železnou tyčí svrhl Boží nepřátele v projevu síly a vlády nad Božím lidem a nad ostatními národy Země.

A kdo byl Ježíš? Prakticky neznámý potulný kazatel z vnitrozemí Galileje, který se dostal na špatnou stranu zákona a byl ukřižován jako politický povstalec. Ježíš nesvrhl Římany. Římané ho rozdrtili jako komára. Nazývat Ježíše Mesiášem bylo pro většinu Židů směšné; bylo to prakticky (nebo opravdu) rouhání proti Bohu. Ježíš je Mesiáš? Kazatel, který byl ukřižován? To je Boží Mesiáš? Jo, správně.

Když se pokouším vysvětlit svým studentům, jak absurdně znělo tvrzení pro většinu Židů, často se uchýlím k analogii. Očekávat střízlivou reakci, se kterou by mnoho Židů přijalo tvrzení, že Ježíš byl Mesiáš, je srovnatelné s očekáváním takové reakce u vás, kdybych s plnou vážností trval na tom, že vůdce pobočky Davidianů David Koresh, kterého zabila FBI ve Waco, je Pánem vesmíru. David Koresh? Ano, je zachráncem světa a Pánem všech! To jistě - ty jsi blázen? (Mám potíže s touto analogií každý semestr; alespoň jeden student mi při závěrečném hodnocení kurzu řekne: „Nemůžu tomu uvěřit, že si Ehrman myslí, že David Koresh je Pánem vesmíru!“)

Základ pro nároky křesťanů

Pokud Židé neočekávali, že Mesiáš bude trpět a zemře za hříchy, proč křesťané věří v trpícího Mesiáše? Zde je způsob, jak to fungovalo historicky. Před Ježíšovou smrtí si někteří jeho následovníci zjevně mysleli, že je Mesiáš; toto přesvědčení se projevuje v evangeliích. Pokud však řekli „Ježíš je Mesiáš“, mysleli to zjevně v tradičním židovském smyslu, například tak, že on bude králem, který znovu nastolí trůn v Izraeli a bude vládnout nad jeho lidem. (Nezapomeňte však, že se zdá, že sám Ježíš tento pojem pochopil v jiném, apokalyptickém smyslu).

Tato naděje, že Ježíš může být Mesiášem, byla událostmi dějin radikálně nepotvrzena: Ježíš nikdy neshromáždil armádu, nikdy nevyhnal Římany ze zaslíbené země, nikdy

neustanovil Izrael jako svrchovaný stát. Místo toho byl ukřižován. To ukázalo jeho následovníkům, že jejich víra v něj byla neopodstatněná.

Ale oni pak, nebo alespoň někteří z nich, uvěřili, že Bůh vzkřísil Ježíše z mrtvých. Tím se znovu potvrdila jejich dřívější představa: Ježíš je skutečně tím, kterého si vybral Bůh! Je to vlastní Boží syn! Je to ten, komu Bůh prokázal svou zvláštní přízeň, Boží pomazaný, náš zachránce. On je Mesiáš!

Toto opětovné potvrzení přinutilo nejranější křesťany k novému pochopení toho, co to znamená být Mesiášem. Jejich logika byla bezvadná. Ježíš je Mesiáš. Ježíš trpěl a zemřel. Mesiáš proto musel trpět a zemřít.

Co to ale mělo společného s tím, že neexistovala žádná židovská proroctví, že Mesiáš bude trpět a zemře? Nejranější křesťané začali v Písmu hledat náznaky pro svou novou víru a nenašli je v pasážích, které odkazovaly na Mesiáše, ale v jiných pasážích, které popisují utrpení Božího spravedlivého. Křesťané dospěli k závěru a tvrdili, že tyto pasáže ve skutečnosti odkazovaly na Mesiáše, přestože Mesiáš v nich není nikdy zmíněn a přestože si nikdo nikdy předtím nemyslel, že odkazují na Mesiáše. Ale pro křesťany byly takové pasáže jako Izaiáš 53: 1–6 jasnými mesiášskými předpovědi:

Kdo uvěří naší zprávě? Nad kým se zjeví paže Hospodinova? Vyrostl před ním jako proutek, jak oddenek z vyprahlé země, neměl vzhled ani důstojnost. Viděli jsme ho, ale byl tak nevzhledný, že jsme po něm nedychtili. Byl v opovržení, kdekdo se ho zřekl, muž plný bolestí, zkoušený nemocemi, jako ten, před nímž si člověk zakryje tvář, tak opovržený, že jsme si ho nevážili. Byly to však naše nemoci, jež nesl, naše bolesti na sebe vzal, ale domnívali jsme se, že je raněn, ubit od Boha a pokořen. Jenže on byl proklán pro naši nevěrnost, zmučen pro naši nepravost. Trestání snášel pro náš pokoj, jeho jizvami jsme uzdraveni. Všichni jsme bloudili jako ovce, každý z nás se dal svou cestou, jej však Hospodin postihl pro nepravost nás všech.

Ježíšovo utrpení a smrt předpověděli proroci. První křesťané byli ve skutečnosti přesvědčeni, že existují pasáže, které popisují skutečné ukřižování Mesiáše, například Žalm 22: 1–18:

Můj Bože, můj Bože, proč jsi mě opustil? ... Jsem červ a ne člověk; opovrhován ostatními a opovrhovaný lidmi. Všichni, kdo mě vidí, se mi vysmívají; šklebí na mě pusou, kroutí hlavou... Jsem vylitý jako voda a všechny moje kosti jsou mimo kloub; moje srdce je jako vosk; je roztavený v mých prsou; ústa mám vyschlá jako střep a jazyk se mi lepí na čelisti; položil jsi mě v prachu smrti. Neboť psi jsou všude kolem mě; obklopuje mě společnost zločinců. Moje ruce a nohy se scvrkly; Dokážu spočítat všechny své kosti. Zírají a šklebí se na mě. Rozdělili si mé šaty mezi sebe a o mé oblečení losovali.

Tato pasáž původně neměla nic společného s budoucím Mesiášem a Židé ji neinterpretovali jako odkaz na něj. Jakmile však Ježíšovi následovníci uvěřili, že je Mesiáš, bylo přirozené, že v takových pasážích viděli odkazy na to, co Mesiáš zažije. Následovaly

debaty o Ježíšově mesiášství. Židé trvali na tom, že tyto pasáže neodkazují na Mesiáše (a měli pravdu, protože Mesiáš v nich není nikdy zmíněn); Křesťané trvali na tom, že ano. A tak začal ohňostroj.

Ale co všechna další proroctví, která měl Ježíš splnit: že jeho matka bude panna, že se narodí v Betlémě, že přijede do Jeruzaléma na oslu atd.? Je důležité si uvědomit, že naše zprávy o tom, co Ježíš udělal a zažil, se k nám dostaly v evangeliích napsaných mnoho let po této skutečnosti, na základě ústně přenášených příběhů o něm, které byly v oběhu po celá desetiletí. Lidé, kteří vyprávěli Ježíšovy příběhy, neznali židovská písmena. Někteří dobře znali Písma a vyprávěli příběhy o Ježíši ve světle toho, co Písmo předpovídala. A tak zprávy o Ježíšově narození, jeho službě, jeho triumfálním vstupu, jeho umučení a jeho vzkříšení byly často vyprávěny s ohledem na předpovědi Písma,

Například Matouš i Lukáš naznačují, že se Ježíš narodil v Betlémě, ale nechali ho narodit se pomocí různých protichůdných tvrzení Proč oba chtějí, aby se narodil v Betlémě? Protože Starý zákon naznačuje, že z Betléma přijde spasitel (Micheáš 5: 2). Ale když všichni věděli, že pochází z Nazareta? Ano, řekl to Matouš a Lukáš, Ježíš ve skutečnosti vyrostl v Nazaretu. Ale narodil se v Betlémě. Problém je v tom, že jejich účty si navzájem odporují. Co to ukazuje? Křesťané vyprávěli příběhy o Ježíši ve světle toho, v co o něm věřili, a potvrzovali si, že v každém okamžiku jeho život naplnil Písmo, protože on byl koneckonců trpící Mesiáš.

Ve skutečnosti byla myšlenka, že Ježíš je trpící Mesiáš, vynálezem prvních křesťanů. Není divu, že apoštol Pavel, který psal desítky let poté, co křesťané přišli s touto myšlenkou, naznačuje, že je největším „kamenem úrazu“ Židům (1. Korintským 1:23). Přestože se jedná o samotný základ celé křesťanské víry, pro mnoho Židů to bylo směšné tvrzení.

Pavel viděl toto tvrzení jako platné právě proto, že bylo tak pošetilé (1 Korintským 1: 18–25). Boží cesty nejsou podobné lidským. Bůh zachránil svět skrze ukřižovaného Mesiáše, jak to nikdo neměl ani nemohl očekávat. Pro Pavla to byl ústřední bod a klíč ke spáse, kterou Bůh přinesl světu (1. Korintským 15: 3–5; Římanům 1–3). Smrtí Mesiáše Bůh zpřístupnil spásu všem lidem, Židům i pohanům. A Pavel posunul tento bod o krok dále: jen díky smrti Mesiáše mohl být člověk přijat u Boha - ne, řekněme, prostřednictvím židovského zákona.

Ale Pavel si nevymyslel představu, že Mesiáš musí být ukřižován. Tato myšlenka byla vynalezena mnohem dříve, jakmile Ježíšovi původní následovníci uvěřili, že ho Bůh vzkřísil z mrtvých. Pavel tuto myšlenku zdědil, když se obrátil, aby se stal Ježíšovým následovníkem. Právě tato myšlenka nakonec dovedla křesťanství k odtržení od judaismu, aby se stalo vlastním náboženstvím, náboženstvím, které bylo v přímém protikladu k judaismu, jako náboženství samotného Ježíše.

KŘESŤANSTVÍ JEHO VÝZNAM, PROTIŽIDOVSKÉ NÁBOŽENSTVÍ

Jednou z nejnaléhavějších a nejzajímavějších otázek, kterým historici raného křesťanství museli čelit, je, jak se důkladně židovské náboženství Ježíše tak rychle proměnilo v náboženství pohanů. Jak se křesťanství posunulo od sekty v judaismu k tomu, že se za necelé století stalo virulentně protižidovským náboženstvím?

Náboženství Ježíše a jeho prvních následovníků

Už jsme viděli, že v Ježíšově poselství nebo jeho poslání nebylo nic, co by bylo mimo judaismus. Byl to Žid, narozený židovským rodičům, vyrůstal v židovské kultuře; stal se učitelem židovského práva, shromáždil kolem sebe skupinu židovských následovníků a instruoval je k tomu, co považoval za pravé uctívání židovského Boha.

Ježíš byl apokalyptický židovský prorok. Předpokládal, že Bůh Židů brzy zasáhne do historie, svrhne síly zla a nastolí na zemi své dobré království. Aby vstoupily do tohoto království, řekl Ježíš židovským davům, že musejí dělat to, co Bůh přikázal v židovském zákoně. Konkrétně potřebovali plnit dvě největší přikázání zákona: milovat Boha celým svým srdcem, duší a silou (cit. 5. Mojžíšova 6: 4–6) a milovat své bližní jako sami sebe (citovat 3. Mojžíšovu 19:18). „Na těchto dvou přikázáních,“ naléhal Ježíš, „závisí veškerý zákon a proroci“ (Matouš 22:40).

Když člověk rekonstruuje skutečné Ježíšovy výroky a skutky, všechny stojí pevně v tomto židovském apokalyptickém rámci. Teprve jeho pozdější následovníci ho viděli, jako zakladatele nového náboženství. Zdá se, že neměl v úmyslu založit nové náboženství. Jeho náboženství bylo správně interpretováno Židy (samozřejmě v opozici vůči jiným výkladům, jako jsou například farizeové a saduceové).

Někteří z jeho pozdějších následovníků si uchovali židovský charakter jeho prohlášení. Jak se křesťanské náboženství vyvíjelo jinými směry, tito následovníci začali být označováni za kacíře. To je jedna ze skutečných ironií raně křesťanské tradice, že původní forma náboženství začala být potlačována a odsuzována.

Ježíšovi následovníci známí jako Ebionité naléhali, že Ježíš neměl nikdy v úmyslu zrušit zákon; protože to byl židovský Mesiáš vyslaný od židovského boha k židovskému národu v souladu s židovským zákonem, a protože on sám z celého srdce přijal židovský zákon, jeho následovníci museli být židovští - a potřebovali dodržovat zákon. Pokud zákon říká, že mezi lidem Božím mají být muži obřezáni, pak musí být obřezáni. Pokud se v něm říká, že Boží lid má zachovávat košer, musí dodržovat košer. Pokud jim říká, aby dodržovali Sabat, musí dodržovat Sabat. Ebionité tvrdili, že to byl názor, který prosazoval Ježíšův vlastní bratr Jakub, vůdce jeruzalémské církve. Vědci připustili, že mohli mít pravdu.

Zdá se, že podobný názor se zachoval i v Matoušově evangeliu. Jistě, toto evangelium vyjadřuje přesvědčení, že smrt a vzkříšení Ježíše jsou klíčem ke spáse, jak tvrdili samotní Ebionité. Ale také naznačuje, že Ježíš učil své následovníky, že pokud chtějí vstoupit do nebeského království, musí dodržovat zákon. Ve skutečnosti ho museli udržovat ještě lépe než samotní vůdci Židů (Matouš 5: 17–20). Ježíš je v tomto evangeliu zobrazen jako učitel

zákona, který svým následovníkům sděluje jeho pravý význam. Nikdy je neučil, aby porušili některý ze zákonů. Vyzývá je, aby ho následovali dodržováním zákona.

Protižidovské učení Ježíšových pozdějších následovníků

Tento názor na to, co znamenalo následovat Ježíše, prohrál v bojích o základy víry v rané církvi. Názory apoštola Pavla se lišily od názorů Ebionitů (kteří viděli Pavla jako úhlavního nepřítele), Matouše a samotného Ježíše. Pavel docela nahlas tvrdil, že zákon nemůže mít žádnou roli v tom, aby člověk měl právo stát před Bohem. Jakýkoli pohan, který přišel do církve, rozhodně nezačal dodržovat židovský zákon. Pavel si myslel, že pokud je obřezán nežidovský muž, nejen že udělal něco zbytečného, ale že tím popírá Boží milost, která nabízí spásu jako dar skrze Ježíšovu smrt, nikoli prostřednictvím zákona a smlouvy obřízky. Takovému muži skutečně hrozilo, že ztratí svou spásu (Galatánům 5: 4).

Viděli Pavel a Matouš stejně otázku dodržování zákona? Evidentně ne. Obhajoval Pavel a Ježíš stejné náboženství? Je to klíčová historická otázka a odpověď je těžké popřít. Ježíš učil své následovníky, aby dodržovali zákon tak, jak ho přikázal Bůh, aby mohli vstoupit do království. Pavel učil, že dodržování zákona nemá nic společného se vstupem do království. Pro Pavla byla důležitá pouze Ježíšova smrt a vzkříšení. Historický Ježíš učil zákon. Pavel učil Ježíše. Nebo, jak uvedli někteří učenci, již za Pavla se náboženství Ježíše stalo náboženstvím o Ježíši. (Ačkoli, jak jsem již zdůraznil, Pavel nevynalezl tento nový pohled na Ježíše, ale zdědil ho.)

Později křesťané posunuli Pavlův odklon ještě dále. A tak jsme viděli, že Marcion trval na tom, že Pavlův rozdíl mezi zákonem a evangeliem byl absolutní. Zákon nemá nic společného s evangeliem. Zákon byl dán Bohem Židům pro židovský lid a vede je pouze k (a všechny ostatní) zatracení. Evangelium přišlo od Boha Ježíše; byla to cesta spásy skrze Ježíšovu smrt a přinesla vysvobození od hněvivého Boha Starého zákona. Pro Marcióna existovali doslova dva Bohové a Bůh zákona nemá nic společného s Bohem Ježíše. Starý zákon patří hněvivému Bohu Židům. Je to židovská kniha a nic víc. Není součástí křesťanského kánonu a musí být zcela odmítnuta.

Ostatní křesťanští myslitelé z doby Marcióna zastávali opačný názor, což ironicky vedlo k ještě virulentnějším formám anti-judaismu. Klíčovým příkladem je Barnabášův dopis (viz kapitola 6). Pro Barnabáše je Starý zákon knihou křesťanskou, nikoli židovskou. Židé nepochopili jeho učení a vždy ho nechápali. Jsou to od Mojžíšových dnů lidé s tvrdým srdcem, nevědomí, úmyslní a neposlušní. Podle Barnabáše židovský lid porušil zvláštní smlouvu, kterou s nimi Bůh uzavřel, jakmile byla vydána. Když Mojžíš rozbil první sadu deseti přikázání, tím skončila smlouva Židů s Bohem. Bůh s nimi nikdy neobnovil smlouvu. Právě s Ježíšovými následovníky uzavřel „novou smlouvu“.

Barnabáš říká svým křesťanským čtenářům v Dopisu Barnabáše 4: 6–7:

myslete na sebe a nepřipodobňujte se těm, kteří zavinili vaše četné hříchy s odvoláním se na Zákon, jako by platil pro ně. Oni jej pokazili již tehdy, když jej obdržel Mojžíš.

Výsledkem je, jak říká Barnabáš, že Židé vždy nesprávně interpretovali svůj zákon, protože si mysleli, že musí být brán doslovně, včetně pravidel o tom, jaké potraviny mohou nebo nemohou být konzumovány. Tyto zákony nikdy nebyly míněny doslovně, ale jako duchovní popis toho, jak mají lidé žít. Židovské náboženství je postaveno na falešném pochopení židovského vlastního zákona.

Barnabáš má pozoruhodnou schopnost najít Krista a křesťanské poselství na stránkách Starého zákona. Pouze jeden příklad: Tvrdí, že obřízka, znamení smlouvy dané otci Židů Abrahámovi, Židé vždy vykládali nesprávně, což chápali tak, že mají odříznout předkožku svým dětem. O tom to nikdy nebylo. Místo toho obřízka znamená, že člověk musí věřit v Ježíšův kříž. Jak Barnabáš dokazuje svůj názor? Poznává, že ve Starém zákoně vede Abraham svou armádu 318 služebníků do boje, ale připravuje je na vítězství tím, že je nejprve obřezává (Genesis 14:14; 17:23). Jaký je, ptá se Barnabáš, význam skutečnosti, že zde bylo 318 obřezaných služebníků? Je to symbolické číslo.

Připomeňme, že starověké jazyky používaly písmena abecedy také pro číslice: symbol pro první řecké písmeno, alfa, byl 1; beta byla 2; gama, 3. (Barnabáš zakládá svůj výklad na Septuagintě - řeckém překladu hebrejské Bible.) Číslo 318 je tvořeno řeckými písmeny tau, iota a eta. Barnabáš poukazuje na to, že tau, který vypadá jako naše písmeno t, má tvar kříže a iota a eta jsou první dvě písmena ve jménu Ježíše. Obřízka není o předkožkách. Je o Ježíšově kříži.

Co se stane, když křesťanský autor prohlásí, že Židé nikdy nepochopili své vlastní náboženství a že Starý zákon je křesťanská, nikoli židovská kniha? Je to zjevný pokus zbavit judaismus veškeré jeho platnosti. A to byl Barnabášův cíl. Jeho kniha je až do konce protižidovská.

Postupem času se křesťanský anti-judaismus stále více zhoršoval a zhoršoval, protože křesťanští autoři začali obviňovat Židy ze všech druhů darebáckých činů, nejen ze špatného výkladu jejich vlastních Písem. Někteří křesťanští autoři tvrdili, že zničení Jeruzaléma, srdce judaismu, Římany v roce 70 n. L., Bylo Božím soudem nad Židy za zabití vlastního Mesiáše. Nakonec se na scéně objevili křesťanští autoři, kteří posunuli logiku o krok dále. Když křesťané začali vnímat samotného Ježíše jako božského, někteří tvrdili, že tím, že byli zodpovědní za Ježíšovu smrt, Židé se ve skutečnosti provinili zabitím Boha.

Toto obvinění ze zavraždění Boha se poprvé objevuje ve spisech autora z pozdního druhého století jménem Melito, který byl biskupem ve městě Sardis. Kázání, které kázal Melito na nějaké blíže neurčené velikonoční oslavě, bylo objeveno v polovině dvacátého století. V Melitově kostele se v době židovského Pesachu slavily Velikonoce, a tak se tomuto jeho kázání říká homilie Paschy. V něm reflektuje vinu Židů za zabití Ježíše, jejich vlastního Boha, rétoricky mocným, ale děsivým jazykem:

To on byl zabit. A kde byl zabit? Uprostřed Jeruzaléma. Kým? Izraelem. Proč? Protože uzdravil jejich chromé a očistil jejich malomocné a přivedl ke světlu jejich slepé a vzkřísil jejich mrtvé: proto zemřel.(kapitola 72)

Proč jsi, Izrael, udělal tu zvláštní nespravedlnost? Zneuctil jsi toho, kdo tě poctil. Pohrdali jste tím, kdo si vás vážil. Popřel jste toho, kdo vás veřejně uznal. Zřekli jste se toho, kdo vás prohlásil za svého. Zabil jsi toho, kdo tě přiměl žít. Proč jsi to udělal, Izraeli? (kapitola 73)

Bylo nutné, aby trpěl, ano, ale ne od tebe; bylo nutné, aby byl zneuctěn, ale ne od tebe; bylo nutné, aby byl souzen, ale ne od tebe; bylo nutné, aby byl ukřižován, ale ne od tebe, ne vaší pravicí, Izraeli! (kapitoly 75–76)

Proto poslouvejte a chvějte se kvůli němu, pro kterého se třásla Země. Ten, kdo zavěsil Zemi ve vesmíru, je sám pověšen; ten, kdo upevnil nebesa na místě, je sám přibit; ten, který pevně upevnil všechny věci, je sám pevně připevněn ke dřevu. Pán je uražen, Bůh byl zavražděn, izraelský král byl zničen izraelskou rukou. (kapitoly 95–96)

Vysvětlení vzestupu křesťanského anti-judaismu

Jak k tomu došlo? Jak se vášnivě židovské náboženství Ježíše stalo virálně protižidovským náboženstvím jeho následovníků?

Logický vývoj křesťanského anti-judaismu můžete pravděpodobně vysledovat z informací uvedených v této kapitole. Roztržka přirozeně nastala, jakmile křesťané začali trvat na tom, že Ježíš je Mesiáš, že Mesiáš musel trpět za hříchy, že smrt Mesiáše byla prostředkem, kterým Bůh smířil lidi s ním, že zákon nehraje žádnou roli v aktu spásy, a že Židé proto musejí buď uvěřit v Ježíše jako Mesiáše, nebo být Bohem zavrženi. Věřící v Ježíše měli pravdu a byli s Bohem; všichni ostatní, včetně věrných Židů, stáli pod Boží kletbou. Tento pohled najdeme u Pavla, ale nevymyslel jej; už to bylo navrhováno, než přišel na scénu. Není divu, že když byl Pavel ještě nekřesťanským Židem, považoval Ježíšovy následovníky za takovou urážku.

Logika této pozice víceméně vedla některé křesťany k tvrzení, že odmítnutím Božího Mesiáše Židé odmítli i Boha. Přirozeným důsledkem bylo, že je Bůh zavrhl.

Křesťanští myslitelé by mohli namítnout, že samotné židovské Písmo naznačuje, že židovský národ byl Bohem zavržen. Starozákonní proroci opakovaně varují starověké Izraelity, že jelikož porušili Boží vůli a zákon, obrací se na ně se soudem. Tito proroci jako Amos, Ozeáš a Izajáš říkají, že Bůh zavrhl svůj lid kvůli tomu, jak se rozhodli žít. První Ježíšovi následovníci se uchýlili k tomuto názoru a vytvořili z něj jakýsi obecný princip. Vyvrcholením židovské tvrdohlavosti a svévolnosti bylo odmítnutí vlastního Mesiáše. Pro Boha to byla poslední kapka. Židé již nebyli vyvoleným Božím lidem. Byli nahrazeni následovníky Ježíše.

Nebylo to proto, že by se Bůh odvrátil od svého slova nebo svých slibů. Na vině byli sami Židé. Některé z těchto protižidovských nálad najdeme již na stránkách Nového zákona. Pavel se dlouhodobě zabývá odmítnutím Židů, i když si myslí, že celý Izrael nakonec uvidí svou chybnou cestu, uvěří v Ježíše a bude spasen (Římanům 9–11, zejména 11: 1–26). Ostatní autoři si nebyli tak jistí. Janovo evangelium obviňuje „Židy“ docela zřetelně z toho, že odmítli a zabili Ježíše (kapitoly 19–20); a v jedné strašlivé pasáži ve skutečnosti

naznačuje, že Židé nejsou dětmi Božími, ale dětmi Dábla (Jan 8: 42–44). Je těžké být spasen, pokud je Satan vaším otcem.

Od poloviny druhého století se vitriol stává ještě extrémnějším. Křesťanští autoři jako Justin Martyr a Tertullian psali pojednání přímo proti Židům a jejich náboženství. Tvrdí, že Židé nepochopili význam svého vlastního náboženství a vlastního zákona, že neuznávají proroctví odkazující na Ježíše, že odmítají svého vlastního Mesiáše poslaného od Boha, a tak odmítají samotného Boha. Podle Justina znamení obřízky nikdy nebylo zamýšleno k tomu aby oddělilo Židy jako Boží lid; mělo jen ukázat, kdo je hoden pronásledování. **2)** Takové protižidovské traktáty vznikají ještě dlouho v druhém století a stávají se stálou stravou křesťanských čtenářů po celá následující staletí.

Pro některé čtenáře je překvapením, když se dozvědí, že tento druh anti-judaismu neexistoval v římském, řeckém ani žádném jiném světě před příchodem křesťanství, a je tedy křesťanským vynálezem. Jistě někteří římstí a řečtí autoři pomlouvali Židy kvůli bizarním zvykům - mrzačení penisů u jejich chlapců, odmítání jíst vepřové maso, také lenost, že jeden den v týdnu (Sabat) nepracovali. Římstí a řečtí autoři však znevažovali každého, kdo nebyl Řekem nebo Římanem, a Židé tedy nebyli výjimkou. **3)** Dokud se neobjevilo křesťanství. Pak se na judaismus začalo dívat nejen jako na soubor podivných a odporných praktik, ale také jako na zvrácené a zkorumpované náboženství. Židé už nebyli prostě divní. Byli proradní a zlí. Jako lidé odmítli Boha a on odmítl je.

Tyto názory se mohly zdát docela neškodné za dnů Pavla, Barnabáše, Justina mučedníka, Tertulliana a dokonce i Serapiona. Nakonec křesťanství bylo v těchto dobách malým náboženstvím v kontextu velmi velké říše. Židé mnohonásobně převyšovali počet křesťany a křesťané neměli žádnou sociální ani politickou moc. V té době rétorické útoky proti Židům nevedly k fyzickým útokům.

S tím, jak křesťanství rostlo, se to všechno změnilo a nakonec si ho osvojil nikdo jiný než římský císař Konstantin. Když Konstantin konvertoval ke křesťanství, počátkem čtvrtého století již křesťané převyšovali počtem Židy a tvořili asi 10 procent obyvatel římské říše. Ale na rozdíl od Židů, kteří nikdy nebyli v říši pronásledováni jako lidé, byli křesťané stále pronásledovanou menšinou. **4)** Všechno se změnilo, když Konstantin konvertoval. Stalo se populárním a módním být křesťanem. Konverze se začaly hromadně vyskytovat. Na konci čtvrtého století se celá polovina říše hlásila ke křesťanství a římský císař Theodosius prohlásil, že křesťanství je oficiálním náboženstvím říše.

Tento vývoj věcí hrál klíčovou roli v židovsko-křesťanských vztazích. **5)** Od počátků církve byla na rétorické úrovni vyjádřována antipatie vůči Židům; brzy se to stalo věcí činu. Římstí úředníci, kteří byli nyní křesťany, brali rétoriku svých předchůdců vážně a viděli židovský lid doslova jako nepřátele pravdy, kteří měli být potrestáni za odmítnutí Ježíše. Oficiální politika říše ve čtvrtém století nevyžadovala perzekuci Židů, ale lidé u moci, jako jsou křesťanští guvernéri římských provincií, se často dívali jinam nebo to soukromě omlouvali. Synagogy byly vypáleny, majetek zkonfiskován a Židé byli veřejně zesměšňováni a někdy ponecháni k násilí davů.

A tak tu máme jednu z největších ironií raně křesťanské tradice. Hluboce židovské náboženství Ježíše a jeho následovníků se stalo brutálně protižidovským náboženstvím pozdější doby, což vedlo k hrozným perzekucím středověku a pogromům a pokusům o genocidy, které sužovaly svět až do nedávné doby. **6)** Antisemitismus, jak se k nám dnes

dostal, je historicky konkrétní křesťanských reakcí na nekřesťanské Židy. Je to jeden z nejméně slavných vynálezů rané církve.

Božství Ježíše

Když jsem byl na vysoké škole, už jsem mnoho let věřil, že Ježíš je Bůh, že to byl a vždy bude jeden z nejdůležitějších a nejzákladnějších principů křesťanské tradice. Ale když jsem začal vážně studovat Bibli, na postgraduální škole jsem si začal uvědomovat, že to není původní víra Ježíšových prvních následovníků, ani samotného Ježíše.

Kdy se Ježíš stal Božím synem?

Viděli jsme, že evangelia Nového zákona, z nichž tři nám neříkají o Ježíši jako o Bohu, byla napsána mnoho let poté, co Ježíš žil a zemřel. Existují i další části Nového zákona, které byly napsány dříve. Vědci si již dlouho mysleli, že některé projevy apoštolů v knize Skutky apoštolů mohou představovat názory, které byly populární mezi prvními Ježíšovými následovníky, roky předtím, než je Lukáš zapsal; jinými slovy, části těchto projevů kolovaly jako součást ústní tradice po celá desetiletí, než Lukáš napsal své evangelium a Skutky. V žádné z těchto řečí ve Skutcích není o Ježíši mluveno jako o Bohu. A je zarážející, že některé projevy ztělesňují velmi primitivní víru, že právě při vzkříšení Bůh udělil Ježíši zvláštní postavení. Pro křesťanské vypravěče, kteří s těmito řečmi přišli dlouho předtím, než je Lukáš zaznamenal, byl Ježíš člověkem z masa a kostí, který byl povýšen do zvláštního postavení, když ho Bůh vzkřísil z mrtvých.

Uvažujme například o Petrově projevu o Letnicích ve Skutcích 2. Hovoří o „Ježíši z Nazareta, o člověku, kterému Bůh vydal svědectví skutky moci, zázraky a znameními, které Bůh skrze něj udělal.“ Zde je Ježíš lidským zázrakem, zmocněn Bohem, ale nikoli Bohem samotným. Podle Petra v této pasáži židovský lid v Jeruzalémě Ježíše zavrhl a ukřižoval, ale Bůh ho vzkřísil z mrtvých. A pak přijde klíčová věta, vyvrcholení řeči:

Řekněte tedy celému izraelskému domu s jistotou, že ho Bůh učinil Pánem i Mesiášem, toho Ježíše, kterého jste ukřižovali. (Skutky 2:36)

Teprve po jeho smrti, při jeho vzkříšení, učinil Bůh z Ježíše Pána a Mesiáše. Řeč, kterou Pavel přednáší ve Skutcích 13, hovoří o Ježíši jako o člověku, který byl odmítnut židovským lidem v Jeruzalémě a „požádali Piláta, aby ho nechal zabít“. Ale Bůh ho potom „vzkřísil z mrtvých“. Pavel dále ohlašuje ve Skutcích 13: 32–33 „dobrou zprávu“

že to, co Bůh slíbil našim předkům, splnil pro nás, jejich děti, vzkříšením Ježíše; jak je také psáno v druhém žalmu: „Jsi můj Syn; dnes jsem tě zplodil.“

V jakém okamžiku byl Ježíš „zplozen“ jako Boží Syn? Při jeho vzkříšení: "Dnes jsem tě zplodil."

To se nám jeví jako nejstarší forma křesťanské víry. Ježíš byl muž, kterého Bůh zmocnil dělat mocné věci; byl odmítnut židovskými vůdci a zabit; ale Bůh se ho zastal tím, že ho vzkřísil z mrtvých a dal mu vznešené postavení.

Netrvalo dlouho a někteří Ježíšovi následovníci usoudili, že musel být Božím Synem, a to nejen po vzkříšení, ale během celé jeho veřejné služby. Už to nebylo vzkříšení, které učinilo Ježíše Božím synem, ale byl to křest. V našem nejranějším evangeliu, Marka, je tedy Ježíš pokřtěn hned Janem Křtitelem; vychází z vod a vidí nebesa otevřená a Ducha sestupujícího na něj jako holubice; a potom uslyší hlas z nebe: „Jsi můj milovaný Syn, v němž se mi velmi zalíbilo“ (Marek 1:11; v Markovi není žádný příběh o narození).

Pro starověké Židy ale neznamenal být „Božím synem“ být Bohem (viz kapitola 3). Ve Starém zákoně může „syn Boží“ odkazovat na řadu různých druhů jednotlivců. Samotný člověk- izraelský král byl nazýván Božím synem (2 Samuelova 7:14) a izraelský národ byl také považován za Božího syna (Ozeáš 11: 1). Být synem Božím obvykle znamenalo být lidským prostředníkem od Boha na zemi. Syn Boží stál ve zvláštním vztahu s Bohem, jako ten, skrze kterého se Bůh rozhodl konat svou vůli. V Markovi je Ježíš synem Božím, protože je tím, koho Bůh určil jako Mesiáše, který má zemřít na kříži, aby přinesl smíření jako lidskou oběť. V tomto evangeliu však není ani jedno slovo o tom, že by Ježíš skutečně byl Bohem.

Zatímco se zdálo, že si první křesťané mysleli, že Ježíš se stal Božím synem při jeho vzkříšení (a také Mesiášem a Pánem), jak bylo řečeno v projevech ve Skutcích, ostatní si nakonec začali myslet, že byl Božím synem už při svém křtu.

Postup této myšlenky tím však neskončil. Několik let po napsání Marka se objevilo Lukášovo evangelium; Ježíš nyní není pouze Božím Synem při vzkříšení nebo od svého křtu; je synem Božím po celý svůj život. A tak v Lukáši, na rozdíl od Marka, máme zprávu o tom, že se Ježíš narodil z panny. Jak jsme viděli v předchozí kapitole, Lukáš chápe, že v okamžiku jeho početí se Ježíš stává Božím synem - doslova Bůh oplodňuje Marii skrze svého Ducha. Marie se to dozví od anděla Gabriela při Zvěstování:

Duch svatý přijde na tebe a moc Nejvyššího tě zastíní; proto dítě, které se ti narodí, bude svaté; bude se jmenovat Boží Syn. (Lukáš 1:35)

„Proto“ je v této větě velmi důležité (vždy je třeba se ptát, k čemu se vztahuje to „proto“?). Je to proto, že Marie počne skrze Ducha svatého Božího, takže Ježíše lze nazvat Synem Božím. Toto je okamžik, kdy Kristus vznikl podle Lukáše. Je Božím Synem, protože Bůh je doslova jeho Otcem. Výsledkem je, že je Božím synem nejen po vzkříšení nebo před svou veřejnou službou, ale po celý svůj život.

Poslední z našich evangelií, která byla napsána, Jan, posune Ježíšovu loďku Božího Syna zpět ještě dále, do minulosti až do věčnosti. Jan je naše jediné evangelium, které ve skutečnosti mluví o Ježíši jako o Bohu. Pro Jana není Kristus Božím Synem, protože ho Bůh vzkřísil z mrtvých, přijal ho při křtu nebo oplodnil jeho matku: je Božím Synem, protože s

Bohem existoval od samého počátku, před stvořením svět, jako Slovo Boží, před příchodem na tento svět jako lidská bytost (stává se „vtěleným“).

A tak máme vznešená slova z úvodu Janova evangelia (Jan 1: 1–14):

Na začátku bylo Slovo a to Slovo bylo u Boha a to Slovo bylo Bůh. To bylo na počátku u Boha. Skrze něj vznikly všechny věci a bez něj nevznikla ani jedna věc.... A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi a my jsme viděli jeho slávu, slávu jako Otcova jediného Syna, plného milosti a pravdy.

Toto je pohled, který se stal standardní křesťanskou naukou, že Kristus byl již existujícím Božím Slovem, které se stalo tělem. Oba byli na počátku s Bohem a byli Bohem a skrze něj byl stvořen vesmír. To však nebyl původní názor, který zastávali Ježíšovi následovníci. Myšlenka, že Ježíš je Bůh, byla pozdějším křesťanským vynálezem, který se mezi našimi evangelii nachází pouze u Jana.

Božství Kristovo v Janově komunitě

Co vedlo křesťany k rozvoji tohoto pohledu? Evangelium podle Jana nepředstavuje pohled jedné osoby, neznámého autora evangelia, ale spíše pohled, který autor zdědil prostřednictvím své ústní tradice, stejně jako ostatní autoři evangelia zaznamenávají své tradice, které slyšeli, tradice které byli v oběhu v křesťanských kruzích po celá desetiletí, než byly zapsány. Janova tradice je však očividně jedinečná, protože v žádném z ostatních evangelií nemáme tak vysoký pohled na Krista. Odkud pochází tato tradice?

Učenci si nad touto otázkou dlouho lámali hlavu a mezi vykladači Janova evangelia se za posledních dvacet pět nebo třicet let objevila jakási shoda. Toto je pohled, který vyvinuli dva giganti novozákonní interpretace na konci dvacátého století, jeden protestant a druhý římský katolík, oba učili na Union Theological Seminary v New Yorku. J. Louis Martyn a Raymond Brown tvrdili, že vysoká kristologie v Janově evangeliu pochází ze změn v chápání Krista, ke kterým došlo v Janově křesťanské komunitě před napsáním jeho evangelia. Tyto změny byly ovlivněny sociálními zkušenostmi v komunitě. 7)

Teorie tohoto pohledu spočívá v tom, že každá komunita - ať už jde o rodinnou jednotku, uzavřené město, bratrství nebo spolčení, občanskou organizaci nebo církev - má tradice, které sama o sobě vypráví, aby se mohla etablovat jako komunita. Komunity mají společné příběhy. A způsob, jakým vypráví své příběhy, souvisí s věcmi, které se jim jako komunitě stávají.

Vezměte si jednoduchý příklad. Předpokládejme, že ve vaší rodině byl jeden skutečný výtržník, váš mladší bratr. Vždy se dostal do problémů a dělal neplechu. O dvacet let později, když vyprávíte příběhy o tom, jaký byl jako dítě, příběhy jsou vždy formovány tím, co se stalo poté. Předpokládejme, že z Tommyho vyrostl úspěšný investiční bankéř, jste na něj hrdi a je radostí rodiny. Když vyprávíte příběhy o něm jako o mladém spratkovci, vždy to bude s úsměvem na tváři - „Ach, Tommy. Vždycky měl potíže, jako dítě. Pamatuješ si ten čas ...? “ Ale předpokládejme, že se věci vyvinuly jinak. Co kdyby z Tommyho vyrostl sekerový vrah? Nyní můžete ty samé příběhy vyprávět velmi odlišně se slzami v očích.

"Tommy, Tommy." To dítě jsme nikdy nedokázali ovládat; vždy měl potíže. Pamatuješ si ten čas ...? "

Způsob, jakým říkáte tradice ve své komunitě, odráží události, které se mezitím staly. Předpokládejme, že máte soubor tradic z určité komunity, které jsou řečeny určitým způsobem, ale nemáte žádný jiný přístup k tomu, co se v této komunitě stalo v historii? Teoreticky byste se mohli vydat zpátky, zkloumat jakým způsobem vyprávějí své příběhy, a pracovat dozadu, abyste zjistili, co se stalo, abyste je přivedli k vyprávění příběhů tak, jak to dělají. To udělali Louis Martin a Raymond Brown s tradicemi v Janově evangeliu. Zrekonstruovali historii Janovy komunity jako způsob, jak vysvětlit, proč vyprávěli příběhy o Ježíši tak, jak to dělali.

Co je na Janovi zarážející, je to, že některé příběhy o Ježíši, například ten, který se nachází v úvodní pasáži (1: 1–18), mají na něho vysoce vznešený pohled jako na Boha (nazývaný „vysoká kristologie“) a jiné pasáže hovoří o Kristu velmi lidsky, vůbec ne jako o Bohu, ale spíše o člověku, kterého si Bůh vybral, aby naplnil své záměry na zemi („nízká kristologie“; viz například Jan 1: 35–52). Proč máme v Janově evangeliu oba tyto názory? Možná si myslíte, že je to proto, že Jan chápe Ježíše jako lidského i božího. Zarážející však je, že některé pasáže mluví o Ježíši jedním způsobem a jiné o něm mluví jiným způsobem. Martyn a Brown tvrdili, že pasáže, které hovoří o Ježíši v lidských pojmech (nízká kristologie), jsou nejstaršími tradicemi ztělesněnými v evangeliu,

Není zde prostor zabývat se všemi podrobnostmi, ale mohu říci, že Martyn a Brown ukázali, o jaké zážitky jde. Zdá se, že Janova komunita začala jako židovská sekta v židovské synagoze, která přijala Ježíše jako židovského Mesiáše. Kvůli této víře byli nakonec nuceni opustit synagógu a založili vlastní komunitu jako věřící v Ježíše. Museli si však sami vysvětlit : Proč jsme byli odmítnuti? Proč naše rodiny a přátelé nevidí pravdu o Ježíši? Proč mu nerozumí?

Na základě svých znalostí o tom, jak se vytvářejí nové komunity, Martyn a Brown tvrdili, že tato nová komunita dospěla k přesvědčení, že sama má pravdu a že ostatní ji nemohou vidět. Proč? Protože tato pravda pocházela z nebe a lidé mimo tuto komunitu mysleli pouze v pozemském smyslu. Ježíš, který byl pravdou, sám přišel z nebe, a protože ti, kdo se mýlí, jsou pozemští, nemohou poznat toho, kdo přišel shora. Pravdu má pouze Janova komunita. Ostatní se mýlí. Ve světle stojí pouze Janova komunita. Ostatní žijí ve tmě. Pouze Janova komunita uznává toho, kdo přišel shora. Ostatní mohou vidět pouze to, co se děje níže.

Komunita začala o Ježíši myslet ve vznešenějších termínech, aby vysvětlila své vlastní odmítnutí ze strany synagogy. Začali tvrdit, že má-li mít Bůh pravdu, je třeba přijmout toho, který přišel od Boha. Člověk potřeboval nové zrození, zrození „shora“. Ti mimo komunitu byli mrtví a nikdy neměli život. Nebyli to děti Boží; byli to děti ďábla.

Jak komunita rozvíjela své názory, Ježíš byl stále více a více vysoký. Nakonec, když bylo napsáno evangelium, autor do něj začlenil řadu tradic, které mezi nimi kolovaly, a to jak těch, které byly jejich původními názory, ve kterých byl Ježíš plně lidským, tak těch, které přišly později, ve kterých byl sám Bůh . A tak se rozvinul názor, že Ježíš je Bůh.

Další cesty ke stejnému cíli

Cesta, po které Janova komunita dospěla k názoru, že Ježíš je Bůh, nebyla stejná jako u jiných společenství, která dorazila ke stejnému místu. Zde mohu poskytnout jen velmi krátký přehled o tom, jak to mohlo fungovat v té či oné komunitě.

Jak jsme viděli, na počátku Ježíše existovaly tradice, které o něm mluvily jako o Božím Synu. Tato myšlenka by pro různé skupiny znamenala různé věci. Někteří Židé, kteří v něj začali věřit, by si mysleli, že stejně jako král David a někteří další velcí Boží muži měl Ježíš důvěrný vztah k Bohu; byl to muž, skrze kterého Bůh působil a který zprostředkoval jeho vůli na zemi. Co by však stejná myšlenka znamenala pro pohany, kteří konvertovali k víře v Ježíše? V pohanských mytologiích byla spousta lidí považovaných za Boží syny. Tito lidé byli považováni za napůl lidské a napůl božské, protože měli jednoho smrtelného rodiče a jednoho nesmrtelného. Tyto skupiny prováděly srovnání mezi Ježíšem a jejich pohanskými tradicemi. Příkladem může být řecký polobůh Herakles (římský Herkules; srovnej u Lukáše verzi Ježíšova narození). Tyto nadsmrtelné postavy byly často považovány za schopné velkých zázraků (srovnej příběhy evangelia o Ježíšově službě) a na konci svého života šli žít s bohy v nebi (srovnej příběh Ježíšova nanebevstoupení). Každý, kdo vstoupil do křesťanské víry s tímto pochopením toho, co to znamená být Božím synem, mohl snadno myslet na Ježíše jako na nadsmrtelnou bytost, ne jako na tradičního „židovského“ Božího syna, který byl úplně člověk.

Další cesta k vidění Ježíšova božství nezačíná myšlenkou na Ježíše jako Syna Božího, ale na Ježíše jako Syna člověka. Sám Ježíš hovořil o příchodu Syna člověka, kosmického soudce Země, který po něm přinese soud na základě jeho chápání Daniela 7: 13–14. Jakmile však jeho následovníci uvěřili, že Ježíš byl vzkříšen z mrtvých, mysleli si, že on sám bude tím, kdo přijde z nebe, aby usedl na zemi. To je Pavlův názor vyjádřený v 1. Tesalonicenským 4–5. Pavel psal pohanům, ne Židům, a proto nepoužívá titul Syn člověka. Takto však chápal Ježíše: jako budoucího soudce, který přijde z nebe. Pokud byl Syn člověka jakousi božskou postavou a Ježíš byl Syn člověka, činí to z něj božskou postavu, která žije s Bohem.

Nebo zvažte třetí způsob. Během Ježíšova života si o něm jeho následovníci mysleli, že je jejich pán, a nazývali ho pánem, jako otroci nazývali své pány, nebo zaměstnanci nazývali své zaměstnavatele. Poté, co jeho následovníci začali věřit v jeho vzkříšení, však termín „pán“ získal jinou konotaci. Bůh dal Ježíši vznešené postavení. Byl vládcem - ne vládcem pozemským, ale vládcem nebeským. Stal se „Pánem“. Křesťané si brzy mysleli, že je Pánem všech a vládne z nebe. Ale kdo by mohl vládnout z nebe, než božská postava? Raní křesťané si navíc uvědomili, že je to sám Bůh, kdo je ve Starém zákoně nazýván Pánem. Začali si myslet, že Ježíš byl povýšen do božského stavu. A brzy usoudili, že pokud byl božský, musel existovat, než se objevil na Zemi.

Tento názor již našel náš nejstarší autor, Pavel, který mluví o Ježíši jako o člověku, který byl s Bohem před jeho příchodem na svět a který měl úroveň rovnosti s Bohem; ale místo toho se rozhodl přijít na svět, aby strpěl smrt kvůli ostatním, po čemž ho Bůh znovu povýšil, přivedl ho do nebe a „dal mu jméno, které je nad každé jméno, aby ve jménu Ježíše každé koleno se poklonilo.“ Ve Starém zákoně je to pouze Bůh, před kterým se každé koleno sklání (Izajáš 45:23). Nyní je to také před Ježíšem (Filipenským 2: 6–11).

Pohled na Ježíše jako na Boha se nevyvíjel v každé rané křesťanské komunitě současně nebo stejným způsobem. Po staletí stále existovala některá společenství, která se tohoto názoru nedržela, například Ebionité. V některých komunitách tento pohled vznikl pozoruhodně brzy (patrně v Pavlově). U jiných neexistují žádné důkazy o tom, že se to vůbec stalo (u Matouše nebo Marka). U jiných to trvalo několik desetiletí (Janova). Ale ve druhém a třetím století se to stalo docela běžnou naukou, protože si tyto různé komunity vyměňovaly mezi sebou názory. Ježíš nebyl jen židovský syn Boží, kterého Bůh vyvýšil při jeho vzkříšení. Byl sám Bohem. To byl jeden z nejtrvalejších teologických výtvorů rané křesťanské církve.

NÁUKA TROJICI

Víra v Ježíšovo božství vytvořila zjevný problém pro rané křesťanské teology, kteří chtěli odmítnout pohanskou představu, že existuje mnoho bohů, a přitom zůstat v pevné monoteistické tradici judaismu. Jak naznačují Židovská písma:

Toto praví PÁN, izraelský král ...
Jsem první a jsem poslední;
kromě mě není žádný Bůh. (Izajáš 44: 6)

Co si však měli myslet křesťané o Kristově božství? Pokud je Kristus Bohem a Bůh je Bohem, neexistují proto dva bohové?

Kolik je bohů? Některé z odpovědí

Jako u dalších teologických otázek u prvních křesťanů, také na tuto otázku byla řada odpovědí. Židovsko-křesťanští Ebionité byli v tomto bodě neoblomní: protože může existovat pouze jeden Bůh, Kristus není Bůh. Kdyby byl Kristus Bohem, byli by dva Bohové. Pro Ebionity je Ježíš Mesiášem (v židovských kruzích nebyl Mesiáš nikdy považován za Boha), mužem, kterého si Bůh vybral, aby naplnil svou vůli na zemi smrtí za hříchy. Byl proto pro Boha výjimečný a Bůh ho přijal za svého syna. Byl to však člověk od prvního do posledního, vůbec nebyl božský.

Marcionité zastávali opačný názor: Ježíš vůbec nebyl člověk, právě proto, že byl Bohem. Bůh nemůže být člověkem o nic víc než člověk může být skálou. Božství a lidství jsou dvě různé věci, které nelze zaměňovat. Marcionité si však evidentně nemysleli, že Ježíš a Bůh Otec jsou dva různí bohové. Místo toho byli dva různí bohové: Bůh Židů, hněvivý Bůh Starého zákona a Bůh Ježíše, Bůh lásky a milosrdenství. Je těžké vědět, jaký vztah měl Ježíš k tomuto druhému Bohu, protože žádný z církevních otců, kteří citují Marcionovy spisy, to nikdy nevyslovil. Ale na některých místech se zdá, že o Ježíši mohlo být uvažováno jako o samotném Bohu, který přišel na Zemi.

Různé skupiny gnostiků neměly potíže s prohlášením, že Kristus je božská bytost. Pro ně bylo spousta božských bytostí a Kristus byl jedním z nich. Bůh, který prohlásil, že on

jediný je Bůh, a „není žádného jiného“ (Izajáš 45:18) nebyl pravým Bohem. Bylo to nižší, božstvo, které stvořilo svět. Daleko nad tímto žárlivým a nevědomým božstvem byla vyšší božská říše, ve které přebývaly všechny božské bytosti.

Všechny tyto alternativní přístupy k problému byly nakonec odmítnuty jako kacírské. Jak ale bylo možné se s tímto problémem vypořádat? Pokud někdo chtěl zůstat monoteistický, jak to evidentně chtěli pravověrní, a přesto trval na božství Krista, jak to chtěli udělat, jak to bylo možné udělat, aniž by byl ohrožen jeden nebo druhý pohled?

Dvě hetero-ortodoxní řešení

V dějinách bádání o raném křesťanství je ortodoxie („správná víra“) někdy postavena proti „heterodoxie“ (ve smyslu „jiná víra“). Použití v řeči je heterodoxie stejná jako kacírství. Jak již bylo uvedeno, každý se samozřejmě považuje za ortodoxního - každý si myslí, že má pravdu. Lidé, kteří si myslí, že jejich víra je špatná, mění to, v co věří, aby věřili v správné víře. Nebo, jak to řekl jeden šprýmař, ortodoxie je moje doxie a heterodoxie je vaše doxie.

Jak se rozvíjelo rané křesťanství, existovaly různé pokusy vysvětlit, jak může být Ježíš božský, pokud existuje jen jeden Bůh. Většina z těchto pokusů, i když byly na některých místech přijatelné, byly nakonec mimosoudně vyloučeny. Pro některé proto-ortodoxní myslitele byly naprosto přijatelné, pro jiné byly kacírské. Takže jsem pro ně vymyslel termín: „hetero-ortodoxní“ řešení. Dva nejznámější byla patripassianismus (jak ho nazývali jeho oponenti) a arianismus.

Patripassianismus

Ze spisů takových církevních otců druhého a třetího století, jako jsou Hippolytus a Tertullianus, víme, že kdysi nejpopulárnějším pohledem křesťanských myslitelů a církevních vůdců byl ten, který sebevědomě a agresivně prosazoval jednotu Boha. Tento názor si myslel, že existuje pouze jeden Bůh a že Ježíš je vtělením Boha zde na zemi. Jinými slovy, Bůh Otec a Bůh Syn nejsou dvě oddělené entity. Bůh Syn je Bůh Otec, když se ten vtělil.

Tento pohled má řadu podobných jmen v historii teologie. Někdy se mu říká modalismus, protože učí, že jediný Bůh má různé způsoby existence. Pro ilustraci: Jsem syn ve vztahu ke svému otci, otec ve vztahu ke svému synovi a manžel ve vztahu ke své ženě. Nejsem tři lidé, ale jedna osoba, definovaná odlišně v mých různých vztazích. Bůh byl stvořitelem všech věcí a stal se člověkem; nebyly to ale dva bohové, ale jeden bůh.

Někdy je tento pohled známý jako Sabellianismus, pojmenovaný po Sabelliusovi, obzvláště notoricky známé, ale historicky spíše nedůležité osobě, která byla nakonec exkomunikována za zastávání tohoto názoru. A někdy je mu dán posměšný termín, který vymyslel lovec kacírství Tertullian, aby zapouzdřil svůj názor: patripassianismus - termín, který doslovně znamená „trpící Otec“. Tertullianus se vysmíval tomuto pohledu, protože tvrdí, že to byl sám Bůh Otec, který zemřel na kříži v podobě syna.

Tertullianus nám říká, že v jeho době, na konci druhého století, tento názor podpořili dva římscí biskupové (dva z prvních papežů) spolu s většinou římské církve. V reakci na tento názor začal Tertullian a další rozvíjet myšlenku, že Bůh Otec je jiná osoba než Bůh Syn. Oba jsou Bohové, ale přesto existuje jen jeden Bůh. Jak je to možné? Nakonec je to záhada. A toto se mělo stát ortodoxním učením s vylepšeními a vážnými vylepšeními po Tertullianových dnech. Kristus je Bůh a stejně tak je Bůh Otec; ale ti dva jsou jeden.

Navíc, protože Ježíš v Janově evangeliu hovoří o tom, že Duch svatý přichází na Zemi jako „jiný obhájce“ (Jan 14:16) po jeho návratu do nebe, Duch je také Bůh. Také on není stejný jako Bůh Otec nebo Bůh Syn. A tak existuje „trojjediný“ Bůh. Tři osoby, ale jeden Bůh.

Může to být velmi matoucí, ale Tertullian je v tomto bodě neoblomný. Ve svém útoku na patripassianisty chce zvláště trvat na tom, že Bůh Otec a Bůh Syn a Bůh Duch jsou odlišní. Jak říká:

Otec je jeden a Syn je jeden a Duch je jeden; ... liší se jeden od druhého ... Otec není stejný jako Syn, protože se liší jeden od druhého způsobem svého bytí. (Tertullian, Proti Praxeasovi, 9)

Pokračuje v tom, co dnes mnoha lidem připadá jako bezvadné uvažování:

Otec musí mít syna, aby mohl být otcem; takže syn, aby byl synem, musí mít otce. Jedna věc však může být a druhá musí být. Například, abych byl manžel, musím mít manželku; Nikdy nemohu být svou vlastní ženou. (Proti Praxeas, 10)

Poté hodí rukavici patripassianistům s takovým satirickým vtipem, který ho proslavil: Pokud chcete, abych mu věřil, že je zároveň Otcem i Synem, ukažte mi některé další pasáže, kde je to prohlášeno: 'Pán si řekl: „Jsem svůj Syn, dnes jsem zplodil sám sebe.“ (Proti Praxeas, 11)

A přesto Tertullian trvá na tom, že i když jsou tři osoby božstva odlišné, ve své podstatě se neliší. Všichni jsou Bůh. A tak hovoří o „jednotě trojice“ a tvrdí, že se liší „na základě osobnosti, nikoli podstaty - způsobem rozlišování, nikoli dělením.... V jejich soudržných a neoddělitelných [osobách] má jednu jedinou podstatu“ (Proti Praxeasovi, 12).

Postupem času se tyto druhy odlišných rozdílů stávají stále více technickými. Ale již v reakci na modalisty své doby začal Tertullian mluvit o trojici, jednom Bohu, který se projevil ve třech různých osobách.

Arianismus

Z některých Tertuliánových pasáží je však zřejmé, že i když si myslel, že Otec je Bůh a Syn je Bůh, a že Bůh je jen jeden, existuje tam jakási hierarchie. Otec je větší než Syn, i když jsou ze stejné podstaty. Jinak by nebyl Otcem.

Po více než století teologové pokračovali v debatách o této otázce vztahu Otce k Synu. To bylo jádrem debaty, kterou na počátku čtvrtého století vyvolal Arius, slavný křesťanský učitel v egyptské Alexandrii, předního centra teologické reflexe. V době Ariuse se protoortodoxním křesťanům z větší části podařilo vyhladit nebo alespoň úplně vyloučit

takové rané křesťanské hereze jako Ebionité, Marcionité a různé skupiny gnostiků. Téměř každý v křesťanské církvi obecně souhlasil s tím, že Ježíš sám je Bůh, ale že Bůh je jen jeden. Jak přesně to ale fungovalo? Jak by oba mohli být Bohem?

Arius měl velmi jednoduché řešení, pro které mohl požadovat značnou podporu Nového zákona a dřívějších křesťanských myslitelů: Kristus byl božská bytost, ale byl podřízen mocí a podstatou Bohu Otci. Původně byl jen jeden Bůh, ale v minulosti na věčnosti Bůh zplodil druhou božskou bytost, svého syna, Krista. Kristus byl ten, skrze kterého Bůh stvořil vesmír, a byl to Kristus, který se stal člověkem při inkarnaci.

Podle tohoto pohledu existovala v minulosti věčnost, před níž Kristus neexistoval. V určitém okamžiku vznikl. A přestože byl božský, nerovnal se Bohu Otci; protože byl Syn, byl podřízen Bohu Otci. Nebyli „ze stejné látky“; byly svým způsobem v podstatě „podobné“. 8)

Tento pohled byl ve své době nesmírně populární, ale řada křesťanských teologů se k němu stavěla rezervovaně. Nejznámějším odpůrcem byl mladý jáhen v alexandrijské církvi Athanasius, kterého jsme potkali v souvislosti s novozákonním kánónem v kapitole 6. Athanasius a další jemu podobní tvrdili, že Kristus má stejnou podstatu jako Bůh Otec a že si byli úplně rovni a že nikdy neexistovala doba, kdy by Kristus neexistoval.

To se může zdát moderním lidem trochu jako hloupost, ale v té době to byl obrovský spor mezi ariány a těmi, kteří byli proti nim. Velká část křesťanské církve byla rozdělena kvůli otázce, zda Ježíš byl ze stejné podstaty jako Otec - řecký termín byl homoousias („stejná látka“). Nebo byl jen z „podobné látky“, homoiousias? Jak později poznamenali historici, zdá se, že se jednalo o debatu o písmenu i. Ale to písmeno mělo ve své době značný význam. Církev se kvůli tomu rozdělila.

Na tom všem záleželo částečně proto, že římský císař Konstantin konvertoval ke křesťanství a chtěl pomocí tohoto nového náboženství sjednotit svou rozbitou říši. Rozdělené náboženství nemohlo přinést jednotu. Nejprve bylo třeba sjednotit náboženství. A tak císař svolal do Nikaje setkání nejdůležitějších křesťanských biskupů v říši, aby debatoval o problémech a rozhodli, a aby to bylo závazná pro všechny křesťany. Jednalo se o slavnou Nikajskou radu roku 325 n. L.

Nakonec rada hlasovala pro Athanasiovu pozici. Na rozdíl od toho, co se někdy říká, šlo téměř o jednomyslné rozhodnutí, nikoli o těsné hlasování. I po tomto dnu však debaty pokračovaly a ve čtvrtém století to chvíli vypadalo, jako by z něj nakonec vyšly vítězně Ariani. Ale nakonec to byl ortodoxní postoj Athanasiusa. Bůh jsou tři osoby. Odlišují se od sebe navzájem. Ale každý je stejný Bůh. Všichni tři jsou věčné bytosti. A všechny jsou ze stejné látky. Toto je tedy nauka o Trojici.

Je to docela vývoj od čehokoli co se nalézá v Novém zákoně, kde neexistuje žádné výslovné prohlášení o ničem takového. Ani v dokumentu, jako je Janovo evangelium, kde je Ježíš považován za božského, není žádná diskuse o tom, že by tři byly jedno z podstaty. Jak můžete očekávat, pozdější opisovači Nového zákona shledali tento nedostatek znepokojivým, a tak alespoň na jedno místo vložili výslovný odkaz na Trojici (1. Jana 5: 7–8). 9) Trojice je ale pozdější křesťanský vynález, který byl založen na argumentech Athanasia a dalších úryvcích Písma, ale který se ve skutečnosti neobjevuje v žádné z knih Nového zákona.

Během tří set let se Ježíš změnil z židovského apokalyptického proroka na samotného Boha, člena Trojice. Rané křesťanství když už nic, tak je pozoruhodné.

NEBE A PEKLO

V některých koutech dnešního křesťanstva, zejména v těch, se kterými jsem byl nejednou spojován, je celé náboženství o posmrtném životě. Na velmi osobní úrovni lidé touží zažít nebeskou radost a vyhnout se pekelnému ohni. Většina křesťanů, se kterými se dnes setkávám, věří, že když zemřete, vaše duše odejde na jedno nebo druhé místo.

Nikdy jsem úplně nezjistil všechny nesrovnalosti tohoto pohledu. Na jedné straně posmrtný život duše zní jako nějaká netělesná existence, protože vaše tělo zůstává v hrobě; na druhé straně si lidé myslí, že v posmrtném životě bude také fyzické potěšení nebo bolest a že budete schopni poznat své rodiče. To by vyžadovalo mít tělo.

Nejstarší křesťané, počínaje Ježíšem, nevěřili v takový druh nebe a pekla, jako místo, kam vaše duše odejde, když zemřete. I to je pozdější křesťanský vynález.

Rané apokalyptické pohledy na posmrtný život

Učenci široce tvrdí, že Ježíš a jeho následovníci byli židovští apokalyptici. Apokalyptický pohled se začal rozvíjet již více než sto let před Ježíšem jako způsob, jak se vypořádat s problémem teodiky neboli „Boží spravedlnosti“. (Tento termín samozřejmě nepoužili; vytvořil jej v sedmáctém století německý filozof Leibniz.) Problémem teodiky je vysvětlit, jak lze Boha považovat za spravedlivého, s ohledem na stav bolesti a bídy ve světě. Jak lze vzhledem k množství utrpení, které lidé prožívají, věřit, že to má pod kontrolou dobrý a milující Bůh?

Apokalyptický pohled ve starověkém judaismu tento problém neřešil v moderních filozofických termínech, ale obavy těch, kteří tento pohled vnímali, byly velmi podobné. Počínaje staletími dříve v Izraeli existovali myslitelé, kteří tvrdili, že Boží lid zažil takové utrpení jako lid a jednotlivci, protože zhřešili proti Bohu a Bůh je za to trestal. Někdy se tomu říká prorocký pohled, protože je to perspektiva nacházející se na stránkách proroků Starého zákona.¹⁰⁾

Co se ale stane, když lidé dělají to, nač proroci naléhají, když se vrátí k Božím cestám, přestanou se chovat způsobem, který je v rozporu s jeho zákony, začnou žít způsobem, který on vyžaduje, a přesto budou i nadále trpět? Prorocký pohled může dávat smysl u utrpení ničemníků: dostávají, co si zaslouží. Ale nemůže to dávat smysl u utrpení spravedlivých. Proč bezbožní prosperují, ale spravedliví trpí?

Mezi starými Izraelity existovaly různé odpovědi na tuto otázku, včetně odpovědi, nebo spíše odpovědí, které se nejvíce objevují v knize Job. ¹¹⁾ Apokalyptický světonázor má jasný směr. Pro apokalyptiky je utrpení pouze dočasným stavem věcí. Z nějakého záhadného důvodu Bůh předal kontrolu nad tímto světem kosmickým silám zla, které na něm způsobily katastrofu. Ale brzy, v blízké budoucnosti, Bůh zasáhne do historie a napraví vše, co je špatné. Svrhne síly zla, rozvrátí ničemná království, která mu odporují, a přinese nové království, zde na zemi, království míru a spravedlnosti. Zlí vládci tohoto světa a všichni, kdo se k nim přidají, budou zničeni a chudí a utlačovaní budou svrchovaně vládnout.

Tento pohled se poprvé nalézá v Bibli ve starozákonní knize Daniele, která byla poslední z hebrejských biblických knih, která byla napsána, někdy v polovině 2. století př. N. L. Je to pohled nalezený v řadě židovských spisů vytvořených ve stoletích po Danielovi, včetně některých svitků od Mrtvého moře. A je to pohled v Ježíšových slovech.

V tomto pohledu byla zahrnuta představa, že na konci tohoto věku, kdy Bůh konečně zasáhne, dojde ke vzkříšení mrtvých. Víra ve vzkříšení přímo souvisela s obavami starověké teodice. Jak to, že se lidé postavili na stranu Boha a v důsledku toho byli umučeni a zavražděni? Kde je v tom všem Bůh? A jak to, že se ostatní lidé postavili na stranu mocností zla, v důsledku toho zbohatli a byli mocní a zemřeli a dostali se z toho? Kde je ta spravedlnost?

Pro apokalyptiky tu byla spravedlnost. Ne v tomto životě nebo v tomto věku, ale při vzkříšení, v příštím věku. Bůh vzkřísí všechny lidi z mrtvých, tělesně, aby jim dal věčnou odměnu nebo věčný trest. Nikdo mu neunikne. Zlo nebude mít poslední slovo; Bůh bude mít poslední slovo. A smrt nebude koncem příběhu.

Tak učili raní židovští apokalyptikové, a tak učil i Ježíš. S příchodem Syna člověka se brzy mělo objevit Boží království. Lidé se na to potřebovali připravit tím, že napravili své cesty a postavili se na stranu Boha, i když to v tomto věku znamenalo utrpení. Přicházel však nový věk, ve kterém Bůh a jeho cesty budou vládnout svrchovaně v Božím království, které přijde, zde na tuto zemi. Tento svět bude nakonec napraven a každý bude přiveden zpět k životu, tělesně, aby ho viděl a zažil.

To bylo také učení apoštola Pavla a pokud to můžeme říci, i všech prvních křesťanů. Jedním z klíčových rozdílů mezi Pavlem a Ježíšem je, že Pavel věřil, že Ježíš sám přinese toto království, až se vrátí ve slávě (1 Tesalonicenským 4–5). Navíc pro Pavla již v jistém smyslu začalo vzkříšení na konci věku. To je jeden z důvodů, proč bylo Ježíšovo vzkříšení pro Pavla tak významné. Protože ke vzkříšení má dojít na konci věku a protože Ježíš byl již vzkříšen, ukazuje to, že žijeme na konci věku. Proto Pavel mluví o životě v posledních časech.

Co se ale stane s člověkem, který zemřel před koncem věku? Pavel zjevně dospěl k přesvědčení, že pro ty, kteří zemřou před Ježíšovým návratem, existuje určitá prozatímní existence s Kristem. Proto ve Filipenským řekl: „Pro mě je život Kristus a smrt je zisk.“ (1:21). Zjevně věřil, že věřící v Ježíše budou mít v nebi nějaké dočasné tělo, ale toto bude čistě dočasným uspořádáním. Když se Kristus vrátí ve slávě, „mrtví v Kristu vstanou jako první“, a pak se všichni ti, kteří ještě žijí, mezi nimi i Pavel, slavně promění, aby se jejich těla stala nesmrtelnými (1. Tesalonicenským 4: 13–18; 1 Korintským 15: 50–57). Poté budou žít věčně, tady na zemi.

Věčný život tedy byl pro Ježíše, Pavla a rané křesťany životem, který budou žít v těle, nikoli nahoře v nebi, ale tady dole, kde jsme nyní. Pavel tento bod důrazně zdůrazňuje v knize 1. Korintským. Skutečnost, že Ježíšovo tělo bylo vzkříšeno z mrtvých, ukazuje, co bude zahrnovat budoucí vzkříšení: těla budou fyzicky vzkříšena z mrtvých a přeměněna na nesmrtelná těla. Pavel se posmíval svým protivníkům v Korintu kvůli tomu, že si mysleli, že už zažili duchovní vzkříšení, takže si nyní v duchu užívali všech výhod spásy. Vzkříšení ale má být fyzické, a protože to bude fyzické, zjevně se to ještě nestalo. Tento svět stále pokračuje pod silami zla a až na konci bude vše vyřešeno a Ježíšovi následovníci budou ospravedlněni, transformováni a získají věčnou odměnu.

To je také pohled v Janově apokalypse. Po všech katastrofách, které tuto planetu zasáhnou na konci věků - katastrofách, ve kterých si autor libuje, v jedné kruté kapitole za druhou kapitolou - se objeví „nová nebesa a nová země“. V budoucnu dojde ke vzkříšení všech, kteří zemřeli; bude tu nový nebeský Jeruzalém, který sestoupí z nebe, aby nahradil starý, zkažený a nyní zničený Jeruzalém jako město Boží. Bude mít brány z perel a ulice ze zlata. A tam budou svatí žít navždy, tady na zemi (viz Zjevení 21).

Transformace apokalyptické vize

Co se ale stane, když nedojde na tento očekávaný konec? Co se stane, když nikdy nenastane apokalyptický scénář, který Ježíš očekával v „této generaci“? Když bude Pavlovo očekávání, že bude naživu při druhém příchodu Krista, radikálně vyvráceno jeho vlastní smrtí? Když se vzkříšení mrtvých donekonečna odkládá, což je výsměchem rozšířené víry, že k němu dojde „brzy“?

Jedna věc, která se samozřejmě stane je, že se někteří lidé začnou posmívat. To je problém, kterému se věnuje poslední kniha Nového zákona, 2. Petrova, jejíž autor trvá na tom, že když Bůh říká, že se to všechno stane velmi brzy, myslí tím že podle božího kalendáře, nikoli lidského. A je třeba si vždy pamatovat, že „u Pána je den jako tisíc let a tisíc let je jako jeden den“ (2. Petra 3: 8). Podle této logiky, pokud má konec přijít příští úterý, může to být úterý až o čtyři tisíce let později.

Když konec nepřišel lidé, kteří chtějí zůstat věrní původní vizi Ježíše a jeho učedníků, se museli vážně potýkat s tím, že se zdá, že základní prvek tohoto vidění byl špatný. Věřící by samozřejmě netvrdili, že se Ježíš mýlil. Pravděpodobnější bylo, že byl nepochopen. A tak začíná dlouhý a významný proces reinterpretace, ve kterém se původní zpráva transformuje do něčeho méně hmatatelného, méně konkrétního a méně snadno vyvratitelného pohledu. Přesněji řečeno, učení o budoucím vzkříšení těla, ve kterém budou spravedliví odměněni a bezbožní potrestáni zde na zemi, bude přeměněno na poselství o nebi a pekle, kde soud neprijde na konci věků, ale na konci života. Vaše duše jde na jedno nebo druhé místo.

V kapitole 5 jsem navrhl, že Ježíšovo poselství - stejně jako poselství jiných apokalyptiků - lze chápat jako jakýsi horizontální dualismus mezi tímto věkem zde na zemi a nadcházejícím věkem, také zde na zemi. Říkám tomu horizontální dualismus, protože si jej lze představit jako horizontální časovou linii rozdělenou na polovinu. Na konci tohoto věku, který se blíží, bude vynesena soud a vstoupíme do nového věku, na druhé straně dělící čáry.

Když konec nikdy nepřišel, křesťanští myslitelé rekonceptualizovali tuto časovou linii a v jistém smyslu ji otočili kolem své osy, takže nyní „konec“ neleží v horizontální rovině dualismu, ale ve vertikální. Nyní to není otázka dvou věků, tohoto a budoucího, ale dvou sfér, tohoto světa a světa nahoře. O fyzickém vzkříšení se již nehovoří ani se o něm nevěří. Nyní je důležitý tento svět utrpení dole a svět extáze v nebi nahoře.

Tato dualita funguje i sama v nauce o nebi a pekle. Proč nahoře a proč dole? Protože dualismus zůstává na svém místě, ale stal se spíše prostorovým než časovým. Nahoře je místo, kde přebývá Bůh, a to je místo, kam vaše duše půjde, když zemřete, pokud jste se postavili na stranu Boha a věřili v jeho Krista; dole je místo, kde Bůh rozhodně nepřebývá.

Na tom místě je jen zlo: Dábel a jeho ničemní démoni. To je místo, kde vaše duše půjde k věčnému trestu, pokud jste odmítli stát na straně Boha a odmítli jeho Krista.

Tento pohled na věčnou a tělesnou existenci duše nenacházíme v prvních křesťanských spisech, ale pouze ve spisech, které se objevily později. Je to například uvedeno v Petrově apokalypse (pojednáno v kapitole 6). V tomto textu je Petr na prohlídce v říší blahoslavených a zatracených. Duše jsou ve světě nahoře v extázi, zatímco jiné na světě dole trpí. Text nepředpokládá věčný život jako tělesnou existenci, která se bude žít zde na zemi po vzkříšení, ale jako duchovní existenci, ve které je vaše duše po smrti předurčena na jedno či druhé místo. Jedná se o věčnou duchovní existenci s věčnou odměnou nebo trestem v závislosti na tom, jak jste žili svůj život a zda jste přijali Boží spásu.

Stručně řečeno, časem se apokalyptická představa o vzkříšení těla přeměňuje v nauku o nesmrtelnosti duše. Objevuje se víra v nebe a peklo, víra nenacházející se v učení Ježíše nebo Pavla, ale víra, kterou v pozdějších dobách vymysleli křesťané, kteří si uvědomili, že království Boží nikdy na tuto zemi nepřijde. Tato víra se stala standardním křesťanským učením, o světě bez konce.

ZÁVĚR

To, co bychom si mohli představit jako tradiční křesťanství, nespadlo z nebe, plně vyrostlo a plně se vyvinulo, brzy po službě Ježíše. Nevyplynulo to přímo a jednoduše z jeho učení. V mnoha ohledech to, co se stalo s křesťanstvím, představuje řadu poměrně důležitých odklonů od Ježíšova učení. Křesťanství, jak již dlouho uznávají kritičtí historici, je náboženstvím o Ježíši, nikoli náboženstvím Ježíše.

Všechny aspekty tradičního křesťanství, které jsem v této kapitole zvažoval, lze považovat za výtvořiny rané církve. Když se někteří vědci podívají na tento vývoj, vidí silnou linii kontinuity s tím, co předcházelo v Ježíšově učení. Křesťanští teologové mohou za tímto vývojem detekovat Boží pracující ruku. Ostatní vědci jsou více nespokojeni s diskontinuitami a jsou překvapeni, jak se každý z těchto „ortodoxních“ křesťanských názorů ukázal být méně než nezbytným důsledkem učení Ježíše a jeho raných následovníků než jako doktrín, které se vyvinuly převážně kvůli historickým a kulturním faktorům, které ovlivňovaly pozdější křesťané. Tyto pozdější názory se nakonec v následujících obdobích církve rozšířily a byly dokonce „společné“ (bez ohledu na to, zda byl do tohoto procesu zapojen Bůh).

Ať už zdůrazňujeme kontinuitu nebo diskontinuitu ve vývoji raného křesťanství, je jasné, že víra a perspektivy, které se objevily mezi Ježíšovými následovníky, se lišily od náboženství samotného Ježíše. Pavel nebyl jediný zodpovědný za tento soubor teologických inovací, tento vynález toho, o čem si myslíme, že je to křesťanství. Možná nenese ani největší odpovědnost mezi těmi, kdo transformovali Ježíšovo náboženství na náboženství o Ježíši. Do těchto transformací bylo zapojeno mnoho křesťanů, drtivá většina z nich je ztracena v mlze starověku, nejmenovaní křesťanští myslitelé a kazatelé, kteří ve svém čase reinterpretovali Ježíšovy tradice, jejichž reinterpretace byly vedeny a formovány historickými a kulturními silami, o kterých my žijící později, může někdy jen tušit a přemýšlet.

Jak jsme poznali, křesťanství v žádném případě nevyrostlo přes noc. Vznikalo po dlouhou dobu, během období bojů, debat a konfliktů s konkurenčními pohledy, doktrínami, perspektivami, kánony a pravidly. Konečný vznik křesťanského náboženství představuje lidský vynález - pokud jde o jeho historický a kulturní význam, pravděpodobně o největší vynález v historii západní civilizace. 12)

KAPITOLA OSM

Je víra možná?

V poslední den mého vysokoškolského kurzu Nového zákona dávám studentům písemnou práci. Celý semestr jsme zaujali historicko-kritický přístup k Novému zákonu, diskutovali jsme o jeho mnoha různých pohledech na klíčové teologické problémy, o jeho historických problémech, o jeho vnitřních rozporech, o tom, že mnoho jeho knih bylo napsáno lidmi, kteří nebyli tím, kým se prohlašovali, že jsou, a tak dále. Moji studenti, z nichž většina pochází z konzervativního křesťanského prostředí, měli na tento materiál řadu osobních reakcí. Ale po celý semestr jsem jim otevíral oči a učil jsem je historickému přístupu k ranému křesťanství namísto zbožného přístupu, kterému byly většinou nakloněni.

Na konci semestru chci, aby se zamysleli nad tím, co zde dělají, a řekli, co si o tom všem opravdu myslí. A tak je žádám, aby napsali dvoustránkovou odpověď na mé úmyslně provokativní otázky, vycházející z hypotetické diskuse. Tady jsou moje pokyny:

Mluvíte s nějakou ženou o náboženství a ona se rozohní. „Podívej,“ říká, „Nový zákon je plný rozporů; nemůžeme vědět, co ten muž Ježíš vlastně udělal; apoštol Pavel proměnil jednoduché Ježíšovo kázání o přicházejícím Království ve složitý teologický systém o hříchu, soudu a vykoupení; a většina autorů NZ skutečně věřila, že konec přijde za jejich vlastního života. Tato kniha je misogynistická a antisemitská a homofobní a byla použita k ospravedlnění nejrozumnějších strašných činů útlatu po celé věky: stačí poslouchat některé z televizních evangelistů! Je to nebezpečná kniha!“

Jak odpovíš?

Naše závěrečná diskuse v semestru je založena na tom, co studenti napíší. Jejich odpovědi, jak si dokážete představit, jsou mimořádně široké. Několik studentů bude namítat, že všechno, co tato žena říká, je zcela nesprávné: že v Bibli nejsou žádné rozpory, že Pavel a Ježíš kázali přesně to samé atd. Několik studentů proti tomu bude argumentovat (i když by to určitě neudělali na začátku semestru), protože viděli důkazy a vědí, že s Novým zákonem souvisí historické problémy.

Ostatní studenti zaujmou opačný názor a budou tvrdit, že žena má pravdu, že Bible je natolik produktem své doby, že způsobila více škody než užitku a vedla lidi, aby jednali nenávisně při prosazování svých osobních zájmů a ideologií.

Ostatní studenti budou souhlasit se spoustou toho, co žena říká, ale budou tvrdit, že Bible je stále knihou, která je pro ně inspirací a obsahuje důležité pokyny, jak mají žít svůj život. Většina z těchto studentů si nemyslí, že Bible je neomylná nebo že ji lze nějakým způsobem přenést z kontextu prvního století a vrhnout ji do našeho vlastního kontextu, jako bychom sdíleli světonázory a pohledy různých autorů. A uznají, že různé části Bible mají o důležitých tématech různé (i protichůdné) názory. Jejich názor je, že je třeba vyhodnotit tato různá biblická poselství a zjistit, která z nich jsou obzvláště důležitá pro jejich vlastní situaci, jak říkají američtí křesťané žijící ve dvacátém prvním století, a ne pro palestinské Židy žijící v prvním.

Studenti jsou často překvapeni, když se dozvědí, že je mi tento poslední pohled naprosto sympatický. Cílem mé třídy není napadnout Bibli nebo zničit víru studentů. Jedním z mých cílů je přimět je, aby přemýšleli o problémech, o která se mnoho z nich hluboce zajímá a na kterých nakonec záleží.

Historická kritika a víra

Stejně tak je to s touto knihou. Někteří čtenáři považují za překvapující, že nevidí materiál v předchozích kapitolách jako útok na křesťanství nebo jako agnostický pokus ukázat, že víra, dokonce i křesťanská, je nesmyslná a absurdní. To není to, co si myslím, a není to to, čeho jsem se snažil dosáhnout.

Snažil jsem se místo toho zpřístupnit seriózní biblické bádání o nejranějším křesťanství lidem, kteří by se mohli zajímat o Nový zákon, ale kteří z nějakého důvodu nikdy neslyšeli, o čem vědci dlouho vědí a přemýšlejí.

Jedním z mých vedlejších účelů bylo poukázat na to, že žádná se zde prezentovaných informací není novinkou pro učence nebo jejich studenty, z nichž mnozí se účastnili seminářů na nejvyšší úrovni v náboženských školách v celé Severní Americe a západní Evropě. Na všech těchto školách se vyučuje historicko-kritický přístup k Novému zákonu. Jistě, různí učenci a učitelé se mnou v jednom či jiném bodě mohou nesouhlasit - v tom, zda konkrétní pohled v Lukášovi je v rozporu s Markovým pohledem, ať už Janovo evangelium obsahuje v jednom či druhém bodě historicky přesné údaje, ať už by měl být Pavel považován za autora 2 Tesaloničským či nikoli, atd. Ale základní názory, které jsem zde načrtl, jsou široce známé, široce vyučované a široce přijímané mezi novozákonními učiteli a jejich studenty, včetně studentů, kteří absolvují semináře a chodí do pastoračních kostelů. Proč tito studenti tak zřídka učí své sbory tyto informace, ale trvají na tom, aby se k Bibli přistupovalo spíše zbožně než historicko-kriticky, a to nejen na kazatelně (kde by se dal očekávat zbožný přístup), ale také na hodinách vzdělávání dospělých? To byla jedna z mých hlavních otázek od doby, kdy jsem začal psát tuto knihu.

Někteří pastoři se samozřejmě snaží zprostředkovat své historicky kritické znalosti Bible členům svých sborů-často se smíšenými výsledky. Někteří farníci se touží dozvědět vše, co mohou o tom, co říkají učiteli o Bibli, a jiní o tom prostě nechtějí slyšet, možná proto, že je to příliš složité nebo, což je ještě pravděpodobnější, příliš to ohrožuje jejich víru.

Mám však pocit, že většina pastorů má o svých farnících dojem, že zkoumání historicko-kritického materiálu není pro ně prioritou s ohledem na další naléhavé obavy,

kterým čelí sbor. Nebo jednoduše pastoři neví, kde začít. Možná je to způsobeno tím, jak oni sami byli školeni v semináři, kde se učili Bibli v kurzech biblických studií, její teologii v teologických kurzech a pastorační povinnosti v pastoračních kurzech - aniž by někdy měli nějakou třídu, která by jim ukázala, jak by tyto oblasti měly být navzájem úzce spjaty. Zejména většina potenciálních pastorů se v semináři nikdy nenaučí, jak může mít historicko-kritický přístup vyučovaný v jednom kurzu nějaký význam pro teologii, kterou vyučují v jiném. **1)** To je škoda, protože historická kritika může mít vážné teologické přínosy, a ty by měly být přijaty a šířeny.

Nebo se možná pastýři obávají, že pokud se člověk v lavici dozví, co řekli vědci o Bibli, povede to ke krizi jejich víry nebo dokonce ke ztrátě víry. Můj osobní názor je, že historicko-kritický přístup k Bibli nemusí nutně vést k agnosticismu nebo ateismu. Může ve skutečnosti vést k inteligentnější a promyšlenější víře - určitě inteligentnější a promyšlenější než přístup k Bibli, který přehlíží všechny problémy, které historičtí kritici v průběhu let objevili.

Tento pohled může být překvapením pro některé mé čtenáře, kteří vědí, že já sám jsem přešel od evangelikálního křesťanství k agnosticismu. Je pravda, že historická kritika víceméně rozbila mé evangelické názory na Bibli. Ale nepřivedlo mě to k tomu, abych se stal agnostikem. Bylo za to zodpovědné něco jiného, roky poté, co jsem se vzdal evangelikálního porozumění Bibli: moje neschopnost pochopit, jak dobrý a milující Bůh může mít kontrolu nad tímto světem, vzhledem k mizerným životům, které většinu lidí - dokonce i věřících - nutí vydržet tady.

Moje pohledy na Bibli jako neomylné Boží slovo se před lety změnily, a to ze zcela jiných důvodů. Jakmile jsem se plně vyrovnal s realitou, že v Bibli nemáme skutečně inspirované Boží slovo - protože již nemáme originály a na některých místech nevíme, co originály říkaly - otevřelo to dveře možnosti, že Bible je velmi lidská kniha. **2)** To mi umožnilo studovat jí z historicko-kritického hlediska. A to vedlo ke všem výsledkům, které jsme v této knize viděli.

- Přišel jsem na to, že mezi knihami Nového zákona jsou naprosté nesrovnalosti. Někdy by se tyto nesrovnalosti daly smířit, pokud by na tom člověk dost pilně pracoval se zbožnou představivostí; jindy se nesrovnalosti podle mého soudu nedaly smířit, žádným fantastickým vysvětlením (Ježíš umírá v odlišných dnech u Marka a Jana).
- Dále jsem zjistil, že tyto rozdíly nesouvisí jen s malými detaily tu a tam. Někdy různí autoři chápali důležité věci úplně jinak: Byl Ježíš na cestě ke kříži na pochybách a zoufalství (Marek) nebo klidný a měl vše pod kontrolou (Lukáš)? Poskytla Ježíšova smrt smíření za hříchy (Marek a Pavel) nebo ne (Lukáš)? Ukázal Ježíš znamení, aby prokázal, o koho jde (Jan), nebo to odmítl (Matouš)? Musí Ježíšovi následovníci dodržovat zákon, pokud mají vstoupit do Království (Matouš), nebo zcela ne (Pavel)?
- Kromě toho jsem zjistil, že mnoho knih Nového zákona nebylo napsáno lidmi, kterým jsou přisuzovány (Matouš a Jan), ani lidmi, kteří tvrdili, že je píše (2 Petrova, 1 Timoteova). Zdá se, že většina z těchto knih byla napsána po smrti

samotných apoštolů; pouze u osmi z dvaceti sedmi knih je téměř jisté, že byly napsány lidmi tradičně považovanými za jejich autory.

- Evangelia většinou neposkytují nezajímavé faktické informace o Ježíši, ale obsahují příběhy, které byly před sepsáním po desetiletí v ústním oběhu. Díky tomu je velmi obtížné vědět, co Ježíš ve skutečnosti řekl, udělal a zažil. Vědci vymysleli způsoby, jak tyto problémy obejít, ale realita je taková, že Ježíš zobrazený v evangeliích (například jak se božská bytost stala člověkem v evangeliu podle Jana) představuje pozdější pochopení toho, kdo byl Ježíš, nikoli historický popis toho kým ve skutečnosti byl.
- První křesťané měli k dispozici spoustu dalších evangelií, stejně jako epištol, Skutků a apokalyps. Mnoho z nich prohlašovalo, že jsou napsány apoštoly, a na první pohled takové tvrzení nejsou o nic méně věrohodná než tvrzení knih, které nakonec byly přijaty do Nového zákona. To vyvolává otázku, kdo učinil rozhodnutí o tom, které knihy mají být zahrnuty, a jaké jsou důvody pro toto rozhodnutí. Je možné, že apoštolské knihy zařadili do kánonu vedoucí církve, kteří prostě neznali nic lepšího? Je možné, že některé knihy, které by tam měly být zahrnuty, byly vynechány?
- Vytvoření křesťanského kánonu nebylo jediným vynálezem rané církve. Celá řada teologických perspektiv vznikla, ne během Ježíšova života, ani prostřednictvím učení jeho původních apoštolů, ale později, jak křesťanská církev rostla a začala být transformována spíše do nového náboženství než do sekty v judaismu. Patří mezi ně některé z nejdůležitějších křesťanských nauk, jako je trpící Mesiáš, Kristovo božství, Trojice a existence nebe a pekla.

A tak, když jsem viděl Bibli jako velmi lidskou knihu, začal jsem vidět křesťanství jako velmi lidské náboženství. 3) Nesestoupilo k nám z hůry. Bylo vytvořeno zde na zemi mezi Ježíšovými následovníky v desetiletích a stoletích po jeho smrti. Ale nic z toho ze mě neudělalo agnostika.

Historie a mýtus

Možná si myslíte, že někdo, kdo si uvědomil, že křesťanství je lidským výtvorem, by se rozhodl odhlásit z křesťanské víry, opustil by církev a začal by nedělní dopoledne dělat něco jiného. Ale u mě to tak nefungovalo a nefungovalo to tak i u mnoha dalších vědců, kteří začínali jako silní evangelikálové, pak si uvědomili přesvědčivost historicko-kritických pohledů na Nový Zákon, ale tak či onak nadále zůstali lidmi víry. Někteří z mých nejbližších přátel učili dále na náboženských školách a seminářích a školili křesťanské pastory. A oni by souhlasili odshora dolů s většinou toho, co jsem řekl v těchto kapitolách. Řada z nich používá pro své úvodní kurzy moji učebnici o Novém zákonu, knihu, která vysvětluje mnoho zde diskutovaných názorů.

V mém případě, když jsem si uvědomil, že křesťanství je lidským výtvorem, jsem cítil potřebu přehodnotit, co si myslím o jeho tvrzeních. A myslím, že to ve mně rezonovalo velmi dobře - v tom, jak jsem se díval na svět a přemýšlel o svém místě v něm. Přemýšlel jsem o křesťanském poselství o Bohu, Kristu a spasení, které přináší, jako o jakémsi

náboženském „mýtu“ nebo skupině mýtů - souboru příběhů, pohledů a perspektiv, které jsou jak neprokázané, tak neprokazatelné, ale také nepopíratelné - jak by to mohlo a mělo formovat a vést můj život a myšlení.

Nadále jsem věřil v doslovného Boha, i když jsem si byl čím dál tím méně jistý, co se o něm vlastně dá říci (nebo o ní). A dál jsem věřil, že sám Ježíš určitě existoval. Ale dospěl jsem k přesvědčení, že náboženství vybudované kolem Boha a Ježíše bylo založeno na základě různých mýtů, nikoli historických faktů. Ježíšova smrt nebyla mýtem, ale představa, že tato smrt nám přinesla spásu, byla mýtus. Nemohlo to být historicky prokázáno ani vyvráceno, ale byl to silný příběh, o kterém jsem si myslel, že by mohl a měl řídit způsob, jakým se dívám na svět a žiji svůj život. Ježíšova smrt byla pro mě aktem sebeobětující lásky. Podle tohoto mýtu byl Ježíš ochoten žít a zemřít kvůli druhým. To byl nápad, který mi připadal jak ušlechtilý, tak šlechetný. Věřil jsem, že jeho příklad obětavosti způsobil, že Kristus byl bytostí hodnou uctívání, a cítil jsem, že je pro mě příkladem, který mám napodobovat. Nebylo to proto, že bych mohl dokázat jeho obětavost jako historický fakt, ale proto, že to ve mně rezonovalo.

Ježíšovo vzkříšení nebylo historickou událostí, kterou by bylo možné dokázat nebo vyvrátit, protože historici nejsou podle povahy svého řemesla schopni prokázat výskyt zázraku. Bylo to odvážné mýtické prohlášení o Bohu a světě. Tento svět není vše, co existuje. Za tímto světem existuje život. A příšerným činem lidí, jako je ukřižování nevinného člověka, to nekončí. Zlo nemá poslední slovo; Bůh má poslední slovo. A smrt není konečná. Bůh triumfuje nade vším, včetně samotné smrti.

Záchrana pro mě byla čím dál tím méně otázkou, zda půjdu po smrti do nebe nebo do pekla. Uvědomil jsem si, že tyto pojmy byly také v jistém smyslu mýty. Neexistuje doslova místo věčného trápení, kde by Bůh nebo démoni konající jeho vůli mučili chudé duše po dobu 30 bilionů let (jen pro začátek) za hříchy, kterých se dopustili za třicet let. Jaký by byl nacista Bůh kdyby navěky takto trápil? Nebe znamenalo mít správné postavení před Bohem a mít jistotu, že na konci, až zemřeme, budeme s Ním v určitém smyslu sjednoceni. Smrti se proto nemusíme bát. Peklo nebylo doslovným místem mučení, ale odcizením od Boha, které člověku bránilo ve skutečném míru.

Sám Bůh byl pro mě jakýmsi mýtem. Určitě jsem si myslel, že existuje, ale jeho existenci nebylo možné prokázat ani vyvrátit. Byl silou dobra, úcty a úžasu ve světě. Byl to ten, kdo byl nade vše, mnohem víc, než jsme si dokázali představit, když jsme hleděli na večerní oblohu a uvažovali o miliardách hvězd a miliardách galaxií. Byl nad tím vším, silou dobra ve světě.

Chtělo by to knihu, kde bych popsal moji teologii, jak se v té době vyvíjela. Mám na mysli, že jsem si myslel, že historicko-kritický přístup k Novému zákonu nezničil mou víru; prohloubilo to mou víru a učinilo mě to propracovanějším ve způsobu, jakým jsem myslel a mluvil o Bohu, jeho světě, jeho Kristu a jeho spáse. Ano, tento způsob myšlení o světě byl vytvořen člověkem. Jaké myšlení však není vytvořeno člověkem? Jsme lidé! Samozřejmě budeme myslet jako lidé. Nikdo nemůže myslet jinak - ani lidé (někteří to teď čtou), kteří tvrdí, že si myslí, že myšlenky od Boha jsou ty, jak jim je Bůh zjevil. I tato představa je lidská

myšlenka - myšlenka, kterou lidé mají, protože jim je předali jiní lidé žijící před nimi, od doby, kdy si ji člověk vymyslel.

Opuštění víry

A tak jsem neopustil křesťanskou víru kvůli inherentním problémům víry jako takové, nebo proto, že jsem si uvědomil, že Bible je lidská kniha, nebo že křesťanství je lidské náboženství. Je to pravda - ale toto nebylo tím, co zrušilo mé přijetí křesťanského mýtu. Nechal jsem víru kvůli tomu, co jsem považoval za (a stále považuji) nesouvisející důvod: kvůli problému utrpení ve světě.

V mém životě nastalo období, kdy jsem zjistil, že tyto mýty mi už nedávaly smysl, rezonovaly se mnou, neodpovídali mi na to, jak se dívám na svět. Přišel jsem na místo, kde jsem už nemohl nevidět, jak - i když se na to díváme mýtický - základy křesťanské víry přestaly být pro mě v jakémkoli smyslu „pravdivé“, vzhledem k tísnivé a silné realitě lidského utrpení ve světě. To je předmětem jiné knihy. 4) Tady tedy stačí říci, že jsem kvůli tomuto konkrétnímu posunu v mém myšlení (ne kvůli mým historicko-kritickým názorům na Bibli) opustil církev. Většina mých přátel tak neučinila. Téměř všichni tito přátelé jsou akademici, kteří se mnou souhlasí, pokud jde o historické chápání Bible a křesťanské víry. Mýty pro ně ale stále fungují a rezonují v nich. Tito přátelé ve své víře nacházejí jakousi útěchu a sílu. Oceňují bohaté historické dědictví, které jim dávají staletí křesťanských myslitelů a teologů. Jsou nadšení pro křesťanské hymny a křesťanskou liturgii a bohoslužby. Věří, že pravda je mnohem hlubší než to, co můžete historicky říci o Bibli nebo vývoji křesťanského náboženství v prvních čtyřech stoletích.

Ted', když píšu tato slova, jsem na dovolené na pláži se dvěma svými nejbližšími a nejintimnějšími přáteli, dvěma lidmi, které velmi miluji a kteří by pro mě udělali cokoli a já pro ně. Jak se ukázalo, oba jsou chytřejší než já, lépe čitelní než já, sofistikovanější filozoficky než já (nemůžeme být všichni intelektuální superhvězdy). Oba neměli a nemají žádný problém s historickými informacemi, které jsem uvedl v této knize. A oba se bez ostychu nazývají křesťany. Zeptejte se jich, zda věří v Boha, odpovědí vám ano. Myslíte si, že Kristus je Bůh? Ano. Myslíte si, že je Pán? Ano. Víra není otázkou intelektu.

Teologická hodnota historické kritiky

Jsem pevně přesvědčen, že historické chápání Bible nemusí nutně vést k takovému agnosticizmu, jaký jsem sám přijal. To bude na mnoho lidí působit tak očividně, že nebudou rozumět, proč to vůbec musím říci. Cítím se nucen říct, že je to proto, že existuje spousta dalších lidí - zejména evangelikálních křesťanů - pro které to bude novinka.

Zároveň bych chtěl trvat na tom, aby ti, kteří nadále zůstávají ve víře, neměli opomíjet teologický význam historického přístupu k Novému zákonu. Ve skutečnosti by vědci, učitelé a jejich studenti neměli jednat, jako by historická kritika nebyla pro víru relevantní, měli by

důkladněji prozkoumat teologický význam historické kritiky. Dovolte mi uvést pouze dva příklady, jeden zřejmý a druhý méně.

Zjevný příklad je negativní: pokud jsou nálezy historické kritiky správné, pak je jisté, že některé druhy teologických tvrzení budou rozhodně považovány za neadekvátní a nesprávné. Myslím, že by bylo nemožné tvrdit, že Bible je jednotný celek, neomylný ve všech jeho částech, inspirovaný Bohem ve všech směrech. To nemůže být ono. Existuje příliš mnoho divergencí, nesrovnalostí, rozporů; příliš mnoho alternativních způsobů pohledu na stejný problém, alternativy, které jsou často v rozporu. Bible není jednotná, je to obrovská pluralita. Bůh Bibli nenapsal, lidé ano. Mnoho z těchto lidí bylo inspirováno v tom smyslu, že psali díla, která mohou ostatní inspirovat k tomu, aby přemýšleli o skvělých a důležitých myšlenkách a dělali velké a důležité skutky.

Méně zřejmým příkladem je pozitivní odvrácená strana předchozího. V Bibli je mnoho pohledů. Každý z těchto pohledů byl napsán v konkrétním historickém a kulturním kontextu a byl zcela formován kontextem, ve kterém byl napsán. Žádný z těchto názorů nelze vyjmout z původního kontextu, zasadit jej do jiného kontextu, jako je Amerika dvacátého prvního století, a lze očekávat, že nám dnes sdělí neobvyklé zjevení. Ale protože v Bibli je tolik různých poselství, často týkajících se stejného tématu, čtenář Bible může posoudit vhodnost toho či onoho poselství a zjistit, jaký význam může mít pro jeho život v současnosti. Některé zprávy budou pro určité kontexty vhodnější než jiné. A čtenáři Bible by se neměli bát hlásat jednu zprávu místo druhé. 5)

Doufám, že všichni budou souhlasit s tím, že Ježíšovo učení o vztahu k dětem („Ať malé děti přijdou ke mně“) poskytuje užitečnějšího průvodce než učení Žalmu 137 („Blahoslavený, kdo vezme jejich děti a roztrhne je o skálu“). Podobně jsou některé biblické názory na ženy lepší než jiné. Postoj apoštola Pavla k ženám tedy spočívá v tom, že by mohly a měly být vůdci křesťanských komunit - o čemž svědčí skutečnost, že v jeho vlastních komunitách byly ženy, které byly organizátorkami církví, jáhny a dokonce apoštoly (Římanům 16). Tento postoj je mnohem lepší než ten, který vložil pozdější pisář do Pavlova dopisu z 1. Korintským, který tvrdí, že ženy by měly v církvi vždy mlčet (1. Korintským 14: 35–36), nebo ten, který byl padělaný pod Pavlovým jménem v dopise 1. Timoteovi, který trvá na tom, aby ženy mlčely, podřizovaly se a byly těhotné (1. Timoteovi 2: 11–15).

Při uvažování o tom, které části Bible mají v moderním kontextu co říci, je důležité připomenout historický názor, že všichni bibliční autoři žili v jiném světě, než je ten náš, a odráží nám předpoklady a víru lidí v jejich světě. Jejich svět, abychom vybrali obzvláště přesvědčivý příklad, neměl žádnou představu o tom, co si myslíme o homosexualitě. Jinými slovy, homosexualita v tomto světě neexistovala. Proč? Ne proto, že by muži neměli sex s muži (měli) nebo ženy se ženami (měli), ale proto, že v tomto světě nebyla žádná definice pro sexuální orientaci ani v žádném dalším světě, dokud se u západních myslitelů nevyvinula představa o sexuální orientaci v devatenáctém a dvacátém století. Jako výsledek, samotné předpoklady, které se skrývají za znevažování vztahů osob stejného pohlaví apoštolem Pavlem, se velmi liší od předpokladů, které o sobě mají lidé v moderním světě jako o sexuálních bytostech. Nemůžete velmi dobře vzít Pavlovy pokyny týkající se vztahů osob stejného pohlaví, odstranit z nich předpoklady, které měl Pavel o účelu sexu a pohlaví, a transponovat je do jiné sady předpokladů.

To platí pro všechno, co se v Bibli nachází. Bylo to napsáno v jiném světě, v jiném kontextu. Myšlenka, že „Ježíš se vrátí“, je postavena na myšlence, že nad námi, na obloze, nad mraky, je prostor, kde žije Bůh, a že Ježíš tam odešel, aby žil s Ním. Tělesně vystoupil a přijde tělesně zpět dolů. Nikdo si již dnes nemyslí, že nad mraky je místo, kde žijí Bůh a Ježíš. Nad mraky jsou další atmosféry a nad tím je další prostor a za ním jsou miliardy hvězd - a to je jen naše vlastní galaxie. Pokud samotná představa, že se Ježíš vrátí dolů, předpokládá, že existuje „nahoru“ - co udělá člověk s touto myšlenkou ve vesmíru, jako je ten náš, kde není, doslova, nahoru a dolů, kromě toho, kde stojíte v tuto chvíli? Zjevně musíte tuto myšlenku přeložit do nějakého moderního idiomu, aby vám to dávalo smysl. Nebo řečeno jinak, je třeba upravit mýtus o Ježíšově návratu. Jinak jste nuceni přijmout nejen myšlenku, že se Ježíš vrací, ale také kosmologii, na které je založena.

Takže tak je to se všemi biblickými naukami - o ženách, o vztazích osob stejného pohlaví, o mimomanželském sexu, o trestu smrti, o válce, o bohatství, o otroctví, o nemoci, o ... no, o všem.

Někteří lidé si mohou myslet, že je to nebezpečný přístup k Bibli, vybrat si, co chcete přijmout, a vyhodit všechno ostatní. Můj názor je, že každý si už v Bibli vybírá to, co chce přijmout. 6) Nejzávažnější případy toho lze najít u lidí, kteří tvrdí, že si nic nevybírají. Mám mladou přítelkyni, jejíž evangeličtí rodiče byli naštvaní, protože si chtěla nechat udělat tetování, protože koneckonců Bible tetování odsuzuje. Ve stejné knize Leviticus Bible také odsuzuje oblečení ze dvou různých druhů látek a konzumaci vepřového masa. A říká také to, že děti, které neposlušují své rodiče, mají být ukamenovány. Proč trvat na biblickém učení o tetování, ale netrvat na učení o košilích, vepřových kotletách a ukamenování?

Podle mého názoru musí lidé sami pomocí své inteligence vyhodnotit, co v Bibli považují za pravdivé a nepravdivé. Takto musíme žít život obecně. Všechno, co slyšíme a vidíme, musíme vyhodnotit - ať už inspirativní spisy Bible nebo inspirativní spisy Shakespeara, Dostojevského nebo George Eliota, Ghandiho, Desmonda Tutu nebo dalajlamy.

Proč tedy studovat Bibli?

Je pravděpodobně jedna otázka, kterou dostávám více než kteroukoli jinou, od lidí, kteří vědí, že jsem agnostický učenec Nového zákona, je důvod, proč pokračuji ve studiu a učení Nového zákona, pokud v něj už nevěřím?

To je otázka, která mi nikdy nedávala moc smysl. Bible je nejdůležitější knihou v historii západní civilizace. Je nejprodávanější, nejdůkladněji prostudovaná, nejuznávanější a nejvíce nepochopená kniha - a vůbec! Proč bych jí nechtěl studovat?

Mám přátele, kteří učí středověkou angličtinu. Nevěří v Chaucera, ale myslí si, že Chaucer je důležitý, a tak tráví svůj život studiem, výukou a psaním o Chaucerovi. Totéž platí o mých přátelích, kteří učí klasiku - Homer, Sofokles, Euripides, Platón, Aristoteles, Seneca, Livius, Martial a Plautus. Jsou to všichni významní autoři, jejichž díla si zaslouží oddanost života učenců, bez ohledu na to, jakou osobní víru vědec má. Totéž platí pro mé přátele, kteří studují a učí Shakespeara, Johna Donna, Charlese Dickense nebo TS Eliota.

A stejně je to se stipendiem věnovaným Bibli. Jediný rozdíl u nich oproti Bibli spočívá v tom, že v našem světě Bibli tolik lidí skutečně věří. Nebudu zlehčovat nikoho, kdo si i nadále

váží Bibli jako inspirovaného textu, ale kromě oddané četby Bible má smysl ji číst i historicky. Jistě, historické čtení může ukázat mnoho nedostatků Bible - nesrovnalosti, rozpory, chybná tvrzení, nemožná tvrzení a škodlivé ideologie. Historické čtení však může otevřít zcela nové pohledy na naše chápání Bible a jejích rozmanitých poselství.

Navíc i ti z nás, kteří nevěří Bibli, se z ní mohou stále poučit. Je to kniha, která si zaslouží číst a studovat ji nejen jako dokument víry, ale také jako historický záznam myšlenek, přesvědčení, zkušeností, činností, lásky, nenávisti, předsudků a názorů lidí, kteří stojí na samém základu naší civilizace a kultury. Může nám pomoci přemýšlet o velkých problémech života - proč jsme tady, co bychom měli dělat, co se stane s tímto světem. Může nás inspirovat - a varovat - svými příklady. Může nás pobízet, abychom usilovali o pravdu, bojovali proti útlaku, usilovali o spravedlnost a trvali na míru. Může nás motivovat k tomu, abychom žili život plnohodnotněji, dokud ještě můžeme. Může nás povzbudit, abychom žili více pro ostatní a nejen pro sebe.

Poznámky

KAPITOLA 1: HISTORICKÉ ÚDAJE O VÍŘE

1.Od překladu Jana 4:54 byli někteří čtenáři zmateni, když si mysleli, že se týká pouze druhého znamení provedeného v Galileji; vhodnější překlad je, že toto je Ježíšovo druhé znamení, které vykonal po příchodu z Jeruzaléma do Galileje.

2.Rozhodně si nemyslím, že by pastoři měli ve svých týdenních kázáních kázat výsledky historické kritiky z kazatelny (i když si myslím, že by kázání měla mít určité kořeny a měla by vycházet ze zdravého vědeckého vzdělání). Ale mimo církevní kázání existuje v kostelech řada příležitostí, aby pastoři učili své farníky tomu, o čem už dlouho říkají učenci o Bibli. A ve většině kostelů se to jednoduše nikdy nedělá.

KAPITOLA 2: SVĚT SMLUV

1.Velmi užitečným nástrojem pro studenty Bible je Bible Synopse, ve které jsou příběhy evangelií doslova umístěny v paralelních sloupcích vedle sebe, pro snadné srovnání. Mnoho profesorů má biblickou osnovu jako povinnou učebnici pro své hodiny Nového zákona. Jedním z nejpopulárnějších je editor Kurt Aland, Synopse čtyř evangelií (Peabody, MA: Hendrickson, 2006).

2.Je to hlavní příklad, který uvádím ve své učebnici Nového zákona na vysoké škole The New Testament: A Historical Introduction to the Early Christian Writings, 4. vydání. (New York: Oxford University Press, 2008), s. 262–65.

3. Viz diskuse na str. 144–45.

4. V tomto evangeliu se den Pesach shodoval se sabatem, takže i zde je v pátek ukřižován.

5.Někteří vědci tvrdili, že Johnova zpráva je historicky pravděpodobnější než archa, protože jinak by se Ježíšův proces před židovskými úřady musel konat v den svátku Pesach, což je v rozporu s (později?) Židovským zákonem. Pokud je to správné, pak by Mark změnil datum, pravděpodobně proto, aby vykreslil Ježíšovo poslední jídlo jako předzvěst křesťanské praxe Večeře Páně. Většinu vědců tento názor nepřesvědčuje, a myslí si, že za změnu data bude pravděpodobně John, který píše asi třicet let po Markovi.

6. Na rozdíl od moderních střetnutí vyžadovali starověcí židovští stoupenci ukončení rozvodu.

7. Některí vědci se pokusili tento rozpor vyřešit odvoláním na komplikovaná pravidla „levirátového manželství“, kdy si muž po smrti svého bratra vezme manželku svého bratra. Toto řešení ve skutečnosti neřeší problémy různých rodokmenů, jak je prokázáno v autoritativní zprávě Raymonda Browna, Zrození Mesiáše: Komentář k dětským příběhům Matouše a Lukáše (Garden City, NJ: Doubleday, 1977), sv. 1, s. 503–04.

8. Pokud si přečtete pasáž z 1. Paralipomenon, nezapomeňte, že Uzzjáš se v této knize nazývá Azariah, jak je patrné z porovnání 2. Královské 14:21 s 2. Paralipomenon 26: 1.

9. Viz moji diskusi v Misquoting Jesus: The Story Behind Who Changed the Bible and Why (San Francisco: HarperSanFrancisco, 2005), str. 158–61.

10. První tři evangelia se nazývají synoptická evangelia, protože mají tolik společných příběhů, že je lze umístit do paralelních sloupců a „vidět společně“ - doslovný význam „synoptický“.

11. Většina biblických vědců je přesvědčena, že Lukáš a Skutky byly napsány stejnou osobou; přečtete si Lukáše 1: 1–4 a Skutky 1: 1–5 a uvidíte proč.

12. Důvody, proč si myslíš, že Mark sám nenapsal posledních dvanáct veršů, jsou tak přesvědčivé, že většina moderních překladů Bible je obsahuje v závorkách s poznámkou pod čarou, která naznačuje, že nejde o původní konec. Za prvé se nenacházejí v našich nejstarších a nejlepších rukopisech. Tyto verše jsou také psány stylem a používají slovní zásobu, která se jinde v Markovi nenachází. Přechod z verše 8 do verše 9 navíc nemá smysl, když je čten v řečtině. Pro podrobnější diskusi viz můj Misquoting Jesus: The Story Behind Who Changed the Bible and Why (San Francisco: HarperSanFrancisco, 2005), str. 65–68.

13. Diskuse o některých z těchto metod naleznete v kapitolách 6–11 v mém Novém zákoně: Historický úvod do raně křesťanských spisů, 4. vydání. (New York: Oxford University Press, 2008).

KAPITOLA 3: HROMADA RŮZNÝCH POHLEDŮ

1. Samozřejmě, když se snažíme porozumět těmto různým hlediskům, musíme se zapojit do tlumočnické práce. Na rozdíl od toho, co někteří lidé předpokládají, texty nemluví samy za sebe. Musí být vykládány. A to nikdy nelze udělat „objektivně“, jako bychom my, čtenáři, byli roboti; texty jsou interpretovány subjektivně lidmi. Z historicko-kritického hlediska by však každý autor Nového zákona měl být čten a interpretován podle svých vlastních podmínek, aniž by mu byly uloženy některé další autorovy podmínky.

2. Některí zákoníci, kteří kopírovali Lukáše, tuto modlitbu přijali, zjevně proto, že se jim nelíbilo, že Ježíš chtěl, aby mu Židům bylo odpuštěno ukřižování. Další diskuse o této problematice viz str. 188–89.

3. Můžete to vidět sami čtením Izajáše 7 a 8: Izaiáš dává najevo, že než se dítě, které má být brzy počato, narodí a zestárne, nepřátelé izraelského lidu se rozptýlí a už je nebudou trápit.

4. Viz diskuse o úryvku v komentáři Raymonda Browna, Evangelium podle Jana (Garden City, NJ: Doubleday, 1966), sv. 1.

5. Viz diskuse na str. 155.

6. Moje interpretace Paula byla silně ovlivněna EP Sandersem; viz jeho nyní klasická kniha Paul a palestinský judaismus: Srovnání vzorů náboženství (Minneapolis: Augsburg Fortress Press, 1977). Pro další způsoby čtení, které Paul našel mezi dalšími historickými kritiky, viz

John Gager, *Reinventing Paul* (New York: Oxford, 2002) a Stanley Stowers, *Znovu čtení Římanů: Spravedlnost, Židé a pohané* (New Haven: Yale University Press, 1997).

7.Podle Pavlova názoru bude konání dobrých skutků přirozeně následovat po příchodu člověka do správného postavení před Bohem (ospravedlnění); ale dobré skutky nepřispívají k dosažení tohoto dobrého postavení.

8.Někteří učenci viděli ve Skutcích 20:28 výjimku, ale myslím si, že jde o nesprávné čtení verše. Pro úplnou diskusi viz moje kniha *Pravoslavná korupce Písma: Dopad raných kristologických kontroverzí na text Nového zákona* (New York: Oxford University Press, 1993), s. 203. Další možná výjimka, Lukáš 22: 19–20, je písarský dodatek k textu, který není originální pro Lukáše; viz tamtéž, s. 197–209.

9. O tomto původním znění textu viz tamtéž, s. 62–67.

KAPITOLA 4: Kdo napsal Bibli?

1. Někteří kritici jedné z mých dřívějších knih o problému utrpení skepticky navrhli, aby název „Boží problém“ měl místo toho mít název „Boží problém podle Barta Ehrmana“ - ale zjevně to není to, co bych sám nazval knihou!

2.Máme také relativně plné Skutky Ondřeje, Petra, Thomase a Pavla - i ty jsou zajímavé, když vidíme, jaké legendy vznikly, ale historicky jsou málo užitečné. Pěknou sbírku těchto textů viz JK Elliott, *The Apocryphal New Testament* (New York: Oxford University Press, 1993).

3.O gramotnosti ve starověkém světě viz William Harris, *Ancient Literacy* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1989); o gramotnosti konkrétně mezi palestinskými Židy viz Catherine Hezser, *Židovská gramotnost v římské Palestině* (Tübingen: Mohr-Siebeck, 2001).

4.Uvedeme jeden známý příklad této neznalosti židovských zvyků: Marek 7: 3 naznačuje, že farizeové „a všichni Židé“ si před jídlem umyli ruce, aby dodržovali „tradici starších“. To není pravda: většina Židů se do tohoto rituálu nezapojila. Kdyby byl Mark Žid nebo dokonce pohan žijící v Palestině, určitě by to věděl.

5.Evangelia byla napsána mnohem dříve: Mark, pravděpodobně kolem 70 n.l., Matthew a Luke, kolem 80 až 85; John, kolem 90 nebo 95.

6. Církevní historik Eusebius nazývá Papias „mužem velmi malé inteligence“ (Eusebius, *Církevní dějiny* 3.39).

7.Toto je dnes mezi vědci shoda názorů. Za prvé, Matthew použil Marka jako zdroj mnoha svých příběhů a v některých pasážích zkopíroval řecké slovo od slova. Pokud by náš Matouš byl řecký překlad hebrejského originálu, nebylo by možné vysvětlit doslovný souhlas Matouše s Markem v samotné řečtině.

8. Podle toho, zda se jedná o informaci, kterou slyšel přímo od „staršího“ nebo od „společníka“ jednoho ze starších.

9.Další tradice v Papias, o které si nikdo nemyslí, že je historicky přesná: píše, že Jidáš se po zradě nafouknul a stal se tak tlustým, že nemohl chodit po ulici, protože ani jeho hlava se nezmestila mezi budovy, až nakonec víceméně explodoval a zemřel. Je to úžasný příběh, ale ne ten, kterému někdo věří.

10.Důvod, proč si myslel, že „Lukáš“ byl Pavlovým společníkem na cestách, je ten, že ve čtyřech pasážích Skutků autor používá množné číslo „my“ z pohledu první osoby. Tyto „pasáže“ (např. Skutky 16: 10–16) byly vzaty, aby naznačovaly, že autor byl s Paulem pro

tyto konkrétní události. Jiní učenci si však všimli, že úryvky začínají a končí pozoruhodně náhle. Autor navíc nikdy neříká nic jako „Potom jsem se přidal k Paulovi a udělali jsme to či ono.“ Proč ta náhlost? Nyní se všeobecně předpokládá, že autor nebyl Pavlovým společníkem, ale že jedním z jeho zdrojů byl jakýsi cestovní deník, který ve svém výzkumu odkryl a který používal množné číslo z pohledu první osoby.

[11.](#) Viz diskuse na str. 134.

[12.](#) Dříve jsem naznačil, že Zjevení byla jednou z osmi knih, které byly určitě napsány pod jménem jejího skutečného autora, protože netvrdí, že je od Johna, syna Zebedea. Mnoho pozdějších křesťanů, kteří to přijali jako součást kánonu, si myslelo, že je to jiný Jan, známý jako Jan starší. Tím se kniha Zjevení dostává do jiné kategorie než kniha Jakubova, která byla přijata jako kanonická právě proto, že ji považoval za napsanou Ježíšovým bratrem.

[13.](#) Toto je široce prohlášeno mezi novozákonními učiteli, kteří píší komentáře k knihám, jako jsou Pastorální listy; odborníci na starověké literární padělání již dlouho věděli, že toto tvrzení je falešné. Viz práce citované v poznámce 14. K velmi přístupné diskusi konzervativního vědce viz Terry L. Wilder, *Pseudonymity, Nový zákon a Deception: An Enquiry into Intention and Reception* (Lanham, MD: University Press of America, 2004).

[14.](#) Jedinou důkladnou diskuzí prakticky všech relevantních údajů je Wolfgang Speyer, *Die literarische Fälschung im heidnischen und christlichen Altertum* (Mnichov: CH Beck, 1971). Fascinující popis některých aspektů problému lze najít v publikaci Anthony Grafton, *Forgers and Critics: Creativity and Duplicity in Western Scholarship* (Princeton: Princeton University Press, 1990).

[15.](#) Tuto knihu lze najít v Elliottu, *Apokryfním Novém zákoně*, s. 379–82.

[16.](#) Dobrý překlad s úvodem poskytuje John Collins v *The Old Testament Pseudepigrapha*, ed. James H. Charlesworth (New York: Doubleday, 1983), sv. 1, s. 317–472.

[17.](#) Dvě nedávná vyvrácení myšlenky, že novopytagorejci se z tohoto důvodu zabývají paděláním, podali Jeremy N. Duff, „Přehodnocení pseudepigrafie v raném křesťanství“ (disertační práce, University of Oxford, 1998) a Armin Baum, *Pseudepigraphie und literarische Fälschung im frühen Christentum* (Tübingen: Mohr-Siebeck, 2001).

[18.](#) Tertullianus, O křtu, 17. „Skutky Pavla a Thekly“ lze nalézt v Elliottu, *Apokryfním Novém zákoně*, s. 364–74.

[19.](#) Tuto anekdotu lze nalézt v Diogenes Laertius, *Lives of the Philosophers* 5, 92–93.

[20.](#) Ten, který přežije, lze nalézt v Elliott, *New Testament Apocrypha*, s. 1. 546.

[21.](#) Viz Elliott, *Apokryfní Nový zákon*, s. 68–83.

[22.](#) Tato kniha se také někdy nazývá Nikodémovo evangelium. Viz Elliott, *Apokryfní Nový zákon*, s. 169–85.

[23.](#) Podrobnější vysvětlení standardních vědeckých pohledů najdete v mé učebnici *Nový zákon: Historický úvod*, kapitola 24, která také poskytuje bibliografii dalších vědeckých prací.

[24.](#) Podívejte se na diskusi Victora Paula Furnisha v *Anchor Bible Dictionary*, ed. DN Freedman (New York: Doubleday, 1992), sv. 2, sv. „Efezanům, epištola“, s. 535–42.

[25.](#) Ve Filipánům 1: 1 se Pavel zmiňuje o biskupech (množném čísle) a jáhnech, ale neříká nám, co tito lidé dělali, nebo v jakém smyslu, pokud vůbec, mohli mít vedoucí role v církvi.

KAPITOLA 5: LHÁŘ, ŠÍLENEC NEBO PÁN? Nalezení historického Ježíše

1. Někdy se předpokládá, že historik Suetonius také odkazuje na Ježíše. Když hovořil o vyhnání Židů z Říma za vlády Claudia, asi dvacet let po Ježíšově smrti, Suetonius píše, že k tomu došlo kvůli nepokojům, které „podněcoval Chrestus“. Někteří vědci tvrdí, že se jedná o překlep jména Kristus, a že Židé v Římě byli rozzuřeni kvůli tvrzením křesťanů, že Ježíš je Mesiáš. Toto je možnost, ale i když je to pravda, opět nám neposkytuje žádné konkrétní historické informace o Ježíšově životě. Druhou možností je, že Suetonius znamená to, co říká, a že nepokoje zahájil muž jménem Chrestus.

2. Pro úplnou diskusi o tomto textu a dalších zmíněných v této části viz John Meier, *Marginal Žid: Rethinking the Historical Jesus* (New York: Doubleday, 1991), sv. 1.

3. Viz Galatánům 4: 4; Římanům 15: 7; 1. Korintánům 9: 5; Galatánům 1:19; 1. Korintským 15: 5; 1. Korintánům 11: 22–25; 1. Korintánům 7: 10–11; a 1. Korintánům 9:14.

4. Další informace najdete v mém Novém zákoně: Historický úvod, kapitola 7.

5. Někteří vědci se domnívají, že nekanonické Tomášovo evangelium se svými 114 Ježíšovými výroky Ježíše, z nichž většina se nenachází v Novém zákoně, může také uchovat některé autentické tradice z Ježíšova života.

6. Poprvé publikováno v roce 1906, stále stojí za přečtení (New York: Macmillan, 1978).

7. O významu a povaze židovského apokalyptického myšlení viz str. 77–79.

8. To přesvědčivě argumentuje EP Sanders ve své klasické studii *Ježíš a judaismus* (Philadelphia: Fortress Press, 1985).

9. Výjimečnými výjimkami jsou publikace Ježíšova semináře a několika jeho členů, například Marcus Borg, *Setkání s Ježíšem poprvé* (San Francisco: HarperSanFrancisco, 1994), a John Dominic Crossan, *The Historical Jesus: The Life of a Mediterranean Jewish Rōlník* (San Francisco: HarperSanFrancisco, 1994).

10. *Vzkříšení Ježíše: Nejstarší křesťanská tradice a její tlumočníci* (London: T. & T. Clark, 2005).

KAPITOLA 6: JAK JSME ZÍSKALI BIBLI

1. Mnoho teologů tvrdí, že za celým procesem pracoval Bůh, aby zajistil, že to bude fungovat v dlouhodobém horizontu. V takovém případě je záhadou, proč proces nebyl jasnější, plynulejší a rychlejší (koneckonců mluvíme o Bohu).

2. *Misquoting Jesus: The Story Behind Who Changed the Bible and Why* (San Francisco: HarperSanFrancisco, 2005).

3. Dvě z inteligentnějších kritik na webu jsou Daniel Wallace, „Evangelium podle Barta“, http://www.bible.org/page.php?page_id=4000, a Ben Witherington, „Misanalyzing Text Criticism— Bart Ehrman ‚Misquoting Jesus‘“ na adrese <http://benwitherington.blogspot.com/2006/03/misanalyzing-text-criticism-bart.html>. Kromě toho byly z konzervativních hledisek vydány tři knihy: Dillon Burroughs, *Misquotes in Misquoting Jesus: Why You Can Still Believe* (Ann Arbor: Nimble Books, 2006); Timothy Paul Jones, *Misquoting Truth: A Guide to the Fallacies in Bart Ehrman's Misquoting Jesus* (Downer's Grove, IL: Intervarsity Press, 2007); a Nicholas Perrin, *Ztraceni v přenosu: Co můžeme vědět o Ježíšových slovech* (New York: Thomas Nelson, 2008).

4. Nikdy jsem v tisku ani v rozhovoru nenaznačil, že jsem ztratil křesťanskou víru kvůli textovým variantám rukopisné tradice Nového zákona. Jak vysvětluji v kapitole 8 (a

pojednávám o tom ve své knize Boží problém, HarperOne, 2008), byl to problém utrpení, který mě nakonec přivedl k tomu, že jsem se stal agnostikem.

[5.](#) Později křesťanští teologové našli u Matouše 28: 19–20 další odkaz na Trojici: „jméno Otce, Syna a Ducha svatého“. Jistě jsou tam zmíněni všichni tři členové toho, co se mělo stát Trojicí, a nemyslím si, že se jedná o případ, kdy zákoníci přidali odkaz na text později: je to ve všech našich rukopisech. Kritický vztah těchto tří však není naznačen, a to je klíčový bod: zde není ani slovo, že by všichni tři byli samostatnou božskou osobou a všichni tři byli jediným trojjediným Bohem.

[6.](#) Někteří teologové rozlišují mezi knihami inspirovanými Bohem a knihami, které jsou součástí kánonu; pro ně jsou kanonické knihy inspirovány a mohou být i jiné knihy.

[7.](#) Slovo „canon“ pochází z řeckého kánonu, což znamená přímý okraj nebo měřicí tyč. Začalo to odkazovat na jakoukoli uznávanou sbírku textů.

[8.](#) Někteří vědci již nevidí termín „gnosticismus“ jako informativní, užitečný nebo přesný pro popis těchto skupin; viz Michael Williams, *Rethinking Gnosticism: An Argument for Dismantling a Dubious Category* (Princeton: Princeton University Press, 1996), a Karen King, *What is Gnosticism?* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003).

[9.](#) Stejně jako ostatní dokumenty Nag Hammadi bylo i Tomášovo evangelium původně napsáno v řečtině; nyní máme pozdější koptský překlad.

[10.](#) Pro další diskusi viz moje kniha *Lost Christianities: The Battles for Scripture and the Faiths We Never Knew* (New York: Oxford University Press, 2003), kapitola 3.

[11.](#) Viz například výroky 3, 11, 22, 28, 29, 37 a 56; viz také moje diskuse v *The New Testament: A Historical Introduction to the Early Christian Writings*, 4. vyd. (New York: Oxford University Press, 2008), s. 208–13.

[12.](#) Viz diskuse v Bruce M. Metzger, *Kánon Nového zákona: jeho původ, vývoj a význam* (Oxford: Clarendon Press, 1987), s. 191–201.

[13.](#) Toto bylo sporné několika vědci, včetně Marka Hahnemanna, *Muratorian Fragment and the Development of the Canon* (Oxford: Clarendon Press, 1992), který datuje seznam do čtvrtého století.

[14.](#) Bauer se rozhodl nezahrnout do své analýzy diskusi o knihách Nového zákona, zčásti proto, že mnoho z nich není možné geograficky lokalizovat.

[15.](#) *Pravoslavná korupce Písma: Dopad raných kristologických kontroverzí na text Nového zákona* (New York: Oxford University Press, 1993), kapitola 1.

[16.](#) V minulém století byly nalezeny kopie novozákonních knih, ale neexistuje způsob, jak zjistit, zda se jednalo o proto-ortodoxní kopie. Například gnostici hojně využívali Janovo evangelium, a proto nelze říci, zda byl časný fragment Jana objevený v Egyptě použit proto-ortodoxní církví nebo gnostickou.

[17.](#) Překlady a diskuse o všech těchto textech viz James Robinson, *The Nag Hammadi Library* v angličtině, 4. vydání. (Leiden: EJ Brill, 1996); Charles Hedrick a Paul Mirecki, *Evangelium Spasitele: Nové starověké evangelium* (Santa Rosa, CA: Polebridge Press, 1999); a Rodolphe Kasser, Marvin Meyer a Gregor Wurst, *Judasovo evangelium*, 2. vyd. (Washington, DC: National Geographic Society, 2008).

[18.](#) Jako jediný příklad, vedoucí křesťanské výchovkové školy v Alexandrii během Athanasiova života, učenec zvaný Didymus nevidomý, měl větší a inkluzivnější kánon než Athanasius.

KAPITOLA 7: Kdo vynalezl křesťanství?

1. Někteří očekávali kněze, který předloží autoritativní výklad Božího zákona. Mezi Židy v komunitě svitků od Mrtvého moře se očekávalo, že budou dva Mesiáše, jeden kněz a druhý, možná, král jako David. Viz John Collins, *Žezlo a hvězda: Svitky Mesiáše od Mrtvého moře a jiná starověká literatura* (New York: Doubleday, 1995).

2. Viz Justinův dialog s Trypho, přeložil Thomas Falls, 2. vydání. (Washington, DC: Catholic University of America Press, 2003).

3. Autoritativním zdrojem pro řecké a římské postoje k Židům a judaismu je Menahem Stern, řecký a latinský autor o Židech a judaismu, 3. díl. (Jeruzalém: Izraelská akademie věd a humanitních věd, 1974–1985).

4. Římské reakce na židovská povstání v Palestině v letech 66–73 n. L. A 132–35 n. L. - první z nich vedlo ke zničení chrámu a druhé k vyhnání Židů ze země - by neměly být považovány za pronásledování proti Židům za to, že jsou Židé. Jednalo se o politicko-vojenské reakce na politické povstání. Židé jinde v říši nebyli terčem.

5. Viz zejména James Carroll, *Constantinův meč: Církev a Židé* (Boston: Houghton Mifflin, 2001).

6. Neříkám, že za holocaust může vinařství. Říkám, že kdyby nebylo křesťanství, byla by historie židovského národa úplně jiná. Nenávist k Židům, která prošla dějinami západní Evropy a která vedla k holocaustu, pocházela z křesťanských kruhů. O raných vztazích Židů a křesťanů je napsáno velké množství knih; tři, kteří se stali klasickými v oboru, jsou Marcel Simon, *Verus Israel: Studie vztahů mezi křesťany a Židy v Římské říši, 135–425*, 2. vyd. (New York: Oxford University Press, 1986); Rosemary Ruether, *Faith and Fratricide: Theological Roots of antisemitism* (New York: Seabury Press, 1974); a John Gager, *Počátky antisemitismu: postoje k judaismu v pohanském a křesťanském starověku* (New York:

7. J. Louis Martyn, *History and Theology in the Fourth Gospel* (New York: Harper & Row, 1968), a Raymond Brown, *The Community of the Beloved Disciple* (New York: Paulist Press, 1979).

8. Přístupnou diskusi o ariánské kontroverzi viz Richard Rubenstein, *Když se Ježíš stal Bohem: Epický boj o Kristovo božství v posledních dnech Říma* (New York: Harcourt Brace, 1999).

9. Viz moji diskusi v *Misquoting Jesus: The Story Behind Who Changed the Bible and Why* (San Francisco: HarperSanFrancisco, 2005), str. 80–82.

10. *Boží problém: Jak Bible neodpovídá na naši nejdůležitější otázku - Proč trpíme* (San Francisco: HarperOne, 2008), kapitola 2.

11. Viz tamtéž, kapitola 6.

12. Nazvat křesťanství vynálezem neznamená činit tvrzení, zda by mělo být považováno za pravdivé nebo ne. Einsteinova obecná teorie relativity byla vynálezem (dosud s ním nikdo nepřišel), ale teorie je správná či nikoli bez ohledu na osobu, která s ním poprvé přišla, a na sociální, kulturní a intelektuální procesy, které jej k tomu vedly tak.

KAPITOLA 8: JE MOŽNÁ VÍRA?

1. Viz zejména nedávnou knihu Dale Martin, *Pedagogy of the Bible: An Analysis and Proposal* (Louisville: Westminster John Knox Press, 2008).

2. Po celá léta jsem nechával otevřenou možnost, že by to mohla být také velmi božská kniha.

3. Viz předchozí poznámka.

4. *Boží problém.*

5. Netvrdím, že poselství kterékoli biblické knihy je samointerpretující a že její význam je jaksi zřejmý při jednoduchém čtení - že tento význam má jaksi ve slovech textů. Texty nám neříkají jejich význam. Musí být vykládány a vždy jsou vykládány tím, že žijeme a dýcháme lidské bytosti láskami, nenávistí, předsudky, předsudky, světonázory, strachy, naděje a vše ostatní, co nás činí lidmi. Všechny tyto faktory ovlivňují způsob interpretace textů a vysvětlují, proč inteligentní lidé mohou mít tak radikálně odlišné interpretace stejného textu. Přesto některé texty, interpretované podle standardních postupů, které používáme k interpretaci, jsou dnes zjevně relevantnější a germánnější pro náš lidský stav než jiné.

6. Dokonce, tedy poté, co se zapojili do obtížného aktu tlumočení. Viz předchozí poznámka.

O autorovi

BART D. EHRMAN je autorem více než dvaceti knih, včetně bestselleru New York Times “Chybné citování Ježíše” a “Boží problém”. Ehrman je významným profesorem religionistiky na University of North Carolina v Chapel Hill a je přední autoritou v oblasti Bible a Ježíšova života. Byl uveden v časopise Time a objevil se na Natel's Dateline, The Daily Show with Jon Stewart, CNN, The History Channel, major NPR show a dalších předních médií. Žije v Durhamu v Severní Karolíně. Navštivte autora online na www.bartdehrman.com.